



รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดิน
ในประเทศไทย ระยะที่ 1
ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง

โดย ศยามล ไกยูรวงศ์ และคณะ

30 มิถุนายน 2548

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดิน ในประเทศไทย ระยะที่ 1 : ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง

คณะผู้วิจัย สังกัด

<u>ผู้วิจัย</u>	1.นายบารมี	ชัยรัตน์
<u>ผู้ช่วยวิจัย</u>	2.นายอนุชา	แหลมฤทธิ์
	3.นางอรนุช	ผลภิญโญ
	4.น.ส.ชนก	เอี่ยมสะอาด
	5.น.ส.สุวรรณี	หิรัญมาลีเลิศ
	6.นายพิสาร	หมื่นไกร
	7.นายณรงค์ชัย	โตอินทร์
	8.นายณรงค์	ไป๋ขำ
	9.นายไชยยา	พรรณขาม
	10.น.ส.สุภาภรณ์	ผลาพฤษ
	11.นายประเสริฐ	แรงกล้า

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 วัตถุประสงค์การศึกษา	1
1.2 ขอบเขตข้อมูลในการศึกษาและสำรวจปัญหาที่ดิน	1
1.3 การดำเนินการศึกษา	2
1.4 ระยะเวลา	2
1.5 ผู้รับผิดชอบ	2
1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
 บทที่ 2 ภาพรวมสถานการณ์และปัญหาที่ดิน	 4
ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง	
2.1 ลักษณะทั่วไปของภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง	4
2.2 สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ	7
2.2.1 ทรัพยากรดินและที่ดิน	7
2.2.2 ทรัพยากรน้ำ	10
2.2.3 ทรัพยากรแร่ธาตุ	13
2.2.4 ทรัพยากรป่าไม้	14
2.3 สถานการณ์และปัญหาที่ดินภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง	17
2.3.1 ลักษณะและประเภทของปัญหา	19
2.3.2 ลักษณะของความขัดแย้งและผลกระทบ	21
2.3.3 กระบวนการแก้ไขปัญหา	22
2.3.4 นโยบาย กฎหมายและมาตรการในการแก้ไขปัญหา	24
2.3.5 สถานการณ์ปัจจุบันและปัญหาอุปสรรค	25
 บทที่ 3 การประกาศเขตป่าทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย	 28
3.1 สถานการณ์ปัญหา	28
3.2 ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	31
3.3 กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ	33
3.4 กระบวนการแก้ไขปัญหาภาคประชาชน	34
3.5 ปัญหาอุปสรรค	35

3.6	ข้อคิดเห็น	36
บทที่ 4	การใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ	37
4.1	สถานการณ์ปัญหา	37
4.2	ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	40
4.3	กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	41
4.4	กระบวนการแก้ไขปัญหารององค์กรประชาชน	42
4.5	ปัญหาอุปสรรค	43
4.6	ข้อเสนอแนะ	44
บทที่ 5	การใช้ประโยชน์ที่ดินราชพัสดุ	45
5.1	สถานการณ์ปัญหา	45
5.2	ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	46
5.3	กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	46
5.4	กระบวนการแก้ไขปัญหารององค์กรประชาชน	47
5.5	ปัญหาอุปสรรค	47
5.6	ข้อเสนอแนะ	48
บทที่ 6	การใช้ประโยชน์ที่ดินของทหาร	49
6.1	สถานการณ์ปัญหา	49
6.2	ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	51
6.3	กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	52
6.4	กระบวนการแก้ไขปัญหารององค์กรประชาชน	53
6.5	ปัญหาอุปสรรค	54
6.6	ข้อเสนอแนะ	55
บทที่ 7	การใช้ประโยชน์ที่ดินเอกชน	56
7.1	สถานการณ์ปัญหา	56
7.2	ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	58
7.3	กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	59
7.4	กระบวนการแก้ไขปัญหารององค์กรประชาชน	60

7.5 ปัญหาอุปสรรค	60
7.6 ข้อคิดเห็น	60
บทที่ 8 การใช้ที่ดินเพื่อการจัดสรรในรูปแบบเฉพาะ	62
8.1 สถานการณ์ปัญหา	62
8.2 ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	63
8.3 กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	64
8.4 กระบวนการแก้ไขปัญหารององค์กรประชาชน	64
8.5 ปัญหาอุปสรรค	64
8.6 ข้อคิดเห็น	65
บทที่ 9 การใช้ที่ดินเพื่อการพัฒนาเมืองแร่	66
9.1 สถานการณ์ปัญหา	66
9.2 ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	66
9.3 กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	67
9.4 กระบวนการแก้ไขปัญหารององค์กรประชาชน	68
9.5 ปัญหาอุปสรรค	68
9.6 ข้อคิดเห็น	68
บทที่ 10 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	70
10.1 สรุปผลการศึกษา	70
10.2 ประเด็นวิเคราะห์จากกรณีศึกษาเชิงลึก 7 กรณี	74
10.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา	76
10.4 แนวทางการดำเนินงานในระยะที่ 2	78
บรรณานุกรม	81
ภาคผนวก ก	83
ภาคผนวก ข	161

บทที่ 1

บทนำ

1.1. วัตถุประสงค์การศึกษา

- 1.) เพื่อศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง และภาคกลางว่ามีปัญหาและสาเหตุอย่างไร
- 2.) เพื่อชี้ให้เห็นอุปสรรคปัญหาของกระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ และสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญหรือไม่ ในกรณีที่มีการร้องเรียนให้รัฐดำเนินการ
- 3.) เพื่อกำหนดพื้นที่นำร่องในการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินในระดับท้องถิ่น และระดับชาติในการศึกษาระยะที่สอง และระยะที่ สาม

1.2. ขอบเขตข้อมูลในการศึกษาและสำรวจปัญหาที่ดิน

- 1.) การสำรวจในภาพกว้าง เพื่อรวบรวมสภาพปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดิน กระบวนการดำเนินการ ผลการแก้ไขปัญหาข้อพิพาท ตลอดจนสาเหตุและปัญหาที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง โดยสำรวจจากเอกสารข้อเรียกร้อง จากหน่วยงานต่อไปนี้
 - 1.1) กรณีร้องเรียนของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมที่ดิน กรมป่าไม้
 - 1.2) กรณีร้องเรียนของสมัชชาคนจนและกลุ่มองค์กรประชาชนต่างๆในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง
 - 1.3) กรณีร้องเรียนมายังองค์กรพัฒนาเอกชน
 - 1.4) กรณีร้องเรียนผ่านสื่อสารมวลชน
- 2.) การสำรวจแบบเจาะลึกจำนวน 10 พื้นที่ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง กฎหมายและนโยบาย รวมถึงผลกระทบในทุกด้านและกระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐร่วมกับประชาชนตลอดจนแนวทางการนำเสนอการแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

1.3. การดำเนินการศึกษา

- 1.) การรวบรวมและสังเคราะห์กรณีการร้องเรียนของหน่วยงานราชการ และองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ
- 2.) การศึกษา และสำรวจปัญหาข้อพิพาทเรื่องที่ดินในระดับพื้นที่
- 3.) การสังเคราะห์เอกสารและแบบสอบถามจากข้อที่ 1.) และข้อที่ 2.) เพื่อสรุปปัญหาและสาเหตุของข้อพิพาทเรื่องที่ดิน กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 4.) จัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ในพื้นที่ศึกษาข้อมูลเชิงลึกจำนวนทั้งหมด 10 กรณี
- 5.) จัดเวทีสัมมนาในระดับจังหวัด และระดับภาคเพื่อนำเสนอ และสังเคราะห์ปัญหา ผลกระทบ กระบวนการแก้ไขปัญหา และผลการดำเนินการแก้ไขปัญหาของรัฐ
- 6.) เขียนรายงานผลการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง
- 7.) จัดเวทีเสนอผลการศึกษาต่อหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง และองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

1.4. ระยะเวลา

เดือนพฤษภาคม 2546 – เดือนมีนาคม 2547 รวมระยะเวลา 10 เดือน

1.5. ผู้รับผิดชอบ

1.นายบารมี ชัยรัตน์	นักวิจัย
2.นายอนุชา แหสมุทร์	ผู้ช่วยนักวิจัย
3.นางอรนุช ผลภิญโญ	ผู้ช่วยนักวิจัย
4.น.ส.ชนก เอี่ยมสะอาด	ผู้ช่วยนักวิจัย
5.น.ส.สุวรรณี หิรัญมาลีเลิศ	ผู้ช่วยนักวิจัย
6.นายพิสาร หมั่นไกร	ผู้ช่วยนักวิจัย
7.นายณรงค์ชัย ไตอินทร์	ผู้ช่วยนักวิจัย
8.นายณรงค์ ไป๋ขำ	ผู้ช่วยนักวิจัย
9.นายไชยยา พรพนขาม	ผู้ช่วยนักวิจัย

- 10.น.ส.สุภาภรณ์ ผลาพฤษ์ ผู้ช่วยนักวิจัย
11.นายประเสริฐ แรงกล้า ผู้ช่วยนักวิจัย

1.6. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.) เห็นภาพรวมของปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดิน กระบวนการแก้ไขปัญห และอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาดินของรัฐ และแนวทางมาตรการในการจัดการแก้ไขปัญหาดินในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง

2.) ได้พื้นที่นำร่องในการศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหาดินในระดับท้องถิ่น และระดับชาติในการศึกษาระยะที่ 2 และระยะที่ 3

บทที่ 2

ภาพรวมสถานการณ์และปัญหาที่ดินภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง

2.1. ลักษณะทั่วไปของภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง

ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางประกอบไปด้วยจังหวัดต่างๆ 19 จังหวัด คือ อุตรดิตถ์ พิษณุโลก ตาก สุโขทัย เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง ลพบุรี สระบุรี พระนครศรีอยุธยา นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรสงคราม สมุทรสาครและสมุทรปราการ ลักษณะทางกายภาพโดยทั่วไปเป็นที่ราบที่เกิดจากการทับถมของตะกอนแม่น้ำในช่วงเวลาหลายล้านปีที่ผ่านมา พื้นที่ของภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางเริ่มต้นตั้งแต่จังหวัดอุตรดิตถ์ลงมา ที่ละติจูด 18 องศาเหนือ ลงมาจนถึงบริเวณอ่าวไทย มีความยาวประมาณ 480 กิโลเมตร ความกว้างจากทางตะวันออกไปตะวันตกยาวประมาณ 200 กิโลเมตร

ลักษณะที่ตั้งของภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางเป็นบริเวณที่ล้อมรอบด้วยภูเขา คือ เทือกเขาตะนาวศรีและเทือกเขาถนนธงชัยทางทิศตะวันตกและเทือกเขาแดงพญาเย็นและเทือกเขาเพชรบูรณ์ทางทิศตะวันออก สันนิษฐานว่าเดิมที่เดียวบริเวณนี้เคยเป็นแอ่งแผ่นดิน(Depression) น้ำทะเลท่วมเข้าไปถึงจังหวัดอุตรดิตถ์ เมื่อพื้นแผ่นดินยกตัวสูงขึ้นและระดับน้ำทะเลลดลง บริเวณเหล่านี้จึงมีแม่น้ำไหลผ่านนำตะกอนมาทับถมจนเป็นที่ราบที่กว้างขวางและเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวที่สำคัญที่สุดของประเทศไทย

ที่ราบภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางอาจจะแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้

1) ภาคเหนือตอนล่างหรือที่ราบลุ่มน้ำตอนบน ได้แก่ พื้นที่เหนือจังหวัดนครสวรรค์ พิษณุโลก พิจิตร กำแพงเพชร สุโขทัย อุตรดิตถ์และเพชรบูรณ์ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นภูเขาเตี้ยๆและที่ราบลูกคลื่น(Rolling Plain) มีเขาเตี้ยๆ อัตราการไหลของแม่น้ำจึงค่อนข้างเร็ว ทางด้านตะวันตกเป็นที่ราบแคบๆของสามเหลี่ยมปากแม่น้ำปิงซึ่งมีขนาดใหญ่มาก ทางตะวันออกของที่ราบเป็นที่ราบเชิงเขาสลับเขาเตี้ยๆ ไปจดเทือกเขาเพชรบูรณ์ตะวันตก ระหว่างเทือกเขาเพชรบูรณ์ตะวันตกและตะวันออกเป็นที่ราบแคบๆของกลุ่มน้ำป่าสัก ที่เกิดจากเทือกเขาเพชรบูรณ์ผ่านจังหวัดเพชรบูรณ์ สระบุรี ลพบุรี และไหลลงแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลักษณะทางธรณีวิทยาประกอบไปด้วยกลุ่มหินโคราช ประสาทหินทราย หินดินดาน หินกรวดมน และมีหินอัคนีในยุคเทอร์เชียรีดันตัวขึ้นมา ได้แก่ หินไดโอนไรต์ แอนดีไซต์

2) ภาคกลางหรือที่ราบดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นที่ราบลุ่มใต้จังหวัดนครสวรรค์ลงมาจดอ่าวไทย ได้แก่ พื้นที่ของจังหวัดชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี สระบุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงครามและกรุงเทพฯ เขต

นี้มีความยาวประมาณ 320 กิโลเมตร ที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นที่ราบเกิดขึ้นจากการทับถมของตะกอนที่แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำบางปะกงพัดพามาทับถม แม่น้ำที่ไหลผ่านในเขตนี้มีอัตราการไหลช้า การตกตะกอนมีมาก ท้องน้ำตื้น น้ำเปลี่ยนทางเดินเพราะไหลไม่สะดวก เกิดเกาะหรือสันดอนกลางแม่น้ำ การทับถมมีเพิ่มอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะบริเวณปากแม่น้ำ ดินตะกอนที่น้ำพัดมาทำให้ดินในบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์สูง มีคุณสมบัติอุ้มน้ำได้ดีเหมาะต่อการเพาะปลูกข้าว บริเวณใกล้ชายฝั่งเป็นพื้นที่น้ำกร่อย (blackish water) ของสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยาและที่ราบน้ำท่วมถึงของอ่าวไทย ขอบด้านตะวันตกมีสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเก่าของแม่น้ำแม่กลอง

3) บริเวณขอบที่ราบทางด้านตะวันออก ได้แก่ บริเวณด้านตะวันออกของแม่น้ำป่าสัก ในเขตจังหวัดสระบุรี ลพบุรี ลักษณะภูมิประเทศเป็นเขาเตี้ยๆ เป็นเขาหินปูนสลับด้วยเขาหินแกรนิต เขาหินปูน การไหลผ่านของน้ำ ทำให้เกิดการกัดเซาะเป็นถ้ำใต้ดิน เกิดหินงอกหินย้อยเป็นลักษณะภูมิประเทศแบบคาร์สต์(Karst Topography) ได้แก่ เขาหินปูนบริเวณอำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ขอบที่ราบเหล่านี้เป็นแหล่งในการปลูกพืชไร่ที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวโพด อ้อยน้ำตาล มันสำปะหลัง เป็นต้น

ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่อไปนี้

- **ทิศเหนือ** ติดต่อกับจังหวัดทางภาคเหนือบริเวณจังหวัดน่าน แพร่และลำปาง
- **ทิศใต้** ติดต่อกับทะเลอ่าวไทยและจังหวัดทางภาคตะวันตกคือ ราชบุรี และเพชรบุรี
- **ทิศตะวันออก** ติดต่อกับจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือจังหวัดเลย ชัยภูมิ นครราชสีมาและภาคตะวันออก คือจังหวัดนครนายก ฉะเชิงเทรา และชลบุรี
- **ทิศตะวันตก** ติดต่อกับเทือกเขาถนนธงชัยและจังหวัดภาคตะวันตก คือ กาญจนบุรี สุพรรณบุรีและอุทัยธานี

ตารางที่ 2-1 ขนาดพื้นที่ จำนวนและความหนาแน่นประชากร19 จังหวัดภาคเหนือตอนล่างและ

จังหวัด	ขนาดพื้นที่ (ตร.กม.)	ประชากร (คน)	ความหนาแน่นของ ประชากร(คน/ตร.กม.)
1. อุตรดิตถ์	7,838.59	485,025	61.88
2. พิษณุโลก	10,815.85	868,138	80.27
3. ตาก	16,106.65	481,678	29.91
4. สุโขทัย	6,596.09	627,088	95.07
5. เพชรบูรณ์	12,668.41	1,049,516	82.85
6. กำแพงเพชร	8,607.19	765,876	88.98
7. พิจิตร	1,531.01	598,406	390.86
8. นครสวรรค์	9,597.67	1,155,305	120.37
9. ชัยนาท	2,469.74	351,618	142.37
10. สิงห์บุรี	822.47	224,103	272.47
11. อ่างทอง	968.37	291,062	300.57
12. ลพบุรี	6,199.75	760,854	122.72
13. สระบุรี	3,576.48	607,042	169.73
14. อโยธยา	2,556.64	733,489	286.90
15. นนทบุรี	622.30	839,029	1348.26
16. ปทุมธานี	1,525.85	639,914	419.38
17. สมุทรสงคราม	416.70	205,696	493.62
18. สมุทรสาคร	872.34	421,738	483.45
19. สมุทรปราการ	1,004.09	977,388	973.40
รวม	94,796.26	12,082,965	127.46

ภาคกลาง(ไม่รวมกรุงเทพฯ)

ที่มา <http://www.moi.go.th/province.htm>, retrieved 2004

ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 94,796.26 ตารางกิโลเมตร โดย จังหวัดตากเป็นจังหวัดที่มีขนาดพื้นที่มากที่สุด คือ 16,106.65 ตารางกิโลเมตร และจังหวัด สมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่มีขนาดพื้นที่เล็กที่สุด คือเพียง 416.70 ตารางกิโลเมตร ภูมิภาคนี้มี ประชากรรวมทั้งสิ้น 12,082,965 คน จังหวัดนครสวรรค์มีจำนวนประชากรมากที่สุด คือ 1,155,305 คน และน้อยที่สุดที่จังหวัดสมุทรสงคราม 205,696 คน อัตราเฉลี่ยความหนาแน่นของ

ประชากรต่อพื้นที่เท่ากับ 127.46 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยจังหวัดทางภาคเหนือตอนบนมีความหนาแน่นของประชากรค่อนข้างเบาบาง คือ ต่ำกว่า 100 คนต่อตารางกิโลเมตร ส่วนเขตพื้นที่ที่มีความหนาแน่นมากที่สุด คือจังหวัดปริมณฑลรอบกรุงเทพฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จังหวัดนนทบุรี และสมุทรปราการ(ข้อมูลนี้ไม่รวมข้อมูลของกรุงเทพฯ)

2.2. สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

2.2.1. ทรัพยากรที่ดิน

(1) ลักษณะทางธรณีวิทยา

จากการสำรวจของกรมพัฒนาที่ดิน พบว่าในภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางประกอบด้วย 142 ชุดดิน ซึ่งทางโครงการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมและการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ภาคกลาง(2539) ได้ระบุว่าดิน(Soil) ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง มีลักษณะการกำเนิด สภาพภูมิประเทศ ลักษณะทางกายภาพและเคมี แตกต่างกันซึ่งอาจแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. พื้นที่ราบชายฝั่งทะเล เป็นพื้นที่ราบที่อยู่ติดกับชายฝั่งทะเลรอบอ่าวไทย ได้แก่ กรุงเทพฯ สมุทรปราการ สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม พื้นที่ราบเกิดจากการทับถมของตะกอนน้ำทะเลเป็นส่วนใหญ่ โดยบริเวณปากแม่น้ำเป็นตะกอนดินเลน และบริเวณทะเลเปิด มีกระแสน้ำแรงจะเป็นตะกอนทราย ดินที่เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดทั้งสองชนิดนี้จึงมีลักษณะแตกต่างกันมาก

2. พื้นที่ราบดินนาภาคกลาง เป็นพื้นที่ราบถึงค่อนข้างราบที่ใช้ปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ มีน้ำท่วมถึงหรือเคยเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง หรือเป็นลานตะพักต้ำของแม่น้ำ ประกอบไปด้วยลักษณะภูมิประเทศ 4 แบบย่อย คือ พื้นที่ซึ่งเดิมเป็นสามเหลี่ยมปากแม่น้ำมาก่อน(หรือเคยเป็นที่ราบน้ำท่วมถึงเก่า) พื้นที่สันดินธรรมชาติริมแม่น้ำ พื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ และลานตะพักลำน้ำขั้นต้ำ

3. พื้นที่ดอน ประกอบด้วย พื้นที่ลานตะพักน้ำที่สูงกว่าลานตะพักน้ำขั้นต้ำ และบริเวณที่เกิดจากการพังทลายเก่า สภาพภูมิประเทศของบริเวณนี้เป็นพื้นที่ค่อนข้างราบถึงเป็นลอนคลื่น วัสดุต้นกำเนิดดินเป็นตะกอนที่น้ำพัดพามาทับถมบนลานตะพักเก่าของแม่น้ำ ดินมีการระบายน้ำดี มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะกับการปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพดและถั่วต่างๆ

4. พื้นที่ลาดเชิงเขา เป็นพื้นที่ตอนล่างของภูเขาทั่วไป มีลักษณะภูมิประเทศเป็นลอนคลื่นประกอบด้วยวัสดุต้นกำเนิดดินที่คล้ายกับหินบริเวณภูเขา หรือเกี่ยวข้องกับหินบริเวณพังทลายลงมา ดินมีการพัฒนาชั้นดินโดยการสะสมของดินเหนียวและอนุภาคเล็กละเอียดของออกไซด์ต่างๆ มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ใช้เป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่และไม่ผลบางชนิด

5. พื้นที่ภูเขา ได้แก่บริเวณที่เป็นเนินเขาโดดหรือเป็นทิวเขาติดต่อกัน มีความลาดชันชันชัน ลักษณะดินแตกต่างกันไปตามชนิดของหินประกอบภูเขานั้น มีความลาดชันมากและไม่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก

(2) การใช้ที่ดิน

ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง 19 จังหวัดเป็นที่ราบกว้างขวางที่สุดของประเทศ เป็นแหล่งทำนาที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยา พื้นที่ป่าไม้บริเวณนี้เหลืออยู่น้อย เพราะถูกบุกเบิกเป็นพื้นที่เพาะปลูก โดยใช้ในการปลูกข้าว พืชไร่และสวน ด้วยลักษณะเป็นที่ราบลุ่มมีความอุดมสมบูรณ์ ประสิทธิภาพในการผลิตและการกระจายผลผลิตจึงอยู่ในขั้นดีกว่าภาคอื่นๆ เมื่อมีการพัฒนาระบบชลประทานดี การพัฒนาจึงเน้นที่การปลูกพืช ให้มากขึ้น สำหรับในแหล่งที่มีการชลประทานควบคุมน้ำเพื่อการเกษตร ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางมีพื้นที่ถือครองทางการเกษตร 27,547,973 ไร่ ส่วนใหญ่ของพื้นที่ถือครองใช้ในการทำนาและปลูกพืชไร่ (ได้แก่ ข้าวโพด อ้อย ยาสูบ และมันสำปะหลัง) คิดเป็นร้อยละ 44.02 และ 32.32 ของพื้นที่ถือครองทางการเกษตรของภาค ตามลำดับ

ตารางที่ 2.2 ประเภทและขนาดการใช้ที่ดินถือครองทางการเกษตรภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง

ประเภทการใช้ที่ดิน	ขนาดที่ดิน(ไร่)	ร้อยละของที่ดินรวมภาคกลาง
1. ที่อยู่อาศัย	781,819	2.84
2. ที่นา	12,127,805	44.02
3. ที่พืชไร่	8,904,419	32.32
4. ที่ไม้ผลและไม้ยืนต้น	4,488,175	16.29
5. ที่สวนผักและไม้ดอก	343,433	1.25
6. ที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	135,593	0.49
7. ที่รกร้าง	371,214	1.35
8. ที่อื่นๆ	395,515	1.41
รวม	27,547,973	100

ที่มา ศูนย์สถิติการเกษตร, 2539

(3) การถือครองที่ดิน

การใช้ที่ดินในเขตภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางมีปัญหาสำคัญ คือ ปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน เกษตรกรจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะในเขตที่ราบตอนล่าง เป็นผู้เช่าไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน การที่เกษตรกรต้องเช่าที่ดิน ทำให้เกษตรกรไม่มีความกระตือรือร้นในการปรับปรุงพื้นที่ ซึ่งส่งผลกระทบไปถึงเรื่องผลผลิต จากข้อมูลลักษณะการถือครองที่ดิน (ตารางที่ 2-2) พบว่าจังหวัดที่มีอัตราการใช้ที่ดินของคนอื่นมีสัดส่วนสูงเกินกว่าร้อยละ 30 ได้แก่ จังหวัดพิจิตร ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง สระบุรี นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรสาครและสมุทรปราการ ในกรณีของจังหวัดปทุมธานี มีอัตราการใช้ที่ดินของผู้อื่นสูงถึงร้อยละ 60.2 ที่เดียว จากข้อมูลของศูนย์สถิติการเกษตร พบว่าภาคกลางมีการใช้พื้นที่ของคนอื่นในปี 2534 สูงถึง 8,614,889 ไร่ หรือเท่ากับ 1 ใน 3 ของพื้นที่รวมการใช้พื้นที่ของคนอื่นทั้งประเทศ 25,088,958 ไร่ สำหรับจังหวัดทางภาคเหนือตอนล่าง เกษตรกรมีพื้นที่ดินที่ใช้ในการเกษตรเป็นของตนเองมากกว่าจะใช้ที่ดินของคนอื่น กล่าวคือ มีที่ดินเป็นของตนเองมากกว่าร้อยละ 70 ขึ้นไป

นอกจากนี้ การถือครองที่ดินในภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางมีความแตกต่างกันมากในเรื่องการมีเอกสารสิทธิ์ถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งโฉนด นส.3 นส.3 ก สค.1 และใบจอง ในภาคกลางตั้งแต่จังหวัดชัยนาทลงไปจนถึงจังหวัดติดอ่าวไทย มีสัดส่วนของพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ต่อพื้นที่ทั้งจังหวัดอยู่ในอัตราสูง คือ มากกว่า ร้อยละ 80 ขึ้นไป และสูงกว่าร้อยละ 90 ในจังหวัดปริมณฑลรอบกรุงเทพฯ ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี สมุทรสาครและปทุมธานี เป็นต้น ขณะที่สถานการณ์ในภาคเหนือตอนล่าง กลับกลายเป็นตรงกันข้าม คือ มีสัดส่วนของพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ต่อพื้นที่ทั้งจังหวัดในอัตราที่ต่ำมาก โดยเฉพาะในจังหวัดที่มีพื้นที่ที่เทือกเขาและป่าไม้เป็นจำนวนมาก เช่น จังหวัดตาก พะเยาและอุตรดิตถ์ เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้เองที่ทำให้จังหวัดในเขตภาคเหนือตอนบนจึงกลายเป็นภูมิภาคที่มีข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาเรื่องที่ดินเป็นจำนวนมาก

ตารางที่ 2-3 ลักษณะการถือครองที่ดินและสัดส่วนพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง

จังหวัด	พื้นที่รวม การเกษตร (ไร่)	พื้นที่ ตนเอง (ไร่)	ร้อยละ*	พื้นที่ คนอื่น (ไร่)	ร้อยละ*	สัดส่วนของพื้นที่ที่ มีเอกสารสิทธิ์ต่อ พื้นที่ทั้งจังหวัด** (%)
1. อุตรดิตถ์	1,258,815	1,017,082	80.8	211,763	19.2	25.81
2. พะเยา	2,577,382	1,913,811	74.3	1,451,218	25.7	26.62
3. ตาก	1,068,299	815,678	79.2	222,621	20.8	5.12

4. สุโขทัย	1,861,505	1,532,568	82.3	328,937	16.7	42.66
5. เพชรบูรณ์	4,891,113	3,117,523	76.2	976,590	23.8	n.a.
6. กำแพงเพชร	2,810,386	2,157,225	76.8	653,161	23.2	31.31
7. พิจิตร	2,123,537	1,381,819	65.0	742,488	35.0	52.83
8. นครสวรรค์	4,482,883	2,928,576	72.6	1,103,821	27.4	n.a.
9. ชัยนาท	1,132,782	788,631	69.6	311,148	30.4	95.57
10. สิงห์บุรี	433,801	278,520	61.4	174,901	38.6	80.69
11. อ่างทอง	471,488	311,966	66.2	159,442	33.8	83.23
12. ลพบุรี	2,381,075	1,674,792	70.3	706,283	29.7	50.87
13. สระบุรี	705,087	518,732	68.8	340,581	31.2	78.49
14. อุทัยธานี	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
15. นนทบุรี	202,091	126,414	62.6	75,677	37.4	91.83
16. ปทุมธานี	619,618	231,678	37.4	387,910	62.6	91.90
17.สมุทรสงคราม	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	99.56
18. สมุทรสาคร	233,573	111,851	47.9	121,722	52.1	90.93
19.สมุทรปราการ	236,691	104,396	43.2	132,295	56.8	68.07
รวม	26,811,820	19,011,262		8,100,558		

ที่มา <http://www.moi.go.th/province.htm>, retrieved 2004

* ร้อยละของพื้นที่รวมการเกษตรของแต่ละจังหวัด ** เป็นเอกสารสิทธิ์ทั้ง

ประเภท โฉนด นส.3 ก. นส.3 สค.1 และใบจอง

*** จังหวัดที่ไม่มีข้อมูล คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดสมุทรสงคราม (n.a.= ไม่มีข้อมูล)

2.2.2. ทรัพยากรน้ำ

ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางมีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบกว้างใหญ่ มีแม่น้ำหลายสายไหลจากภาคเหนือตอนบนลงสู่ภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งจะนำน้ำมาท่วมอย่างมากในเขตทุ่งราบตอนบน เมื่อน้ำไหลลงสู่ทุ่งราบตอนล่างลำน้ำสามารถรับน้ำได้เต็มที่ 3,500 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที นับแต่จากจังหวัดอ่างทองลงมาลำน้ำจะเล็กลงรับน้ำได้เพียง 2,300 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ทำให้ส่วนที่เหลือล้นแผ่กระจายไปทั่วทุ่งในเดือนกันยายน-ตุลาคม

ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางมีแหล่งน้ำสำคัญอยู่ที่น้ำผิวดิน(Surface Water) คือ น้ำที่ไหลอยู่ตามผิวดิน หรือขังอยู่ตามลำห้วย หนอง บึง ทะเลสาบ รวมทั้งน้ำในลำน้ำต่างๆ ในพื้นที่

ภาคกลางมีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยาที่เกิดขึ้นการรวมปริมาณน้ำท่าจากแม่น้ำที่ไหลมาจากเทือกเขาสูงในเขตภาคเหนือ 4 สาย คือ แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำยมและแม่น้ำน่าน แม่น้ำเจ้าพระยาจึงเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่สุดของภูมิภาคนี้ กล่าวคือมีพื้นที่ลุ่มน้ำตั้งแต่บริเวณปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ลงมา 20,125 ตารางกิโลเมตร มีปริมาณน้ำท่าต่อปี 30,000 ล้าน ลูกบาศก์เมตร และมีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยต่อพื้นที่สูงถึง 1,490,683 ลูกบาศก์เมตรต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร ขณะที่ปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยต่อพื้นที่ทั้งประเทศมีจำนวนเพียง 463,246 ลูกบาศก์เมตรต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร (มิ่งสวรรค์: 2542) ทั้งนี้เนื่องมาจากการพัฒนาระบบชลประทานในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา สำหรับทางด้านตะวันออกของภาค มีแม่น้ำป่าสักซึ่งไหลมาจากเขตที่สูงทางทิศตะวันออก

แหล่งน้ำสำคัญอีกแหล่งของภูมิภาคนี้ คือ แหล่งน้ำใต้ดินและน้ำบาดาล ในบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาเป็นแหล่งน้ำบาดาลที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ สามารถพัฒนาน้ำบาดาลมาใช้ได้ระหว่าง 250-450 ลูกบาศก์เมตร โดยเฉพาะแหล่งน้ำบาดาลบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ได้อำเภอโมรหมย จังหวัดชัยนาทลงมา เป็นแหล่งที่มีกวดทรายทับถมในความลึกตั้งแต่ 60 เมตรถึง 650 เมตรที่บริเวณปากแม่น้ำ จึงเป็นพื้นที่กักเก็บน้ำบาดาลไว้มากมายและมีชั้นน้ำบาดาลอย่างน้อย 8 ชั้น แหล่งน้ำบาดาลขนาดใหญ่และมีปริมาณน้ำบาดาลมากอีกแหล่งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มของภาคเหนือตอนล่าง ในเขตลุ่มแม่น้ำยมและน่าน ส่วนบริเวณขอบที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งด้านตะวันตกและตะวันออกมีแหล่งน้ำบาดาลไม่มากนัก (วรรณิ : 2546)

พื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางได้รับการพัฒนาระบบชลประทานมาอย่างเข้มข้นสำหรับเพาะปลูกข้าวเพื่อการส่งออกมาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 รัฐบาลเห็นถึงประโยชน์ในการนำระบบชลประทานเข้ามาช่วยส่งเสริมผลผลิตทางการเกษตร การลงทุนในช่วงนั้นทำโดยรัฐบาลและเอกชน โครงการรังสิตเป็นโครงการแรกที่ทำโดยเอกชนในนามบริษัทชุดคลองแควนสยาม โดยเอกชนผู้จัดทำโครงการชลประทานได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากรัฐบาลในรูปของที่ดินสองฝั่งคลองที่ขุด ซึ่งส่งผลต่อการเช่าที่นาและไม่มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของเกษตรกรเองในที่นาบริเวณทุ่งรังสิตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางมีโครงการชลประทานขนาดใหญ่หลายโครงการ ที่สำคัญที่สุด ได้แก่

(1) โครงการเจ้าพระยา โครงการนี้เป็นโครงการชลประทานประเภทเขื่อนทดน้ำ(diversion dam) กันแม่น้ำเจ้าพระยาที่คุ้งบางกระบือ ณ ตำบลบางหลวง อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท การก่อสร้างแล้วเสร็จในปี 2499 โครงการเจ้าพระยามีเป้าหมายสร้างระบบส่งน้ำทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวา และปรับปรุงสภาพพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกข้าวในฤดูฝน ทางฝั่งขวาอาศัยแม่น้ำตามธรรมชาติช่วยในการระบายน้ำและส่งน้ำ คือแม่น้ำน้อยและแม่น้ำสุพรรณบุรี ส่วนทางฝั่งซ้ายมีคลองที่ขุดขึ้น

มาเพื่อช่วยระบายน้ำคือ คลองชัยนาท - อยุธยาและคลองชัยนาท - ป่าสัก โครงการเจ้าพระยาที่มีพื้นที่ได้รับน้ำชลประทานประมาณ 6,604,000 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำนา ต่อมาในทศวรรษ 2510 เมื่อรัฐบาลเน้นการพัฒนาปรับปรุงสภาพพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกฤดูแล้ง โครงการคันนาและคูน้ำเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพระบบส่งน้ำก็ดำเนินการเรื่อยมาจนถึงปี 2523 ผลจากเขื่อนเจ้าพระยาทำให้เขตที่ราบภาคกลางสามารถผลิตข้าวได้จำนวนครั้งต่อปีมากขึ้นและมีผลผลิตต่อพื้นที่เพิ่มสูงขึ้น

(2) โครงการเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ เขื่อนภูมิพลเป็นเขื่อนเก็บน้ำอเนกประสงค์ที่ใหญ่ที่สุดแห่งแรกของไทย สร้างปิดกั้นลำน้ำปิงที่เขากัว อำเภอสามเงา จังหวัดตาก นอกจากผลิตไฟฟ้าแล้วยังส่งน้ำชลประทานพื้นที่ได้เขื่อนบริเวณจังหวัดกำแพงเพชรและนครสวรรค์ได้ในฤดูฝนประมาณ 1,500,000 ไร่ สำหรับเขื่อนสิริกิติ์ เป็นเขื่อนดิน (earthfill dam) อเนกประสงค์ที่ใหญ่ที่สุดของไทย สร้างปิดกั้นแม่น้ำน่านที่จังหวัดอุตรดิตถ์ ส่งน้ำชลประทานให้ทุ่งราบสองฝั่งแม่น้ำน่านในเขตพื้นที่โครงการชลประทานพิษณุโลก (เขตจังหวัดพิษณุโลก พิจิตรและนครสวรรค์) ได้ในฤดูฝนประมาณ 1,551,000 ไร่ นอกจากนี้ เขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ยังช่วยส่งน้ำเข้ามาช่วยในโครงการเจ้าพระยาใหญ่ในฤดูแล้งได้อีก 2,000,000 ไร่ และ 2,500,000 ไร่ ตามลำดับ

พื้นที่ชลประทานในประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งสิ้น 28,356,144 ไร่ ในจำนวนพื้นที่ชลประทานทั้งหมดนี้ ร้อยละ 48.86 หรือเกือบครึ่งหนึ่งของพื้นที่ชลประทานทั้งหมดอยู่ในเขตภาคกลาง ซึ่งหมายถึงพื้นที่ชลประทานของโครงการเจ้าพระยาใหญ่ตั้งแต่จังหวัดชัยนาทลงมา ทั้งนี้ หากนับรวมโครงการชลประทานในเขตภาคเหนือตอนล่างที่รับน้ำจากเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ด้วยแล้ว ภาคเหนือและภาคกลางตอนล่างจะเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่ชลประทานมากขึ้นไปถึงประมาณร้อยละ 60 ของพื้นที่ชลประทานทั่วประเทศ อย่างไรก็ตาม การขยายตัวทางเศรษฐกิจในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่หลังการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจได้ทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายมากขึ้น นอกเหนือจากภาคเกษตรกรรม ซึ่งเคยเป็นกิจกรรมหลักในอดีต การเติบโตของภาคอุตสาหกรรมและบริการ รวมทั้งการขยายตัวของเมืองใหญ่ทำให้เกิดปัญหาการช่วงชิงทรัพยากรน้ำระหว่างภาคเกษตรและภาคที่ไม่ใช่เกษตรเพิ่มมากขึ้น

ตารางที่ 2-4 พื้นที่ชลประทานรายภาค ปี พ.ศ. 2536

ภาค	เนื้อที่ชลประทาน(ไร่)	ร้อยละ
1. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	4,725,715	16.67
2. ภาคเหนือ	6,862,627	24.20
3. ภาคกลาง	13,855,786	48.86
4. ภาคใต้	2,911,986	10.27

รวมทั้งประเทศ	28,356,114	100
---------------	------------	-----

ที่มา: ศูนย์สถิติการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

2.2.3. ทรัพยากรแร่ธาตุ

ทรัพยากรแร่ธาตุที่สำคัญของภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง อยู่ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและเขตที่สูงทางขอบด้านทิศตะวันออกของที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แร่ธาตุที่สำคัญที่สุด คือ หินปูนเพื่อการอุตสาหกรรมและการก่อสร้าง ทรัพยากรแร่ธาตุของภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางมีรายละเอียดในแต่ละจังหวัด ดังนี้

- 1) จังหวัดอุดรธานี มีเหมืองแร่ 22 แห่ง แร่ธาตุที่สำคัญ คือ ดินขาว แร่ทัลค์และแร่หินปูน อุตสาหกรรม
- 2) จังหวัดพิษณุโลก มีเหมืองแร่ 3 แห่ง แร่ธาตุที่สำคัญ คือ หินปูนอุตสาหกรรม
- 3) จังหวัดตาก มีเหมืองแร่ 53 แห่ง แร่ธาตุที่สำคัญ คือ สังกะสี โซเดียม เฟลด์สปาร์และหินปูนอุตสาหกรรม
- 4) จังหวัดสุโขทัย มีเหมืองแร่ 8 แห่ง แร่ธาตุที่สำคัญ คือ หินปูนอุตสาหกรรม หินอ่อนคุณภาพสูงและต่ำ
- 5) จังหวัดเพชรบูรณ์ มีเหมืองแร่ 16 แห่ง แร่ธาตุที่สำคัญ คือ หินปูนอุตสาหกรรม
- 6) จังหวัดกำแพงเพชร มีเหมืองแร่ 17 แห่ง แร่ธาตุที่สำคัญ คือ หินอ่อน หินปูน หินแกรนิต หินปูนอุตสาหกรรม
- 7) จังหวัดพิจิตร มีเหมืองแร่ 8 แห่ง แร่ธาตุที่สำคัญ คือ ยิปซัม และแร่ทองคำบริเวณเขาเจ็ดยักษ์ อำเภอทับคล้อ และบริเวณเขาพนมพา อำเภอวังพูนทราย ซึ่งมีปริมาณมากพอในเชิงพาณิชย์และได้รับอนุญาตสัมปทานบัตรแล้ว
- 8) จังหวัดนครสวรรค์ มีเหมืองแร่ 66 แห่ง แร่ธาตุที่สำคัญ คือ ยิปซัม หินแกรนิต หินอ่อน หินปูน
- 9) จังหวัดชัยนาท มีเหมืองแร่ 12 แห่ง แร่ธาตุที่สำคัญ คือ หินอ่อน(ผลิตได้มากเป็นอันดับ 5) หินปูน ฟอสเฟต
- 10) จังหวัดลพบุรี มีเหมืองแร่ 31 แห่ง แร่ธาตุที่สำคัญ คือ หินปูนอุตสาหกรรม ดินขาว หินเพอร์ไลต์
- 11) จังหวัดสระบุรี มีเหมืองแร่ 83 แห่ง แร่ธาตุที่สำคัญ คือ หินปูนอุตสาหกรรมซีเมนต์และหินดินดาน ซึ่งผลิตได้เป็นอันดับหนึ่งของประเทศ หินปูนใช้ในอุตสาหกรรมหินอ่อนและดินมาร์ล
- 12) จังหวัดสิงห์บุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาครและสมุทรสงครามไม่มีแหล่งแร่ธาตุที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ

2.2.4. ทรัพยากรป่าไม้

พื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทยลดลงอย่างรวดเร็วหลังจากมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจในปี 2504 พื้นที่ป่าไม้รวมทั้งประเทศในปี 2531 มีจำนวนทั้งสิ้น 89.9 ล้านไร่ พื้นที่ป่าไม้ลดลง 81.4 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 47.5 ของพื้นที่ป่าไม้รวมทั้งประเทศในปี 2504 (จำนวน 171.3 ล้านไร่) การสูญเสียพื้นที่ป่าไม้อย่างรวดเร็วของภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง เพราะภูมิภาคนี้ตั้งอยู่ใกล้และติดต่อกับกรุงเทพฯ ได้สะดวกที่สุด จึงมีการขยายตัวทางการเกษตรและการค้าก่อนภูมิภาคอื่นๆ อย่างไรก็ตาม การลดลงของพื้นที่ป่าส่วนใหญ่ในภาคกลาง เกิดขึ้นมาตั้งแต่ภายหลังการเซ็นสนธิสัญญาเบาว์ริงในปี 2398 ซึ่งส่งผลให้เกิดการขยายพื้นที่การปลูกข้าวเพื่อการส่งออก การปลูกข้าวในพื้นที่ภาคกลางขยายตัวอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ พื้นที่ปลูกข้าวร้อยละ 39 ของพื้นที่ปลูกข้าวทั้งประเทศที่เพิ่มขึ้น 30.6 ล้านไร่ในระหว่างปี 2448-2503 อยู่ในเขตจังหวัดภาคกลาง สำหรับการปลูกพืชไร่ซึ่งเริ่มขยายตัวหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็เริ่มต้นจากภาคกลางก่อนเช่นกัน(เจิมศักดิ์: 2535) กระบวนการลดลงของพื้นที่ป่าในภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางก็มีความแตกต่างกันในรายละเอียด

สำหรับในพื้นที่ภาคกลาง พื้นที่ป่าไม้ลดลง 22.8 ล้านไร่ หรือคิดเป็น ร้อยละ 56 ในระหว่างปี 2504 -2531 โดยเป็นภูมิภาคที่มีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดอันดับที่ 2 รองมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอัตราการลดลงถึงร้อยละ 66.6 ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน(ผาสุก: 2539) รูปแบบการลดลงของพื้นที่ป่าในภาคกลางมี 4 รูปแบบ คือ (1) การบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อทำไร่และเผาถ่าน พบในหมู่บ้านที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป เกิดจากการเพิ่มจำนวนประชากรในหมู่บ้าน จนต้องขยายพื้นที่เพาะปลูกเข้าไปในป่ารอบๆบ้าน คาดว่าวิธีนี้ทำให้สูญเสียพื้นที่ป่าจำนวนไม่มากนัก เพราะแต่ละครอบครัวถางป่าได้ไม่เกิน 20 ไร่ (2) การสัมปทานทำไม้ตามด้วยการขยายตัวของพืชไร่ พื้นที่ป่าไม้ส่วนใหญ่หมดไปจากการทำสัมปทานไม้และมีชาวบ้านอพยพเข้าไปทำไร่ การสร้างถนนชักลากไม้เข้าไปในป่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบุกเบิกป่าทำได้สะดวก รูปแบบนี้เป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้ป่าไม้ในภาคกลางลดลง (3) โครงการพัฒนาของรัฐ ทั้งการสร้างถนน เขื่อน อ่างเก็บน้ำและนิคมสร้างตนเอง ล้วนเป็นโครงการทำให้เกิดการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ และ (4) การบุกรุกสร้างที่พักตากอากาศและป่าเศรษฐกิจ (อนัญญาและนิพนธ์: 2535) ทั้งนี้ปัจจัยที่มีผลต่อการแผ้วถางป่า คือ ความต้องการสินค้าเกษตรของตลาดโลก การพัฒนาพันธุ์ข้าวโพดที่ให้ผลผลิตสูง การใช้เครื่องจักรสมัยใหม่ ทั้งรถไถเดินตามและรถไถขนาดใหญ่ เป็นต้น

สำหรับภาคเหนือตอนล่าง พื้นที่ป่าไม้บางส่วนได้ถูกสัมปทานทำไม้โดยบริษัทของอังกฤษ เช่นเดียวกับภาคเหนือตอนบน ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี 2475 รัฐบาลกลางได้ยึดกิจการสัมปทานป่าไม้ต่างชาติคืนและรวมศูนย์อำนาจการจัดการป่าไม้ในกลุ่มของทหารและข้าราชการ สถิติเกี่ยวกับพื้นที่ป่าไม้แสดงให้เห็นว่า ป่าไม้ในภาคเหนือตอนล่างลดลงจากร้อยละ

60.5 ของพื้นที่ภาคในปี 2504 เหลือเพียงร้อยละ 25.7 ในปี 2531 เป็นพื้นที่ป่าสูญหายไป 14.63 ล้านไร่ในระหว่างปี 2504-2531 ในปี 2531 ภาคเหนือตอนล่างมีสภาพป่าเหลืออยู่เพียง 10.83 ล้านไร่ อัตราการสูญเสียมากที่สุดอยู่ในช่วงปี 2504-2521 ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์และกำแพงเพชร (เบญจพรรณและคณะ: 2535) สาเหตุสำคัญของการลดลงของพื้นที่ป่าในภาคเหนือตอนล่างมีอยู่ 3 ประการ คือ (1) การปราบปรามคอมมิวนิสต์ในป่าทางขอบตะวันออกและตะวันตก เพราะในอดีตเขตจังหวัด ตากและกำแพงเพชรเป็นฐานที่มั่นของกองกำลังพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ตามยุทธวิธี “เมืองล้อมป่า” รัฐบาลจึงสนับสนุนให้ราษฎรเข้าไปตัดไม้บุกเบิกที่ดินทำกินในพื้นที่ที่ทหารยึดได้ เพื่อเป็นการตรึงกำลังและยึดพื้นที่ (2) การให้สัมปทานป่าไม้และการขยายตัวของพืชไร่ พื้นที่ป่าในภาคเหนือตอนล่างส่วนใหญ่จะเป็นเขตการให้สัมปทานป่าไม้ในอดีตซึ่งส่วนใหญ่เป็นไม้กระยาเลย มีป่าสัมปทานทั้งหมด 30 ป่า มีเนื้อที่รวมประมาณ 24,113 ตร.กม. คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 70 ของพื้นที่ป่าตามกฎหมาย และ (3) การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่การสร้างเขื่อนสิริกิติ์ที่จังหวัดอุตรดิตถ์ และเขื่อนภูมิพลที่จังหวัดตาก เพื่อส่งน้ำให้จังหวัดได้เขื่อนรวมทั้งการสร้างถนน เช่น ถนนพิษณุโลก-หล่มสัก ถนนตาก-พิษณุโลก ถนนกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ ถนนเหล่านี้ได้ช่วยสร้างเครือข่ายการคมนาคมให้การอพยพย้ายถิ่นฐานเพื่อหาที่ดินทำกินใหม่ข้ามภูมิภาคขยายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตารางที่ 2-5 พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ไม้ใช้ป่าไม้และจำนวนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางปี 2543

จังหวัด	พื้นที่ป่า ไม้รวม (ตร.กม.)	พื้นที่ไม้ใช้ ป่าไม้รวม (ตร.กม.)	จำนวนพื้นที่ป่าอนุรักษ์(แห่ง)			
			ป่าสงวน	อุทยาน	เขต รักษาฯ	อื่นๆ*
1. อุตรดิตถ์	4,733.1	3,101.1	15	1	2	1
2. พิษณุโลก	4,270.1	6,375.0	13	4	1	7
3. ตาก	13,333.4	3,930.9	15	6	5	-
4. สุโขทัย	2,367.2	4,276.1	12	2	1	1
5. เพชรบูรณ์	4,444.6	8,074.4	12	2	1	6
6. กำแพงเพชร	2,138.0	6,492.6	9	3	1	-
7. พิจิตร	13.3	4,268.3	3	-	-	2
8. นครสวรรค์	894.9	8,636.8	6	1	-	1
9. ชัยนาท	50.4	2,419.3	2	-	-	-
10. สิงห์บุรี	3.1	783.0	-	-	-	-

11. อ่างทอง	-	1001.4	-	-	-	-
12. ลพบุรี	660.4	5,628.9	4	-	1	1
13. สระบุรี	899.3	2600.0	8	2	-	3
14. อโยธยา	0.4	2,523.1	-	-	-	-
15. นนทบุรี	-	623.2	-	-	-	-
16. ปทุมธานี	-	1,520.5	-	-	-	-
17. สมุทรสงคราม	24.6	384.5	-	-	-	-
18. สมุทรสาคร	33.8	824.6	-	-	-	-
19. สมุทรปราการ	-	937.7	-	-	-	-
รวม	31,499.4 0	64,401.40	99.00	21.00	12.00	22.00

ที่มา : กรมป่าไม้, 2543

* อื่นๆ ประกอบด้วย วนอุทยาน สวนรุกขชาติและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า

ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางมีพื้นที่ป่าไม้จำนวนทั้งสิ้น 31,499.40 ตร.กม. โดยส่วนใหญ่พื้นที่ป่าไม้ของภูมิภาคนี้กระจุกอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่างมากกว่าในเขตภาคกลาง โดยจังหวัดตากมีพื้นที่ป่าไม้มากที่สุด คือ 13,333.4 ตร.กม. หรือคิดเป็นร้อยละ 42.3 ของพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมดของภูมิภาคนี้ จังหวัดที่มีพื้นที่ป่าไม้มากรองลงมา คือ จังหวัดอุดรธานี พิษณุโลกและเพชรบูรณ์ คือมีพื้นที่ป่าไม้มากกว่า 4,000 ตร.กม. ขึ้นไป สำหรับภาคกลางนับตั้งแต่จังหวัดนครสวรรค์ลงไปมีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่น้อยมาก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม จังหวัดที่ยังมีพื้นที่ป่าไม้อยู่บ้างได้แก่ ลพบุรีและนครสวรรค์ เป็นต้น และหลายจังหวัดก็ไม่มีหรือแทบไม่มีพื้นที่ป่าไม้เลย ได้แก่ จังหวัดสมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยาและอ่างทอง

การจัดการพื้นที่ป่าไม้ในเขตภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางยังคงให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่า โดยมีจำนวนพื้นที่ที่ถูกจัดเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 จำนวน 99 แห่ง เป็นอุทยานแห่งชาติตาม พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 จำนวน 21 แห่ง เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 จำนวน 12 แห่ง และเป็นพื้นที่อนุรักษ์อื่นๆ เช่น วนอุทยาน สวนรุกขชาติและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า อีกจำนวน 22 แห่ง โดยพื้นที่ป่าอนุรักษ์นี้ส่วนใหญ่อยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง คือ ในจังหวัด อุดรธานี พิษณุโลก ตาก สุโขทัย เพชรบูรณ์และกำแพงเพชร

2.3. สถานการณ์และปัญหาที่ดินภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง

การศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในประเทศไทย ระยะที่ 1 ในช่วงเดือนพฤษภาคม 2546 – มีนาคม 2547 ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง ขั้นตอนการศึกษาเริ่มต้นการสำรวจข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยราชการ องค์กรประชาชน องค์กรอิสระ องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการเมืองและสื่อมวลชน พบว่ามีจำนวนกรณีพิพาทจำนวนทั้งสิ้น 96 กรณี กระจายอยู่ในพื้นที่ทุกจังหวัด ยกเว้นจังหวัดนนทบุรี (ตามสถิติในตาราง 2-6 และ 2-7) โดยจังหวัดสามลำดับแรกที่มีจำนวนข้อพิพาทมากที่สุด คือ ลพบุรี สุโขทัยและนครสวรรค์ คือ 13, 12 และ 10 กรณีตามลำดับ และกรณีข้อพิพาทเรื่องที่ดินส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่างและทางขอบที่สูงด้านตะวันออกของภาคกลาง ส่วนกลุ่มจังหวัดในพื้นที่ราบลุ่มปากแม่น้ำเจ้าพระยามีข้อพิพาทไม่มาก

ตาราง 2-6 จำนวนกรณีพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง จำแนกตามพื้นที่จังหวัด

จังหวัด	จำนวนกรณีพิพาท (เรื่อง)	ร้อยละของกรณีทั้งหมด
1. อุตรดิตถ์	5	5.21
2. พิษณุโลก	5	5.21
3. ตาก	5	5.21
4. สุโขทัย	12	12.50
5. เพชรบูรณ์	8	8.33
6. กำแพงเพชร	5	5.21
7. พิจิตร	8	8.33
8. นครสวรรค์	10	10.42
9. ชัยนาท	4	4.17
10. สิงห์บุรี	1	1.04
11. อ่างทอง	1	1.04
12. ลพบุรี	13	13.54
13. สระบุรี	5	5.21
14. พระนครศรีอยุธยา	4	4.17
15. นนทบุรี	ไม่มีเรื่องร้องเรียน	
16. ปทุมธานี	2	2.08

17. สมุทรสงคราม	1	1.04
18. สมุทรสาคร	2	2.08
19. สมุทรปราการ	2	2.08
20. กรุงเทพฯ	3	3.13
รวมแต่ละกลุ่ม	96	100.00

ที่มา สํารวจและรวบรวมข้อมูลโดยคณะวิจัย, 2547

ข้อพิพาทและปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดินในพื้นที่ภาคกลางและภาคเหนือตอนล่าง 96 กรณีมีลักษณะของประเภทปัญหาแตกต่างกันทั้งสิ้น 7 ประเภท คือ การประกาศเขตป่าทับที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยของประชาชน การใช้ประโยชน์ที่สาธารณประโยชน์ การใช้ประโยชน์ที่ราชพัสดุ การใช้ประโยชน์ที่ดินของทหาร การใช้ประโยชน์ที่ดินของเอกชน การใช้ที่ดินเพื่อการจัดสรรในรูปแบบเฉพาะและการใช้ที่ดินเพื่อการสัมปทานเหมืองแร่ โดยกรณีการใช้ประโยชน์ที่สาธารณประโยชน์มีจำนวนข้อพิพาทมากที่สุด คือ 43 กรณี หรือคิดเป็นร้อยละ 44.79 ของจำนวนกรณีพิพาททั้งหมด รองลงมาคือ กรณีประกาศเขตป่าทับที่ทำกินและที่อยู่อาศัย จำนวน 17 กรณี หรือคิดเป็นร้อยละ 17.71 ของจำนวนกรณีพิพาททั้งหมด มีจำนวนผู้เดือดร้อนโดยประมาณ จำนวน 16,419 คน จากพื้นที่ 246 หมู่บ้าน 95 ตำบล 71 อำเภอ 19 จังหวัด (ยกเว้นจังหวัดนนทบุรี) โดยมีผู้เดือดร้อนในกลุ่มการประกาศเขตป่าทับที่ทำกินและที่อยู่อาศัยมากที่สุดถึง 6,323 คน

ตารางที่ 2-7 จำนวนกรณีพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง จำแนกตามประเด็นปัญหา

ประเด็นปัญหา	จำนวน กรณี	คิดเป็น ร้อยละ	จำนวน ครัวเรือน	พื้นที่
1.การประกาศเขตป่าทับที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยของประชาชน	17	17.71	6,323	108 หมู่บ้าน 20 ตำบล 17 อำเภอ 9 จังหวัด
2.การใช้ประโยชน์ในที่สาธารณ ประโยชน์	43	44.79	2,758	61 หมู่บ้าน 46 ตำบล 27 อำเภอ 13 จังหวัด
3. การใช้ประโยชน์ที่ราชพัสดุ	5	5.21	****	7 หมู่บ้าน 6 ตำบล 5 อำเภอ 5 จังหวัด
4. การใช้ประโยชน์ที่ดินของ ทหาร	10	10.42	3,279	32 หมู่บ้าน 12 ตำบล 5 อำเภอ 5 จังหวัด

5. การใช้ประโยชน์ที่ดินเอกชน	12	12.50	523	10 ตำบล 10 อำเภอ 7 จังหวัด
6. การไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์	5	5.21	1,816	20 หมู่บ้าน 5 ตำบล 5 อำเภอ 5 จังหวัด
7. การใช้ที่ดินเพื่อการจัดสรรในรูปแบบเฉพาะ	1	1.04	1,320	16 หมู่บ้าน 2 ตำบล 1 อำเภอ 1 จังหวัด
8. การใช้ที่ดินเพื่อการสัมปทานเหมืองแร่	1	1.04	400	2 หมู่บ้าน 1 ตำบล 1 อำเภอ 1 จังหวัด
รวม	96	100.00	16,419	246 หมู่บ้าน 95 ตำบล 71 อำเภอ 19 จังหวัด

ที่มา สํารวจและรวบรวมข้อมูลโดยคณะวิจัย, 2547

จากจำนวนกรณีพิพาทและความขัดแย้งในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางทั้งหมดจำนวน 96 กรณี คณะผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดคัดเลือกพื้นที่เพื่อทำการศึกษาเชิงคุณภาพจำนวน 7 กรณี เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหา ผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรประชาชน ปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะในมาตรการและความเป็นไปได้ของการแก้ไขปัญหาในอนาคตทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ กรณีศึกษาจำนวน 4 กรณีนี้ คือ

1. ที่สาธารณประโยชน์โคกหนองโพธิ์ ต.หนองยายโสี อ.ชัยบาดาล อ.ลพบุรี
2. ที่สาธารณประโยชน์และป่าชุมชนหมู่ 2,3,4,5,6 ต.บ้านด่าน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย
3. ที่ทหาร อ.เมือง อ.โกรกพระ และ อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์
4. กรณีการเสียดสิทธิ์ของสมาชิกนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน การใช้พื้นที่ทับซ้อนในเขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน เขตปฏิรูปที่ดินและเขตป่าสงวนแห่งชาติ ต.ผาเลือด ต.จรม อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์
5. การสัมปทานเหมืองหินเขตป่าสงวนแห่งชาติไม้หิน บ้านนาป่าคาย ต.ป่าคาย อ.ทองแสนขัน จ. อุตรดิตถ์

2.3.1. ลักษณะและประเภทของปัญหา

(1) การประกาศเขตพื้นที่ป่าไม้ทับซ้อนที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย คือ การประกาศพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายป่าไม้ทับซ้อนพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎร จำนวนทั้งสิ้น 17 กรณี โดยจำแนกเป็นเขตป่าอนุรักษ์(อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า) จำนวน 10 กรณี เขตป่า

สงวนแห่งชาติ 6 กรณี และเขตป่าชายเลนอีก 1 กรณี มีจำนวนพื้นที่ปัญหาทั้งสิ้น 108 หมู่บ้าน 20 ตำบล 17 อำเภอ 9 จังหวัด

(2) การใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะประโยชน์ มีลักษณะและประเภทของปัญหาที่แตกต่างกัน 5 ประเภท คือ หนึ่ง การประกาศเป็นที่สาธารณะประโยชน์ทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน สอง การประกาศที่สาธารณะประโยชน์เพื่อการใช้ที่ดินของส่วนราชการ สาม การบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์โดยนายทุนและนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งมีการจับกุมและดำเนินคดีกับผู้บุกรุก โดยชุมชนต้องการให้เป็นที่ยุติธรรมเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน สี่ การบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์ของกลุ่มประชาชนและมีการดำเนินการขับไล่ราษฎรออกจากพื้นที่ และห้า การประกาศที่สาธารณะประโยชน์เพื่อการอนุรักษ์เฉพาะทาง มีจำนวนพื้นที่ปัญหาทั้งสิ้น 43 กรณีใน 61 หมู่บ้าน 46 ตำบล 27 อำเภอ 13 จังหวัด

(3) การใช้ประโยชน์ที่ดินราชพัสดุ คือ ที่ดินที่หน่วยงานราชการอ้างว่าเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายที่ดินและพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ แต่มีประชาชนเข้าไปครอบครองใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวอยู่ ต่อมามีการอ้างสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์ที่ดินนั้น จึงมีการคัดค้านการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินให้ประชาชนและการขอให้ย้ายออกจากพื้นที่ มีจำนวนพื้นที่ปัญหาทั้งสิ้น 5 กรณีใน 7 หมู่บ้าน 6 ตำบล 5 อำเภอ 5 จังหวัด

(4) การใช้ประโยชน์ที่ดินทหาร คือ กรณีที่หน่วยงานราชการทหารประกาศเขตสงวนหวงห้ามที่ดินไว้ใช้ในราชการทหาร เช่น สนามฝึกรบในเขตป่าตามมณฑลทหารบกต่างๆ การประกาศดังกล่าวทับที่ดินทำกินของราษฎร หรือมีหน่วยงานราชการอื่นมาขอใช้ประโยชน์ในพื้นที่เขตหวงห้ามดังกล่าวกับกระทรวงการคลัง มีการขอให้ราษฎรย้ายออกจากพื้นที่ ทำให้ได้รับความเดือดร้อน มีจำนวนกรณีปัญหาทั้งสิ้น 10 กรณีใน 32 หมู่บ้าน 12 ตำบล 5 อำเภอ 5 จังหวัด

(5) การใช้ประโยชน์ที่ดินของเอกชน มีลักษณะและประเภทของปัญหาที่แตกต่างกัน 2 ประเภท คือ หนึ่ง กรณีปัญหาการเวนคืนที่ดินอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาสาธารณูปโภคของรัฐ และสอง กรณีความขัดแย้งระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยตนเอง มีจำนวนปัญหาทั้งสิ้น 12 กรณีในพื้นที่ 10 ตำบล 10 อำเภอ 10 จังหวัด

(6) การไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ของประชาชน กรณีปัญหาที่มีการร้องขอเอกสารสิทธิ์ในที่ดินและส่วนมากเป็นการเรียกร้องเอกสารสิทธิ์ประเภท สปก. 4-01 ของชาวบ้าน และพื้นที่ตกสำรวจจากการรังวัดออกโฉนดที่ดินทั้งในพื้นที่ทำกิน และที่อยู่อาศัย มีจำนวนปัญหาทั้งสิ้น 5 กรณีใน 20 หมู่บ้าน 5 ตำบล 5 อำเภอ 5 จังหวัด

(7) การใช้พื้นที่เพื่อการจัดสรรในรูปแบบเฉพาะ คือ การใช้ที่ดินเพื่อการจัดสรรเป็นนิคมสร้างตนเองรองรับการโยกย้ายราษฎรมาจากพื้นที่อื่น มีจำนวนปัญหา 1 กรณีใน 16 หมู่บ้าน 2 ตำบล 1 อำเภอ 1 จังหวัด

(8) การพื้นที่เพื่อการสัมปทานเหมืองแร่ คือ กรณีที่บริษัทเอกชนเข้ามาประกอบกิจการเหมืองแร่ในพื้นที่ เช่น การทำเหมืองแร่หินและโรงโม่ ส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางด้านมลพิษและความสมบูรณ์ของระบบนิเวศของชุมชน มีจำนวนปัญหาทั้งสิ้น 1 กรณีใน 2 หมู่บ้าน 1 ตำบล 1 อำเภอ 1 จังหวัด

2.3.2. ลักษณะของความขัดแย้งและผลกระทบ

จากการศึกษากรณีข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดินในพื้นที่ภาคกลาง พบลักษณะของความขัดแย้งเป็นคู่กรณีในลักษณะต่างๆกันโดยอาจจำแนกเป็นคู่ความขัดแย้งได้ใน 4 ลักษณะ คือ

(1) รัฐกับชุมชน เป็นข้อพิพาทที่เกิดจากการดำเนินนโยบายหรือโครงการพัฒนาของภาครัฐ เช่น การประกาศเขตป่าและการประกาศเขตหวงห้ามของทหารแล้วเกิดผลกระทบกับผู้อยู่อาศัยหรือทำมาหากินในที่ดินนั้นๆ เนื่องจากการดำเนินการนั้นสร้างไปซ้อนทับพื้นที่ของราษฎรใช้ประโยชน์อยู่ หรือไม่สามารถดำเนินการให้สมบูรณ์ได้ตามเป้าหมายเดิม จนทำให้เกิดการถกเถียงในการเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ครอบครองพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน

(2) รัฐ เอกชนกับชุมชน เป็นความขัดแย้งที่เกิดการประกอบการของบริษัทเอกชนในการเข้ามาขอใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณประโยชน์ของแผ่นดินผ่านระบบการขออนุญาตและการสัมปทาน เช่นการให้สัมปทานบัตรทำเหมืองแร่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ หรือจากการประทุติโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการ มีข้าราชการในระดับพื้นที่ได้ออกเอกสารสิทธิให้กับบริษัทเอกชนหรือกลุ่มนายทุนในพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งลักษณะทั้งสองแบบได้ก่อให้เกิดผลกระทบกับประชาชนในพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ประชาชนใช้ประโยชน์อยู่ร่วมกัน เมื่อมีการให้สัมปทานหรือให้กรรมสิทธิ์ก็เกิดส่งผลกระทบในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนหรือคุณภาพของที่ดินและสิ่งแวดล้อมโดยรวม ประชาชนจึงเรียกร้องให้รัฐมีบทบาทในการแก้ไขปัญหา

(3) รัฐกับเอกชน เป็นความขัดแย้งอันเนื่องการดำเนินการของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของบุคคลหรือนิติบุคคลตามกฎหมาย ส่งผลให้เกิดการสูญเสียที่ดินหรือการไม่ได้รับสิทธิ เช่น การเวนคืนที่ดินและการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม

(4) เอกชนกับเอกชน เป็นความขัดแย้งเกี่ยวกับการดำเนินการของบุคคลหรือนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลหรือนิติบุคคลอื่นให้สูญเสียทรัพย์สินหรือสูญเสียสิทธิบางอย่าง เช่น การปิดกั้นถนนและทางน้ำ เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวจะเป็นการทับซ้อนระหว่างสิทธิและการทำประโยชน์ในที่ดินของเอกชนกับชุมชน ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับการจำแนกพื้นที่การใช้ประโยชน์ในที่ดิน เช่น กรณีการบุกรุกพื้นที่ป่าสาธารณะของชาวบ้าน เป็นต้น

จากกรณีข้อพิพาทและปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดินในภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง 96 กรณี สภาพปัญหาได้ก่อให้เกิดผลกระทบในระดับพื้นที่ ดังนี้

(1) ผลกระทบด้านสิทธิของบุคคลในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย คือทำให้ผู้เดือดร้อนไม่มีสิทธิหรือความมั่นคงในการใช้ประโยชน์เพื่อการประกอบอาชีพและอยู่อาศัย เพราะถูกให้ย้ายหรือขับไล่ให้ออกจากที่ดินที่เคยใช้อยู่

(2) ผลกระทบด้านระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำและอากาศ และความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมลพิษจากสารเคมี

(3) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้ครัวเรือนที่ขาดความมั่นคงในที่ดินต้องอพยพแรงงานไปทำงานภายนอกชุมชน เพราะไม่สามารถใช้ที่ดินเพื่อการผลิตและสร้างรายได้ให้ครัวเรือน เกิดสภาพการละทิ้งถิ่นฐาน

(4) ผลกระทบต่อสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ที่ดินบางแห่งได้รับการจัดการโดยชุมชนมาแต่เดิม ต่อมานโยบายของรัฐหรือการดำเนินการของกลุ่มทุนได้ลดทอนสิทธิการจัดการและการเข้าถึงทรัพยากรของชุมชน

(5) ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคม เกิดเป็นความขัดแย้งภายในชุมชนหรือกับชุมชนใกล้เคียง โดยเฉพาะในกรณีปัญหาที่มีความยืดเยื้อและไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหที่ชัดเจน บางกรณีมีการแทรกแซงจากกลุ่มผลประโยชน์ภายนอก เกิดความแตกแยกและกระทบกับวิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมโดยรวม

(6) ผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สิน ในหลายกรณีมีการกำลังหรือวิธีการที่รุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เช่น เช่น การทำลายชีวิตและทรัพย์สิน การข่มขู่และคุกคามเอาชีวิต เป็นต้น

2.3.4. กระบวนการแก้ไขปัญหาและผลที่ได้รับ

จากการสำรวจกรณีศึกษาเชิงกว้างทั้ง 96 เรื่องพบว่า กระบวนการแก้ไขปัญหาในแต่ละเรื่องมีความแตกต่างกันมาก ในหลายกรณี ข้อพิพาทและปัญหาที่ดินไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหา

จากภาครัฐหรือจากภาคประชาชนเกิดขึ้นเลย ความขัดแย้งถูกปล่อยปละละเลยให้กลายเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างของท้องถิ่นนั้นๆ ที่อาจเกิดปะทุขึ้นมาได้อีกในอนาคตสำคัญ สาเหตุของสถานการณ์ลักษณะนี้เกิดจาก (1) การยึดหลักการตามกฎหมายเป็นกรอบการดำเนินงาน โดยไม่ตระหนักในความสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม (2) การที่ยังขาดการพัฒนากลไกการจัดการความขัดแย้งปัญหาที่ดินในระดับพื้นที่ ฉะนั้น เมื่อส่วนราชการเพิกเฉยไม่สนใจและประชาชนไม่รู้ช่องทางการแก้ไขต่อไป กระบวนแก้ไขเพื่อยุติปัญหาก็คงไม่อาจเกิดขึ้นได้

กระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยส่วนใหญ่เริ่มต้นขึ้นภายหลังเกิดผลกระทบขึ้นในพื้นที่แล้ว ทั้งนี้เพราะประชาชนมีข้อจำกัดอยู่มากในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานผู้รับผิดชอบ การบิดเบือนข้อมูลเพื่อสร้างความเห็นคล้อยตามและการอ้างการบังคับใช้อำนาจตามกฎหมาย ทำให้ผู้เดือดร้อนบางส่วนไม่กล้าคัดค้าน เมื่อปัญหาย้ายตัวถึงขั้นรุนแรงจึงเกิดการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหา ซึ่งรูปแบบการแก้ไขปัญหาก็แตกต่างกันออกไป ดังนี้

(1) การติดต่อหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรง เป็นรูปแบบแรกที่มีปัญหาส่วนใหญ่ใช้โดยอาจผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการติดต่อและร้องเรียนหน่วยงานที่ดำเนินงานกระทบกับประชาชนโดยตรง เช่น ป่าไม้จังหวัด ที่ดินจังหวัด แขวงทางหลวงจังหวัด สำนักงานปฏิรูปที่ดินฯจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นต้น

(2) การยื่นหนังสือกับหน่วยงานปกครองระดับภูมิภาค ในบางกรณี ผู้เดือดร้อนอาจร้องเรียนกับเจ้าพนักงานปกครอง เช่น นายอำเภอหรือผู้ว่าราชการจังหวัด ตั้งแต่ต้นหรือเมื่อยื่นเรื่องกับหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรงแล้วไม่ได้รับคำตอบหรือไม่สามารถเจรจาตกลงกันได้

(3) การร้องเรียนกับหน่วยงานในส่วนกลางและรัฐมนตรี การร้องเรียนระดับกรม กระทรวง และรัฐมนตรีในส่วนกลางมักเป็นวิธีการขั้นถัดมาหลังจากไม่สามารถแก้ไขปัญหในระดับพื้นที่ได้

(4) การยื่นเรื่องและร้องเรียนกับหน่วยงานหน่วยงานพิเศษหรือองค์กรอิสระ เพราะไม่สามารถเจรจาข้อยุติได้จากหน่วยงานในระบบราชการปกติ เช่น การยื่นเรื่องกับสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน หรือคณะกรรมการชุดต่างๆ ของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา

(5) การร้องเรียนผ่านนักการเมืองท้องถิ่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือ ส.ส. เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่กลุ่มผู้เดือดร้อนหลายพื้นที่ขอให้มีบทบาทช่วยในการเจรจา ติดตามและประสานงานให้เกิดการแก้ไขปัญห

(6) การรวมตัวชุมนุมกันในที่สาธารณะ เป็นการรวบรวมสมาชิกกลุ่มผู้เดือดร้อนแล้วจัดการชุมนุมในที่สาธารณะ เช่น ตามหน่วยงานราชการ เพื่อดำเนินการเรียกร้องหรือยื่นหนังสือกับหน่วยงานตามข้อ 1,2 หรือ 3

(7) การใช้มาตรการดื้อแพ่ง เป็นการครองครองพื้นที่ที่เป็นกรณีปัญหาอย่างต่อเนื่องและสร้างรูปธรรมการจัดการที่ดินโดยชุมชนให้ปรากฏแก่สาธารณะ

(8) การรวมเป็นเครือข่าย คือ การสร้างพันธมิตรกับกรณีปัญหาอื่นที่ประสบปัญหาในลักษณะเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เพื่อสร้างพลังการต่อรองให้เกิดการผ่าทางตันในการแก้ไขข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดิน

2.3.5. นโยบาย กฎหมายและมาตรการในการแก้ไขปัญหา

นโยบาย กฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขข้อพิพาทและปัญหาความขัดแย้งที่ดิน จากการศึกษาสำรวจพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง พบว่ามีกฎหมายนโยบายและกฎหมายเกี่ยวข้องอยู่เป็นจำนวนมาก กล่าวคือ มีพระราชบัญญัติ 15 ฉบับ พระราชกำหนด 2 ฉบับ มติคณะรัฐมนตรี 6 เรื่อง รวมทั้งประกาศ ระเบียบและกฎกระทรวงต่างๆอีกกว่า 7 ฉบับ ทั้งนี้ หากพิจารณาโดยสัมพันธ์กับกระบวนการแก้ไขปัญหา นโยบาย กฎหมายและระเบียบทั้งหมดนี้มีความสำคัญมากน้อยต่างกันอยู่ใน 3 ระดับ คือ

(1) กฎหมายที่มีผลกำหนดแนวคิดของกฎหมายอื่นๆ คือ กฎหมายที่มีความสำคัญในระดับสูงอันส่งผลต่อการจัดทำกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินงานของหน่วยงานในกรณีการแก้ไขข้อพิพาทที่ดิน มีกฎหมายในระดับนี้อยู่สองชุด คือ

1) ประมวลกฎหมายที่ดิน(พ.ศ. 2497) และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 มาตรา 2 นั้นกำหนดให้ที่ดินต้องมีเจ้าของ และถ้ามิได้เป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใดก็ถือว่าเป็นที่ดินของรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1304 ก็ได้กำหนดให้สาธารณะสมบัติของแผ่นดินมีความหมายรวมถึงที่ดินรกร้างว่างเปล่าและทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันด้วย ซึ่งประมวลกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ได้ทำให้เกิดแบ่งแยกเป็นที่ดินของรัฐหรือไม่ก็ที่ดินของเอกชนเท่านั้น ไม่ยอมรับระบบกรรมสิทธิ์ในที่ดินรูปแบบอื่นๆ เช่น การจัดการโดยชุมชน และเกิดสภาพการผูกขาดอำนาจการจัดการที่ดินโดยรัฐแม้ในที่ดินรกร้างว่างเปล่า ทำเลเลี้ยงสัตว์หรือที่สาธารณประโยชน์

2) กฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศไทยที่มีความก้าวหน้ามากที่สุดทั้งการให้สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (มาตรา 46)

การกำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐใน ให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง(มาตรา 76) ในการสงวนบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ (มาตรา 79) และรัฐต้องจัดระบบการถือครองที่ดินและการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม(มาตรา 84) อย่างไรก็ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญที่จะเอื้อให้มาตราเหล่านี้มีผลในทางปฏิบัตินั้นยังมีอยู่น้อยมาก ทำให้กระบวนการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่ดินยังเต็มไปด้วยอุปสรรค

(2) กฎหมายเฉพาะเรื่องซึ่งก่อให้เกิดข้อพิพาทเรื่องที่ดิน ได้แก่พระราชบัญญัติและพระราชกำหนดต่างๆซึ่งมีผลบังคับใช้ในปัจจุบันและได้รับอิทธิพลแนวความคิดจากกฎหมายในกลุ่มแรก เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2518 พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518 และพระราชกำหนดประกาศเขตหวงห้ามที่ดิน เป็นต้น

(3) กฎหมายที่ก่อให้เกิดปัญหาและมีอิทธิพลต่อกระบวนการแก้ไขปัญหา ได้แก่ มาตรการหรือแผนงานในการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะเช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบเป็นกรณีข้อพิพาทขึ้น รวมทั้ง ระเบียบ ประกาศ กฎกระทรวงหรือมติคณะรัฐมนตรีอันเป็นแนวปฏิบัติที่จะช่วยส่งเสริมหรือขัดขวางให้การแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเรื่องที่ดินยุติลงไปได้

2.3.6. สถานการณ์ปัจจุบันและปัญหาอุปสรรค

จากการสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดินทั้งหมดพบว่าแต่ละกรณีมีความคืบหน้าแตกต่างกัน โดยมีปัจจัยสำคัญอยู่ที่กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ ประเภทของที่ดิน ความรุนแรงในระดับพื้นที่ และความตื่นตัวของผู้ได้รับความเดือดร้อน โดยภาพรวมแล้วสถานการณ์ปัจจุบันของกรณีปัญหาทั้งหมดมีอยู่ 4 ลักษณะ ได้แก่

(1) กรณีข้อพิพาทที่ได้มีการตัดสินใจและได้ข้อยุติแล้ว มีจำนวนกรณีปัญหาที่สามารถแก้ไขข้อขัดแย้งไปได้แล้วเพียง 8 กรณีเท่านั้นหรือน้อยกว่าร้อยละ 10 ของกรณีปัญหาทั้งหมด 96 กรณี คือ 2 กรณีในประเด็นที่สาธารณะ, 3 กรณีในประเด็นที่ดินของทหาร 3 กรณีในประเด็นที่ดินของเอกชน ได้มีการรับรองสิทธิการครอบครองและการทำประโยชน์ของราษฎรในพื้นที่ ในกรณีที่ดินสาธารณะและที่ดินของทหาร ได้มีการส่งมอบที่ดินให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมไปแล้ว และกำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ สปก.4-01สำหรับกรณีการเวนคืนที่ดิน ก็ได้จ่ายค่าชดเชยที่พอใจกับผู้เสียหายและยุติข้อพิพาทไปแล้ว

(2) กรณีการรวมกลุ่มเพื่อติดตามและประสานให้เกิดการแก้ไขปัญหา เมื่อประชาชนได้รับผลกระทบในพื้นที่ ทำให้เริ่มตั้งคำถามและแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ก่อให้เกิดผลกระทบ เกิดการแลกเปลี่ยนพูดคุยภายในกลุ่มผู้เดือดร้อน กำหนดแนวทางและมาตรการติดตามปัญหา พัฒนาเป็นข้อเรียกร้อง ตัวแทนได้ดำเนินการติดตามปัญหากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือการยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานระดับสูงหรือรัฐบาลต่อไป โดยทั่วไปข้อพิพาทยังไม่ได้มีข้อยุติ ความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่ในพื้นที่ที่มากน้อยแตกต่างกันออกไป แต่กลุ่มผู้เดือดร้อนก็ได้เข้าไปใช้ประโยชน์ที่ดินและพัฒนาระบบจัดการที่ดินในหลักการของสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่นในรูปแบบของป่าชุมชน

(3) กรณีพิพาทอยู่ในระหว่างการพิจารณาของกระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ กรณีข้อพิพาทจำนวนมากอยู่ในระหว่างกระบวนการสอบสวนและพิสูจน์สิทธิการถือครองที่ดินตามแนวทางและกระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ คือ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดิน (กบร.) หรือคณะกรรมการชุดอื่นๆที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นมา โดยยังไม่มีกรณีการแก้ไขสาเหตุที่มาของปัญหาอย่างแท้จริง ความขัดแย้งในพื้นที่อาจยุติไปเฉพาะหน้า หรือในบางพื้นที่ผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินเดิมก็ยังประสบกับปัญหาการคุกคามอยู่เป็นระยะๆ

(4) กรณีที่ไม่ได้มีความคืบหน้าใดๆ เมื่อเกิดกรณีข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดินขึ้น ผู้เดือดร้อนได้ร้องเรียนกับผู้นำชุมชนหรือกับหน่วยงานราชการในระดับพื้นที่บ้าง แต่ไม่เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาจริงจัง และผู้เดือดร้อนไม่ได้มีการติดตามหรือร้องเรียนปัญหาไปยังหน่วยงานอื่นๆอีก ข้อพิพาทถูกทิ้งไว้อย่างคาราคาซัง โดยกรณีข้อพิพาทเรื่องที่ดินสาธารณะประโยชน์จำนวนมากมีสภาพปัจจุบันอยู่ในลักษณะนี้

ปัญหาและอุปสรรคสำคัญของการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดิน มีดังนี้

(1) ความไม่สอดคล้องของนโยบายและกฎหมายที่ดินของรัฐกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม อุปสรรคข้อนี้เป็นปัญหาสำคัญที่สุด เพราะการจัดการที่ดินของไทยยังคงอยู่ในอำนาจเบ็ดเสร็จของรัฐ จำกัดระบบกรรมสิทธิ์เฉพาะสองรูปแบบ คือ ที่ดินของรัฐและที่ดินของเอกชนเท่านั้น มีการประกาศเขตอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทับซ้อนกับที่ดินของประชาชน การดำเนินงานตามนโยบายและกฎหมายดังกล่าวจึงตันตอของปัญหา ขณะที่ประชาชนบางส่วนยังประสบกับความทุกข์ยากลำบาก เนื่องจากไม่มีความมั่นคงในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย อันเนื่องมาจากปัญหาการกระจายตัวการถือครองที่ดิน

(2) การยึดหลักตัวบทกฎหมายและแนวทางของรัฐอย่างเข้มงวดในการแก้ไขปัญหา ในกระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ รัฐได้กำหนดแนวทาง มาตรการ ขั้นตอนและกลไกทำงาน ตาม

ระเบียบขั้นตอนของกฎหมายอย่างเคร่งครัด อันเป็นข้อจำกัดต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพิจารณาแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมกับฝ่ายผู้เดือดร้อน ดังเห็นได้จาก การไม่สามารถแก้ไขปัญหาข้อพิพาทการประกาศเขตป่าไม้ทับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย 17 กรณีได้เลย และการไม่อาจอนุมัติทางเลือกการให้ชุมชนเช่าที่สาธารณะ แม้จะเป็นทางเลือกที่ทุกฝ่ายตกลงร่วมกัน เพราะขัดกับหลักกฎหมายที่ดิน และการดำเนินงานที่ล่าช้าของกลไกการแก้ไขปัญหาภาครัฐอย่าง คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ที่มีกระบวนการพิสูจน์สิทธิ์โดยยึดภาพถ่ายทางอากาศเป็นหลัก ไม่มีส่วนร่วมของประชาชนผู้เดือดร้อนและมีการดำเนินงานล่าช้า

(3) การไม่ได้รับความร่วมมือของเจ้าหน้าที่รัฐในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาท อุปสรรคดังกล่าวเกิดขึ้นจากระบบการบังคับบัญชา เช่นคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาระดับสูงภายในหน่วยงานราชการ ทำให้เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติงานมีข้อจำกัดในการแก้ไขปัญหา ไม่กล้าเสนอความคิดเห็นหรือไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ บางกรณีก็เป็นการปิดความรับผิดชอบโดยอ้างว่าไม่มีอำนาจการพิจารณาแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการเลือกปฏิบัติในการดำเนินงาน เนื่องจากได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ประโยชน์ที่ดิน

(4) การใช้อิทธิพลและความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา การใช้อิทธิพลของข้าราชการ กลุ่มธุรกิจเอกชน ที่ต้องการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ถือเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานไม่มีความก้าวหน้า มีการเอื้อประโยชน์ให้แก่หน่วยงานและข้าราชการ เพื่อให้ได้รับความสะดวกในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าว ในอีกด้านหนึ่งมีการข่มขู่ คุกคาม ทำร้ายร่างกายชาวบ้านโดยเฉพาะกับผู้นำในการเคลื่อนไหวคัดค้าน

บทที่ 3

การประกาศเขตป่าทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย

3.1. สถานการณ์ปัญหา

การศึกษาสำรวจกรณีพิพาทเรื่องการประกาศเขตป่าทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง พบจำนวนทั้งสิ้น 17 กรณี จำแนกได้ 3 กลุ่มสำคัญ คือ หนึ่ง กลุ่มพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 6 กรณี สอง กลุ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ทั้งเขตอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จำนวน 10 กรณี และ สาม กลุ่มพื้นที่ป่าชายเลน จำนวน 1 กรณี ลักษณะของปัญหาโดยรวมเกิดขึ้นจากการปรับเปลี่ยนนโยบายและทิศทางการจัดการพื้นที่ป่าไม้ของรัฐบาลไทย ดังสะท้อนให้เห็นในการประกาศใช้กฎหมายป่าไม้หลายฉบับในช่วงทศวรรษ 2500 (จะกล่าวในรายละเอียดต่อไป) ทับซ้อนกับพื้นที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของประชาชน จนเกิดเป็นข้อพิพาทและปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ กรณีปัญหาส่วนใหญ่ชุมชนยืนยันว่าได้เข้ามาใช้พื้นที่ก่อนการประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์ เช่น สค.1 หลักฐานใบเสียภาษีบำรุงท้องที่(ภบท.) หรือกรณีไม่มีเอกสารแต่มีสภาพการใช้ประโยชน์ในพื้นที่จริง

กรณีปัญหาทั้ง 17 กรณี ได้ก่อให้เกิดผลกระทบกับความมั่นคงในการตั้งฐานและการใช้พื้นที่เพื่อการผลิตของชุมชน โดยมีลักษณะและระดับความรุนแรงของผลกระทบแตกต่างกันออกไปดังนี้

1. กลุ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ กรณีปัญหาการประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยทั้ง 10 กรณีนี้มีทั้งการประกาศพื้นที่ที่ทับตั้งแต่แรกของการประกาศเขตป่าอนุรักษ์และการขยายพื้นที่อนุรักษ์เพิ่มในภายหลัง ชุมชนในกลุ่มปัญหาได้รับผลกระทบรุนแรงที่สุด การบังคับใช้มาตรการอนุรักษ์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามีความเข้มข้นมากกว่าในพื้นที่ป่าประเภทอื่นๆ เมื่อมีการประกาศเขตอุทยานทับที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน ก็เกิดความพยายามในการอพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่ หรือการไม่ยอมให้ชาวบ้านใช้พื้นที่เพื่อการเพาะปลูก เมื่อยังมีการใช้พื้นที่ต่อไปก็มีการใช้วิธีการข่มขู่คุกคามและไล่หรือจับกุมชาวบ้านที่เข้าไปทำมาหากินในพื้นที่ และในบางพื้นที่ก็มีการส่งกองกำลังเข้าไปควบคุมสถานการณ์ในพื้นที่ เช่นกรณีการประกาศเขตอุทยานคลองวังเจ้าทับพื้นที่หมู่บ้านโละโคะ หมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้งและกะเหรี่ยงในจังหวัดกำแพงเพชร การไม่สามารถใช้พื้นที่ทำกินได้ส่งผลกระทบต่อการผลิตและการทำมาหากินของชุมชนอย่างมาก บางชุมชนมีครัวเรือนต้องออกไปทำงานรับจ้างรายวันแทน ไม่มีรายได้แน่นอน เช่น ชาวบ้าน 113 รายในตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรีในกรณีข้อพิพาทกับอุทยานแห่งชาติพุเตย

2. กลุ่มพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ กรณีปัญหาการประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทับที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยทั้ง 6 กรณี เป็นการประกาศทับพื้นที่ของชุมชนที่เข้ามาบุกเบิกพื้นที่ก่อนปี 2500 โดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการครอบครองที่ดินตามกฎหมาย โดยพื้นที่เดิมมีสภาพเดิมเป็นป่าละเมาะ และต้นไม้ไม่หนาแน่นมากนัก ต่อมาเมื่อเจ้าหน้าที่มาจัดรังวัดจัดทำแนวเขตและประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติโดยคนในชุมชนไม่มีส่วนรับรู้หรือมีส่วนร่วมด้วย เช่น การประกาศป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ในปี 2508 และการประกาศป่าสงวนแห่งชาติป่าวังหินเพิง- ม่วงค่อม- ลำนารายณ์ จังหวัดลพบุรีในปี 2512 กรณีปัญหากลุ่มนี้มีความรุนแรงของผลกระทบน้อยกว่ากลุ่มพื้นที่ป่านุรักษ์ ข้อเท็จจริงในหลายกรณีไม่มีสภาพเป็นพื้นที่ป่าอีกต่อไป มีการใช้วิธีการข่มขู่โดยเจ้าหน้าที่บ้างแต่ไม่ถึงกับมีแนวโน้มการจับกุมหรือใช้กำลัง ความเดือดร้อนที่ชัดเจน คือ การไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่มีความมั่นคงในการถือครองที่ดินและบางกรณีก็มีการขอเข้ามาใช้พื้นที่ของหน่วยงานราชการ เช่น กรณีการขอใช้พื้นที่ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และหน่วยงานทหารในพื้นที่ตำบลยางราก อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี

3. กลุ่มพื้นที่ป่าชายเลน หลายจังหวัดในภาคกลางมีพื้นที่ติดทะเลอ่าวไทยและมีพื้นที่ป่าชายเลน ในกรณีของชาวบ้าน 510 ครอบครัวในตำบลนาโคก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ได้อาศัยอยู่ทำนาเกลือและนาุ้งมาตั้งแต่ในอดีต มีหลักฐานการครอบครองที่ดินเป็น นส.3 ก. และ สค.1 แต่ไม่สามารถนำเอกสารดังกล่าวไปออกเป็นโฉนดได้ เพราะสำนักงานที่ดินจังหวัดและสำนักงานป่าไม้จังหวัดคัดค้านว่าพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตพื้นที่ป่าชายเลน ตามมติคณะรัฐมนตรี 15 ธันวาคม 2530 และอยู่ในข้อห้ามมิให้ออกโฉนดที่ดินตาม พ.ร.บ.ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

จากกรณีพิพาทเรื่องการประกาศเขตป่าทับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยจำนวน 17 กรณี เป็นกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ 54 หมู่บ้าน 20 ตำบล 16 อำเภอ 9 จังหวัด คือ ลพบุรี กำแพงเพชร สระบุรี พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ ตาก เพชรบูรณ์และสมุทรสาคร พื้นที่ปัญหาส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่างและจังหวัดทางขอบที่ราบภาคกลาง ยกเว้นจังหวัดสมุทรสาครเพียงกรณีเดียวที่อยู่ในพื้นที่ราบภาคกลาง จากจำนวนกรณีที่มีสถิติจำนวนผู้เดือดร้อน 15 กรณี(ไม่ครบทั้งหมด) พบว่ามีจำนวนผู้เดือดร้อนทั้งสิ้น 6553 ครอบครัว และไม่สามารถระบุขนาดพื้นที่ที่ได้รับความเดือดร้อนได้ อันเป็นลักษณะร่วมประการหนึ่งของหลายกรณีพิพาทเรื่องการประกาศเขตป่าทับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย อันเนื่องมาจากความไม่ชัดเจนในแนวเขตและไม่มีการรวบรวมข้อมูลให้ชัดเจน

ตารางที่ 3-1 รายชื่อกรณีพิพาทที่ดินเรื่องการประกาศเขตป่าทับที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน

กลุ่มกรณีปัญหา	รายชื่อกรณีปัญหา
1. กลุ่มพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 6 กรณี	- กรณีป่าสงวนแห่งชาติป่าวังเพิง - ม่วงค่อม - ลำนารายณ์ทับที่ชาวบ้าน หมู่ 1,2,3,5,6,8 ต.ท่ามะนาว อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี - กรณีประกาศเขตป่าสงวนทับที่ชาวบ้าน หมู่ 2,4,6,7,8,9 ต.โคกเจริญ อ.โคกเจริญ จ.ลพบุรี - กรณีประกาศเขตป่าสงวนทับที่ทำกินชาวบ้าน ต.ยางราก อ.โคกเจริญ จ.ลพบุรี - ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังทองฝั่งซ้าย ม.6,13,24 ต.บ้านกลาง อ.วังทอง จ.พิษณุโลก - ปัญหาป่าสงวนแห่งชาติหนองเสือไฮกและป่าหนองแถม ม.9 ต.วังตะแบก อ.พรานกระต่าย จ.กำแพงเพชร - ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว ต.โคกมน อ.น้ำหนาว จ.เพชรบูรณ์
2. กลุ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 10 กรณี (เขตอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า)	- กรณีประกาศเขตอุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้าทับหมู่ 8,10 ต.โกสัมพี อ.เมือง จ.กำแพงเพชร - กรณีประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ทับพื้นที่ ต.ชะอม อ.แก่งคอย จ.สระบุรี - กรณีประกาศอุทยานแห่งชาติพระพุทธฉายทับพื้นที่ หมู่ 2,5,7,10 ต.ห้วยทราย อ.หนองแค จ.สระบุรี - กรณีขยายแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ทับ หมู่ 7 ต.ปางตาไว อ.ปางศิลา จ.กำแพงเพชร - กรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเมี่ยง-ภูทองและอุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการทับที่ดิน ต.ชาติตระการ อ.ชาติตระการ จ.พิษณุโลก - กรณีอุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเมี่ยง-ภูทองทับที่ดิน ต.บ่อภาค อ.ชาติตระการ จ.พิษณุโลก - กรณีความขัดแย้งระหว่างอุทยานแห่งชาติรามคำแหงกับหมู่ 3 บ้านน้ำตกสายรุ้ง ตำบลบ้านน้ำพุ อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย - กรณีประกาศเขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่านทับที่ทำกิน หมู่ 1-9 ต.ท่าแฝก อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ - กรณีขยายแนวเขตเขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่านฝั่งขวา ทับที่ทำกิน หมู่

	5 บ้านห้วยก้านเหลือง ตำบลปากท่า อำเภอปากท่า จังหวัดอุดรธานี - กรณีอุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า ตำบลเชียงทอง กิ่งอำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก
3. กลุ่มพื้นที่ป่าชายเลน 1 กรณี	- กรณีพื้นที่ป่าชายเลน ต.นาโคก อ.เมือง จ.สมุทรสาคร

ที่มา สํารวจและรวบรวมข้อมูลโดยคณะวิจัย, 2547

3.2. ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

ประเทศไทยได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงทิศทาง นโยบายและกฎหมายการจัดการป่าไม้มากกว่า 60 ปี กฎหมายป่าไม้ฉบับแรกของไทย คือ พ.ร.บ.ป่าไม้ 2484 เป็นกฎหมายที่ดึงเอาพื้นที่ป่าไม้ที่เคยอยู่ภายใต้การสัมปทานของบริษัทต่างชาติมาอยู่อำนาจการจัดการของรัฐไทย มีการตั้งองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ในราวปี 2490 ให้เป็นรัฐวิสาหกิจของรัฐในการทำไม้เพื่อการค้า ทิศทางการจัดการป่าไม้ของไทยเน้นการใช้ประโยชน์ป่าไม้เชิงพาณิชย์เป็นหลัก เกิดการสัมปทานพื้นที่ป่าทั่วประเทศมาจนกระทั่งการใช้นโยบายปิดป่าเมื่อปี 2531 หลังการประสบอุทกภัยครั้งใหญ่ที่จังหวัดชุมพร การให้สัมปทานป่าไม้ส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศลดลงอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง(ดูสถิติในบทที่2 ประกอบ) และเป็นที่ยอมรับกันว่าการสัมปทานป่าไม้เป็นปัจจัยเอื้อต่อการบุกเบิกที่ดินทำกินเข้าไปในเขตป่าหลังการชักลากไม้ ต่อมา มีการเปลี่ยนนโยบายมาให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ป่ามากขึ้นในทศวรรษ 2500 ก็มีการประกาศ พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และ พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

ในช่วงต้น การบังคับใช้กฎหมายการอนุรักษ์ป่าไม้ข้างต้นยังไม่มีเข้มขันมากนัก เพราะไทยเริ่มปรับเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตลาดและการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อการส่งออก ที่ดินในภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางก็ยิ่งมีการขยายตัวของพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มมากขึ้นจากเดิมที่เริ่มปรับเปลี่ยนมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เพราะเป็นภูมิภาคที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางการพัฒนามากกว่าภาคอื่นๆ การบุกเบิกพื้นที่ทำกินใหม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ร่วมพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ พื้นที่ป่าไม้ในที่สูงทางขอบของที่ราบภาคกลางและภาคเหนือตอนล่างลดลงอย่างมากจากการขยายตัวของพืชไร่ในช่วงปี 2516-2519 ซึ่งเป็นช่วงที่พืชไร่มีราคาสูง นอกจากนี้เงื่อนไขทางการเมืองและความมั่นคงในช่วงปี 2510-2525 ก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้พื้นที่ป่าในภาคเหนือตอนล่างลดลงอย่างมาก เพราะภาคเหนือตอนล่างเป็นเขตอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย(พคท.) การใช้ยุทธวิธีเมืองล้อมป่าของกองทัพไทยได้ใช้วิธีสร้างถนนเพื่อความมั่นคงทางทหารตัดผ่านพื้นที่ของ พคท.และสนับสนุนราษฎรอาสาสมัครกล้าตายเข้าไปอาศัยอยู่ตาม

ถนนยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้น จนเกิดชุมชนในพื้นที่ป่าดงเช่นกรณีปัญหาของเขตพื้นที่เขาค้อ และน้ำหนาวในจังหวัดเพชรบูรณ์และพื้นที่อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรในปัจจุบัน

การจัดการทรัพยากรป่าไม้ในจนถึงปลายทศวรรษ 2520 พบว่าพื้นที่ป่าไม้ทั้งประเทศไทย ลดลงจาก 171.31 ล้านไร่ในปี พ.ศ. 2504 คิดเป็นร้อยละ 53.3 ของพื้นที่ทั้งประเทศ เหลือเพียง 89.88 ล้านไร่ในปี พ.ศ. 2531 คิดเป็นร้อยละ 28 ของพื้นที่ทั้งประเทศ หรือมีพื้นที่ป่าลดลงเกือบครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 47.5)ของพื้นที่ป่าไม้จากปี พ.ศ. 2504 ความตระหนักต่อสถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้ได้นำมาสู่การประกาศใช้นโยบายป่าไม้แห่งชาติปี พ.ศ.2528 โดยมีสาระสำคัญในการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งประเทศ โดยแบ่งเป็นป่าอนุรักษ์ร้อยละ 15 และป่าเศรษฐกิจร้อยละ 25 และเมื่อประกอบกับผลกระทบที่เห็นจากการตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ภาคใต้ จนนำมาสู่ยุคการปิดสัมปทานป่าไม้ กระแสการจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ก็เริ่มมีการขยายตัวและมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดมากขึ้น กรมป่าไม้มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในการอนุรักษ์ป่าไม้ และเมื่อกรมป่าไม้เข้าจัดการโดยใช้หลักเกณฑ์ที่ไม่คำนึงถึงกระบวนการทางสังคมที่เป็นมาแต่ในอดีต จึงมีส่วนสร้างความขัดแย้งและความสับสนอย่างมากภายในพื้นที่ป่า(อนัญญาและนิพนธ์: 2535) กรมป่าไม้กลายเป็นคู่กรณีในความขัดแย้งกับชุมชนในพื้นที่ป่าทั่วประเทศ รวมทั้งในภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางด้วย

ในด้านของกฎหมาย การบังคับใช้นิยาม “ป่า” ตาม พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 4 ที่กำหนดไว้ว่า ป่าคือที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมาย เป็นนิยามที่ให้อำนาจอย่างกว้างขวางแก่กรมป่าไม้ทั้งในการขีดเขตป่าและในการการบริหารพื้นที่ ซึ่งรวมเอาพื้นที่ทั้งหมดสภาพป่าไปแล้ว ดังเช่น สามกรณีข้อพิพาทในจังหวัดลพบุรี สองกรณีข้อพิพาทในจังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดเพชรบูรณ์ อุดรดิตถ์และกำแพงเพชรอีกจังหวัดละหนึ่งกรณีพิพาทในรายงานฉบับนี้ ในด้านป่าอนุรักษ์ ซึ่งในความหมายรัฐ หมายถึงพื้นที่ที่เก็บรักษาเอาไว้ให้เป็นพื้นที่ป่าที่มีพืชป่าไม้ปกคลุม ทั้งนี้เพื่อเก็บรักษาไว้ในการใช้ประโยชน์ เพื่อเป็นสภาพแวดล้อมดั้งเดิม ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นป่าไม้ที่ไม่มีการอนุญาตให้นำไม้ออกโดยการสัมปทานหรือนำทรัพยากรอย่างอื่น ๆ ออกมาใช้ ซึ่งตามนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528 ข้อ 4.1 ได้กำหนดให้มีป่าเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์หายากและป้องกันภัยธรรมชาติอันเกิดจากน้ำท่วมและการพังทลายของดิน ตลอดจนทั้งเพื่อประโยชน์ในการศึกษา การวิจัยและนันทนาการของประชาชน ป่าอนุรักษ์ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแห่งแรกในพื้นที่ภาคกลาง คือ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ในปี พ.ศ.2508 บริเวณจังหวัดสระบุรีและรอยต่อกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าในภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางส่วนใหญ่ประกาศในช่วงทศวรรษ 2520 และ 2530 ซึ่งเป็นการประกาศหลังจากที่มีชุมชนตั้งถิ่นฐานและใช้พื้นที่ทำกินแล้ว ในกรณีของบ้านโละโค่นั้น ปรากฏว่ามีการบุกเบิก

ตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2348 รายละเอียดปีการประกาศตั้งอุทยานแห่งชาติที่มีกรณีพิพาทในรายงานนี้จำนวน 7 แห่งแสดงในตาราง

ตารางที่ 3-2 ขนาดพื้นที่และปีที่ประกาศจัดตั้งอุทยานที่ทับที่ทำกินและที่อยู่อาศัย ภาคเหนือ ตอนล่างและภาคกลาง

ชื่ออุทยานแห่งชาติ	จังหวัด	ขนาดพื้นที่(ตร.กม.)	ปีที่ประกาศจัดตั้ง
1. อุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า	กำแพงเพชร-ตาก	747	2533
2. อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	สระบุรี-นครนายก ปราจีนบุรี นครราชสีมา	2,168	2505
3. อุทยานแห่งชาติพระพุทธฉาย	สระบุรี	45	2526
4. อุทยานแห่งชาติแม่วงก์	นครสวรรค์- กำแพงเพชร	894	2530
5. อุทยานแห่งชาติชาติตระการ	พิษณุโลก	543	2530
6. อุทยานแห่งชาติรามคำแหง	สุโขทัย	341	2523
7. อุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน	อุตรดิตถ์	999	2541

ที่มา อุทยานแห่งชาติในประเทศไทย, 2544

3.3. กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ

กระบวนการแก้ไขปัญหาของหน่วยงานภาครัฐในกรณีปัญหาการประกาศเขตป่าทับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชนนั้นมีความแตกต่างกันในแต่ละกรณีปัญหาและแตกต่างกันในแต่ละประเภทป่าด้วย โดยภาพรวมการแก้ไขปัญหาของรัฐยังนำไปสู่การได้ข้อยุติหรือระงับกรณีพิพาทได้ เพราะมีข้อจำกัดในขั้นตอนการดำเนินงานในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหา ขณะที่ทิศทางในระดับนโยบายก็ไม่มีส่วนเอื้อให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง เช่น มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งมีผลยกเลิกมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 17 และ 29 เมษายน 2540 อันเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาป่าไม้ที่ดินที่ภาคประชาชนเจรจาร่วมกับรัฐบาลไว้

จากการสำรวจในกรณีพิพาทในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ซึ่งมีผลกระทบในระดับรุนแรง การร้องเรียนปัญหาเกิดขึ้นทั้งในระดับจังหวัดและในระดับส่วนกลาง เช่น กับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสำนักนายกรัฐมนตรี แต่กระบวนการแก้ปัญหายังคงอยู่ในการตัดสินใจของ

หน่วยงานราชการซึ่งแทบไม่มีความคืบหน้าหรือผลการแก้ไขใดๆ การแก้ไขปัญหาลายกรณีมีแนวโน้มของการใช้ความรุนแรง หลายกรณี กรมป่าไม้พยายามหรือมีแนวคิดการอพยพกลุ่มชาวบ้านออกจากพื้นที่ เช่น อุทยานคลองวังเจ้าและอุทยานเขาใหญ่ หลายกรณีมีการใช้วิธีการข่มขู่และจับกุมชาวบ้านผู้เข้าไปใช้พื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติ จนทำให้เกิดการเดินขบวนเรียกร้องหรือการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนเพื่อการเจรจาต่อรองกับกรมป่าไม้(ปัจจุบันคือ กรมอุทยาน สัตว์ป่า และพรรณพืช) ผู้ดูแลพื้นที่ป่านุรักษ์ แต่กรมป่าไม้ก็ยังยึดกรอบและหลักการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างเข้มข้น ยังยึดแผนที่เป็นหลักในการเจรจาแก้ไขปัญหา ทั้งที่แนวเขตในพื้นที่จริงไม่ชัดเจน ในบางกรณีมีการตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหขึ้นภายหลังการเคลื่อนไหวกดดันให้มีการจัดตั้งกลไกการแก้ไขปัญหาของกลุ่มผู้เดือดร้อน แต่คณะกรรมการก็ไม่เคยมีการประชุมหรือดำเนินการใดๆเลย จนกระทั่งปัจจุบัน

ในส่วนของผู้ที่ป่าสงวนแห่งชาติซึ่งมีระดับผลกระทบของปัญหาน้อยกว่าป่านุรักษ์นั้น กระบวนการแก้ไขปัญหาหน่วยงานที่รับผิดชอบจะเริ่มติดตามตรวจสอบข้อเท็จจริงเรื่องที่ได้รับ การร้องเรียน ทั้งในรูปแบบของการทำหนังสือลงรายมือชื่อคัดค้านการประกาศเขตป่าและการรวมตัวชุมนุมกันร้องเรียนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การดำเนินการแก้ไขอยู่ในการตัดสินใจของหน่วยงานราชการเป็นหลักและในกรอบของตัวบทกฎหมายเป็นสำคัญ ไม่ค่อยได้เปิดให้มีการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการแก้ไขกรณีพิพาท อย่างไรก็ตาม การดำเนินการแก้ไขปัญหามักจะเป็นไปอย่างไม่มีเอกภาพ เพราะมีหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยกัน มีการขัดขวางหรือขัดขวางระหว่างหน่วยงาน ทำให้กรณีปัญหาส่วนใหญ่ไม่มีความคืบหน้าหรือได้ข้อยุติเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน เช่น กรณีประกาศเขตป่าสงวนทับที่ทำกินชาวบ้านตำบลยางราก อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี การเรียกร้องเอกสารสิทธิในเขตปฏิรูปที่ดินของชาวบ้านตำบลจรม อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ และการสำรวจแนวเขตป่าที่แน่นอนของป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

3.4. กระบวนการแก้ไขปัญหาภาคประชาชน

ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางเป็นพื้นที่ที่การพัฒนาทางเศรษฐกิจก้าวหน้ากว่าภูมิภาคอื่นๆ เมื่อเกิดปัญหากรณีพิพาทการประกาศเขตป่าทับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยขึ้น การรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนเพื่อสร้างพลังในการเจรจาต่อรองแก้ไขปัญหามีอยู่จำนวนไม่มากนักหากเปรียบเทียบกับภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มผู้เดือดร้อนได้ทำหนังสือและรวบรวมรายชื่อผู้คัดค้านประกาศดังกล่าวร้องเรียนกับหน่วยงานในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ว่าราชการจังหวัด ป่าไม้จังหวัดและหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ แต่ก็มักจะไม่สามารถแก้ไขหรือยุติปัญหาได้ บางพื้นที่ได้ยื่นหนังสือกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา โดยส่วน

ใหญ่ปัญหาไม่มีความคืบหน้า การแก้ไขปัญหามิบางพื้นที่ยังปรากฏในรูปของระบบอุปถัมภ์ เช่น การร้องเรียนกับนักการเมืองท้องถิ่น เช่น ส.ส.ในพื้นที่ในการติดต่อและเร่งรัดการปฏิบัติงานของหน่วยงานราชการ ซึ่งไม่ได้นำไปสู่การแก้ไขปัญหอย่างจริงจัง และกลุ่มผู้เดือดร้อนยังเจอปัญหาซ้ำๆและจับกุมต่อไป

กระบวนการแก้ไขปัญหาคือพิพาทการประกาศเขตป่าทับที่ทำกินและที่อยู่อาศัยในส่วน
ของประชาชนนั้นมีความเข้มข้นมากในกรณีของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เพราะมีผลกระทบต่อการใช้ที่ดิน
เพื่อการผลิตและอยู่อาศัยมาก เนื่องจากแนวคิดการอพยพโยกย้ายผู้อาศัยและใช้ประโยชน์ที่ดิน
ออกปากเขตอุทยานแห่งชาติ เช่น กรณีอุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้ากับชนกลุ่มน้อยชาวเขาที่บ้าน
โละโคะ ซึ่งมักจะได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมอยู่เสมอ เมื่อกรมป่าไม้พยายามย้ายชาวบ้านออก
ไป ผู้เดือดร้อนก็ได้ไปร้องเรียนและเข้าร่วมกลุ่มกับเครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ ซึ่งเป็นเครือข่าย
ภาคประชาชนในเขตภาคเหนือที่ได้รับผลกระทบจากการประกาศเขตป่าทับที่ทำกินและที่ตั้งชุมชน
จังหวัดภาคเหนือ เพื่อร่วมคัดค้านการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับที่ดินทำกินและที่ตั้งชุมชน
และในปี 2540 ก็ได้เข้าร่วมการเรียกร้องกับกรณีปัญหาความเดือดร้อนอื่นๆทั่วประเทศในนามของ
สมัชชาคนจนให้รัฐบาลดำเนินการแก้ไขปัญหามาให้ ในกลุ่มปัญหาป่าไม้และที่ดิน จนได้รับมติคณะ
รัฐมนตรีวันที่ 17 และ 29 เมษายน 2540 ให้ยุติการอพยพไวก่อนและแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไข
ปัญหาแนวเขตอุทยานแห่งชาติ แต่คณะกรรมการชุดดังกล่าวก็ไม่ได้มีการประชุมใดๆมาจน
ปัจจุบัน

กรณีความขัดแย้งการประกาศเขตป่าทับที่ดินทำกินหลายกรณีมีการผลักดันให้เกิดการตั้ง
คณะกรรมการแก้ไขปัญหามิแนวเขตอุทยานแล้ว แต่มักจะไม่มีตัวแทนกลุ่มผู้เดือดร้อนได้เข้าร่วม
เป็นกรรมการด้วย ทำให้ไม่มีการติดตามความคืบหน้าของกระบวนการแก้ไขข้อพิพาทป่าไม้ที่ดิน
เช่นกรณีอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ทับพื้นที่ชาวบ้าน 5 หมู่บ้านในตำบลชะอม อำเภอแก่งคอย
จังหวัดสระบุรี ซึ่งชาวบ้านได้รับข้อมูลจากกรมป่าไม้และกรมที่ดินว่า ปัญหายุติลงไปแล้ว แต่โดย
ข้อเท็จจริง ยังมีได้มีการออกพระราชกฤษฎีกากันพื้นที่ดังกล่าวออกจากเขตอุทยานแห่งชาติเขา
ใหญ่ รวมทั้งยังไม่ได้มีการส่งมอบพื้นที่ให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมไปดำเนินการออก
เอกสาร สปก.4-01 ให้กับราษฎร กรณีการประกาศเขตป่าทับพื้นที่ของชาวบ้านในเขตภาคเหนือ
ตอนล่างและภาคกลางทั้งหมดจึงยังเป็นปัญหาที่ค้างคั่งอยู่ ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง

3.5 ปัญหาอุปสรรค

1. การดำเนินนโยบายและกฎหมายการจัดการพื้นที่ป่าไม้ที่ไม่สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จ
จริงทางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ โดยเฉพาะการกำหนดพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติโดยใช้แผน

ที่ไม่ได้มีการลงศึกษาสภาพการใช้ที่ดินในพื้นที่ และการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับพื้นที่ที่มีชุมชนอาศัยอยู่มานานแล้ว

2. ความไม่ต่อเนื่องในระดับนโยบายเกี่ยวกับการจัดการปัญหาข้อพิพาทในการประกาศเขตป่าซ้อนทับที่ของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งส่งผลกระทบต่อมาตรการการแก้ไขปัญหาตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 17 และ 29 เมษายน 2540 ซึ่งส่งผลให้การแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ติดขัดไม่มีความคืบหน้าจนกระทั่งปัจจุบัน

3. แนวโน้มการใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่รัฐในการกำลังข่มขู่หรือไล่ออกจากพื้นที่หรือใช้ประโยชน์ในเขตป่า ซึ่งอาจนำไปสู่ความเสียหายในชีวิตและทรัพย์สินได้

4. ความล่าช้าในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาของรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐมีความเห็นขัดแย้งกับราษฎรในการจำแนกพื้นที่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร โดยยึดเอาแนวเขตตามแผนที่เป็นสำคัญ รวมทั้งมีการเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่

5. การเปลี่ยนสภาพการถือครองและทำประโยชน์ที่ดิน ทำให้การจัดทำแนวเขตเพื่อแก้ไขปัญหาทำได้ยากในบางพื้นที่

3.6 ข้อคิดเห็น

1. ควรปรับปรุงแก้ไขแนวคิดและทิศทางของนโยบายและกฎหมายป่าไม้ทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ เช่น พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และ พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เป็นต้น

2. ควรกำหนดกระบวนการแก้ไขปัญหาการทับซ้อนที่ดินกับที่ป่าไม้ที่คำนึงถึงข้อเท็จจริงในสภาพพื้นที่ข้อพิพาทและเชื่อมต่อกระบวนการเจรจา ตรวจสอบแก้ไขปัญหาอย่างสันติและเป็นธรรม ดังเช่น มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 17 และ 29 เมษายน 2540

3. ควรเพิ่มการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการแก้ไขปัญหา ได้แก่การมีตัวแทนของกลุ่มผู้เดือดร้อนในกลไกหรือคณะกรรมการการแก้ไขปัญหา การรับฟังข้อเท็จจริงจากพื้นที่ เป็นต้น

4. ควรติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพการถือครองที่ดินและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อย่างเป็นระบบ

บทที่ 4

การใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ

4.1. สถานการณ์ปัญหา

การสำรวจข้อพิพาทและปัญหาข้อขัดแย้งเรื่องที่ดิน ในกรณีการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางมีจำนวนกรณีทั้งหมด 43 กรณีปัญหา 13 จังหวัด คือ พิษณุโลก 1 กรณี ตาก 4 กรณี สุโขทัย 7 กรณี เพชรบูรณ์ 5 กรณี กำแพงเพชร 1 กรณี พิจิตร 6 กรณี นครสวรรค์ 3 กรณี ชัยนาท 3 กรณี สิงห์บุรี 1 กรณี ลพบุรี 5 กรณี สระบุรี 2 กรณี พระนครศรีอยุธยา 3 กรณี และจังหวัดสมุทรปราการ 1 กรณี โดยอาจจำแนกกรณีปัญหาที่แตกต่างกันใน 5 ลักษณะ คือ

1. การประกาศเป็นที่สาธารณประโยชน์ทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน ประชาชนกลุ่มหนึ่งได้ใช้ประโยชน์ที่ดินก่อนการประกาศเป็นที่ดินสาธารณะประโยชน์เป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.) โดยหน่วยงานปกครอง เช่น อำเภอและองค์การบริหารส่วนตำบลได้แจ้งเรื่องไปยังกรมที่ดินให้มาเป็นผู้ดำเนินการ โดยไม่ได้มีการปรึกษากับกลุ่มชาวบ้านที่เข้าไปใช้ประโยชน์พื้นที่ดังกล่าวอยู่ก่อน มีการกล่าวหาว่ากลุ่มผู้เข้าไปใช้ที่ดินดังกล่าวเป็นผู้บุกรุก จนทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและหน่วยงานราชการ ปัญหาลักษณะนี้ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางพบว่ามีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 26 กรณีจากทั้งหมด 43 กรณี หรือคิดเป็นมากกว่าครึ่งหนึ่งของกรณีปัญหาทั้งหมด

2. การประกาศที่สาธารณประโยชน์เพื่อการใช้ที่ดินของส่วนราชการ โดยหน่วยงานราชการมีความจำเป็นหรือมีความต้องการใช้ที่ดินดังกล่าวในโครงการพัฒนาต่างๆ เช่น การก่อสร้างสำนักงานหน่วยงานราชการ การตั้งนิคมอุตสาหกรรมและการสร้างอ่างเก็บน้ำ จนทำให้เกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างหน่วยงานผู้เข้ามาใช้พื้นที่กับกลุ่มคนที่ใช้ประโยชน์อยู่ก่อนหน้านั้น ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางพบปัญหาลักษณะนี้ประมาณ 6 กรณี

3. การบุกรุกที่สาธารณประโยชน์โดยนายทุนและนักการเมืองท้องถิ่น โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐช่วยเหลือในการออกเอกสารสิทธิ์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย โดยที่ดินผืนนั้นได้ขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณประโยชน์ มีเอกสารหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงอยู่แล้ว จนนำมาสู่การร้องเรียนโดยชาวบ้านให้ตรวจสอบการออกเอกสารสิทธิ์ดังกล่าว เพราะเป็นการครอบครองพื้นที่ของหมู่บ้านที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันมา พบกรณีปัญหาลักษณะนี้อย่างชัดเจนในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางประมาณ 5 กรณี นอกจากนี้ยังพบปัญหาเช่นนี้อีกมากแอบแฝงอยู่ในกลุ่มปัญหาประเภทแรก โดยมีการเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ ออกเอกสารสิทธิ์ให้กลุ่มนายทุนเฉพาะกลุ่ม

4. การบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์ของกลุ่มประชาชน คือการเข้าครอบครองที่ดินที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้ว ส่วนใหญ่เป็นกรณีที่ดินกลุ่มผู้บุกรุกเป็นคนยากจน ไม่มีที่ดินสำหรับใช้ทำมาหากินเป็นของตนเอง หรือกลุ่มคนจนที่ปลูกสร้างที่อยู่อาศัยในที่สาธารณะหรือริมแม่น้ำ และถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้บุกรุก ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางพบกรณีปัญหาลักษณะนี้ 6 กรณี

5. การประกาศที่สาธารณประโยชน์เพื่อการอนุรักษ์เฉพาะทาง คือ การประกาศที่สาธารณประโยชน์โดยหน่วยงานราชการเพื่อวัตถุประสงค์การอนุรักษ์ทางด้านวัฒนธรรมหรือทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น กรณีอุทยานที่สาธารณประโยชน์และเขตอุทยานประวัติศาสตร์ ในพื้นที่หมู่ 3 4 5 7 8 และ 9 ของตำบลเมืองเก่าและเทศบาลเมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย และกรณีที่สาธารณประโยชน์บึงบรเพ็ด ต.พนมเศษ อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์ กับการประกาศเขตรักษาพันธุ์พืชบึงบรเพ็ดของกรมประมง

ตารางที่ 4-1 รายชื่อกรณีข้อพิพาทการใช้ที่ดินสาธารณะภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง จำแนกตามประเภทปัญหา

ประเภท	รายชื่อกรณีพิพาท
1. การประกาศเป็นที่สาธารณประโยชน์ทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน	1. ที่สาธารณประโยชน์ ต.บัวชุม อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี 2. ที่สาธารณประโยชน์หนองเพลง ต.บัวชุม อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี 3. ที่สาธารณประโยชน์ ม.9 ต.พุกแค อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.สระบุรี 4. ที่สาธารณประโยชน์อ่างกุล หมู่ 8 ต.บางโหนด อ.บ้านหมอ จ.สระบุรี 5. ที่สาธารณประโยชน์คลองห้วยแร้ง ต.จี่วังาม อ.เสนาให้ จ.สระบุรี 6. ที่สาธารณประโยชน์ทุ่งใหญ่ท่าเรือทอง ต.หาดท่าเสา อ.เมือง จ.ชัยนาท 7. ที่สาธารณประโยชน์ป่าโคกน้อย ต.นาโสก อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ 8. ที่สาธารณประโยชน์โคกหนองโพธิ์ ต.หนองยายใต้ อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี 9. ที่สาธารณประโยชน์ ต.ปากแคว อ.เมือง จ.สุโขทัย 10. ที่สาธารณประโยชน์ทับที่ชาบ้าน หมู่ 5 ต.วังทองแดง อ.เมือง จ.สุโขทัย 11. ที่สาธารณประโยชน์ ต.วังน้ำลัด อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์ 12. ที่สาธารณประโยชน์ ต.ตะคร้อ อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์ 13. ที่สาธารณประโยชน์ หมู่ 7 ตำบลปามะม่วง อำเภอเมือง จังหวัดตาก 14. ที่สาธารณประโยชน์หนองกาหลัก ต.ไกรโน อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย 15. ที่สาธารณประโยชน์คลองวังทอง ต.ไกรกลาง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย 16. ที่สาธารณประโยชน์บ้านน้อย ต.บ้านน้อย อ.โพธิ์ทะเล จ.พิจิตร 17. ที่สาธารณประโยชน์สนามบินเก่า หมู่ 4 อำเภอ โพธิ์ทะเล จังหวัดพิจิตร

	18. ที่สาธารณประโยชน์สนามบินเก่า ม.1,11 ต.บางไผ่ อ.บางมูลนาก จ.พิจิตร 19. ที่สาธารณประโยชน์บึงแม่โถมงาม ต.คลองคูณ อ.ตะพานหิน จ.พิจิตร 20. ที่สาธารณประโยชน์ หมู่ 3 ต.วังหมัน อ.สามเงา จ.ตาก 21. บึงบางแกสาธารณประโยชน์ หมู่ 2 ต.บางไทร อ.บางไทร จ.อยุธยา 22. ที่สาธารณประโยชน์โคกหัวผี หมู่ 6 ต.ป่าเลา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ 23. ที่สาธารณประโยชน์บึงสีไฟ ต.โนนเมือง, คลองคะเชนทร์ อ.เมือง จ.พิจิตร 24. หุ่นเลี้ยงสัตว์ป่าน้ำคำ ต.ปากช่อง, ต.บ้านกลาง อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ 25. ที่สาธารณประโยชน์ปัญหาที่ดิน ม.9 ต.แก่งโสภา อ.วังทอง จ.พิษณุโลก 26. ที่สาธารณประโยชน์ม. 2,3 ,4,5,6 ต.บ้านด่าน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย
2.การประกาศที่สาธารณประโยชน์เพื่อการใช้ที่ดินของส่วนราชการ	1. ที่สาธารณประโยชน์บึงหนองอ้อ ต.ทองเอน อ.อินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี 2. ที่สาธารณประโยชน์ทุ่งคุยทอง หมู่ 1,7 ต. บ้านกล้วย อ.เมือง จ.สุโขทัย 3. ที่สาธารณประโยชน์ บึงสาธารณะ หมู่ 9 ต.บ้านสวน อ.เมือง จ.สุโขทัย 4. ที่สาธารณประโยชน์ บ้านหนองพระบึง ต.บ้านน้อย อ.โพธิ์ทะเล จ.พิจิตร 5. ที่สาธารณประโยชน์ป่าเหนือสนามบิน ต.สักหลง อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ 6. ที่สาธารณประโยชน์คลองบางเยี่ยว ต.บางประมุง อ.โกรกพระ จ.นครสวรรค์
3.การบุกรุกที่สาธารณประโยชน์โดยนายทุนและนักการเมืองท้องถิ่น	1. ที่สาธารณประโยชน์ บึงวงษ์ อ.เมือง อ.หันคา และ อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท 2.ที่สาธารณะทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์สลกบาตร อ.ชาณุวรลักษณ จ.กำแพงเพชร 3. ที่สาธารณประโยชน์ หมู่ 3 หมู่ 4 และหมู่ 9 ต.ไผ่งาม อ.เมือง จ.ตาก 4. แหล่งน้ำสาธารณประโยชน์ หมู่ 1 ต. ดอนลาน อ.ผักไห่ จ.อยุธยา 5. ที่สาธารณประโยชน์ หมู่ 6,8 ต.นิคมยาตรา อ.บางบ่อ จ. สมุทรปราการ
4.การบุกรุกที่สาธารณประโยชน์โดยกลุ่มประชาชน	1. ที่สาธารณประโยชน์หมู่ 6 ต.ดอนโพธิ์ อ.เมือง จ.ลพบุรี 2. ที่สาธารณประโยชน์สนามเพาะ ม. 5 ต.ธรรมามูล อ.เมือง จ.ชัยนาท 3. ที่สาธารณประโยชน์หนองสีบาต หมู่ 9 ต.ปากแคว อ.เมือง จ.สุโขทัย 4. ที่สาธารณประโยชน์ตำบลวังหิน อ.เมือง จ.ตาก 5.ที่สาธารณประโยชน์บ้านร่องตะแบก ต.วัดป่า อ.หล่มสัก จ. เพชรบูรณ์ 6. ที่สาธารณประโยชน์เกาะลอย หมู่ 4 ต.เจ้าเจ็ด อ.เสนา จ. อยุธยา
5.การประกาศที่สาธารณประโยชน์เพื่อการอนุรักษ์	1. อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า เทศบาลเมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย 2. ที่สาธารณประโยชน์บึงปรืด ต.พนมเศษ อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์

ที่มา สํารวจและรวบรวมข้อมูลโดยคณะวิจัย, 2547

4.2. ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

กฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการมีกรณีปัญหาที่สาธารณประโยชน์ในภาคเหนือตอนล่าง และภาคกลางมากถึง 44 กรณีหรือประมาณร้อยละ 43 ของกรณีข้อพิพาทเรื่องที่ดินทั้งหมดในภูมิภาคนี้ ได้แก่ ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทว่าด้วยเรื่องที่ดิน โดยเน้นแนวความคิดหลักในเรื่องการคุ้มครองกรรมสิทธิ์ที่ดินของเอกชน การแก้ปัญหาการระงับข้อพิพาทที่ดิน และการมุ่งประโยชน์ในการเก็บภาษี และในหลายกรณีที่สามารถผ่านแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดย “การเพิกถอนสภาพที่ดินสาธารณประโยชน์” การดำเนินการส่วนใหญ่ก็จะใช้วิธีการออกเอกสาร สปก. 4-01 ตาม พ.ร.บ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2518

ประมวลกฎหมายที่ดินประกาศใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2497 มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดินได้ให้การรับรองสิทธิที่มีอยู่เดิมตามกฎหมายเก่าและให้หลักประกันในกรรมสิทธิ์ที่ดินมั่นคงมากยิ่งขึ้น โดยระบุว่า “ให้ผู้ได้ครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายใช้บังคับ โดยไม่มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินแจ้งการครอบครองที่ดินต่อนายอำเภอท้องที่ภายใน 180 วันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ” ผู้แจ้งการครอบครองจะได้รับใบเอกสารสิทธิ์ที่เรียกว่า “สค.1” ประกอบกับต่อมาเมื่อมีการยกเลิกการผ่อนผันแจ้งการครอบครองตามคำสั่งคณะปฏิวัติฉบับที่ 96 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2515

นั่นหมายความว่า ถ้าราษฎรไม่ได้แจ้งสิทธิการถือครองก็ถือว่าสละสิทธิ์ ที่ดินนั้นกลายเป็นที่ดินของรัฐตามมาตรา 2 ของประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497 ที่ถือว่าที่ดินซึ่งมิได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใด ให้ถือว่าเป็นของรัฐ อยู่ในอำนาจดูแลและดำเนินการคุ้มครองรักษาของอธิบดีกรมที่ดิน ทั้งที่ทางปฏิบัติแล้ว บางชุมชนยังมีแนวทางการจัดการที่ดินอีกแบบหนึ่งคือ ที่สาธารณะเป็นที่ดินของส่วนรวมในชุมชน ไม่ใช่ของผู้ใดผู้หนึ่ง เช่น การคัดค้านของชาวบ้านที่กรมที่ดินเห็นสมควรจำหน่ายที่ดินสาธารณะสามหมู่นบ้านในตำบลไม้งาม อำเภอมือง จังหวัดตาก ออกจากทะเบียน หลังการจัดการบุกรุกที่ดินของนายทุนไปแล้ว แต่ชาวบ้านคัดค้านเรื่องดังกล่าว

ที่ดินของรัฐหรือที่ดินที่ประชาชนยังไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน เป็นที่ดินตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ.2479 มาตรา 1034 ที่เรียกรวมว่า

“สาธารณสมบัติของแผ่นดิน” ซึ่งรวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดินซึ่งใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะหรือสงวนไว้ใช้ร่วมกัน มีอยู่ 3 ประเภท คือ (1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน (2) ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ซึ่งได้แก่ที่ขายตลิง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ พุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ป่าช้าและที่สาธารณะประจำหมู่บ้าน และ (3) ทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน เป็นที่ดินอันเป็นที่ตั้งของหน่วยราชการหรือที่ดินหวงห้ามไว้ในราชการ เป็นต้น

ลักษณะของกรณีปัญหาที่สาธารณะในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางจึงจัดอยู่ในที่ดินของรัฐประเภทที่สอง ซึ่งกฎหมายที่ดินมาตรา 9 ได้หวงห้ามไม่ให้ประชาชนยึดครองทำประโยชน์ และหากมีการเข้าครอบครองจะถือว่าเป็นผู้บุกรุกที่ดินของรัฐและมีความผิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2479 มาตรา 1304 และที่ดินดังกล่าวแม้จะถูกครอบครองโดยเอกชน ก็ไม่สามารถนำไปออกเอกสารสิทธิ์หรือนำไปจัดสรรให้ประชาชนครอบครองได้ เว้นแต่จะมีการเพิกถอนทะเบียนการเป็นที่ดินสาธารณะเสียก่อน ที่ดินนั้นจึงสามารถนำไปจัดได้โดยอำนาจของอธิบดีกรมที่ดิน ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 27

สำหรับกรณีที่มีการประกาศที่สาธารณะทับที่ดินของชาวบ้าน ซึ่งเป็นกรณีที่เป็นปัญหามากที่สุดนั้นยังสัมพันธ์กับการใช้อำนาจของหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาที่ดินเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน เช่น นายอำเภอ(พ.ร.บ.ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457) นายกเทศมนตรี (พ.ร.บ.เทศบาล พ.ศ. 2496) และ กรมเจ้าท่า(พ.ร.บ.การเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2496) แก้ไขเพิ่มเติมโดยคณะปฏิวัติฉบับที่ 50 ลงวันที่ 18 มกราคม 2515 และ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) (พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542) จากกรณีศึกษา พบว่าการประกาศที่สาธารณะในภายหลังจำนวนมากเกิดจากการริเริ่มของ อบต. โดยการแจ้งไปยังกรมที่ดินให้มาดำเนินการออก นส. โดยไม่ได้ใช้วิธีการปรึกษาหารือกับชาวบ้านเสียก่อน จนเป็นเรื่องขัดแย้งรุนแรงระหว่างผู้ดูแลงานปกครองอย่างผู้ใหญ่บ้านกับผู้ดูแลงานบริหารอย่างนายก อบต. เช่นกรณี อบต.บัวชุม อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี กับที่สาธารณประโยชน์คลองกุ่ม ป่าช้าเก่า เนินตาขุนพลและโคกตะโกนาทต ในหมู่ 1 และที่สาธารณประโยชน์หนองเพลง

4.3. กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ

กรณีข้อพิพาทเรื่องที่ดินที่สาธารณประโยชน์ส่วนใหญ่ถูกปล่อยปละไว้โดยไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหาใด เพราะเป็นเรื่องที่มีข้อขัดขัดทางกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินจำนวนมาก ตามที่กล่าวในหัวข้อที่ 2 การแก้ไขปัญหในระดับพื้นที่เริ่มต้นเมื่อ องค์การส่วนท้องถิ่น หรือกำนันผู้ใหญ่บ้านส่งเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐระดับจังหวัด หรือ กบร. จังหวัด กรณีที่ประสบความสำเร็จในขั้นนี้มีอยู่น้อยมาก เช่น กรณีนายทุนบุกรุกที่ดินและออกเอกสารสิทธิ์โดยไม่ชอบที่สาธารณประโยชน์ของสามหมู่บ้านในตำบลไ้ม้งาม อำเภอเมือง จังหวัดตาก แต่กรณีข้อพิพาทมากกว่าร้อยละ 90 ไม่สามารถแก้ไขได้ที่กลไกระดับจังหวัด เพราะมีข้อขัดขัดทางกฎหมาย พร้อมทั้งหลายพื้นที่ยังมีปัญหาไม่สามารถระบุขอบเขตที่แน่นอนได้ เพราะสภาพพื้นที่เปลี่ยนไปหรือยังไม่แน่ชัดว่าเป็นที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติหรือที่สาธารณประโยชน์กันแน่

เช่น กรณีปัญหาที่ดินบ้านแก่งซอง ตำบลแก่งโสภา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก จังยังไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหาคิดขึ้น

ข้อติดขัดสำคัญในเชิงกฎหมายของปัญหาข้อพิพาทที่สาธารณะ คือ อำนาจการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์อยู่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างเช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) แต่กลับไม่มีอำนาจในการจัดหาประโยชน์ ต้องให้กรมที่ดินเพิกถอนสภาพที่ดินสาธารณประโยชน์เสียก่อน แล้ว อบต.จึงจะนำไปใช้จัดหาผลประโยชน์ได้ ข้อติดขัดนี้เป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหาลงไปในระดับพื้นที่ ไม่ต้องเข้าสู่กลไกในส่วนกลางที่มีปัญหาต้องพิจารณาเกินกว่ากำลังที่มี เช่น กรณีที่สาธารณประโยชน์หมู่ 6 ตำบลดอนโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี กลุ่มชาวบ้านยอมรับว่าตนเองเป็นผู้บุกรุกจริงเพราะความจำเป็นไม่มีที่ดินเป็นของตนเองหรือยากจน ซึ่งผู้นำและองค์กรส่วนท้องถิ่นมีความเข้าใจปัญหา ไม่มีความขัดแย้งกันจึงเสนอให้ผู้บุกรุกเปลี่ยนเป็นผู้เช่าให้ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ทางจังหวัดไม่สามารถอนุมัติข้อเสนอนี้ได้ เพราะขัดกับตัวบทกฎหมาย องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นหลายแห่งก็ได้ยึดกฎหมายอย่างเคร่งครัดและต้องการให้กลุ่มชาวบ้านผู้บุกรุกย้ายออกไปหรือขับไล่ให้ออกจากพื้นที่ไปเลยก็มี นอกจากนี้ยังมีการใช้วิธีการข่มขู่หรือใช้อิทธิพลคุกคามชาวบ้าน เช่น กรณีที่สาธารณะโคกหนองโพธิ์ ตำบลหนองยายโสี อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี บางกรณีก็มีเรื่องผลประโยชน์แอบแฝง ต้องการนำพื้นที่ไปให้กลุ่มนายทุนเช่า

เมื่อเรื่องไม่สามารถยุติลงได้ที่การเจรจาข้อตกลงโดยกลไกในพื้นที่อย่าง กพร.จังหวัด กรณีพิพาทก็จะถูกส่งต่อมาดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์ที่คณะกรรมการแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนกลาง หรือ กพร.ส่วนกลาง หรือไม่กี่ต้องไปฟ้องศาล สำหรับการทำงานของ กพร.ส่วนกลางเป็นกระบวนการที่ใช้ระยะเวลานานมาก บางกรณีได้ยื่นเรื่องไปที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ศาลปกครองและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แต่ก็ยังไม่มีความคืบหน้า ข้อพิพาทส่วนใหญ่ยังต้องรอดูจาก กพร.ส่วนกลาง ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้วิธีการอ่านภาพถ่ายทางอากาศเพื่อพิสูจน์สิทธิ์

4.4. กระบวนการแก้ไขปัญหขององค์กรประชาชน

ความซับซ้อนและการไม่เปิดช่องการแก้ไขกรณีพิพาทโดยการเจรจาไกล่เกลี่ยในระดับพื้นที่ของกฎหมายที่ดินข้างต้นได้ทำให้กรณีปัญหาที่สาธารณประโยชน์ส่วนใหญ่ไม่สามารถแก้ไขได้ในระยะเวลาอันสั้น อันทำให้ปัญหาดังคาวอยู่ในระดับพื้นที่ต่อไป จึงทำให้ผู้เดือดร้อนในบางกรณีเข้าร่วมการเรียกร้องกับกลุ่มสมัชชาชนคนจน เช่น กรณีปัญหาที่สาธารณประโยชน์ป่าโคกน้อย ตำบลนาโสก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และกรณีที่สาธารณประโยชน์โคกหนองโพธิ์ ตำบลหนองยายโสี อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี สำหรับในกรณีแรก ข้อพิพาทสามารถแก้ไขปัญหาลุ

ล่องไปได้ โดยคณะกรรมการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศที่ดินสาธารณะประโยชน์ทั้งส่วนจังหวัด และส่วนกลางเห็นว่า พื้นที่ดังกล่าวเลิกใช้ประโยชน์ร่วมกันแล้ว จึงขอส่งมอบให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมดำเนินการต่อ ความสำเร็จของการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้เดือดร้อน และความเข้าใจปัญหาของหน่วยงานทางราชการ ในขณะที่อีกกรณีหนึ่งยังมี สถานการณ์การใช้ความรุนแรงในพื้นที่อยู่

ข้อน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งสำหรับการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศที่สาธารณะประโยชน์ คือ การใช้ กลไกการเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อหาทางออกร่วมกันในระดับพื้นที่ โดยยึดหลักการประนีประนอม ช่วยเหลือและหาทางออกให้ผู้ประสบความยากลำบากหรือไม่มีที่ดินจริงมากกว่าการยึดเอาตัวบท กฎหมายเป็นที่ตั้ง เช่นดังกรณีชาวบ้านผู้บุกรุกที่สาธารณะตำบลดอนโพธิ์ขอใช้พื้นที่โดยการเช่าดัง ที่กล่าวมาแล้ว หรือกรณีที่สาธารณะประโยชน์หมู่ 9 ตำบลพุด แอเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัด สระบุรี วิธีการตกลงโดยชุมชนเช่นนี้จะได้รับการเอื้ออำนวยให้มีผลยุติปัญหาได้จริงและสามารถ พัฒนาเป็นแบบอย่างของกลไกการแก้ไขความขัดแย้งในกรณีอื่นๆต่อไป

ในบางกรณีศึกษา ชุมชนมีวิธีการจัดการที่สาธารณะประโยชน์ในเชิงของการเป็นพื้นที่ใช้ ร่วมกันของชุมชน เช่น กรณีที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ทุ่งป่าแดง ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย เนื้อที่ 2,847 ไร่ เป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์ที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ร่วมกันมาหลายชั่วอายุคน และมีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในปี 2528 พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สนใจของหน่วยงานราช การหลายแห่งที่ต้องการขอเข้ามาใช้ประโยชน์ เช่น สถานพินิจเด็กและเยาวชนและสถาบันราชภัฏ สุโขทัย เป็นต้น แต่ชาวบ้านได้คัดค้านเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันและต้องการให้ทางราชการให้การ รับรองสิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมดูแลพื้นที่สาธารณะประโยชน์ทุ่งป่าแดงไว้เป็นที่สาธารณะสมบัติ ใช้ร่วมกันของทั้งชุมชน

4.5. ปัญหาอุปสรรค

1. กรอบของกฎหมายที่ดินที่แบ่งแยกอย่างเด็ดขาดระหว่างที่ดินของรัฐและที่ดินของเอกชน โดยการกำหนดว่าทรัพย์สินที่พลเมืองใช้ร่วมกัน อย่างที่สาธารณะประโยชน์ทั้งหมดเป็นที่ดินของรัฐ โดยไม่ได้พิจารณาข้อตกลงในทางปฏิบัติของชุมชนซึ่งให้คุณค่าที่สาธารณะประโยชน์เป็นของชุมชน
2. กฎหมายและระเบียบต่างๆที่ซับซ้อนและไม่เอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหามลพิษที่ดำเนินการได้รวดเร็วและยุติข้อพิพาทในระดับพื้นที่ ไม่ต้องนำเรื่องเข้าสู่ส่วนกลาง
3. หน่วยงานราชการและหน่วยงานปกครองท้องถิ่นยังคงยึดหลักการทางกฎหมายเพียงอย่างเดียวในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ

4. การเลือกปฏิบัติ การคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่บางคนในการช่วยเหลือนายทุนหรือนักการเมืองท้องถิ่นออกเอกสารสิทธิโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและการแข่งขันทางผลประโยชน์ในระดับท้องถิ่นในธุรกิจที่ดิน

4.6. ข้อเสนอแนะ

1. การปรับปรุงและแก้ไขกรอบนโยบายของกฎหมายการจัดการที่ดินในระดับชาติ เพื่อปรับหลักการจัดการที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน
2. การสร้างความหลากหลายในกระบวนการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเรื่องที่สาธารณประโยชน์ ทั้งกลไกในเชิงกฎหมายและกลไกในเชิงสถาบันทางสังคม
3. การดำเนินการอย่างเฉียบขาดต่อกรณีการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของข้าราชการที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการออกเอกสารสิทธิให้กับนายทุน
4. การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพื้นที่สาธารณประโยชน์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 46 เช่น ในรูปแบบของป่าชุมชน เป็นต้น

บทที่ 5

การใช้ประโยชน์ในที่ดินราชพัสดุ

5.1. สถานการณ์ปัญหา

สภาพปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากความต้องการนำพื้นที่ไปใช้ประโยชน์ของหน่วยงานราชการทั้งในระดับส่วนกลาง เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ การใช้เป็นสนามฝึกของทหาร หรือหน่วยงานท้องถิ่น เช่น การสร้างที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) แต่พื้นที่ดังกล่าวมีการใช้ประโยชน์โดยประชาชนอยู่ก่อนแล้ว ทั้งในรูปแบบการทำสัญญาเช่าหรือครอบครองเป็นเจ้าของโดยพฤตินัย เมื่อหน่วยงานต้องการใช้พื้นที่ก็นำมาสู่ผลกระทบให้ผู้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในพื้นที่นั้นย้ายออกไป จนเกิดเป็นความขัดแย้งรุนแรงระหว่างหน่วยงานเจ้าของพื้นที่และประชาชนที่ใช้ประโยชน์ การสำรวจข้อพิพาทและปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดิน ในกรณีการใช้ประโยชน์ที่ดินราชพัสดุในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง พบจำนวน 5 กรณี ดังรายชื่อต่อไปนี้

1. ที่ดินราชพัสดุดำบลคลองห้าและคลองหก อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี
2. พื้นที่ราชพัสดุ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
3. พื้นที่สนามบินเก่า หมู่ 8 ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
4. ที่ราชพัสดุ ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
5. ที่ราชพัสดุนหมายเลข สป.1193 ใน 4 หมู่บ้านของตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

ลักษณะของพื้นที่ปัญหาที่ราชพัสดุมี 2 ลักษณะ คือลักษณะแรกเป็นพื้นที่ราชพัสดุดัดเจน กล่าวคือ ผู้เข้ามาอาศัยหรือใช้ประโยชน์ได้สิทธิชั่วคราวผ่านการทำสัญญาเช่า เมื่อหน่วยงานต้องการใช้ประโยชน์ก็เกิดความข้อพิพาทขึ้น เพราะผู้อาศัยหรือใช้ประโยชน์ต้องการเช่าต่อ เช่น กรณีของที่ดินราชพัสดุดำบลคลองห้าและคลองหก จังหวัดปทุมธานี และกรณีที่ราชพัสดุนหมายเลข สป.1193 ในสี่หมู่บ้านของตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ สำหรับลักษณะที่สองเป็นพื้นที่ดินรกร้างว่างเปล่าที่ถูกและมีการทำประโยชน์มาก่อนการอ้างสิทธิ์ของหน่วยงานราชการ เช่น กรณีของพื้นที่ราชพัสดุดำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งเป็นกรณีที่ชาวบ้านอ้างหลักฐานการครอบครองการทำประโยชน์มาตั้งแต่ปี 2501 จากการเสียภาษีบำรุงท้องที่ หรือ ภบท.6

5.2. ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

ที่ราชพัสดุตาม พ.ร.บ.ที่ราชพัสดุปี 2518 มาตรา 4 หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิด โดยให้อยู่ในความดูแลของกระทรวงการคลัง โดยกรมธนารักษ์ซึ่งเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน และมีคณะกรรมการราชพัสดุทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและวิธีในการปกครองดูแล บำรุงรักษา ใช้และจัดหาประโยชน์ ที่ราชพัสดุจะครอบคลุมทั้ง (1) ที่ดินอันเป็นที่ตั้งของหน่วยราชการหรือที่ดินหวงห้ามเพื่อใช้ในราชการ เช่น ที่หวงห้ามเพื่อใช้ในราชการทหารและที่ดินของกรมราชทัณฑ์ และ (2) ที่ดินรกร้างว่างเปล่าที่อาจนำไปใช้ประโยชน์แก่ทางราชการ โดยกระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอาจขอใช้ที่ดินของรัฐและให้ทำการขึ้นทะเบียนดังกล่าว ตามมาตรา 8 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ที่ว่า ที่ดินของรัฐซึ่งมิได้ให้บุคคลใดมีสิทธิครอบครองหรือที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันซึ่งได้ถอนสภาพตามมาตรา 8(1) แล้ว รัฐมนตรีมีอำนาจหน้าที่จะจัดขึ้นทะเบียน เพื่อให้ทบวงการเมืองใช้ประโยชน์ในราชการได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ทำให้ที่ดินดังกล่าวตกเป็นที่ดินราชพัสดุ ตามพระราชบัญญัติที่ดินราชพัสดุ พ.ศ.2518

รากฐานสำคัญสำหรับข้อพิพาทการอ้างที่ดินรกร้างว่างเปล่าเป็นที่ราชพัสดุของหน่วยงานราชการ ทั้งที่มีผู้ใช้ประโยชน์อยู่ก่อนแล้ว คือนิยามเกี่ยวกับที่ดินของรัฐ ตามประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497 มาตรา 2 ที่ว่า ที่ดินซึ่งมิได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งให้ถือว่าเป็นของรัฐ ซึ่งเท่ากับเป็นการแบ่งแยกที่ดินของรัฐและที่ดินของเอกชนออกจากกันอย่างชัดเจน ทำให้เห็นว่าที่ดินจะต้องมีเจ้าของและถ้ามิได้เป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลก็ย่อมเป็นของรัฐ ที่ดินของรัฐอาจถูกครอบครองโดยเอกชนได้ โดยเข้าครอบครองโดยพลการหรือรัฐอนุญาตให้เข้าไปทำประโยชน์รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น ผู้ครอบครองที่ดินมือเปล่า ผู้มี สค.1. หรือมีใบจองหรือผู้ได้รับ ส.ป.ก. 4-01 ตามกฎหมายปฏิรูปที่ดิน เป็นต้น แต่กฎหมายห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับแผ่นดินในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ดังนั้น หากการครอบครองที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ไม่ว่าครอบครองเป็นเวลานานเท่าใดก็จะได้ไม่ได้กรรมสิทธิ์ (มูลนิธิสถาบันที่ดิน: 2544) ฉะนั้น การเรียกร้องขอเช่าที่ราชพัสดุดต่อของกรณีปัญหาที่ปทุมธานีและสมุทรปราการและการเรียกร้องเอกสารสิทธิ์ของชาวม้งที่อาศัยอยู่ในที่ราชพัสดุ จังหวัดเพชรบูรณ์จึงมีโอกาสประสบผลน้อยมาก เพราะการตัดสินใจสำคัญอยู่ที่หน่วยงานทางราชการ ไม่สามารถใช้หาแนวทางต่อสู้ในทางตุลาการได้เลย

5.3. กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ

กระบวนการแก้ไขปัญหาคือข้อพิพาทที่ราชพัสดุในกรณีที่เป็นที่ราชพัสดุโดยชัดเจนนั้นอยู่ในอำนาจการตัดสินใจของหน่วยงานอย่างเต็มที่ เช่น การตัดสินใจยกเลิกสัญญาเช่าที่และให้ชาวบ้าน

ย้ายออกจากพื้นที่ดังกล่าวในกรณีที่ว่าทรัพย์สินตำบลคลองห้าและคลองหก และการรื้อผลการพิจารณาขอเช่าพื้นที่กองทัพเรือ(หน่วยทหารเรือป้อมพระจุลจอมเกล้า) จังหวัดสมุทรปราการ อำนาจการตัดสินใจเบ็ดเสร็จอยู่ที่กรมธนารักษ์และกองทัพเรือเท่านั้น ในกรณีของการใช้สนามบินเก่าก่อสร้างที่ทำการ อบต.ในจังหวัดสุโขทัย องค์การปกครองท้องถิ่นเลือกใช้วิธีการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจาไกล่เกลี่ยกับชาวบ้าน จนได้รับการยินยอมจากชาวบ้านบางราย แต่ยังมีรายที่ยังไม่ยินยอม กลายเป็นปัญหาข้อพิพาท

ในบางกรณีก็มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาขึ้น เช่น กรณีพื้นที่ราชทัณฑ์ จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งมีการประชุมหาแนวทางแก้ไขปัญหาสามครั้งแล้ว แต่ที่ผ่านมาก็ยังไม่ได้มีการดำเนินการตามข้อตกลงจริงจัง ทางหน่วยงานราชการเลือกวิธีการเสนอค่าเวนคืนให้ ทางกลุ่มชาวบ้านมองว่าจำนวนเงินดังกล่าวน้อยเกินไป ไม่เพียงพอสำหรับไปใช้ซื้อหาที่อยู่ที่ทำกินแห่งใหม่ได้

5.4. กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรประชาชน

กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรประชาชนในเรื่องที่ดินราชพัสดุในพื้นที่ภาคกลางนั้นมีอยู่น้อยมาก เพราะข้อจำกัดในกฎหมายที่ดินดังกล่าวข้างต้นแล้วและสภาพเศรษฐกิจสังคมแบบปัจเจกบุคคลของสังคมภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางเอง เพียงกรณีเดียวที่มีข้อเสนอจากกลุ่มชาวบ้านผู้เดือดร้อน คือ กรณีพื้นที่ราชทัณฑ์ จังหวัดกำแพงเพชร ที่ได้มีการจัดตั้งกลไกร่วมระหว่างรัฐกับประชาชนขึ้นในการแก้ไขปัญหา ในรูปคณะกรรมการ แต่ก็ยังไม่ได้มีผลยุติข้อพิพาทได้ สำหรับการเสนอค่าเวนคืนให้ของหน่วยงานราชการ ทางกลุ่มชาวบ้านมองว่าจำนวนเงินดังกล่าวน้อย จึงได้มีข้อเสนอให้คณะกรรมการพิจารณา คือ ให้จัดหาที่ดินหรือเพิ่มเงินค่าเวนคืนให้ โดยในระหว่างนี้ ชาวบ้านสามารถอาศัยอยู่ในที่ดินไปก่อนจนกว่าจะมีข้อตกลงร่วมกันได้ โดยไม่ให้มีการขับไล่ชาวบ้าน แต่กรณีก็ยังไม่มีความคืบหน้าแต่อย่างใด

5.5. ปัญหาอุปสรรค

1. การแก้ไขปัญหาโดยยึดกฎหมายที่ดินในการนิยามที่ดินของรัฐที่ให้อำนาจการตัดสินใจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแก่หน่วยงานราชการ มากกว่าจะคำนึงถึงสภาพความเป็นมาทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้หลายกรณีชาวบ้านต้องโยกย้ายออก โดยไม่ได้เปิดให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

2. การละเลยและเลือกปฏิบัติต่อคนกลุ่มน้อย เช่น ชาวเขาเผ่าม้งในกรณีที่ว่าทรัพย์สินตำบลน้ำเช็ก จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ทางการเคยสนับสนุนให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในยุคที่ยังมีการสู้รบกับขบวนการคอมมิวนิสต์ โดยสัญญาว่าจะให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นการตอบแทน แต่ต่อมากลับไม่ได้รับความสนใจจากหน่วยงานรับผิดชอบ

5.6. ข้อเสนอแนะ

1. การปรับปรุงกฎหมายที่ดินและนโยบายที่ดินระดับประเทศ และพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518 ให้เชื่อมต่อกับกระบวนการแก้ไขปัญหาการใช้ที่ดินราชพัสดุ
2. ใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาที่เปิดโอกาสให้องค์กรประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูล และการตัดสินใจ
3. กรณีพื้นที่ที่ประชาชนมีการครอบครองที่ดินอยู่ก่อนแล้ว สมควรนำพื้นที่ดังกล่าวมา กำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดิน และดำเนินการปฏิรูปที่ดินแก่ประชาชนไป

บทที่ 6

การใช้ประโยชน์ที่ดินของทหาร

6.1. สถานการณ์ปัญหา

การสำรวจข้อพิพาทและปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดิน กรณีการใช้ประโยชน์ที่ดินทหารในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง พบจำนวนกรณีปัญหาทั้งสิ้น 10 กรณีปัญหา สภาพปัญหาของการใช้ที่ดินทหารนั้นกลายเป็นปัญหาความขัดแย้ง เพราะพื้นที่ดังกล่าวจัดเป็นที่ดินของรัฐ ประเภททรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะหรือที่ดินหวงห้ามไว้ในราชการ ที่ดินหวงห้ามไว้ในราชการทหารนี้จัดอยู่ในประเภทหนึ่งของที่ราชพัสดุ เป็นพื้นที่สงวนไว้สำหรับราชการทหารเอง เช่น เป็นสนามฝึกรบทางยุทธวิธี สนามยิงปืนและปืนใหญ่ พื้นที่ฝึกการเกษตรและบ้านพัก หรือหน่วยงานทหารจะอนุญาตให้หน่วยงานราชการอื่นๆ ใช้ประโยชน์ เช่น โครงการก่อสร้างศูนย์ราชการจังหวัดนครสวรรค์แห่งที่สอง และโครงการก่อสร้างถนนเลียบเมืองนครสวรรค์ที่ตัดผ่านพื้นที่ข้อพิพาทในตำบลกลางแดด อำเภอเมืองและตำบลยางตาล อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ การประกาศเขตหวงห้ามที่ดินนี้ดำเนินการโดยหน่วยราชการทหารด้วยการอ้างอิงอำนาจตามพระราชกำหนดกำหนดเขตหวงห้ามที่ดิน อำเภอปากน้ำโพ(อำเภอเมืองในปัจจุบัน) อำเภอพยุหะคีรี อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ. 2479

จากกรณีปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินทหารทั้ง 10 กรณี พบรูปแบบของความขัดแย้งใน 2 ลักษณะที่แตกต่างกัน คือ

1. การประกาศเขตที่ดินทหารทับที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน ลักษณะของกลุ่มกรณีปัญหาที่ดินกลุ่มนี้คือบุคคล กลุ่มบุคคลมีหลักฐานการใช้ประโยชน์ที่ดินมาก่อนการประกาศเขตหวงห้ามที่ดินเพื่อไว้ใช้ประโยชน์ในราชการทหาร ทั้งหลักฐานเอกสารและหลักฐานคำบอกเล่าทางประวัติศาสตร์ ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางพบปัญหาลักษณะนี้ในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ ลพบุรี นครสวรรค์และชัยนาท ดังรายชื่อกรณียปัญหาดังต่อไปนี้

1. กรณีปัญหาที่ดินทหารทับที่ทำกินของชาวบ้านน้ำจั้น ตำบลเขาสามยอด อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
2. กรณีปัญหาที่ดินทหารทับที่ทำกินของชาวบ้านหมู่ 6 ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
3. กรณีปัญหาที่ดินทหารทับที่ทำกินของชาวบ้านท่าแค บ้านคอนตู ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
4. กรณีปัญหาที่ดินทหาร อำเภอเมือง อำเภอโกรกพระและอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

5. กรณีปัญหาที่ทหารทับที่ดินของชาวบ้านดง ตำบลคลองเกตุ บ้านเขานกเปล้า ตำบลเพนียด อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี
6. กรณีปัญหาพื้นที่สนามบินตาศลิทที่ชาวบ้านโรงวัว ตำบลเสือโฮก อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท
7. กรณีปัญหาที่ทหารทับที่ดินชาวบ้านตำบลทับคร้อ ตำบลโพธิ์ประสาทและตำบลลำโรงชัยบางส่วน อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์

2 . การบุกรุกที่ดินหวงห้ามทหารของประชาชน ลักษณะของกลุ่มกรณีปัญหานี้ คือ กลุ่มชาวบ้านได้บุกรุกเข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดินภายหลังการประกาศเขตหวงห้ามของทหาร เพราะเห็นว่าเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นที่ดินของทหารที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง พบปัญหาลักษณะนี้ในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ ลพบุรี สุโขทัยและพิษณุโลก ดังรายชื่อกรณีปัญหาดังต่อไปนี้

1. กรณีปัญหาที่ราชพัสดุ แปลง 7 ในความดูแลของจังหวัดทหารบกพิษณุโลก กับชาวบ้านหมู่ 5 ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
2. กรณีปัญหาที่ทหารบ้านป่าหวาย หมู่ 3 ตำบลป่าตาล อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
3. กรณีปัญหาที่ราชพัสดุ แปลง 10 ในความดูแลของจังหวัดทหารบกพิษณุโลก ตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

กรณีศึกษาที่เป็นปัญหาใหญ่ที่สุดของกรณีการใช้ประโยชน์ในที่ดินทหาร คือ กรณีปัญหาที่ทหาร อำเภอเมือง อำเภอโกรกพระและอำเภอยุหิตร์ จังหวัดนครสวรรค์ กล่าวคือ มีพื้นที่ประมาณหนึ่งแสนไร่ มีผู้ได้รับผลกระทบประมาณ 5,000 ครอบครัว กินอาณาเขตในพื้นที่ถึง 3 อำเภอ โดยในปี 2525 ทางราชการได้ประกาศจัดตั้งศูนย์ราชการจังหวัดนครสวรรค์แห่งที่สองที่ตำบลกลางแดด อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ โดยอ้างว่าพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตหวงห้ามที่ดินของทหาร กลุ่มชาวบ้านทราบเรื่องก็ร้องเรียนให้มีการเพิกถอนพระราชกำหนดดังกล่าวและให้ดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้ ชาวบ้านบางส่วนมีเอกสารสิทธิเป็นโฉนดโบราณ แต่ไม่สามารถนำไปขอเปลี่ยนเป็นโฉนดแบบปัจจุบันได้ เพราะกองทัพบก โดยมณฑลทหารบกที่ 4 ในขณะนั้น (หรือมณฑลทหารบกที่ 31 ในปัจจุบัน) ได้คัดค้านไว้ว่าที่ดินในพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตหวงห้ามของทหาร

ตามพระราชกำหนดกำหนดเขตหวงห้ามที่ดิน อำเภอบ้านน้ำโพ อำเภอพยุหะคีรี อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ. 2479

6.2. ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

ที่มาของข้อพิพาทในกรณีปัญหาการใช้ที่ดินในเขตหวงห้ามเพื่อใช้ในราชการทหารโดยพื้นฐานแล้วเกี่ยวข้องกับการกำหนดใช้นิยามเกี่ยวกับที่ดินของรัฐ ตามประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 มาตรา 2 ที่ว่า ที่ดินซึ่งมิได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งให้ถือว่าเป็นของรัฐ ซึ่งเท่ากับเป็นการแบ่งแยกที่ดินของรัฐและที่ดินของเอกชนออกจากกันอย่างชัดเจน ทำให้เห็นว่าที่ดินจะต้องมีเจ้าของและถ้ามิได้เป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลก็ย่อมเป็นของรัฐทั้งหมด ในหลายกรณีพบว่าที่ดินที่ประชาชนครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินจริงแต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ตามกฎหมายที่ดินกลับถูกการประกาศทับเป็นเขตหวงห้าม โดยอาศัยอำนาจตามพระราชกำหนดกำหนดเขตหวงห้ามไว้ใช้ในราชการทหารในปีต่างๆกันของที่ดินในแต่ละกรณีไป ในขั้นตอนก่อนการประกาศเขตหวงห้ามเพื่อไว้ในราชการทหาร หน่วยงานทหารพิจารณาเฉพาะในด้านการออกเอกสารสิทธิ์ตามกฎหมาย โดยไม่ได้ตรวจสอบพื้นที่จริง เมื่อเห็นว่าไม่มีการครอบครอง ก็ประกาศเป็นเขตหวงห้ามฯโดยไม่ได้เข้าไปใช้ประโยชน์พื้นที่ทันที

ประชาชนในพื้นที่จึงไม่ทราบการประกาศดังกล่าว และเพิ่งจะมาทราบเอาเมื่อหน่วยงานทหารหรือหน่วยงานราชการอื่นๆต้องการเข้ามาใช้พื้นที่นั้น จึงเกิดเป็นกรณีความขัดแย้งขึ้นในลักษณะของการประกาศเขตหวงห้ามฯทับที่ดินของประชาชน เช่น ทั้งที่สภาพความเป็นจริงในพื้นที่มีคนอาศัยและใช้ประโยชน์ที่ดินผืนดังกล่าวอยู่แล้ว เพียงแต่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ถูกต้องตามกฎหมาย เช่นกรณีปัญหาที่ทหารทับที่ดินของชาวบ้านน้ำจั้น จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นชาวเวียงจันทน์ถูกอพยพในระหว่างสงครามมาอยู่ที่นี่เมื่อกว่า 100 ปีก่อน กรณีพื้นที่สนามบินตลิ่งชันที่ชาวบ้านโรงวัว จังหวัดชัยนาทที่ครอบครองพื้นที่มาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง(2413-2485) และกรณีที่ดินกว่าหนึ่งแสนไร่ของมณฑลทหารบกที่ 31 ที่จังหวัดนครสวรรค์ เป็นต้น ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงการประกาศเขตหวงห้ามฯกรณีต่างๆ จะพบว่าพระราชกำหนดส่วนใหญ่ถูกประกาศออกมาในช่วงที่มีทหารเป็นผู้นำรัฐบาล เช่น ในปี พ.ศ. 2578 หรือปี พ.ศ. 2579 เป็นต้น โดยอาศัยอำนาจเต็มของรัฐบาลในการออกเป็นพระราชกำหนด โดยไม่ได้ผ่านการตรวจสอบโดยกระบวนการทางนิติบัญญัติ หรือการมีส่วนร่วมรับรู้ของภาคประชาชนเลย ปัญหานี้จึงเป็นผลพวงมาตั้งแต่ยุคที่ทหารยังมีบทบาทสำคัญในการเมืองไทย

ที่ดินในเขตหวงห้ามเพื่อใช้ในราชการทหาร ถือว่าเป็นที่ราชพัสดุประเภทหนึ่ง ตาม พ.ร.บ. ที่ราชพัสดุปี 2518 ซึ่งในกฎหมายฉบับดังกล่าว มาตรา 4 ระบุไว้ว่า ที่ราชพัสดุนั้นหมายความว่า อสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิด โดยให้อยู่ในความดูแลของกระทรวงการคลัง

โดยกรมธนารักษ์ซึ่งเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน และมีคณะกรรมการราชพัสดุทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและวิธีในการปกครองดูแล บำรุงรักษา ใช้และจัดหาประโยชน์ ฉะนั้นการแก้ไขปัญหาดินทหารจะเกี่ยวข้องกับทั้งหน่วยงานทหารและกระทรวงการคลัง ผ่านการออกพระราชกฤษฎีกา มายกเลิกพระราชกำหนดที่ประกาศเป็นเขตหวงห้ามไว้ก่อนหน้านี้ ทั้งนี้ต้องอาศัยความยินยอมของหน่วยงานทหารเป็นสำคัญ

6.3. กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ

กระบวนการแก้ไขปัญหาดินที่ใช้ประโยชน์ในที่ดินทหารนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละกรณี โดยเริ่มต้นจากการคัดค้านประกาศดังกล่าวของกลุ่มผู้เดือดร้อนและร้องเรียนต่อหน่วยงานทหารและหน่วยงานปกครองของจังหวัด ปัญหาจะถูกนำขึ้นสู่การพิจารณาของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาดินในระดับจังหวัด อันเป็นมาตรการแก้ไขปัญหานึ่งที่ถูกกำหนดไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. 2535 การแก้ไขปัญหาดินในระดับพื้นที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากชาวบ้านอย่างมากในบางกรณีพิพาทว่า มีการทำงานในลักษณะเลือกปฏิบัติ เช่น การยินยอมออกเอกสารสิทธิ์ให้กับนายทุนท้องถิ่นบางรายได้ ทั้งที่ที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินผืนเดียวกับแปลงที่เป็นปัญหาข้อพิพาทของชาวบ้านทั่วไป

ในกรณีที่ชาวบ้านเป็นผู้เข้าไปใช้ประโยชน์หลังการกำหนดเป็นเขตหวงห้ามชัดเจน กลไกการแก้ไขปัญหาระดับจังหวัดนี้จะมีมติการพิจารณาว่าชาวบ้านบุกรุกและให้หน่วยงานทหารไปดำเนินการให้ชาวบ้านย้ายออกไปจากพื้นที่ ชาวบ้านในบางพื้นที่ยอมอพยพออก ปัญหาก็ยุติลง เช่น กรณีปัญหาที่ราชพัสดุ แปลง 10 ในความดูแลของจังหวัดทหารบกพิษณุโลก ตำบลลานหอย อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย บางกรณีนำไปสู่กระบวนการทางตุลาการโดยการยื่นฟ้องศาล เช่น กรณีปัญหาที่ทหารบ้านป่าหวาย หมู่ 3 ตำบลปาดาล อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี และบางกรณีก็เสนอให้ราษฎรทำสัญญาเช่า ให้สามารถอยู่ในพื้นที่เดิมได้ต่อไปในฐานะผู้เช่า เช่น กรณีปัญหาที่ราชพัสดุ แปลง 7 ในความดูแลของจังหวัดทหารบกพิษณุโลก กับชาวบ้านหมู่ 5 ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

สำหรับกรณีการประกาศเขตหวงห้ามทับที่ดินของชาวบ้านมักจะไม่ได้ข้อยุติในระดับพื้นที่ ชาวบ้านในบางพื้นที่จึงร้องเรียนมายังกรมการทหาร สถาผู้แทนราษฎรให้ช่วยดำเนินการแก้ไขให้ แต่ก็ไม่ได้มีผลยุติปัญหาข้อขัดแย้ง เพราะกรณีส่วนใหญ่ถูกส่งมาให้อยู่ในกระบวนการพิจารณาของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาดินของรัฐ(กบร.) ซึ่งมีอำนาจหน้าที่กำกับติดตามดูแลให้ส่วนราชการต่างๆดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรการในการแก้ไขปัญหาดินและมาตรการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ(สำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี: 2537) โดยการเร่งรัดให้ดำเนินการสำรวจ

และจัดทำแนวเขตที่ดินของรัฐให้ถูกต้องและชัดเจน มีกระบวนการพิสูจน์เอกสารสิทธิ์ที่ชาวบ้านอ้างและการพิสูจน์สิทธิ์โดยการอ่านภาพถ่ายทางอากาศเป็นหลักสำคัญ

ทั้งนี้ ปัจจุบันกรณีข้อพิพาทส่วนใหญ่จะยังค้างอยู่กับการพิจารณาของ กบร. ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผู้เดือดร้อนมองว่ามีความล่าช้ามาก จากกรณีพิพาททั้งหมดมีเพียง 1 กรณีเท่านั้นที่ กบร. มีมติออกมาแล้ว คือ กรณีปัญหาที่ทหารทับที่ชาวบ้านหมู่ 6 ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ว่าเอกสารสิทธิ์ นส.3 ที่ชาวบ้านอ้างนั้นออกโดยมิชอบด้วยกฎหมายให้ทำการเพิกถอน ขณะที่สถานการณ์ในระหว่างรอการพิจารณาของ กบร. อยู่ นั้น หน่วยงานทหารก็มีแนวโน้มของการใช้ความรุนแรง เช่น การใช้วิธีการข่มขู่คุกคามชาวบ้านเป็นระยะๆ เช่น การฝังหลักเขตในที่ชาวบ้าน การเรียกเงินเมื่อปลูกสร้างหรือต่อเติมบ้าน หากไม่จ่ายก็จับกุมดำเนินคดี หรือการข่มขู่ไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดิน เป็นต้น

6.4. กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรประชาชน

กรณีข้อพิพาทหนึ่งซึ่งแก้ไขผ่านไปได้ด้วยดี คือ กรณีปัญหาที่ทหารทับที่ชาวบ้านตำบลทับคร้อ ตำบลโพธิ์ประสาทและตำบลลำโรงชัยบางส่วน อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อหน่วยทหารยกพื้นที่ให้กรมธนารักษ์ไปเป็นผู้จัดการส่งเรื่องให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินมาทำการรังวัดเพื่อจัดสรรที่ดิน ปัจจุบันยังอยู่ในระหว่างการรังวัดเพื่อออกเอกสารสิทธิ์ การยินยอมของทางราชการในการแก้ไขปัญหานั้น ไม่ต้องอาศัยกระบวนการของ กบร. เลย ส่วนหนึ่งก็เพราะมีการรวมตัวกันของกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ทั้งสามตำบลในการคัดค้านอย่างเข้มแข็ง

โดยส่วนใหญ่แล้ว การดำเนินการแก้ไขปัญหาคดีพิพาทเรื่องที่ดินทหารในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางยังอาศัยขั้นตอนตามกระบวนการแก้ไขปัญหารัฐเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีความล่าช้ามากและยืดการพิจารณาเอกสารของหน่วยงานราชการเป็นสำคัญ ไม่มีกระบวนการรับฟังข้อมูลข้อเท็จจริงจากกลุ่มผู้ร้องเรียน ไม่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนเพื่อแก้ไขปัญหามักก็ใช้วิธีการร้องเรียนกับนายกรัฐมนตรีหรือไปลงทะเบียนการแก้ไขปัญหาคอนจนของรัฐบาลบ้าง บางพื้นที่การร้องเรียนก็เป็นไปในรายบุคคล เพราะยังเกรงกลัวอิทธิพลและการกลั่นแกล้งของทหารอยู่มาก

กรณีศึกษาที่น่าสนใจในกระบวนการแก้ไขปัญหาคดีพิพาทประชาชน คือ กรณีปัญหาที่ดินทหารของมณฑลทหารบกที่ 31 อำเภอเมือง อำเภอโกรกพระและอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ เพราะการแก้ไขปัญหามาจากการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในครั้งแรกต้องล้มเหลว เพราะมีการออกเอกสารสิทธิ์ให้แก่นักการคัดค้านรายหนึ่ง ทำให้สมาชิกที่เหลือเกิดความแตกแยกกันและยุติการคัดค้านไป แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 เมื่อมีการก่อสร้างทางเลี้ยวเมืองนครสวรรค์ผ่านพื้นที่ดังกล่าว ทำให้ชาวบ้าน 50 รายต้องถูกเวนคืนที่ดิน แต่ชาวบ้านไม่สามารถขอรับเงินเวนคืนได้ เนื่อง

จากไม่มีเอกสารสิทธิ์ ชาวบ้านออกมาเรียกร้องกับทางราชการหลายครั้ง แต่ไม่ได้รับความช่วยเหลือ จนเมื่อปี 2543 มีชาวบ้านที่เดือดร้อนประมาณ 35 ครอบครัวได้เข้ามาร่วมกับสมาชิกคนจนเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการแก้ไขปัญหา ต่อมารัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาโดยมีนายสมบัติ อุทัยสาภ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้นเป็นประธาน คณะกรรมการชุดดังกล่าวได้พิจารณาเห็นชอบให้จ่ายค่าเวนคืนที่ดินให้กับชาวบ้าน เรื่องจึงยุติไป

ภายหลัง ชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวได้รวมตัวกันแล้วชักชวนให้ผู้ที่เดือดร้อนด้วยกันประมาณ 800 ครอบครัว มาร่วมงานกับสมาชิกคนจนอีกครั้งในปี พ.ศ. 2545 เพื่อเรียกร้องให้ดำเนินการเพิกถอนแนวเขตหวงห้ามตามพระราชกำหนดฯ ดังกล่าว ออกจากที่ดินของตนและดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์อีกครั้ง หลังจากนั้นก็เกิดการเคลื่อนไหวการแก้ไขปัญหาของประชาชนกลุ่มนี้ เช่น การรวมตัวยื่นหนังสือที่สำนักนายกรัฐมนตรี ที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรวมตัวขอเข้าพบรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง ในฐานะผู้กำกับดูแลกรมธนารักษ์ผู้ดูแลที่ดินผืนดังกล่าว การรวมตัวกันยื่นเรื่องร้องเรียนกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จนเกิดการแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหา มีการประชุม 2 ครั้งร่วมกับรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยในฐานะประธานคณะกรรมการ (มีการเปลี่ยนประธานเพราะการปรับคณะรัฐมนตรี) และการลงสำรวจพื้นที่เพื่อดูสภาพปัญหา

6.5. ปัญหาอุปสรรค

1. กรอบกฎหมายที่ดินระดับชาติที่ไม่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่อง นิยามของ ที่ดินของรัฐ ที่ดินราชพัสดุและพระราชกำหนดกำหนดเขตหวงห้ามเพื่อใช้ในราชการทหาร
2. กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐมีความล่าช้าและยืดเยื้อตบตบกฎหมายกฎหมายหลักฐานเอกสารเป็นหลักเพียงอย่างเดียว ไม่มีการลงพื้นที่เพื่อสำรวจสภาพปัญหาที่แท้จริง และเป็นกระบวนการที่ไม่เปิดให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา โดยเห็นได้ชัดเจนจากโครงสร้างของ กปร. ซึ่งมีแต่เฉพาะตัวแทนของหน่วยงาน ไม่มีผู้แทนขององค์กรประชาชนแต่อย่างใด
3. แนวโน้มการใช้กำลังและความรุนแรงกับกลุ่มผู้เดือดร้อนในพื้นที่ของหน่วยงานทหาร ในระหว่างรอผลการพิจารณาของ กปร. หรือของศาลยุติธรรม อันเป็นการสร้างความหวาดกลัวแก่ประชาชน
4. การเลือกปฏิบัติของเจ้าพนักงานรัฐ เช่น การยอมออกเอกสารสิทธิ์ให้กับเฉพาะนายทุนบางราย
5. การครอบครองที่ดินโดยไม่ได้ใช้ประโยชน์จำนวนมากของหน่วยงานทหาร อันเป็นการสร้างแรงกดดันท้อต่อการบุกรุกที่ดิน เมื่อประชากรเพิ่มจำนวนมากขึ้น

6.6. ข้อเสนอแนะ

1. ปรับปรุงนโยบาย กฎหมาย และระบบการจัดการที่ดิน ให้เป็นไปในทิศทางของการกระจายตัวของการถือครองที่ดินที่ไม่ได้ทำประโยชน์จริง เช่น กรณีที่ดินของทหาร นำที่ดินนั้นมาจัดสรรให้ราษฎรที่ยากจนหรือไม่มีที่ดินทำกิน
2. กรมธนารักษ์ในฐานะผู้รับผิดชอบดูแลที่ดินทหาร(ที่ดินราชพัสดุประเภทหนึ่ง)ควรติดตามและกำกับดูแลการใช้ประโยชน์ที่ดินของหน่วยงานราชการทหารอย่างใกล้ชิด ในกรณีเกิดข้อพิพาทกับราษฎร กรมธนารักษ์ก็ควรมีบทบาทร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาด้วย
3. พัฒนาระบบการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจาไกล่เกลี่ยหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ซึ่งให้ประสิทธิผลและใช้เวลาน้อยกว่ากระบวนการของ กพร. หรือการฟ้องร้องดำเนินคดี เช่น การให้ราษฎรเช่าในระยะเวลาตามสัญญา
4. ยุติการใช้กำลังหรือแนวโน้มการใช้ความรุนแรงกับกลุ่มราษฎรที่มีข้อพิพาทกับหน่วยงานทหาร และใช้แนวทางการแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี

บทที่ 7

การใช้ประโยชน์ที่ดินเอกชน

7.1. สถานการณ์ปัญหา

การสำรวจข้อพิพาทและปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดิน กรณีการใช้ประโยชน์ที่ดินของเอกชน ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง มีจำนวนทั้งสิ้น 15 กรณี ในพื้นที่ 10 จังหวัด คือ กรุงเทพฯ พระนครศรีอยุธยา สมุทรสงคราม พิจิตร สุโขทัย นครสวรรค์ ปทุมธานี สระบุรี เพชรบูรณ์ และอุตรดิตถ์ โดยอาจจำแนกลักษณะสภาพปัญหาออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. กรณีปัญหาการเวนคืนที่ดินอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาสาธารณูปโภคของรัฐ เช่น การก่อสร้างถนน สะพาน ทั้งในกรณีที่ไม่มีกรจ่ายค่าเวนคืนหรือจ่ายต่ำกว่าราคาซื้อขายจริง ปัญหาที่ดินลักษณะเป็นข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัจเจกบุคคล กับหน่วยงานเจ้าของโครงการนั้นๆ เช่น กรมทางหลวงและกรมโยธาธิการ เป็นต้น พบลักษณะปัญหาเช่นนี้ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางจำนวนทั้งสิ้น 6 กรณี ส่วนใหญ่เป็นกรณีปัญหาในเขตกรุงเทพฯและจังหวัดปริมณฑล

2. กรณีการไม่ได้รับสิทธิในที่ดิน คือกรณีปัญหาที่ดินที่มีการครอบครองโดยประชาชน แต่ไม่ได้รับการออกเอกสารสิทธิให้ เนื่องจากการตกสำรวจ ยังรอการตัดสินใจทางข้อกฎหมาย เช่น ที่งอกริมตลิ่ง หรือติดขัดในขั้นตอนของหน่วยงานผู้รับผิดชอบเอง เช่น กรมที่ดินและสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม เป็นต้น ในพื้นที่ภาคกลางพบปัญหาในลักษณะเช่นนี้จำนวนทั้งสิ้น 8 กรณีใน 6 จังหวัด คือ สระบุรี นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ อ่างทองและสมุทรสาคร

3. กรณีความขัดแย้งระหว่างเอกชนกับเอกชน คือ กรณีข้อพิพาทระหว่างบุคคลกับบุคคลเองในประเด็นอันเนื่องมาจากที่ดิน เช่น การปิดเส้นทางเข้าออกที่ดินและการปิดกั้นคลองน้ำสาธารณะประโยชน์ ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง พบปัญหาลักษณะนี้จำนวนทั้งสิ้น 3 กรณีที่จังหวัดพิจิตรและสุโขทัย

ตาราง 7-1 รายชื่อกรณีพิพาทการใช้ประโยชน์ที่ดินเอกชน ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง จำแนกตามประเภท

ประเภท	รายชื่อกรณีปัญหา
1.กรณีปัญหาการเวนคืนที่ดินอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนา	1. การเวนคืนที่ดินเพื่อก่อสร้างถนนสายรัชดาภิเษก-รามอินทรา บางกะปิ กทม. 2. การเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำป่าสัก ถนนนครหลวง - ท่าเรือ ต.นครหลวง อ.นครหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา 3. การเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างถนนสายธนบุรี-ปากท่อ ต.บางแก้ว

	อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม 4. การไม่จ่ายเงินค่าทดแทนตามคำพิพากษาในการเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างทางหลวง ต.สะพานสูง อ.บึงกุ่ม จ.กรุงเทพ 5. การจ่ายค่าชดเชยต่ำกว่าราคาซื้อขายจริงกรณีเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณวัดนครอินทร์และถนนเชื่อมต่อ จ. กรุงเทพฯ 6. การเวนคืนที่ดินในเขต สปก. ต.คลองเจ็ด อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี
2. กรณีการไม่ได้รับสิทธิในที่ดิน	1. ที่ดินตกสำรวจบ้านหินซ้อนเหนือ หมู่ 3 ต.แสงพัน อ.วังม่วง จ.สระบุรี 2. การไม่ได้รับเอกสารสิทธิบ้านกระเบื้อง ต.หัวดง อ.เก้าเลี้ยว จ.นครสวรรค์ 3. การจัดสรรที่ให้แก่วารุณประสพภัย ต.น้ำก้อ อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ 4. การไม่ได้รับ สปก.4-01 ชาวบ้านหมู่ 10 นครสวรรค์ตก อ.เมือง จ.นครสวรรค์ 5. การไม่ได้เอกสารสิทธิที่ดินในนิคมสร้างตนเอง ต.แม่จิม อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ 6. การจัดที่ดินโดยสำนักงานจัดรูปที่ดิน หมู่ 7 ต.สีบัวทอง อ.แสวงหา จ.อ่างทอง 7. การขออนุญาตในพื้นที่ยุทธศาสตร์และนิคมเกลือ จังหวัดสมุทรสาคร 8. ที่ดินอกริมตลิ่งบ้านหัวแหลม หมู่ 1 ต.โกรกพระ อ.โกรกพระ จ.นครสวรรค์
3. กรณีความขัดแย้งระหว่างเอกชนกับเอกชน	1. การปิดเส้นทางคมนาคมบ้านหัวควาย เขตติดต่อกับ ต. บางคลาน – ท่าขมิ้น อ.โพธิ์ทะเล จ.พิจิตร 2. การปิดคลองน้ำสาธารณะประโยชน์ บ.วังสะตือหมู่ 5 6 7 9 ต.ดงเดือย อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย 3. การทับซ้อนเขตการปกครอง หมู่ 8 ต.หอไกร อ.บางมูลนาก จ.พิจิตร

ที่มา สํารวจและรวบรวมข้อมูลโดยคณะวิจัย, 2547

7.2. ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

เนื่องด้วยความหลากหลายของลักษณะปัญหาของการใช้ประโยชน์ที่ดินของเอกชน กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับกรณีพิพาทจึงแตกต่างกันออกไปในแต่ละลักษณะปัญหา

1. กรณีปัญหาการเวนคืนที่ดินอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนา เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับ บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ พ.ร.บ.เวนคืนอสังหาริมทรัพย์ และพระราชกำหนดเกี่ยวกับการเวนคืน เฉพาะที่ เช่น พ.ร.ก. กำหนดเขตที่ดินในบริเวณเวนคืนที่ดินอำเภอบางบัวทองและอำเภอเมือง นนทบุรี และเขตตลิ่งชัน เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ เป็นต้น ในส่วนของรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 มาตรา 49 ซึ่งมีสาระสำคัญว่าพระราชกำหนดอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัย อำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะและการกำหนดค่าทดแทนต้องกำหนดให้อย่างเป็น ธรรม และการกำหนดค่าทดแทนต้องกำหนดให้อย่างเป็นธรรม โดยคำนึงถึงราคาซื้อขายกันตาม ปกติ การได้มา สภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์ และความเสียหายของผู้ถูกเวนคืน ฉะนั้นจึง เป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญของผู้เสียหายที่จะเรียกร้องขอค่าเวนคืนตามกฎหมายประกอบที่รองรับ อยู่ คือ พ.ร.บ.เวนคืนอสังหาริมทรัพย์ และสามารถขออุทธรณ์ได้ หากได้รับค่าชดเชยต่ำกว่าราคา ซื้อขายจริง เช่น กรณีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณวัดนครอินทร์และถนนเชื่อมต่อ กรุงเทพฯ หรือได้รับไม่เท่าไรอื่น เช่น กรณีการสร้างถนนสายธนบุรี -ปากท่อ จังหวัด สมุทรสงคราม เป็นต้น

2. กรณีการไม่ได้รับสิทธิในที่ดิน ในทางกฎหมาย ผู้มีสิทธิได้รับเอกสารสิทธิที่ดินต้องมีการ ครอบครองก่อนวันบังคับใช้ของประมวลกฎหมายที่ดิน คือวันที่ 1 ธันวาคม 2497 โดยการแจ้งการ ครอบครองกับเจ้าพนักงานเพื่อรับ สค.1 และเมื่อเข้าทำประโยชน์ในที่ดินครบกำหนดจะได้รับ นส.3 ซึ่งสามารถนำไปออกโฉนดที่ดินได้ ในกรณีนี้ ปัญหาคือที่ดินมีการครอบครองโดยประชาชน แต่ไม่ได้รับการออกเอกสารสิทธิให้ เนื่องจากการตกสำรวจจากการรังวัดเพื่อออกโฉนดที่ดิน เช่น กรณีของที่ดินตกสำรวจของชาวบ้านหินซ้อน ตำบลแสงพัน อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี ซึ่งเรื่อง ยังอยู่ในระหว่างการตรวจสอบสิทธิการครอบครองของสำนักงานที่ดิน สำหรับกรณียังรอการตัดสินใจทางข้อกฎหมาย เช่น ที่อกริมตลิ่งบ้านหัวแหลม ตำบลโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ แต่กรณีข้อ พิพาทส่วนใหญ่จะติดขัดในขั้นตอนการดำเนินงานของหน่วยงานผู้รับผิดชอบเอง เช่น กรณีไม่ได้รับ สปก.4-01 จากสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมของชาวบ้านหมู่ 10 นครสวรรค์ตก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ หรือการไม่ได้รับสิทธิในที่ดินและเอกสารสิทธิในที่ดินนั้นของชาว บ้านบางส่วนที่ถูกอพยพจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ในนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน ตาม พ.ร.บ.จัดที่ ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ.2511

สำหรับ พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2518 นั้นมีที่มาจากปัญหาการสูญเสียสิทธิในที่ดินของเกษตรกรและกลายเป็นผู้เช่าต้องเสียค่าเช่าที่ดินในอัตราสูงเกินควร อันเป็นสภาพที่สร้างความเดือดร้อนให้แก่เกษตรกรเพราะที่ดินเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต ทำให้ผลผลิตเกษตรกรรวมอยู่ในระดับต่ำและเกิดความยุ่งยากทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองของประเทศ รัฐบาลจึงแก้ไขด้วยวิธีการปฏิรูปที่ดิน การดำเนินการปฏิรูปที่ดินเฉพาะในพื้นที่ภาคกลางระหว่างปี 2518-2542 รวมมีพื้นที่รับมอบ 7,041,853 ไร่ แต่สามารถส่งมอบให้เกษตรกรได้เพียง 1,627,167 ไร่เท่านั้น ทั้งนี้เพราะแม้กฎหมายนี้ให้อำนาจ สปก.จัดซื้อหรือเวนคืนที่ดินแปลงใหญ่ได้ แต่ก็มีข้อจำกัดมากมาย เช่น ต้องเป็นที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ต้องประกาศเป็นเขตปฏิรูปและเร่งดำเนินการภายในสามปี มิฉะนั้นจะไม่สามารถห้ามเจ้าของที่ดินจำหน่ายจ่ายโอนเพื่อหลีกเลี่ยงการปฏิรูปได้ ปัญหาราคาที่ดินและข้อจำกัดในการออกกฎหมายเวนคืน เป็นต้น(มูลนิธิสถาบันที่ดินฯ: 2544)

3. กรณีความขัดแย้งระหว่างเอกชนกับเอกชน คือ กรณีข้อพิพาทระหว่างบุคคลกับบุคคลในเรื่องการปิดเส้นทางเข้าออกที่ดินสัมพันธกับมาตราต่างๆในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันเป็นกฎหมายเพื่อระงับความขัดแย้งระหว่างเอกชนกับเอกชน ในกรณีการปิดกั้นคลองน้ำสาธารณะประโยชน์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประมวลกฎหมายที่ดิน โดยทางน้ำนั้นถูกกำหนดให้เป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน ประเภททรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ฉะนั้น บุคคลจะมาปิดกั้นและขอให้จ่ายค่าน้ำในลำคลองสาธารณะนั้นไม่ได้

7.3. กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ

กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐในกรณีปัญหาการใช้ที่ดินเอกชนนั้นเกี่ยวข้องโดยตรงกับหน่วยงานที่กำกับดูแลกรณีพิพาทนั้นๆเป็นอันดับแรก คือ เจ้าของโครงการสาธารณูปโภคในกรณีเวนคืนที่ดิน เช่น กรมทางหลวงและกรมโยธาธิการ กรมที่ดินหรือสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมสำหรับกรณีการไม่ได้รับสิทธิ และเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นในกรณีความขัดแย้งระหว่างเอกชนกับเอกชน หน่วยงานราชการเหล่านี้เป็นกลไกสำคัญในการติดตามและตรวจสอบข้อเท็จจริงจากการร้องเรียนของราษฎร จากนั้นจะนำเสนอผลการตรวจสอบให้กับผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจสั่งการแก้ไขปัญหา เช่น อธิบดีกรมที่ดินหรือเลขาธิการสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในกรณีการไม่ได้รับเอกสารสิทธิ หรืออธิบดีกรมทางหลวงและอธิบดีกรมโยธาธิการในกรณีการก่อสร้างที่ต้องมีการเวนคืนที่ดิน

หากเรื่องข้อพิพาทไม่สามารถยุติได้ที่กลไกระดับหน่วยงาน สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาก็เข้ามามีบทบาทในการพิจารณาและให้ความเห็นกับหน่วยงานไปปฏิบัติต่อไป ทั้งนี้การพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกายังมีความล่าช้าและยืดตัวบทกฎหมายเป็นหลัก บางกรณีที่

เรื่องพิพาทอยู่ในบังคับของศาลแล้วหรือยังดำเนินการเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนหรือความเสียหาย ไม่ครบตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด คณะกรรมการกฤษฎีกาก็จะไม่รับเรื่องไว้พิจารณา เช่น กรณีการจ่ายค่าเวนคืนต่ำกว่าราคาซื้อขายจริงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา กรุงเทพฯ โดยภาพรวมแล้ว การแก้ไขปัญหาภาครัฐเป็นกระบวนการที่ใช้เวลานานและไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้เดือดร้อนมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหา

7.4. กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรประชาชน

จากกรณีข้อพิพาทเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดินของเอกชนนี้ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นจากการร้องเรียนของผู้เดือดร้อนหรือผู้ไม่ได้รับสิทธิที่ควรได้ก่อน โดยอาจร้องเรียนกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับนักการเมืองประจำพื้นที่ เพื่อให้หน่วยงานราชการลงมาตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่หลังได้รับเรื่องร้องเรียน การยื่นเรื่องหลายกรณีกระทำไปในนามของบุคคลหรือรวมกันเป็นกลุ่มองค์กรประชาชน การแก้ไขยังพึ่งพาการตัดสินใจตามกระบวนการและขั้นตอนของหน่วยงานราชการเป็นสำคัญ และยังไม่ได้รับการแก้ไขยื่นเรื่องไปที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาให้ตัดสินต่อไป โดยผู้เดือดร้อนหรือผู้ไม่ได้รับสิทธิไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการคลี่คลายข้อพิพาทหรือปัญหานั้นๆ

7.5. ปัญหาอุปสรรค

1. กระบวนการแก้ไขปัญหาขึ้นอยู่กับมติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก ผู้เดือดร้อนไม่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ให้ข้อเท็จจริงและการตัดสินใจ ทำให้ข้อพิพาทจำนวนมากไม่มีความคืบหน้าและติดค้างเป็นปัญหาต่อเนื่องในระยะยาว
2. การเลือกปฏิบัติและความประพฤติดีของเจ้าหน้าที่ทั้งในกรณีการจ่ายค่าเวนคืนที่ดินแก่ผู้เดือดร้อนบางรายต่ำกว่ารายอื่นๆหรือต่ำกว่าราคาจริงในตลาด และการออกเอกสารสิทธิที่ดินให้กับคนมีฐานะดี แต่ไม่สามารถออกเอกสารชนิดเดียวกันให้กับผู้ที่ไม่ได้ให้สินบน
3. การเพิกเฉยของเจ้าหน้าที่ในหลายกรณีพิพาท จนนำไปสู่การใช้ความรุนแรงถึงขั้นมีผู้เสียชีวิต โดยเฉพาะเรื่องความขัดแย้งในที่ดินระหว่างเอกชนกับเอกชนเอง

7.6. ข้อคิดเห็น

1. สร้างกลไกการแก้ไขปัญหาที่มีฝ่ายที่สามเข้ามาเกี่ยวข้องมีอำนาจในการกำกับดูแล เพราะการแก้ไขข้อพิพาทในที่ดินเอกชนโดยมากเป็นของคู่ขัดแย้งสองฝ่ายเอง เมื่อฝ่ายมีอำนาจมากไม่ยอมดำเนินการแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งก็ยังคงคาราคาซัง ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไข หรือต้องไปใช้กระบวนการทางตุลาการ ซึ่งใช้เวลานานและมีต้นทุนสูง

2. ควรเร่งรัดดำเนินการรังวัดที่ดินและออกเอกสารสิทธิ์ตามสิทธิของประชาชนในพื้นที่นั้น และปรับปรุง พ.ร.บ.การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2518 เพื่อจัดข้อจำกัดในการดำเนินการจัดสรรที่ดินให้ประชาชน และให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทที่ 8

การใช้ที่ดินเพื่อการจัดสรรในรูปแบบเฉพาะ

8.1. สถานการณ์ปัญหา

จากการสำรวจข้อพิพาทและปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดินทั้งหมดในภาคเหนือตอนล่าง และภาคกลาง กรณีการใช้ที่ดินเพื่อการจัดสรรในรูปแบบเฉพาะใน 1 กรณีศึกษา คือ กรณีการไม่ได้รับสิทธิของสมาชิกนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน และการจัดสรรที่ดินทับซ้อนกับเขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน เขตปฏิรูปที่ดินและเขตป่าสงวนแห่งชาติ ต.ผาเลือด ต.แม่จรม อ.ท่าปลา

จ.อุตรดิตถ์

กรณีการไม่ได้รับสิทธิของสมาชิกนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน และการจัดสรรที่ดินทับซ้อนกับเขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน เขตปฏิรูปที่ดินและเขตป่าสงวนแห่งชาติ ต.ผาเลือด ต.แม่จรม อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ จำนวนผู้เดือดร้อนอาศัยอยู่ในสองตำบล คือ ตำบลผาเลือดและตำบลแม่จรม กรณีนี้เป็นปัญหาอันเนื่องจากการก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์ของกรมชลประทานในระหว่างปี 2508 – 2514 เมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จได้มีการอพยพคนออกจากพื้นที่น้ำท่วม กรมประชาสงเคราะห์เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดตั้งที่รองรับเป็นนิคมสร้างตนเองจังหวัดน่าน ผู้ถูกอพยพออกจากพื้นที่จำนวนหนึ่งเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตนิคม จังหวัดอุตรดิตถ์ นิคมแห่งนี้จัดตั้งขึ้นในปี 2507 ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 350 ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2515 มีพื้นที่ทั้งหมด 244,354 ไร่ มีการจัดสรรที่ดินในเขตนิคมและออกหนังสือ นค.1 ซึ่งต่อมาเมื่อทำประโยชน์ครบตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดใน พ.ร.บ.จัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ.2511 แล้ว ทางนิคมก็จัดการออก นค.3 ให้ชาวบ้านเพื่อสามารถนำไปออกเอกสารสิทธิเป็นโฉนดตามประมวลกฎหมายที่ดินได้ต่อไป

อย่างไรก็ตาม ทางนิคมไม่สามารถจัดหาที่ดินรองรับผู้ถูกอพยพบางส่วนที่รับรองการเป็นสมาชิกนิคมแล้ว คนกลุ่มหลังนี้จำเป็นต้องอาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน เขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตปฏิรูปที่ดินตามพระราชกำหนดประกาศเขตปฏิรูปที่ดิน ประเด็นปัญหาอีกประการหนึ่งคือชาวบ้านทั้งในและนอกเขตนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่านยังไม่ได้รับเอกสารสิทธิครอบครองที่ดิน มีชาวบ้านมากกว่า 1,000 ครอบครัวได้รับความเดือดร้อน กลุ่มในเขตนิคมฯไม่มีความมั่นคงในการถือครองที่ดิน และกลุ่มนอกเขตนิคมฯนอกจากไม่ได้รับสิทธิในที่ดินทำกินแล้วยังมีความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ ไม่สามารถใช้พื้นที่ทำการเกษตรได้ เพราะอยู่ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ป่าสงวนแห่งชาติและเขตปฏิรูปที่ดิน โดยภาพรวมปัญหาเกิดขึ้นจากการดำเนินการของรัฐที่ล่าช้า ทำให้ชาวบ้านเสียสิทธิที่ควรจะได้รับ

8.2. ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

กรณีปัญหาเอกสารสิทธิในที่ดินนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน จังหวัดอุดรธานี - การจัดตั้งเขตนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน จังหวัดอุดรธานี เมื่อปี พ.ศ. 2507 พื้นที่ทั้งหมด 244,354 ไร่ เป็นไปตาม พ.ร.บ.จัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 มาตรา 6 ที่ว่าให้รัฐบาลมีอำนาจจัดที่ดินของรัฐเพื่อให้ประชาชนได้มีที่ดินตั้งเคหสถานและประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่งในที่ดินนั้นโดยการจัดตั้งเป็นนิคมตามพระราชบัญญัตินี้ กฎหมายนี้ให้อำนาจกับกรมประชาสัมพันธ์ในการจัดตั้งนิคมสร้างตนเองขึ้นในที่ดินของรัฐที่เป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าหรือที่ดินป่าเสื่อมโทรม นิคมสร้างตนเองลำน้ำน่านจัดเป็นประเภทนิคมหนึ่งใน 5 ประเภท คือเป็นประเภท “นิคมสร้างตนเองเพื่อช่วยเหลืออพยพราษฎรจากเขตนํ้าท่วม” นิคมสร้างตนเองจะจัดสรรที่ดินให้แก่ราษฎรผู้ยากจนไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองที่ได้ยื่นสมัครเป็นสมาชิกนิคมและได้ผ่านการพิจารณาอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกราษฎรเข้าเป็นสมาชิกแล้วเข้าตั้งถิ่นฐานเพื่อประกอบอาชีพและอาศัยในที่ดินของนิคม จัดสร้างสิ่งสาธารณูปโภค สำหรับสมาชิกที่ทำประโยชน์ในที่ดินติดต่อกันเกินห้าปีและชำระช่วยทุนแล้วจะได้รับหนังสือรับรองการทำประโยชน์(สค.1) ซึ่งสามารถนำไปขออนุญาตโฉนดที่ดินหรือ นส. 3 ตามประมวลกฎหมายที่ดิน โดยมีเงื่อนไขว่าสมาชิกผู้นั้นจะโอนสิทธิในที่ดินนั้นไม่ได้ภายใน 5 ปีนับแต่ได้รับโฉนดที่ดินหรือ นส. 3 เว้นแต่การตกทอดทางมรดกหรือโอนให้สหกรณ์

การไม่ได้รับสิทธิของผู้ถูกอพยพจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุดรธานีของทั้งกลุ่มในและนอกเขตนิคมเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพราะเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2540) มาตรา 48 ที่ระบุว่าสิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครองโดยชอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นนี้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีปัญหาของนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่านนั้น กฎหมายได้ระบุถึงสิทธิที่ผู้ถูกอพยพจากโครงการก่อสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น เขื่อนสิริกิติ์ ควรจะได้รับ แต่กลับเกิดปัญหาถึง 2 ระดับซ้อนกัน คือในขั้นแรก ไม่สามารถจัดสรรที่ดินในเขตนิคมให้แก่ผู้เดือดร้อนทั้งหมดได้ เป้าหมายของนิคมมีพื้นที่ทั้งหมด 244,354 ไร่ แต่สามารถดำเนินการได้เพียง 107,218 ไร่สำหรับราษฎร 320 ครอบครัวเท่านั้น ขณะที่ยังมีราษฎรต้องอยู่ในเขตที่ดินอื่นอีกกว่า 1,000 ครอบครัว ส่งผลให้ราษฎรกลุ่มหลังต้องมิชอบพิพาทกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เพราะเข้าไปอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์และป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งเป็นปัญหาขัดแย้งระหว่างกฎหมายป่าไม้ของประเทศไทยกับสภาพการใช้ประโยชน์ในสภาพพื้นที่จริงในตัวเองอยู่แล้ว(ดูรายละเอียดเรื่องนี้ในบทที่ 3) ในขั้นต่อมา เมื่อมีการอาศัยมาเกินห้าปีแล้ว นิคมก็ยังไม่สามารถดำเนินการจัดเอกสารสิทธิให้ตามแนวทางที่ระบุไว้ในการจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง ตาม พ.ร.บ.จัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 ได้

8.3. กระบวนการแก้ไขปัญหาโดยรัฐ

สำหรับกรณีปัญหาเอกสารสิทธิในที่ดินนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน จังหวัดอุดรธานี การดำเนินการจัดที่ดินของนิคมได้หยุดชะงักการดำเนินงานไปหลังจัดที่ดินให้ผู้เดือดร้อนได้จำนวนหนึ่ง ต่อมาเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับป่าไม้ ไม่ปรากฏว่ามีการประสานงานระหว่างหน่วยงาน คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(กฟผ.)ในฐานะเจ้าของเขื่อน กรมประชาสงเคราะห์ผู้ดำเนินการจัดตั้งนิคม และกรมป่าไม้ผู้ดูแลพื้นที่ป่าไม้ หน่วยงานไม่ให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหา

8.4. กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรประชาชน

กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรประชาชนในกรณีปัญหาเอกสารสิทธิในที่ดินนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน จังหวัดอุดรธานี เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่เมื่อทราบว่าตนเองจะไม่ได้ได้รับกรรมสิทธิ์เป็นโฉนดที่ดิน มีการร้องเรียนผ่านทางกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกับทางจังหวัดให้ดำเนินการออกโฉนดให้กับชาวบ้านมาตั้งแต่ปี 2525 กลุ่มผู้เดือดร้อนในกรณีนี้เป็นกรณีปัญหาใหญ่ เมื่อทางจังหวัดรับเรื่องแล้วดำเนินการส่งต่อไปยังหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

จนกระทั่งปัจจุบัน กรณีนี้ยังไม่มี การตัดสินใจเพื่อการแก้ไขปัญหาแต่อย่างใด เพราะกรมป่าไม้ (ในขณะนั้น) และสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ยืนยันว่าไม่สามารถดำเนินการออกโฉนดให้กับกลุ่มชาวบ้านได้ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ และเขตปฏิรูปที่ดิน จะต้องมีการดำเนินการเพิกถอนแนวเขตดังกล่าวออกเสียก่อน การก่อสร้างเขื่อนผ่านมาแล้วกว่า 30 ปีมา ยังไม่มีกลไกหรือกระบวนการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้จริง

กลุ่มชาวบ้านได้รวมตัวกันจัดทำหนังสือและถวายฎีกากับสำนักพระราชวังมาแล้ว 2 ครั้ง คือ ในปี พ.ศ. 2545 และ 2546 แต่ก็ยังไม่มีความคืบหน้า ในปี 2547 เมื่อรัฐบาลมีนโยบายเปิดโอกาสให้ประชาชนไปลงทะเบียนคนจน กลุ่มผู้เดือดร้อนในกรณีนี้ก็เดินทางไปลงชื่อไว้เช่นกัน และยังไม่มีความคืบหน้า

8.5. ปัญหาและอุปสรรค

1. ปัญหาการเตรียมการและการจัดการในนิคมสร้างตนเองตั้งแต่ในช่วงต้น พื้นที่ที่เตรียมไว้ไม่เพียงพอสำหรับผู้ถูกอพยพ การจัดการที่มีประสิทธิภาพและมีการทุจริต ทำให้เกิดความวุ่นวายในการจัดสรรสิทธิ มีการแอบอ้างสิทธิ์ของคนจากพื้นที่อื่นและมีกลุ่มแสวงหาผลประโยชน์

2. การละเลยต่อปัญหาของหน่วยงานราชการผู้รับผิดชอบที่เกี่ยวข้อง ปัญหาที่เกิดขึ้นมากกว่าสามสิบปียังไม่มีแนวทางหรือกระบวนการที่จะคลี่คลายปัญหาได้เลย

3. แนวการปฏิบัติของหน่วยราชการ เช่น กรมป่าไม้ ยังยึดติดอยู่ในกรอบกฎหมายมากเกินไป ทั้งที่ปัญหามีความยุ่งยากซับซ้อนกันของการใช้ที่ดินหลายประเภท ทั้งป่าสงวนแห่งชาติ ป่าอุทยานแห่งชาติ ที่ดินเขตปฏิรูปที่ดินและที่ดินของนิคมสร้างตนเอง

8.6. ข้อคิดเห็น

1. ปัญหามีความซับซ้อนมาก การแก้ไขปัญหาต้องมีการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม ทั้งจำนวนและรายชื่อผู้ได้รับผลกระทบและสมควรได้รับสิทธิ์จริง ตลอดจนแนวเขตที่ดินประเภทต่างๆ ที่ซ้อนทับกันอยู่

2. ควรจัดระบบการประสานที่ชัดเจนระหว่างหน่วยงานราชการ หรือมีกลไกเฉพาะกรณีเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก โดยได้รับมอบอำนาจสั่งการได้ด้วย

3. ควรใช้แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ยืดหยุ่น และให้เป็นธรรมกับผู้เสียสิทธิ์อันสมควรจะได้รับเนื่องจากโครงการพัฒนา ไม่ว่ากลไกแก้ไขความขัดแย้งจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม

บทที่ 9

การใช้ที่ดินเพื่อการสัมปทานเหมืองแร่

9.1. สถานการณ์ปัญหา

จากการสำรวจข้อพิพาทและปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดินทั้งหมดในภาคเหนือตอนล่าง และภาคกลาง กรณีการใช้ที่ดินเพื่อการสัมปทานเหมืองแร่ใน 1 กรณีศึกษา คือ การสัมปทานเหมือง หินเขตป่าสงวนแห่งชาติโมหิน บ้านนาป่าคาย ต.ป่าคาย อ.ทองแสนขัน จ. อุตรดิตถ์ บ้านป่าคาย ตั้งขึ้นในช่วงสมัยศตวรรษที่ 20 – 22 พื้นที่ของหมู่บ้านเป็นป่าไม้แดงและป่าไผ่ที่ชาวบ้านเรียกว่า “ไม้คาย” ชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพมาจากล้านนาและล้านช้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา อาชีพหลักคือ ทำนาปี ทำไร่ข้าวโพดและเก็บหาของป่าจากเขาชันที่อยู่เขต ตำบลป่าคายเพื่อการยังชีพ ต่อมา มีการสัมปทานป่าไม้ ทำให้เกิดน้ำท่วมอย่างรุนแรงในช่วงหน้าฝน

ในปี พ.ศ. 2524 มีการสัมปทานเหมืองแร่หินแกรนิตโดย บริษัท ยูนิมาร์เบิล จำกัด บริษัท ได้ระเบิดหิน ย่อยหิน ทำให้ตาน้ำผุดขึ้น ต้นน้ำถูกทำลาย อันเป็นสาเหตุให้หมู่บ้านประสบกับ ปัญหาขาดน้ำในหน้าแล้ง อีกทั้งเป็นการทำลายป่าอันแหล่งอาหารที่สำคัญของชาวบ้านในตำบล ป่าคายด้วย ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนเป็นอันมาก เขาขึ้นกเป็นเขาหินแกรนิตขนาดเล็ก อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาใหญ่ และเมื่อปลายปี พ.ศ. 2543 กรมป่าได้มาขอความเห็นจาก ชาวบ้านและองค์การบริหารส่วนตำบลเกี่ยวกับการต่ออายุสัมปทานก่อนหมดอายุสัมปทานจาก กรมทรัพยากรธรณีในปี 2549 ทั้งนี้เป็นไปตามเงื่อนไขการประทานบัตรที่ให้บริษัทต้องขออนุญาต จากกรมป่าไม้ทุก 10 ปี ผลปรากฏว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการดำเนินการเหมืองแร่ หินแกรนิตต่อไป กลุ่มชาวบ้านต้องการจัดพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่อนุรักษ์โดยการจัดตั้งป่าชุมชน และกิจกรรมการปลูกป่าในพื้นที่ 10,000 ไร่เศษ ในขณะที่บริษัทต้องการได้รับการต่อสัมปทานบัตร

9.2. ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

กระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยตรง ในฐานะเป็นภารกิจหนึ่งขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ตาม พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอน การกระจายอำนาจให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 การตัดสินใจของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลจึงเป็นหลักฐานหนึ่งของการยื่นต่ออายุสัมปทานบัตรของบริษัท แม้ประชาคมหมู่บ้านจะคัดค้าน แต่กรมป่าไม้กลับเสนอเรื่องไปถึงองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคายว่าชาวบ้านหมู่ 3 เห็นชอบให้โรงไม้ดำเนินการต่อไปได้ จนเกิดรวมตัวกันที่หน้าว่าการอำเภอทองแสนขันและได้ ยื่นหนังสือต่อนายอำเภอชี้แจงเรื่องการประชุมประชาคมหมู่บ้านยืนยันไม่เห็นด้วยกับการอนุญาต ให้ทำเหมืองแร่หินแกรนิตต่อไปได้ในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2543 แล้วมายื่นหนังสือถึงสมาชิก

องค์การบริหารส่วนตำบลทุกคนให้พึงเสียงจากประชาคมหมู่บ้านเป็นหลักก่อนการตัดสินใจอนุญาต ขณะเดียวกันก็เกิดการข่มขู่คุกคามชาวบ้านที่คัดค้านโรงโม่ และมีการส่งคนที่เห็นด้วยกับโรงโม่เข้ามาสมัครรับเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น

พื้นที่บางส่วนของเขาชันกได้รับการออกเอกสารสิทธิ์ให้กับนายทุนอันเนื่องมาจากการเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ ทั้งที่ชาวบ้านเป็นผู้ครองครองทำประโยชน์มาก่อน และในทางกฎหมายแล้ว พื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเขาใหญ่ ตามพ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ที่ดินดังกล่าวจึงเป็นที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินซึ่งเอกชนไม่มีกรรมสิทธิ์ครอบครองพื้นที่ดังกล่าว ตามประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ฉะนั้นการออกเอกสารสิทธิ์ดังกล่าวจึงเป็นการออกโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

สำหรับกรณีที่ชุมชนร่วมกันจัดการพื้นที่เขาชันกเป็นพื้นที่อนุรักษ์โดยการจัดตั้งป่าชุมชน ขึ้นนั้นก็ป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 46 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีแนวนโยบายแห่งรัฐจากรัฐธรรมนูญฉบับเดียวกันในมาตรา 76 และ 79 กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองและการสงวนบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ อย่างไรก็ตามความพยายามดังกล่าวของชุมชนยังไม่ได้ได้รับการยอมรับ เพราะกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญสำคัญสำหรับการให้สิทธิชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ คือ พ.ร.บ.ป่าชุมชน ยังไม่ได้รับความเห็นชอบจากกระบวนการทางนิติบัญญัติ

9.3. กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ

เรื่องดังกล่าวถูกนำเข้าสู่การพิจารณาของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคายนในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 และมีมติที่ประชุมไม่อนุญาต 10 เสียงต่อ 6 เสียง ต่อมาทางบริษัททำหนังสือขอให้มีการทบทวนมติดังกล่าวและขอเข้าร่วมชี้แจงด้วย จึงมีการเปิดประชุมสภาสมัยวิสามัญให้ผู้ประกอบการมาชี้แจงกับชาวบ้านโดยตรง หลังการชี้แจง มีการลงมติของชาวบ้านไม่เห็นด้วย 370 เสียงและเสียงเห็นด้วย 2 เสียง ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2544 บริษัทไซคพนา(2512) จำกัดได้ยื่นขอประทานบัตรขออนุญาตสัมปทานในพื้นที่เขาชันกทั้งหมด ทางอำเภอได้ออกหนังสือถึงประธานบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคายนทราบ

หน่วยงานปกครองระดับอำเภอและจังหวัดก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในกรณีนี้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของจังหวัดในการทำหนังสือประสานงานแจ้งความจำนงของกลุ่มประชาชนต่อกรณีการขอสัมปทานบัตรในพื้นที่ดังกล่าว แต่ทั้งนี้บทบาทของหน่วยงานปกครองก็มีอยู่อย่างจำกัดในเรื่องนี้ เพราะเป็นพื้นที่ป่าสงวนที่อยู่ในการดูแลของกรมป่าไม้ และการตัดสินใจของหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างองค์การบริหารส่วนตำบลเองเป็นสำคัญ

9.4. กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรประชาชน

ต่อมาในต้นปี 2545 ชาวบ้านได้จัดตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์เขาขึ้นขึ้น และสมาชิกกลุ่มจำนวน 400 คนได้ชุมนุมหน้าศาลากลางจังหวัดอุดรดิษฐ์และยื่นหนังสือต่อผู้ว่าราชการจังหวัดโดยมีข้อเรียกร้องดังนี้ (1) ให้ยกเลิกประทานบัตรเลขที่ 20045/13193 (2) ขอจัดตั้งเขาน้ำเป็นป่าชุมชนให้ชาวบ้านดูแลและร่วมใช้ประโยชน์ในพื้นที่ (3) ให้ทางจังหวัดประกาศให้บริเวณเขาน้ำขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวและจัดการสนับสนุนงบประมาณในการดูแลรักษาเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรภายใต้การจัดการแบบมีส่วนร่วมของประชาชน และ(4) ขอให้จังหวัดย้ายนายอำเภอทองแสนขันเพราะไม่วางตัวเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่

ภายหลังการยื่นหนังสือ ทางสำนักงานจังหวัดสุโขทัยได้ทำหนังสือถึงอธิบดีกรมป่าไม้โดยแจ้งกับกรมป่าไม้ว่า การขอเข้าใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเขาใหญ่บริเวณเขาน้ำขึ้นดังกล่าว มีราษฎรในพื้นที่ใกล้เคียงคัดค้านการให้สัมปทานเมืองแร่แกรนิตและโรงโม่หิน ซึ่งผู้ขอใช้พื้นที่ดังกล่าวต้องไปทำความเข้าใจความตกลง ยินยอมกับชาวบ้านเอง หากไม่สามารถทำความเข้าใจความตกลงยินยอมได้ และเป็นความต้องการของราษฎรในพื้นที่ ก็เห็นสมควรที่จะยกเลิกการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ในบริเวณดังกล่าว

ในด้านของประชาชนในหมู่บ้านป่าคาย ได้รวมตัวกันจัดตั้ง “กลุ่มอนุรักษ์เขาน้ำขึ้น” ขึ้นและดำเนินการจัดทำป่าชุมชนขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว กลุ่มได้จัดกิจกรรมการปลูกป่าเสริม จัดประเพณีการแข่งขันมินิมารธอน และขยายเครือข่ายออกไปในตำบลใกล้เคียงด้วย โดยปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 2,000 คน และมีพื้นที่ป่าชุมชนประมาณ 10,000 ไร่เศษ กลุ่มได้เข้าร่วมกับเครือข่ายส่งเสริมสิทธิการจัดการทรัพยากรภาคประชาชนภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพระราชบัญญัติป่าชุมชน ซึ่งทางกลุ่มเห็นว่าจะเป็นทางออกที่ดีในการแก้ไขปัญหา

9.5. ปัญหาอุปสรรค

1. การเลือกปฏิบัติของเจ้าพนักงานของรัฐต่อการออกเอกสารสิทธิให้บริษัทและการยื่นเรื่องขอสัมปทานบัตรเหมืองแร่แกรนิตและโรงโม่หิน
2. ยังไม่มีกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญที่เอื้อให้ชุมชนมีสิทธิการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

9.6. ข้อคิดเห็น

1. รัฐบาลควรเร่งออกกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่ส่งเสริมการใช้สิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พ.ร.บ.ป่าชุมชน เป็นต้น

2. การรวมกลุ่มต่อสู้อย่างเข้มแข็งของราษฎรในพื้นที่เพื่อติดตามปัญหา และการเสนอทาง
เลือกของการจัดการที่ดินโดยชุมชนในรูปแบบของป่าชุมชน เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชุมชนได้รับ
สิทธิการจัดการที่ดินของชุมชน อย่างน้อยก็ในทางพฤตินัย และเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวที่มีความชอบ
ธรรมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

บทที่ 10

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

10.1. สรุปผลการศึกษา

โครงการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในประเทศไทย ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง ระยะที่ 1 ในช่วงเดือนพฤษภาคม 2546 – มีนาคม 2547 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัญหาและสาเหตุข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง ปัญหาและอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาของรัฐ และกระบวนการทางศาล ยุติธรรม และการกำหนดพื้นที่นำร่องในการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาระดับท้องถิ่นและระดับชาติต่อไป การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจได้ดำเนินการในกรณีศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 96 กรณี โดยรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยราชการ องค์กรประชาชน องค์กรอิสระ องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการเมืองและสื่อมวลชน ต่อจากนั้นได้เลือกกรณีข้อพิพาทอีก 7 กรณีทำการศึกษาในเชิงลึก เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัญหาและกระบวนการแก้ไขปัญหา

ขอบเขตเนื้อหาของโครงการฯ ประกอบไปด้วยการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหา ปัญหาทางกฎหมายและนโยบาย กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ กระบวนการแก้ไขปัญหาของประชาชน ปัญหาอุปสรรคในการแก้ไขปัญหา และข้อเสนอแนะในการแก้ไขข้อพิพาท รวมทั้งการประเมินสภาพ ความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาและมาตรการจัดการที่ดินแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจะนำไปสู่การดำเนินงานในระยะที่ 2 ต่อไป ผลสรุปของการศึกษาในหัวข้อข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดิน ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางได้ข้อสรุปดังนี้

10.1.1. ลักษณะและประเภทของปัญหา

จากการศึกษา พบว่ามีจำนวนกรณีพิพาทจำนวนทั้งสิ้น 96 กรณี กระจายอยู่ในพื้นที่ทุกจังหวัด(ยกเว้นจังหวัดนนทบุรี) โดยจังหวัดสามลำดับแรกที่มีจำนวนข้อพิพาทมากที่สุด คือ ลพบุรี สุโขทัยและนครสวรรค์ คือ 13, 12 และ 10 กรณีตามลำดับ และกรณีข้อพิพาทเรื่องที่ดินส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่างและทางขอบที่สูงด้านตะวันออกของภาคกลาง ส่วนกลุ่มจังหวัดในพื้นที่ราบลุ่มปากแม่น้ำเจ้าพระยามีข้อพิพาทไม่มาก มีจำนวนผู้เดือดร้อนโดยประมาณทั้งหมด 16,419 คนจากพื้นที่ 246 หมู่บ้าน 95 ตำบล 71 อำเภอ 19 จังหวัด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- (1) การประกาศเขตพื้นที่ป่าไม้ทับซ้อนที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย มีจำนวนปัญหาทั้งสิ้น 17กรณีใน 108 หมู่บ้าน 20ตำบล 17 อำเภอ 9 จังหวัด

- (2) การใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะประโยชน์ มีจำนวนปัญหา 43 กรณีใน 61 หมู่บ้าน 46 ตำบล 27 อำเภอ 13 จังหวัด
- (3) การใช้ประโยชน์ที่ดินราชพัสดุ มีจำนวนปัญหา 5 กรณีใน 7 หมู่บ้าน 6 ตำบล 5 อำเภอ 5 จังหวัด
- (4) การใช้ประโยชน์ที่ดินทหาร มีจำนวนกรณีปัญหา 10 กรณีใน 32 หมู่บ้าน 12 ตำบล 5 อำเภอ 5 จังหวัด
- (5) การใช้ประโยชน์ที่ดินของเอกชน มีจำนวนปัญหา 12 กรณีในพื้นที่ 10 ตำบล 10 อำเภอ 10 จังหวัด
- (6) การไม่ได้รับเอกสารสิทธิของประชาชน มีจำนวนปัญหา 5 กรณีใน 20 หมู่บ้าน 5 ตำบล 5 อำเภอ 5 จังหวัด
- (7) การใช้พื้นที่เพื่อการจัดสรรรูปแบบเฉพาะ มีจำนวนปัญหา 1 กรณีใน 16 หมู่บ้าน 2 ตำบล 1 อำเภอ 1 จังหวัด
- (8) การพื้นที่เพื่อการสัมปทานเหมืองแร่ มีจำนวนปัญหา 1 กรณีใน 2 หมู่บ้าน 1 ตำบล 1 อำเภอ 1 จังหวัด

10.1.2. ลักษณะของความขัดแย้งและผลกระทบ

จากการศึกษากรณีข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดินในพื้นที่ภาคกลาง พบลักษณะของความขัดแย้งเป็นคู่กรณีในลักษณะต่างๆกันโดยอาจจำแนกเป็นคู่ความขัดแย้งได้ใน 4 ลักษณะ คือ รัฐกับชุมชน, รัฐเอกชนกับชุมชน, รัฐกับเอกชน และเอกชนกับเอกชน จากกรณีข้อพิพาทและปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดินในภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง 96 กรณี สภาพปัญหาได้ก่อให้เกิดผลกระทบในระดับพื้นที่ ทั้งผลกระทบด้านสิทธิของบุคคลในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ผลกระทบด้านระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อม ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม ผลกระทบต่อสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคม และผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สิน

10.1.3. กระบวนการแก้ไขปัญหาและผลที่ได้รับ

จากการสำรวจกรณีศึกษาเชิงกว้างทั้ง 96 เรื่องพบว่า กระบวนการแก้ไขปัญหาในแต่ละเรื่องมีความแตกต่างกันมาก กระบวนการแก้ไขปัญหาโดยส่วนใหญ่เริ่มต้นขึ้นภายหลังเกิดผลกระทบขึ้นในพื้นที่แล้ว ทั้งนี้เพราะประชาชนมีข้อจำกัดอยู่มากในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานผู้รับผิดชอบ การบิดเบือนข้อมูลเพื่อสร้างความเห็นคล้อยตามและการอ้างการบังคับใช้

อำนาจตามกฎหมาย ทำให้ผู้เดือดร้อนบางส่วนไม่กล้าคัดค้าน เมื่อปัญหาขยายตัวถึงขั้นรุนแรงจึงเกิดการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหา ซึ่งรูปแบบการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

- (1) การติดต่อหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรง (อาจผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการติดต่อ)
- (2) การยื่นหนังสือกับหน่วยงานปกครองระดับภูมิภาค เช่น นายอำเภอหรือผู้ว่าราชการจังหวัด
- (3) การร้องเรียนกับหน่วยงานในส่วนกลางในระดับกรม กระทรวงและรัฐบาล
- (4) การยื่นเรื่องและร้องเรียนกับหน่วยงานพิเศษหรือองค์กรอิสระ เมื่อไม่อาจหาข้อยุติได้จากหน่วยราชการ
- (5) การร้องเรียนผ่านนักการเมืองท้องถิ่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือ ส.ส. เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่กลุ่มผู้เดือดร้อนหลายพื้นที่ขอให้มีบทบาทช่วยในการเจรจา ติดตามและประสานงานให้เกิดการแก้ไขปัญหา
- (6) การรวมตัวชุมนุมกันในที่สาธารณะ เพื่อกดดันและเรียกร้องหน่วยงานในเชิงกว้าง
- (7) การใช้มาตรการดื้อแพ่ง เป็นการครองครองพื้นที่และสร้างรูปธรรมการจัดการที่ดิน
- (8) การรวมเป็นเครือข่าย การสร้างพันธมิตรกับกรณีปัญหาอื่นๆ

10.1.4. นโยบายและกฎหมายในการแก้ไขปัญหา

พบว่า มีกฎหมายนโยบายและกฎหมายเกี่ยวข้องการแก้ไขข้อพิพาทและปัญหาความขัดแย้งที่ดิน ดังนี้ พระราชบัญญัติ 15 ฉบับ พระราชกำหนด 2 ฉบับ มติคณะรัฐมนตรี 6 เรื่อง รวมทั้งประกาศ ระเบียบและกฎกระทรวงต่างๆอีกกว่า 7 ฉบับ ทั้งนี้หากพิจารณาโดยสัมพันธ์กับกระบวนการแก้ไขปัญหา นโยบาย กฎหมายและระเบียบทั้งหมดนี้มีความสำคัญมากน้อยต่างกันอยู่ใน 3 ระดับ คือ

(1) กฎหมายที่มีผลกำหนดแนวคิดของกฎหมายอื่นๆ - กฎหมายที่มีความสำคัญในระดับสูงอันส่งผลต่อการจัดทำกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินงานของหน่วยงาน อาทิ

- ประมวลกฎหมายที่ดิน(พ.ศ. 2497) และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งกำหนดให้ที่ดินที่ไม่มีผู้ใดครอบครองเป็นที่ดินของรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และกำหนดให้สาธารณะสมบัติของแผ่นดินมีความหมายรวมไปถึงที่ดินรกร้างว่างเปล่าและทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันด้วย ทำให้เกิดสภาพการผูกขาดอำนาจการจัดการที่ดินกับรัฐในส่วนกลาง

- กฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นกฎหมายสูงสุดของไทยที่มีความก้าวหน้ามากที่สุดในการพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและที่ดิน (มาตรา 46

76 79 และ 84) แต่กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญทำให้มาตราเหล่านี้มีผลในทางปฏิบัตินั้นยังมีอยู่น้อยมาก ทำให้กระบวนการแก้ไขปัญหาคือพิพาทที่ดินยังเต็มไปด้วยอุปสรรค

(2) กฎหมายเฉพาะเรื่องซึ่งก่อให้เกิดข้อพิพาทเรื่องที่ดิน ได้แก่พระราชบัญญัติและพระราชกำหนดต่างๆซึ่งมีผลบังคับใช้ในปัจจุบันและได้รับอิทธิพลแนวความคิดจากกฎหมายในกลุ่มแรก เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2518 พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ และพระราชกำหนดประกาศเขตหวงห้ามที่ดิน เป็นต้น

(3) กฎหมายที่ก่อให้เกิดปัญหาและมีอิทธิพลต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานั้น ได้แก่ มาตรการหรือแผนงานในการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะเช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบเป็นกรณีข้อพิพาทขึ้น รวมทั้งระเบียบ ประกาศ กฎกระทรวงหรือมติคณะรัฐมนตรีอันเป็นแนวปฏิบัติที่จะช่วยส่งเสริมหรือขัดขวางให้การแก้ไขปัญหาคือพิพาทเรื่องที่ดินยุติลงไปได้

10.1.5. สถานการณ์ปัจจุบันและปัญหาอุปสรรค

จากการสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดินทั้งหมดพบว่าแต่ละกรณีมีความคืบหน้าแตกต่างกัน โดยมีปัจจัยสำคัญอยู่ที่กระบวนการแก้ไขปัญหของรัฐ ประเภทของที่ดิน ความรุนแรงในระดับพื้นที่ และความตื่นตัวของผู้ได้รับความเดือดร้อน โดยภาพรวมแล้วสถานการณ์ปัจจุบันของกรณีปัญหาทั้งหมดมีอยู่ 4 ลักษณะ ได้แก่

(1) กรณีข้อพิพาทที่ได้มีการตัดสินใจและได้ข้อยุติแล้ว มีจำนวน 8 กรณี (2 กรณีในประเด็นที่สาธารณะ, 3 กรณีในประเด็นที่ดินของทหาร และ 3 กรณีในประเด็นที่ดินของเอกชน) หรือน้อยกว่าร้อยละ 10 ของกรณีปัญหาทั้งหมด 96 กรณี

(2) กรณีการรวมกลุ่มเพื่อติดตามและประสานให้เกิดการแก้ไขปัญหานั้น พัฒนาข้อเรียกร้องและติดตามความคืบหน้า โดยทั่วไปข้อพิพาทยังไม่ได้มีข้อยุติ กลุ่มผู้เดือดร้อนก็ได้เข้าไปใช้ประโยชน์ที่ดินและพัฒนาระบบจัดการที่ดิน

(3) กรณีพิพาทอยู่ในระหว่างการพิจารณาของกระบวนการแก้ไขปัญหานั้น อยู่ในระหว่างการสอบสวนและพิสูจน์สิทธิการถือครองที่ดินตามแนวทางและกระบวนการแก้ไขปัญหานั้น ความขัดแย้งยุติเฉพาะหน้า

(4) กรณีที่ไม่ได้มีความคืบหน้าใดๆ เมื่อเกิดกรณีข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดินขึ้น ผู้เดือดร้อนได้ร้องเรียนกับผู้นำชุมชนหรือกับหน่วยงานราชการในระดับพื้นที่บ้าง แต่ไม่เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหานั้นจริง

ปัญหาและอุปสรรคสำคัญของการแก้ไขปัญหาคือพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดิน มีดังนี้

(1) ความไม่สอดคล้องของนโยบายและกฎหมายที่ดินของรัฐกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม การจัดการที่ดินของไทยยังคงอยู่ในอำนาจเบ็ดเสร็จของรัฐ และมีการประกาศเขตอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทับซ้อนกับที่ดินของประชาชน ขณะที่ประชาชนบางส่วนยังประสบกับความยากลำบาก ไม่มีความมั่นคงในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย

(2) การยึดหลักตัวบทกฎหมายและแนวทางของรัฐอย่างเข้มงวด อันเป็นข้อจำกัดต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพิจารณาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกับฝ่ายผู้เดือดร้อน

(3) การไม่ได้รับความร่วมมือของเจ้าหน้าที่รัฐในการแก้ไขปัญหาคือพิพาท จากคำสั่งของผู้บังคับบัญชา การปิดความรับผิดชอบ และปัญหาการเลือกปฏิบัติในการดำเนินงาน

(4) การใช้อิทธิพลและความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ทำให้การดำเนินงานไม่มีความก้าวหน้า มีการเอื้อประโยชน์เพื่อให้ได้รับความสะดวกในการใช้ประโยชน์ และมีการข่มขู่ คุกคามราษฎร

10.2. ประเด็นวิเคราะห์จากกรณีศึกษาเชิงลึก 7 กรณี

(1) ข้อพิพาทที่ดินยิ่งซับซ้อนยิ่งแก้ไขยาก ทั้งเชิงกระบวนการและเชิงผลลัพธ์ – กรณีข้อพิพาทที่ดินที่มีสภาพปัญหาซับซ้อนน้อยมีโอกาสของการสร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาคือพิพาทได้เร็วกว่ากรณีข้อพิพาทที่มีความซับซ้อนสูง เช่น กรณีการประกาศเขตที่สาธารณประโยชน์ป่าโคกน้อย ต.นาโสก อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ ทับที่ดินทำกินของราษฎร กรณีดังกล่าวมีขอบเขตพื้นที่ปัญหาและคู่ขัดแย้งชัดเจน การต่อสู้ผลักดันของผู้เดือดร้อนในที่สุดก็นำไปสู่ทางออกของปัญหาได้ ในทางกลับกัน (1) กรณีการประกาศพื้นที่ป่าไม้อุรุกษ์ถึง 4 แห่ง ในเวลาแตกต่างกันในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาวทับซ้อนกับทำกินของราษฎร และ (2) กรณีการเสียดินของสมาชิกนิคมสร้างตนเองและการใช้พื้นที่ทับซ้อนที่ป่าอุรุกษ์ที่อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ กลับกลายเป็นสองกรณีที่มีสภาพปัญหาที่มีความไม่ชัดเจนในหลายประเด็น โดยเฉพาะเรื่องแนวเขตของที่ดินประเภทต่างๆที่ไม่ชัดเจนตั้งแต่ต้น และมีการประกาศอื่นๆออกมาเหลื่อมซ้อน จนเกิดสภาพปัญหาที่สลับซับซ้อนเป็นอย่างยิ่ง ความขัดแย้งยิ่งถูกทิ้งไว้นานยิ่งมีพลวัตรสูง ข้อพิพาทหนึ่งได้แตกกระจายเป็นความขัดแย้งในวงกว้างมากขึ้น ซึ่งยากยิ่งที่จะใช้แนวทางการแก้ไขปัญหามาตามปกติของรัฐ หรือแม้แต่การสร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาก็ใหม่ขึ้น เพราะมีความคลุมเครือของปัญหาและปัญหาความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ในสถานการณ์ปัญหาที่ขยายตัวและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

(2) การใช้แนวทางแก้ปัญหาของรัฐและละเลยข้อเท็จจริงในพื้นที่ไม่นำไปสู่ข้อยุติปัญหาได้เลย - กรณีข้อพิพาทแทบทั้งหมดเกิดขึ้นในพื้นที่ “ที่ดินของรัฐประเภทต่างๆ” ตามตัวบทกฎหมายการจัดการที่ดินและกฎหมายเฉพาะเรื่องอื่นๆ ซึ่งมีความไม่สอดคล้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมหรือเงื่อนไขทางการเมืองของท้องถิ่นนั้นๆ ในสมัยต่างๆ ดังเช่น ปัญหาการบุกเบิกที่ดินในเขตป่าทางภาคเหนือตอนล่าง การแก้ไขปัญหาคอนกรีตของรัฐยังตั้งอยู่บนหลักของแนวนโยบายและกฎหมายเหล่านั้นอยู่ โดยไม่เปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหที่ประชาชนผู้เดือดร้อนมีส่วนร่วม ในกรณีศึกษาเชิงลึก 7 กรณีศึกษา ไม่มีกรณีศึกษาใดเลยที่สามารถได้ข้อยุติปัญหาโดยอาศัยกระบวนการแก้ไขข้อพิพาทของรัฐ กรณีศึกษา 3 กรณีที่มีแนวโน้มของการคลี่คลายปัญหาในทิศทางที่ดีล้วนเกิดขึ้นจากบทบาทและการรวมตัวกันติดตามปัญหา การเคลื่อนไหวเรียกร้องและเสนอทางเลือกของกลุ่มราษฎรผู้เดือดร้อนอย่างต่อเนื่องเป็นสำคัญ คือ ในกรณีที่สาธารณประโยชน์ป่าโคกน้อย ต.นาโสก อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ (ผ่านสมัชชาคนจน) กรณีที่สาธารณประโยชน์ ต.บ้านด่าน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย และกรณีการคัดค้านการสัมปทานเหมืองแร่บ้านนาป่าคาย ต.ป่าคาย อ.ทองแสนขัน จ.อุตรดิตถ์

(3) ข้อพิพาทที่ดินสะท้อนทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจมหภาคโดยละเลยการพัฒนาคุณภาพชีวิต - การเติบโตของเศรษฐกิจไทยได้ก่อให้เกิดความต้องการใช้ที่ดินมีมากขึ้นกว่าในอดีตมาก เกิดการแย่งชิงทรัพยากรที่ดินเพื่อการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน ที่ดินของรัฐในหลายประเภทถูกนำมาใช้กับโครงการพัฒนาของรัฐหรือโครงการของเอกชนที่มีผลตอบแทนเข้าสู่รัฐ เช่น กรณีการก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์และอพยพผู้เดือดร้อนมาก่อตั้งนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน จ.อุตรดิตถ์ การขอใช้ที่ดินเขตหวงห้ามของทหารเพื่อการก่อสร้างศูนย์ราชการแห่งใหม่ จ.นครสวรรค์ และการให้สัมปทานเหมืองแร่ จ.สุโขทัย โดยรัฐไม่ได้มองถึงความสำคัญของที่ดินในมิติที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิต การยังชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร รัฐไทยจัดสรรที่ดินของรัฐเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างมหาศาล ขณะที่การจัดสรรที่ดินของรัฐที่ว่างเปล่าให้กับคนยากจนกลับมีความคืบหน้าช้ามาก

(4) การใช้ระบบกรรมสิทธิ์สองชั้น(ที่ดินรัฐหรือเอกชน)ปิดกั้นระบบการจัดการที่ดินโดยชุมชน - การใช้และการจัดการที่ดินในชนบทของไทยมีระบบของการใช้ที่ดินร่วมกัน ถือเป็นที่ดินของส่วนรวมของชุมชนที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน แต่การจัดการที่ดินสมัยใหม่แบบสองชั้นของรัฐไม่ยอมรับระบบการจัดการดังกล่าว และปิดกั้นสิทธิการเข้าถึง การใช้ประโยชน์และสิทธิจัดการของชุมชน ทำให้เกิดกรณีพิพาทขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการประกาศเขตที่สาธารณประโยชน์ทับพื้นที่ที่

ราษฎรเคยใช้ประโยชน์ร่วมกัน แล้วถือว่าเป็นที่ดินของรัฐประเภทหนึ่ง ห้ามราษฎรเข้าไปใช้ประโยชน์อีกต่อไป

(5) การมีส่วนร่วมของราษฎรในการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีพลัง – การรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นเครือข่ายเพื่อติดตามปัญหา เคลื่อนไหวกดดัน เสนอข้อเรียกร้อง และเสนอทางเลือกการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่ดิน เป็นประสบการณ์ที่สั่งสม ได้บทเรียนและสร้างพลังของการรวมตัวที่ช่วยให้การแก้ไขข้อพิพาทดำเนินไปได้ กรณีข้อพิพาทเรื่องที่ดินหลายกรณีที่มีแนวโน้มคลี่คลาย ล้วนมีแรงสนับสนุนจากพลังการมีส่วนร่วมของราษฎรและการช่วยเหลือขององค์กรพันธมิตร ดังเช่นการต่อสู้เรื่องค่าเวนคืนที่ดินการก่อสร้างถนนเลี่ยงเมืองซึ่งนำมาสู่การฟื้นตัวของการรวมกลุ่มกันเพื่อติดตามแก้ไขปัญหาการประกาศเขตที่หวงห้ามของทหารในจังหวัดนครสวรรค์ กว่าหนึ่งแสนไร่

(6) ความท้าทายในอนาคตของการจัดการที่ดินภาคประชาชนในกระแสการพัฒนาศูนย์ใหม่ – ในหลายกรณีปัญหา ข้อพิพาทมีแนวโน้มคลี่คลายไปในทางที่ดี สิ่งท้าทายหรือการพิสูจน์ต่อไป คือ การจัดการที่ดินภายหลังได้ข้อยุติกรณีพิพาทอย่างยั่งยืน การพัฒนาภูมิสถาปัตย์ของท้องถิ่นในการดูแลรักษาทรัพยากรของชุมชน หรือการป้องกันการเสียสิทธิภายหลังการได้รับเอกสารสิทธิรายบุคคลในลักษณะของเอกสาร สปก.4-01 ในขณะที่ทิศทางหลักของการพัฒนายังอยู่ที่กระแสการพัฒนาการผลิตทางการเกษตรอย่างเข้มข้นและมีการแย่งชิงทรัพยากรที่เอื้อประโยชน์ของการพัฒนาในเขตเมืองมากกว่าการพัฒนาในชนบทเอง

10.3. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

ในการศึกษาข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดิน ในภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง พบว่ามีข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในระดับสั้นและระยะยาว ดังนี้

10.3.1. ข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า

1. รัฐบาล หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรเร่งรัดให้เกิดและดำเนินการแก้ไขปัญหา ทั้งกรณีพิพาทที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาแล้วและกรณีพิพาทที่ยังไม่มีการริเริ่มแก้ไขปัญหาใดๆ โดยกระบวนการแก้ไขปัญหาต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาคืบหน้า
2. การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและติดตามแนวนโยบายกฎหมายและการดำเนินการของรัฐและเอกชนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจน

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในระหว่างการดำเนินการตามแนวสิทธิและเสรีภาพนั้น

3. การพัฒนากลไกทางเลือกของการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรที่ดิน นอกเหนือจากการใช้อำนาจศาลยุติธรรม การบังคับใช้กฎหมาย และการใช้บทบาทของหน่วยงานรัฐเป็นสำคัญ เช่น ระบบการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยชุมชน และระบบอนุญาโตตุลาการในท้องถิ่น เป็นต้น

4. การกำหนดระเบียบหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในระดับนโยบายที่เอื้ออำนวยให้เกิดการดำเนินการแก้ไขตามข้อเสนอ 3 ข้อแรกได้ ตัวอย่างเช่น มติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหากรณีป่าไม้และที่ดิน วันที่ 17 และ 29 เมษายน 2540 ทั้งนี้ เพราะการปรับปรุงนโยบายและกฎหมายที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหาเป็นการกิจใช้เวลานาน หากไม่มีแนวทางดังกล่าว ผู้ปฏิบัติงานระดับล่างก็ไม่กล้าทำหน้าที่เพราะกลัวมีความผิด

10.3.2. ข้อเสนอต่อนโยบายการจัดการที่ดินในระยะยาว

1. การปรับปรุงแนวนโยบาย กฎหมาย คำสั่งและระเบียบข้อบังคับที่มีผลกระทบต่อสิทธิการใช้ประโยชน์และเข้าถึงทรัพยากร รวมทั้งกระทบต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

2. การพัฒนาระบบข้อมูลเกี่ยวกับที่ดิน เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานไว้ใช้ในการศึกษา ติดตาม ตรวจสอบสภาพการณ์ปัจจุบัน และเพื่อใช้ในการวางแผนระดับนโยบายและการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินได้

3. การพัฒนามาตรการทางด้านการคลัง เช่นการจัดเก็บภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้า เพื่อให้เป็นมาตรการจำกัดการถือครองที่ดิน การกระจายสิทธิการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเต็มที่

4. การเร่งรัดกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสิทธิของประชาชนและชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและที่ดิน ตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

5. การเพิ่มอำนาจหน้าที่และบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินของท้องถิ่น ทั้งในด้านการส่งเสริมกระบวนการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วม และการจัดเก็บภาษีประเภทที่เก็บจากมูลค่าที่ดินที่เพิ่มขึ้น

6. การพัฒนาขีดความสามารถของภาคประชาชนในการวิเคราะห์ปัญหา การติดตามสถานการณ์และการประสานงานเพื่อให้เกิดการดำเนินงานในกระบวนการแก้ไขปัญหาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด

7. การพัฒนาแนวคิดและรูปแบบของการจัดการที่ดินโดยองค์กรชุมชน พร้อมทั้งมาตรการและสถาบันของท้องถิ่นในควบคุมดูแลการจัดการและการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน

10.4. แนวทางการดำเนินงานในระยะที่ 2

จากการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทปัญหาที่ดิน โดยโครงการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในประเทศไทย ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง พบว่าสถานการณ์ปัญหาข้อพิพาทเรื่องที่ดินจำนวนมากยังไม่ได้รับการแก้ไขหรือคลี่คลายลงไป และมีแนวโน้มความขัดแย้งเรื่องที่ดินรุนแรงขึ้นต่อไปอีก การศึกษาเรื่องข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินจึงต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงความซับซ้อนของสภาพปัญหา การพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมและสิทธิชุมชนกับรูปธรรมของการจัดการทรัพยากรที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆโดยชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีหลักเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่และข้อเสนอเรื่องประเด็นศึกษาต่อไปนี้

10.4.1. หลักเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่

สถานภาพของพื้นที่ศึกษาแบบเจาะลึกจำนวน 7 กรณีศึกษาในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง ได้นำไปสู่การคัดเลือกพื้นที่เพื่อการศึกษาเชิงปฏิบัติการในระยะที่ 2 ต่อไป ทั้งนี้ คณะผู้ศึกษาได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาในเชิงลึกนี้ เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในรายละเอียดเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหา ความเกี่ยวข้องกับนโยบายและกฎหมาย กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐและของประชาชน ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเบื้องต้น ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ คณะผู้ศึกษาได้กำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ ดังนี้

- 1) ความครอบคลุมในประเภทประเด็นข้อพิพาทและปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดินทั้งหมด
- 2) การได้รับผลกระทบต่อสิทธิของประชาชนในการใช้ประโยชน์และการเข้าถึงทรัพยากรที่ดิน
- 3) ความเกี่ยวข้องปัญหาในทางนโยบาย กฎหมายและแนวทางการปฏิบัติของรัฐที่หลากหลาย
- 4) การริเริ่มการแก้ไขปัญหาขององค์กรภาคประชาชน หรือการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาโดยตนเอง
- 5) ความแตกต่างในกระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและผลสำเร็จที่เกิดขึ้น

6) การมีศักยภาพเป็นพื้นที่ที่น่าร้องในการศึกษาการแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่นใน
ระยะที่ 2 ต่อไป

10.4.2. ประเด็นการศึกษา

จากหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาเจาะลึกทั้ง 6 ชื่อนั้นได้นำมาสู่การคัดเลือกเป้าหมายในการศึกษาเชิงปฏิบัติการในระยะที่ 2 จำนวนทั้งสิ้น 4 กรณีศึกษา ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นไปได้ของชุมชนในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเรื่องที่ดิน การสร้างกลไกการติดตามแก้ไขปัญหา ทั้งในระดับองค์กรประชาชนและการทำงานร่วมกับหน่วยงานราชการต่างๆ รวมทั้งการขยายผลเชิงนโยบายเรื่องการจัดกาที่ดินต่อไปในอนาคต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การประกาศที่สาธารณประโยชน์โคกหนองโพธิ์ทับที่ดินราษฎร ตำบล หนองยายไธเส่อ
อำเภอ ชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

☐ ประเด็นที่น่าสนใจ :

- สถานการณ์และทางเลือกของชุมชนในกรณีที่มีการใช้สิทธิพลท้องถิ่น
- กระบวนการแก้ไขปัญหาโดยชุมชนมีส่วนร่วม
- กระบวนการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ที่มีความซับซ้อนของปัญหา

2. การประกาศเขตหวงห้ามเพื่อใช้ในราชการทหาร 3 อำเภอ (อ.เมือง อ.โกรกพระ และ อ.
พยุหะคีรี) จ.นครสวรรค์

☐ ประเด็นที่น่าสนใจ :

- การพัฒนาความเข้มแข็งองค์กรประชาชนในกรณีพื้นที่ปัญหาขนาดใหญ่
- การแก้ไขข้อพิพาทที่ดินผ่านการเคลื่อนไหวของขบวนการประชาชน

3. กรณีการเสียชีวิตของสมาชิกนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน และการใช้พื้นที่ทับซ้อนในเขต
อุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน เขตปฏิรูปที่ดินและเขตป่าสงวนแห่งชาติ ต.ผาเลือด ต.แม่จรม อ.ท่า
ปลา จ.อุตรดิตถ์

☐ ประเด็นที่น่าสนใจ :

- สถานการณ์ปัญหาและทางเลือกของปัญหาการจัดการที่ดินที่ซับซ้อนสูง
- ผลกระทบต่อครัวเรือนและชุมชนจากกรณีการไม่ได้รับสิทธิที่ควรได้
- การแก้ไขปัญหาโดยใช้กลไกตามระบบของราชการ

4. การสัมปทานเหมืองหินเขตป่าสงวนแห่งชาติไม่หิน บ้านป่าคาย ต.ป่าคาย อ.ทองแสน
ขัน จ. อุตรดิตถ์

☐ ประเด็นที่น่าสนใจ :

- สิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและที่ดิน

- แนวทางและการวางแผนการจัดการที่ดินของชุมชนหลังความขัดแย้ง
- กระบวนการเคลื่อนไหวผลักดันทางนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหา

บรรณานุกรม

- กรมป่าไม้. (2543), **เนื้อที่ป่าไม้ของประเทศไทย ปี 2543**. กรุงเทพฯ: งานดาวเทียม ฝ่ายแผนที่
ภาพถ่ายทางอากาศและดาวเทียม กองจัดการป่าไม้.
- กรมป่าไม้. (2544), **อุทยานแห่งชาติในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: ส่วนอุทยานแห่งชาติ สำนัก
อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง(บก.). (2535), **วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า**. กรุงเทพฯ:
สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- นัยนา เกิดวิชัย(ผู้รวบรวม). (2544), **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540**.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติเนย์.
- บริษัททีเอ็มคอนซัลติ้ง เอ็นจิเนีย จำกัด. (2539), **โครงการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมและ
การใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม(ภาคกลาง)**. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม
กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.
- เบญจพรรณ ชินวัตรและคณะ. (2535), **วิวัฒนาการการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า ภาค
เหนือตอนล่าง**. ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง(บก.) , **วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขต
ป่า**. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์ตุลา จำกัด.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคริส เบเคอร์. (2539), **เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ**. เชียงใหม่:
สำนักพิมพ์ตรีมิตร(ซิลค์เวอร์มบุคส์).
- มิ่งสรรค์ ขาวสะอาด. (2544), **แนวนโยบายการจัดการน้ำสำหรับประเทศไทย เล่ม 1**. กรุงเท
พฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- มูลนิธิสถาบันที่ดิน. (2545), **การถือครองและใช้ประโยชน์จากที่ดิน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกอง
ทุนสนับสนุนการวิจัย.
- โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. (2538), **เพราะขอบฟ้ากว้าง : รวมบทความจากคู่มือทัศน
ศึกษากองวิชาประวัติศาสตร์**. นครนายก : จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาส พลโท
หญิงสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระชนมายุครบ 40 พรรษา 2
 เมษายน
- วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์และคณะ. (2544), **โครงการศึกษาการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดิน
และมาตรการทางเศรษฐศาสตร์และกฎหมายเพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเกิด
ประโยชน์สูงสุด**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันที่ดิน.
- วรรณิ์ พุทธาธุมิไกร. (2546), **ภูมิศาสตร์ประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2535), **นโยบายการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: ฝ่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย.

อนัญญา ภูชงคกุล และนิพนธ์ พัวพงศกร. (2535), **วิวัฒนาการการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่าภาคกลาง**. ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง(บก.) , **วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า**. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์ตุลา จำกัด.

ภาคผนวก ก
รายชื่อกรณีพิพาทที่ดินแยกตามประเภทปัญหา

1. ปัญหาการประกาศเขตป่าทับที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน (17 กรณี)

1.1 กลุ่มพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 6 กรณี

1.1.1 กรณีป่าสงวนแห่งชาติป่าวังเพิง - ม่วงค่อม – ลำนารายณ์ทับที่ชาวบ้านหมู่ 1, 2, 3, 5, 6, 8 ต.ท่ามะนาว อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี

สภาพปัญหา

ชาวบ้านได้อยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ดังกล่าวมานานหลายชั่วคนแล้ว แต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ใด ๆ นอกจากหลักฐานแสดงการครอบครองพื้นที่เป็น ภบท. ต่อมาในราวปี พ.ศ. 2500 ได้มีการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าวังเพิง-ม่วงค่อม-ลำนารายณ์ ทับกับพื้นที่อยู่อาศัยและทำกินของชาวบ้าน โดยที่ชาวบ้านไม่ทราบเรื่องมาก่อนเลย ว่าทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้มารังวัดจัดทำแนวเขตหรือไม่อย่างไร หลังจากทราบเรื่องชาวบ้านก็ได้พยายามร้องเรียนต่อทางราชการมาโดยตลอด แต่ไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหา จนกระทั่งได้มาร้องเรียนกับ ส.ส.นิยม วรปัญญา ซึ่ง ทาง ส.ส.ก็ให้การช่วยเหลือ โดยพาไปพบหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เร่งดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ให้ แต่ในขณะเดียวกัน ส.ส.คนดังกล่าวก็ได้กว้านซื้อที่ดินในพื้นที่พิพาทด้วย ความต้องการของชาวบ้านคือต้องการให้ทางราชการดำเนินการเพิกถอนแนวเขตป่าและออกเอกสารสิทธิ์ให้ชาวบ้านต่อไป

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 1, 2, 3, 5, 6, 8 ประมาณ 400กว่าครัวเรือน เนื้อที่ไม่ชัดเจนเนื่องจากแนวเขตไม่ชัดเจน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ไม่มีกระบวนการอย่างชัดเจน ชาวบ้านฝากความหวังไว้กับ ส.ส. และเมื่อรัฐบาลได้ประกาศให้จังหวัดลพบุรีเป็นพื้นที่นำร่องในการแปลงทรัพย์สินเป็นทุน ชาวบ้านก็ตั้งความหวังไว้ว่าตนจะได้เอกสารสิทธิ์ตามนโยบายดังกล่าวด้วย

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

2.นโยบายแปลงทรัพย์สินเป็นทุน

แหล่งข้อมูล

นายวสันต์ ดอนชัย 47 หมู่ 2 ต.ท่ามะนาว อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี

ข้อสังเกต

- 1.การประกาศสงวนหวงห้ามป่าทำโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน อีกทั้งไม่มีการลงไปสำรวจข้อเท็จจริงในพื้นที่ก่อน ทำให้เกิดเป็นปัญหาความขัดแย้งขึ้นมา
- 2.ชาวบ้านยังไม่มีการรวมกลุ่มกันเรียกร้อง และฝากความหวังไว้กับ ส.ส. ที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาให้ได้ ทั้งที่เป็นเวลานานมาแล้ว
- 3.ทุกวันนี้ชาวบ้านยังเชื่อมั่นว่าตนเองอยู่มาก่อนการประกาศเป็นเขตป่าสงวน และคิดว่ารัฐบาลจะดำเนินการแก้ไขปัญหาให้ โดยเฉพาะเมื่อมีนโยบายแปลงทรัพยากรเป็นทุนชาวบ้านยังมั่นใจว่าตนเองจะได้โฉนด

1.1.2 กรณีประกาศเขตป่าสงวนทับที่ชาวบ้านหมู่ 2,4,6,7,8,9 ต.โคกเจริญ

อ.โคกเจริญ จ.ลพบุรี

สภาพปัญหา

ชาวบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่อพยพมาอยู่ที่ ต.โคกเจริญประมาณปี พ.ศ.2485 เดิมมีสภาพเป็นป่าหยาบๆ สลับกับที่ว่างรกร้างขึ้นอยู่กับ ต.โคกแสมสาร แต่ชาวบ้านมาบุกเบิกทำกินในพื้นที่พิพาทในราวปี พ.ศ. 2496 โดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ใดๆ ต่อมากกรมป่าไม้ได้ประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2540 กำหนดคนเก่าได้เคยเรียกเก็บเงินชาวบ้านว่าจะไปดำเนินการรังวัดเพื่อออกเอกสารสิทธิ์ให้ แต่ในที่สุดเรื่องก็เงียบหายไป ทำให้ชาวบ้านไม่ไว้วางใจจะให้ใครขึ้นมาเป็นผู้ดำเนินการแก้ไขปัญหาอีก แต่ในพื้นที่เดียวกันเมื่อ ส.ส.มาควานซื้อที่ดินกลับสามารถนำไปขออนุญาต น.ส. 3 ได้จำนวนถึงหนึ่งหมื่นไร่ ซึ่งชาวบ้านเห็นว่าตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรมแต่ก็ไม่กล้าออกมาร้องเรียนเนื่องจากเกรงว่าจะถูกหลอกลวงอีกครั้ง

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน ม.2 จำนวน 268 ครัวเรือน/หมู่ 4 จำนวน 80 ครัวเรือน/หมู่ 6 จำนวน 70 ครัวเรือน/หมู่ 7 จำนวน 220 ครัวเรือน/หมู่ 8 จำนวน 30 ครัวเรือน/หมู่ 9 จำนวน 90 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 758 ครัวเรือน เนื้อที่ไม่ชัดเจนเนื่องจากแนวเขตยังไม่ชัดเจน

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ไม่มีการดำเนินการใดๆ

แหล่งข้อมูล

- 1.นายสมอ ชนะรุ่ง 200/1 ม.5 ต.โคกเจริญ
- 2.นายชาญชัย แควจันทร์ 85 ม.2 ต.โคกเจริญ

ข้อสังเกต

1. การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ น่าจะมีการเลือกปฏิบัติ เพราะมีการออกเอกสารสิทธิให้กับนักการเมือง ทั้งที่มาครอบครองที่ดินหลังชาวบ้าน
2. การประกาศสงวนหวงห้ามป่าทำโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอีกทั้งไม่มีการลงไปสำรวจข้อเท็จจริงในพื้นที่ก่อน ทำให้เกิดเป็นปัญหาความขัดแย้งขึ้นมา
3. ทุกวันนี้ชาวบ้านยังเชื่อมั่นว่าตนเองอยู่มาก่อนการประกาศเป็นเขตป่าสงวน และคิดว่ารัฐบาลจะดำเนินการแก้ไขปัญหามาให้
4. เมื่อชาวบ้านไม่ได้มีการร้องเรียนทางราชการก็ไม่ดำเนินการแก้ไขปัญหามาให้ ถึงแม้จะมีข้อมูลปัญหาอยู่ก็ตาม

1.1.3 กรณีประกาศเขตป่าสงวนทับที่ทำกินชาวบ้าน ต.ยางราก อ.โคกเจริญ จ.ลพบุรี

สภาพปัญหา

ชาวบ้านใน ต.ยางราก ทั้ง 10 หมู่บ้านได้อยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่พิพาทมาช้านานโดยไม่มีเอกสารสิทธิใดๆ ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 กรมป่าไม้ได้ประกาศให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าวังเพลิง-ม่วงค่อม-ลำนาทรายณ์ แต่ชาวบ้านไม่ยอมรับและในปี พ.ศ. 2520 ชาวบ้านได้รวมตัวกันร้องเรียนขอเอกสารสิทธิต่อทางจังหวัด และได้รับแจ้งกลับมาในปี พ.ศ. 2526 ว่าทางราชการได้อนุญาตให้ชาวบ้านได้อยู่อาศัยไปก่อนจนกว่าจะมีคำสั่งเปลี่ยนแปลง ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ขออนุญาตใช้พื้นที่พิพาทจากกรมป่าไม้ แต่ชาวบ้านไม่ยินยอม จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2528 – 2534 มณฑลทหารบกที่ 13 ได้ขออนุญาตกรมป่าไม้เพื่อใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ฝึกยุทธวิธี และในปี พ.ศ. 2537 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมก็ได้เข้ามารังวัดพื้นที่เพื่อเตรียมออก สปก.4-01 ให้กับชาวบ้านแต่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์คัดค้านอ้างว่าจำเป็นต้องใช้ที่ดินดังกล่าว กรมป่าไม้จึงให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ทบทวนการใช้พื้นที่โดยให้ใช้เฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น เรื่องยังไม่ได้ข้อยุติ ในขณะที่ทหารก็เข้ามาฝึกยุทธวิธี ทำให้รบกวนการทำมาหากินของชาวบ้าน และในปี พ.ศ. 2546 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้เข้ามารังวัดพื้นที่อีกครั้งแต่ชาวบ้านไม่ทราบเรื่อง

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

ต.ยางราก 10 หมู่บ้านประมาณ 1,300 ครัวเรือน เนื้อที่ประมาณ 23,500 ไร่ (ไม่ชัดเจน เพราะแนวเขตไม่ชัดเจน)

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

2.พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2532

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ไม่ชัดเจนเพราะมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีพื้นที่ที่ซ้อนทับกันอยู่ โดยไม่สามารถหาแนวเขตที่ชัดเจนได้ และไม่มีกระบวนการในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เมื่อหน่วยงานใดลงมาทำงานอีกหน่วยงานหนึ่งก็คอยคัดค้าน ทำให้ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้

แหล่งข้อมูล

- 1.นายประมวล สุนามะ 98 หมู่ 6 ต.ยางราก
- 2.นายอ่อน รุ่งเป้า หมู่ 10
- 3.ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนายอู่ คุณขุนทด 149 หมู่ 9

ข้อสังเกต

- 1.เป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนมาก เนื่องจากมีหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องและไม่มี ความชัดเจนในเรื่องขอบเขตของพื้นที่ทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปด้วยความยากลำบาก
- 2.การประกาศสงวนหวงห้ามป่าทำโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอีกทั้งไม่มีการลง ไปสำรวจข้อเท็จจริงในพื้นที่ก่อน ทำให้เกิดเป็นปัญหาความขัดแย้งขึ้นมา และในกรณีนี้เห็นได้ชัด เจนว่า กรมป่าไม้เองก็ไม่ทราบว่าพื้นที่ที่ตนอนุญาตให้หน่วยราชการอื่นเข้าไปใช้ประโยชน์นั้นอยู่ ตรงไหน เนื่องจากการอนุญาตในพื้นที่ที่ทับซ้อนกัน

1.1.4 ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังทองฝั่งซ้าย ม.6,13,24 ต.บ้านกลาง อ.วังทอง

จ.พิษณุโลก

สภาพปัญหา

กรณีพิพาทระหว่างชาวบ้าน 3 หมู่บ้าน กับพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 11 อ.วังทอง เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เข้าจับกุมชาวบ้านที่เข้าไปทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 11 ซึ่งชาวบ้านเรียกร้องให้ออกเอกสารสิทธิ ชาวบ้านยังคงโดนจับกุมอยู่เป็นระยะ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 6,13,24 ต.บ้านกลาง ประมาณ 500 ครอบครัว เนื้อที่ไม่ชัดเจน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ที่ผ่านมาไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาจากรัฐ ทางคณะกรรมการหมู่บ้านเคยเชิญเจ้าหน้าที่ป่า ไม้ใน อ.วังทอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาชี้แจงแต่ไม่ได้รับความกระจ่าง ปัจจุบันกำลังเตรียม การเพื่อยื่นหนังสือต่อ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่มีการ ดำเนินการใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

แหล่งข้อมูล

ชาวบ้านหมู่ 6,13,24 ต.บ้านกลาง อ.วังทอง จ.พิษณุโลก

ข้อสังเกต

1.มีการรวมตัวของชาวบ้าน เพื่อเชิญเจ้าหน้าที่มาชี้แจงในพื้นที่ แต่ก็ไม่ได้รับการตอบสนองตอบจากทางราชการ

2.การดำเนินการของกรมป่าไม้เป็นการดำเนินการที่ไม่สนใจปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน มีทัศนคติทางด้านลบต่อชาวบ้านและพยายามบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดตลอดเวลา

1.1.5 ปัญหาป่าสงวนแห่งชาติหนองเสือโฮก และป่าหนองแขม

หมู่ 9 ต.วังตะแบก อ.พรานกระต่าย จ.กำแพงเพชร

สภาพปัญหา

พื้นที่ปัญหาถูกประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติหนองเสือโฮก และป่าหนองแขม เมื่อปี 2506 และได้ขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณประโยชน์เมื่อปี 2528 แต่ชาวบ้านที่เดือดร้อนได้ร้องเรียนว่าเข้าไปอาศัยทำกินในพื้นที่ 2490 และได้มีการเสียภาษี ภบท.6 ตั้งในปี 2509 และในปี 2532 ทางราชการได้เข้าไปดำเนินการขุดหนองน้ำสาธารณะในพื้นที่ทำกิน และให้ชาวบ้านที่ทำกินอยู่อพยพออก โดย กำนันอ้างว่าเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

นายคำ คำทรัพย์ 1 ครอบครัว เนื้อที่ 28 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ปี 2532 กำนันตำบลวังตะแบกดำเนินการขุดลอกหนองน้ำสาธารณประโยชน์ พร้อมทั้งให้ผู้ทำกินเดิมย้ายออก ชาวบ้านที่เดือดร้อนจึงได้ร้องทุกข์มายังสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา แต่ไม่ได้รับร้องทุกข์ โดยมูลเหตุที่ผู้ร้องเรียนถูกตีความว่าไม่เป็นจริง ในกรณีการเข้าครอบครองในปี 2490 เพราะทางจังหวัดโดยผู้ว่าราชการจังหวัดระบุว่าแต่เดิมไม่มีชาวบ้านใช้ประโยชน์ในพื้นที่ก่อนประกาศเป็นป่าสงวนหนองเสือโฮก

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507และประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

1.องค์การบริหารส่วนตำบล.วังตะแบก

2.สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา และ

3.นายคำ คำทรัพย์ หมู่ 9 ต.วังตะแบก อ.พรานกระต่าย จ.กำแพงเพชร

ข้อสังเกต

ถึงแม้จะมีการร้องเรียนผ่านคณะกรรมการกฤษฎีกา แต่ก็มีได้หมายความว่าได้รับการแก้ไขปัญหอย่างเป็นธรรม เพราะคณะกรรมการกฤษฎีกาได้รับข้อเท็จจริงจากทางราชการเป็นหลัก

1.1.6 ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว ต.โคกมน อ.น้ำหนาว จ.เพชรบูรณ์

สภาพปัญหา

รัฐบาลได้ประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาวปี 2508 อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ปี 2525 และพื้นที่ต้นน้ำชั้น 1 เอ ตามมติคณะรัฐมนตรีว่าด้วยการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำปี 2531 ในขณะที่ความเป็นจริงพื้นที่ดังกล่าวมีประชาชนอาศัยอยู่ ครอบคลุม 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลโคกมน ตำบลน้ำหนาว ตำบลหลักด่าน และตำบลวังกกวาง ในพื้นที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะพื้นที่ตำบลโคกมน จากการที่มีชาวบ้านอาศัยและทำกินในพื้นที่ เมื่อรัฐประกาศเขตคุ้มครองตามกฎหมายทำให้ส่งผลกระทบ และเกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐ และประชาชน สิทธิในที่ดินส่วนใหญ่จะเป็น ฎบท.5 ฎบท.6 และสค.1 บางส่วน มีการเข้ามาประกาศเขตพื้นที่อนุรักษ์เพิ่มเติมของอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน แต่ชาวบ้าน 2 ตำบล ได้ทำหนังสือและล่ารายชื่อคัดค้านการประกาศเขตป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม แต่ยังไม่มีความคืบหน้า

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน ต.โคกมน ทั้งตำบล พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบไม่ชัดเจน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ที่ผ่านมามีการสำรวจแนวเขตตามมติครม. 30 มิถุนายน 2541 โดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัดเพชรบูรณ์ และป่าไม้เขตพิษณุโลก เข้ามาสำรวจการถือครองที่ดิน แต่ยังไม่มีความคืบหน้า

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

2.พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

3.มติคณะรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำปีพ.ศ.2531

4.มติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541 เรื่องการแก้ไขปัญหาการราษฎรในพื้นที่ป่าไม้

แหล่งข้อมูล

นายวิน คำดี

ข้อสังเกต

พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านได้อยู่อาศัยมานานแล้ว ต่อมาเมื่อมีการประกาศสงวนหวงห้ามป่า ทางราชการก็ไม่เคยเข้ามาสำรวจพื้นที่ จนกระทั่งปัจจุบันแนวเขตก็ยังไม่ชัดเจนว่าตรงไหนเป็นอุทยานไหน หรืออยู่ในเขตป่าอะไร

1.2 กลุ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 10 กรณี (เขตอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า)

1.2.1 กรณีประกาศเขตอุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้าทับพื้นที่หมู่บ้าน 8,10 ต.โกสัมพี อ.เมือง จ.กำแพงเพชร

สภาพปัญหา

บ้านโละโคะเดิมเป็นหมู่บ้านของชาวกระเหรี่ยงที่เข้ามาบุกเบิกพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2348 และต่อมาในปี 2510ได้มีอพยพหมู่บ้านของชาวม้งเข้ามาอยู่ร่วมกันตั้งเป็นบ้านโละโคะ ป่าคาและป่าหมาก โดยทางราชการให้เหตุผลว่า เพื่อเป็นการป้องกันภัยจากคอมมิวนิสต์ ต่อมาในปี พ.ศ.2533 กรมป่าไม้ได้มีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้าทับที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของชาวบ้าน และมีการพยายามจะอพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่ แต่ชาวบ้านไม่ยินยอม ทางราชการจึงส่งกองกำลังเจ้าหน้าที่เข้าไปตรึงพื้นที่และทำการจับกุมชาวบ้านที่เข้าไปทำมาหาในพื้นที่ ชาวบ้านจึงได้มาร้องเรียนกับเครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ (คกน.) และร่วมเคลื่อนไหวกับเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรรมภาคเหนือจนกระทั่งปี พ.ศ. 2540 เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรรมภาคเหนือได้มาเข้าร่วมกับสมัชชาคนจนเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการแก้ไขปัญหา จนกระทั่งมีมติ ครม. เมื่อวันที่ 17 เมษายนและ 29 เมษายน 2540 ให้ยุติการอพยพไว้ก่อนและแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแก้ไขปัญหา

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านบ้านโละโคะ ป่าคาและป่าหมาก เนื้อที่ไม่ชัดเจน

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

กระบวนการแก้ไขปัญหา

เคยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการมาดำเนินการแก้ไขปัญหาเมื่อปี 2540 และ2541 แต่คณะกรรมการไม่เคยมีการประชุมและดำเนินการใดๆ จนปัจจุบัน และเจ้าหน้าที่ที่ตรึงกำลังอยู่ในพื้นที่ก็ดำเนินการกดดันชาวบ้านอยู่ตลอดเวลาเช่น การไม่ยอมให้ชาวบ้านเข้าไปทำประโยชน์ในไร่หมุนเวียน การไม่อนุญาตให้ชาวบ้านซ่อมแซมบ้านเรือนโดยใช้วัสดุที่มีความมั่นคงถาวรเช่น กระเบื้องหรือสังกะสี เป็นต้น ในขณะที่กลุ่มชาวบ้านพยายามพิสูจน์ตนเองว่าสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้โดยมีการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดทำป่าชุมชน การทำการผลิตอย่างยั่งยืน เป็นต้น

แหล่งข้อมูล

- 1.นายเจ้ง แซ่โซ้ว (ผู้นำบ้านปาคา)
- 2.นายเปา แซ่ม้า (ผู้นำม้งบ้านโละโคะ)
- 3.นายเซยโฟ ซ่อศิริ (ผู้นำกระเหรี่ยงบ้านโละโคะ)
- 4.สำนักงาน ป่าไม้ จ.กำแพงเพชร
- 5.คณะกรรมการแก้ไขปัญหาสมัชชาคนจนกรณีป่าไม้ภาคเหนือ

ข้อสังเกต

- 1.การประกาศสงวนหวงห้ามป่าทำโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอีกทั้งไม่มีการลงไปสำรวจข้อเท็จจริงในพื้นที่ก่อน ทำให้เกิดเป็นปัญหาความขัดแย้งขึ้นมา และในกรณีนี้เห็นได้ชัดเจนว่า แม้ชาวบ้านจะมีหลักฐานว่าเป็นหมู่บ้านที่ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2384 ทางกรมป่าไม้ก็ไม่ได้สนใจข้อเท็จจริงดังกล่าว
- 2.การที่มีกองกำลังของเจ้าหน้าที่เข้าไปอยู่ในพื้นที่และบีบบังคับชาวบ้าน โดยการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถไปใช้ประโยชน์จากป่าได้ อีกทั้งไม่สามารถพัฒนาพื้นที่ได้ ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก และอาจจะนำไปสู่ความรุนแรงในอนาคต
- 3.เป็นการกระทำโดยละเมิดรัฐธรรมนูญตามมาตรา 48

1.2.2 กรณีประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ทับพื้นที่ ต.ชะอม อ. แก่งคอย จ.สระบุรี

สภาพปัญหา

ชาวบ้านได้อยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ โดยการมาตากถางจับจองเป็นเวลานานมาแล้ว ต่อมาในระหว่างปี พ.ศ. 2504 กรมป่าไม้ได้ประกาศสงวนหวงห้ามพื้นที่ดังกล่าวเป็นอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และจะดำเนินการอพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่แต่ชาวบ้านไม่ยินยอม ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2515 ชาวบ้านได้รวมตัวกันเดินขบวนเรียกร้องให้ทางราชการดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้ และมีชาวบ้านบางส่วนได้รับอนุญาตให้เข้าพื้นที่โดยได้รับ สทก.1 จากกรมป่าไม้ นอกจากนั้นก็ยังไม่มีความคืบหน้าใดๆ ปีพ.ศ. 2535-2536 ป่าไม้เขตเรียกเอา สทก. 1 คืนจากชาวบ้าน โดยอ้างว่าจะออกเป็น สทก.2 ให้แต่ปัจจุบันยังไม่ได้เอกสารอะไร ปี พ.ศ. 2535 มีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมาสำรวจพื้นที่ และระบุว่าพื้นที่บางจุดไม่สามารถออก สปก. 4- 01 ได้ ปี พ.ศ.2545 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมาสำรวจและผังหลักเสา สปก.อีกครั้ง ชาวบ้านก็ยังคงทำมาหากินในพื้นที่เดิมได้ ในบางครั้งก็จะมีเจ้าหน้าที่มาข่มขู่ บังคับขึ้นอยู่ด้วยความเข้มงวดของหัวหน้าอุทยานฯ ในช่วงระหว่างเดือนมิถุนายน – กรกฎาคม 2546 ที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้มาสำรวจความเดือดร้อนของชาวบ้านและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา

ไว้สามแนวทางด้วยกันคือ 1.อพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่ 2.ดำเนินการออก สปก.4-01 ให้ 3. หรือกันแนวเขตอุทยานใหม่

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 3 จำนวน 225 ครัวเรือน ชาวบ้านหมู่ 4 ประมาณ 15 ครัวเรือน ชาวบ้านหมู่ 5 ประมาณ 140 ครัวเรือน ชาวบ้านหมู่ 8 จำนวน 170 ครัวเรือน/ชาวบ้านหมู่ 9 จำนวน 45 ครัวเรือน เนื้อที่ไม่ชัดเจน

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 และพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2532

กระบวนการแก้ไขปัญหา

กรมป่าไม้ได้ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดำเนินการแก้ไขปัญหาแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ทั้งหมด แต่เนื่องจากคณะกรรมการชุดดังกล่าว ไม่มีชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วม ชาวบ้านจึงเข้าใจว่าไม่มีการแก้ไขปัญหา ซึ่งข้อมูลจากสำนักงานที่ดินและกรมป่าไม้แจ้งว่าปัญหานี้ได้ยุติแล้ว แต่โดยข้อเท็จจริงยังได้มีการออกพระราชกฤษฎีกากันพื้นที่ดังกล่าวออกจากเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ รวมทั้งยังไม่ได้มีการส่งมอบพื้นที่ให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมไปดำเนินการออกสปก.4-01ให้ชาวบ้านแต่อย่างใด

แหล่งข้อมูล

1. นายสมาน จากพลเพิ่ม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 บ้านเลขที่ 13 หมู่ 3 ต.ชะอม อ.แก่งคอย จ.สระบุรี 01-7727929
2. นายประมวล เลี่ยมรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8 บ้านเลขที่ 89 หมู่ 8 ต.ชะอม อ.แก่งคอย จ.สระบุรี
3. สำนักงานที่ดิน จ.สระบุรี
4. สำนักงานป่าไม้ จ.สระบุรี

ข้อสังเกต

- 1.การประกาศสงวนหวงห้ามป่าทำโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอีกทั้งไม่มีการลงไปสำรวจข้อเท็จจริงในพื้นที่ก่อน ทำให้เกิดเป็นปัญหาความขัดแย้งขึ้นมา
- 2.ถึงแม้จะมีการดำเนินการแก้ไขปัญหาแต่ไม่มีชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมและไม่มีการรายงานผลการแก้ไขให้ชาวบ้านทราบ ทำให้ชาวบ้านเกิดความไม่ไว้วางใจในการแก้ไขปัญหา หากให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมและทราบผลการแก้ไขปัญหาเป็นระยะ ก็อาจจะไม่มีปัญหาความขัดแย้งขึ้น

3.การดำเนินงานของ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมก็ไม่ได้ให้ความเข้าใจที่ชัดเจนกับชาวบ้านว่าพื้นที่ใดที่ออก สปก.4-01 ได้หรือไม่ได้อย่างไรทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ

1.2.3 กรณีประกาศอุทยานแห่งชาติพระพุทธฉายทับพื้นที่ หมู่ 2,5,7,10 ต. ห้วยทราย อ.หนองแค จ.สระบุรี

ภาพปัญหา

ชาวบ้านได้เข้ามาบุกเบิกเมื่อประมาณ 100 ปีที่ผ่านมาเพื่อทำสวน ทำไร่ และในราวๆปี พ.ศ.2522-2523 กรมป่าไม้ได้มาสำรวจ วัดและปักแนวเขตพื้นที่อุทยานซึ่งได้ปักเขตเข้ามาในพื้นที่ทำกินของชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้านและไม่ยอมให้ชาวบ้านทำกินต่อไป ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมากเพราะต้องออกไปรับจ้างรายวัน ซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

ประมาณ 113 ราย เนื้อที่ประมาณ 158 ไร่

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ไม่มีการดำเนินการใดๆ

แหล่งข้อมูล

1.ป่าไม้จังหวัด

2.นายทอง สังข์สินธุ์ หมู่ 5 ต.ห้วยทราย อ.หนองแค จ.สระบุรี

3.นายสุรินทร์ พวรรณ์ 29 หมู่ 5 ต.ห้วยทราย อ.หนองแค จ.สระบุรี 18230 โทร 036-379544

ข้อสังเกต

1.การประกาศสงวนหวงห้ามป่าทำโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอีกทั้งไม่มีการลงไปสำรวจข้อเท็จจริงในพื้นที่ก่อน ทำให้เกิดเป็นปัญหาความขัดแย้งขึ้นมา

2.การบังคับใช้กฎหมายโดยเคร่งครัดเป็นการสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวบ้านเป็นอย่างมาก

3.ชาวบ้านไม่กล้าร้องเรียนเพราะกลัวการข่มขู่คุกคามจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และเมื่อชาวบ้านไม่ร้องเรียนทางราชการก็ไม่ได้มีการดำเนินการแก้ไขปัญหา

1.2.4 กรณีขยายแนวอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ทับ หมู่ 7 บ้านคลองปลาสร้อย ต.ปางตาไว อ.ปางศิลา จ.กำแพงเพชร

สภาพปัญหา

อุทยานแห่งชาติแม่วงก์ได้ทำการขยายแนวเขตอุทยาน มาทับที่ทำกินของชาวบ้านและมีการไล่อพยพไม่ยอมให้ชาวบ้านได้ทำมาหากิน และเลี้ยงสัตว์ในอุทยาน แต่ชาวบ้านยังคงทำมาหากินอย่างหวาดระแวงกับการข่มขู่และคุกคามจากเจ้าหน้าที่

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน ม.7 บ้านคลองปลาสร้อย ประมาณ 100 ครัวเรือน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ที่ผ่านมาไม่มีหน่วยงานรัฐเข้าไปแก้ไข นอกจากการไล่อพยพจากเจ้าหน้าที่อุทยาน ชาวบ้านเคยร้องเรียนไปยัง องค์การบริหารส่วนตำบล แต่ก็ไม่ได้มีการดำเนินการใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

แหล่งข้อมูล

ชาวบ้านบ้านคลองปลาสร้อย หมู่ 7 ต.ปางตาไว อ.ปางศิลา จ.กำแพงเพชร

ข้อสังเกต

ชาวบ้านไม่ได้มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง เพียงแต่ยื่นเรื่องร้องเรียนต่อองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ก็ไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาใดๆ

1.2.5 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเมี่ยง-ภูทอง และอุทยานแห่งชาตินันทภาค
ตระการทับที่ดิน ต.ชาติตระการ อ.ชาติตระการ จ.พิษณุโลก

สภาพปัญหา

ได้ทำการขยายพื้นที่ป่าไปจนทับที่ทำกินของชาวบ้านหมู่ 2,3,4,9 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่รอบๆอุทยาน พร้อมทั้งมีการจับกุมข่มขู่จากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ จนเป็นเหตุให้ชาวบ้านประสบปัญหาไม่สามารถทำกินได้ ชาวบ้านถูกไล่จับกุมจากเจ้าหน้าที่อยู่เสมอ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 2,3,4,9 ต.ชาติตระการ จำนวน 4 หมู่บ้าน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่มีมีการแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้าน นอกจากจับกุม ชาวบ้านที่เข้าไปเพราะปลูกในพื้นที่เดิม แม้ได้มีการยื่นหนังสือร้องเรียน เรื่องความเดือดร้อนไปยังจังหวัดแล้วก็ตาม

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

2.พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

แหล่งข้อมูล

ชาวบ้านหมู่ 2,3,4,9 ต.ชาติตระการ อ.ชาติตระการ จ.พิษณุโลก

ข้อสังเกต

ชาวบ้านไม่ได้มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง เพียงแต่ยื่นเรื่องร้องเรียนต่อจังหวัด แต่ก็ไม่ได้
รับการแก้ไขปัญหาใดๆ

1.2.6 ปัญหาอุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ภูเมี่ยง ภูทองทับที่ทำกินของชาวบ้าน ต.บ่อภาค อ.ชาติตระการ จ.พิษณุโลก

สภาพปัญหา

ป่าไม้ประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเมี่ยง ภู
ทอง ทับที่ทำกินของชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ข่มขู่จับกุมชาวบ้านที่เข้าไปเพาะปลูกในพื้นที่ ที่
ชาวบ้านเคยทำกิน ทำให้มีปัญหาเรื่องการประกอบอาชีพ ปัจจุบันยังไม่ได้รับการช่วยเหลือใดๆ ใน
ฤดูกาลเพาะปลูก เจ้าหน้าที่ยังมีการข่มขู่ และจับกุมชาวบ้าน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 1-4 ต.บ่อภาค อําเภอชาติตระการ

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ชาวบ้านเคยไปร้องเรียนกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัด ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัดได้ส่งเรื่อง
มายัง องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อภาคดำเนินการ ชาวบ้านยื่นหนังสือกับองค์การบริหารส่วน
ตำบลแล้วแต่ยังไม่มีการแก้ไขใดๆ จากหน่วยงานดังกล่าว

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

2.พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

แหล่งข้อมูล

ชาวบ้านหมู่ 1-4 ต.บ่อภาค อ.ชาติตระการ จ.พิษณุโลก

ข้อสังเกต

ชาวบ้านไม่ได้มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง เพียงแต่ยื่นเรื่องร้องเรียนต่อจังหวัด แต่ก็ไม่ได้
รับการแก้ไขปัญหาใดๆ

1.2.7 ปัญหาความขัดแย้งระหว่างอุทยานแห่งชาติรามคำแหงกับชาวบ้าน หมู่ 3 บ้านน้ำตกสายรุ้ง ตำบลบ้านน้ำพุ อำเภอศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

สภาพปัญหา

ชาวบ้านจะขุดลอกคลองที่กั้นระหว่างอุทยานแห่งชาติรามคำแหงกับหมู่บ้านแต่อุทยานไม่อนุญาต ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนเพราะคลองตื้นเขินน้ำไม่พอต่อการใช้ทำการเกษตร ชาวบ้านพยายามส่งตัวแทนไปเจรจากับทาง อุทยานแต่ทางอุทยานไม่ยอม

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 3 บ้านน้ำตกสายรุ้ง ตำบลบ้านน้ำพุ อ.คีรีมาศ จ.สุโขทัย

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่มีการดำเนินการใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

แหล่งข้อมูล

นายกมล โฉมคุ้ม ผู้ใหญ่บ้าน บ้านน้ำพุ อ.คีรีมาศ จ.สุโขทัย

ข้อสังเกต

อุทยานแห่งชาติรามคำแหงบังคับใช้กฎหมายโดยเคร่งครัดเกินไป จนทำให้เกิดปัญหา ความขัดแย้งทั้งที่แนวเขตอุทยานฯ ยังไม่ชัดเจน

1.2.8 เขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่านประกาศทับที่ทำกินของชาวบ้าน หมู่ 1-9 ต.ท่าแฝก อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์

สภาพปัญหา

ทางราชการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับที่ทำกินของชาวบ้านที่อยู่อาศัยมานานแล้วแต่ ชาวบ้านเองก็ไม่มีเอกสารสิทธิ์

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 1-9 ต.ท่าแฝก อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ จำนวน 1,059 ครัวเรือน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่ได้รับการแก้ไขปัญหา

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

แหล่งข้อมูล

ชาวบ้านหมู่ 1,9 ต.ท่าแฝก อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์

องค์การบริหารส่วนตำบล.ท่าแฝก 01-3956628

กำนัน ต.ท่าแฝก 01-4743600

ข้อสังเกต

การประกาศเขตพื้นที่ดังกล่าวกระทำโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงทำให้เกิดปัญหาแต่เมื่อชาวบ้านไม่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อเรียกร้องทางราชการก็ไม่ยอมดำเนินการใดๆ

1.2.9 การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่านฝั่งขวา ทับที่ทำกินของชาวบ้านบ้านห้วยก้านเหลือง หมู่ 5 ตำบลปากท่า อำเภอปากท่า จังหวัดอุดรธานี

สภาพปัญหา

โดยการประกาศเขตของกรมป่าไม้จะประกาศเขตขยายขึ้นทุกปีชาวบ้านถอยร่นเพื่อหนีเขตของกรมป่าไม้จนปัจจุบันไม่สามารถถอยได้อีก เพราะหลักเขตติดกับตัวบ้านแล้วชาวบ้านจึงไม่ยอมถอยอีกต่อไป มีการผ่อนผันเขตทำกินบ้างแต่มีการบุกรุกขยายพื้นที่ปลูกต้นสักของกรมป่าไม้เพิ่มทุกปีถ้ามีการถางป่าเพื่อทำการเพาะปลูก(พื้นที่ทำกินเดิม)จะถูกจับและมีการขยายเขตปลูกป่าสักเพิ่มขึ้นทุกปีจนมีหมุดมาถึงหน้าบ้าน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านบ้านห้วยก้านเหลือง หมู่ 5 ตำบลปากท่า อำเภอปากท่า จังหวัดอุดรธานี จำนวน 78 ครอบครัว

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ชาวบ้านได้มีการยื่นหนังสือต่อ รว.กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสำนักงานรัฐมนตรี แต่ยังไม่มีการดำเนินการใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

แหล่งข้อมูล

เวทีระดมความคิดชาวบ้าน กลุ่มกรณีปัญหาที่ดินบ้านห้วยก้านเหลือง หมู่ 5 ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุดรธานี

ข้อสังเกต

การประกาศเขตพื้นที่ดังกล่าวกระทำโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงทำให้เกิดปัญหาแต่เมื่อชาวบ้านไม่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อเรียกร้องทางราชการก็ไม่ยอมดำเนินการใดๆ และเมื่อเห็นว่าชาวบ้านกลัวเจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็ยิ่งรุกรานเข้ามาเรื่อยๆ

1.2.10 อุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า ตำบลเชียงทอง กิ่งอำเภовังเจ้า จังหวัดตาก

สภาพปัญหา

เมื่อมีการประกาศเขตอุทยาน เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ก็กล่าวหาว่ามีชาวบ้านประมาณ 38-39 ครอบครัวเข้ามาบุกรุกที่และดำเนินการจับกุม แต่ชาวบ้านไม่ยอม จึงได้ยุติการจับกุมชั่วคราว

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 1,4,5, ต.เชียงทอง จำนวน 39 ครัวเรือน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ชาวบ้านได้มีการรวมตัวกันเพื่อเจรจากับกรมป่าไม้

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

แหล่งข้อมูล

ชาวบ้าน ต.วังทอง กิ่ง อ.วังเจ้า จ.ตาก

ข้อสังเกต

การประกาศเขตพื้นที่ดังกล่าวกระทำโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงทำให้เกิดปัญหาแต่เมื่อชาวบ้านไม่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อเรียกร้องทางราชการก็ไม่ยอมดำเนินการใดๆ

1.3 กลุ่มพื้นที่ป่าชายเลน 1 กรณี

1.3.1 พื้นที่ป่าชายเลน ต.นาโคก อ.เมือง จ.สมุทรสาคร

สภาพปัญหา

ชาวบ้าน ต.นาโคก ได้อยู่อาศัยและทำนาเกลือ วังกุ้ง วังปลาในบริเวณดังกล่าวมานาน โดยมีหลักฐานเช่น นส.3 สค.1 แต่ไม่สามารถนำไปขออนุญาตได้ เนื่องจากสำนักงานที่ดิน จังหวัดและสำนักงานป่าไม้จังหวัดคัดค้านว่าพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในพื้นที่ป่าชายเลนตาม มติ ครม.15 ธ.ค. 2530 และอยู่ในข้อห้ามมิให้ออกโฉนดที่ดินตามพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน ต.นาโคก จำนวน 510 ครอบครัวยุติ พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบไม่ชัดเจน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ชาวบ้านได้เข้ามาร้องเรียนต่อกรมการเกษตรและสหกรณ์ สภาผู้แทนราษฎร และอยู่ระหว่างการพิจารณา แต่ยังไม่มีความคืบหน้า

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มติ ครม.15 ธ.ค. 2530

พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

กรมการเกษตรและสหกรณ์

ข้อสังเกต

ชาวบ้านมีหลักฐานการครอบครองที่ดินมาก่อนที่จะมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 และมติ ครม. แต่ทางราชการไม่สนใจ

2. การใช้ที่ดินสาธารณะ (45 กรณี)

2.1 การประกาศเป็นที่สาธารณประโยชน์ทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน (26 กรณี)

2.1.1 ที่สาธารณประโยชน์ ต.บัวชุม อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี

สภาพปัญหา

พื้นที่คลองกุ่ม, ป่าช้าเก่า, เนินตาขุนพล, โคกตะโกนาทอ อยู่ในพื้นที่หมู่ 1 เป็นที่รกร้างว่างเปล่าที่ใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ มีชาวบ้านจากหมู่ 1 และหมู่ 2 เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ทำสวน-ทำไร่-ทำนา-ปลูกบ้าน-เลี้ยงสัตว์ เป็นเวลาช้านานแล้ว แต่ไม่มีเอกสารใดๆ องค์การบริหารส่วนตำบลบัวชุมได้เข้ามารังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.) และได้ทำการอพยพชาวบ้านบางส่วนออกไป แต่ก็ยังคงมีชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ไม่ยินยอมอพยพ เพราะไม่มีที่ไป แต่ก็ไม่ได้ร้องเรียนไปที่ไหน เพราะยอมรับว่าตนเองเป็นผู้เข้ามาบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์ซึ่งเรื่องนี้ผู้ใหญ่บ้านก็เข้าใจ และต้องการที่จะช่วยเหลือแต่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลไม่ยอมยืนยันจะใช้กฎหมายจัดการ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 1 ประมาณ 50 หลังคาเรือน หมู่ 2 ประมาณ 40 หลังคาเรือน คลองกุ่ม, ป่าช้าเก่า 15 ไร่/บ่อกรด 25 ไร่/เนินตาขุนพล ประมาณ 600 ไร่(รังวัดและให้ชาวบ้านอพยพออกแล้ว)/โคกตะโกนาทอไม่ทราบจำนวน/ท่าศาลา 25 ไร่/เนินตาจอง 145 ไร่

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497
- 2.ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.2535

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ไม่มีการดำเนินการใดๆ

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบลบัวชุม

ข้อสังเกต

1.ปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวเกิดจากการบังคับใช้กฎหมายโดยเคร่งครัดเกินไป ไม่เข้าใจถึงข้อเท็จจริงและปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน ในกรณีนี้ชาวบ้านยอมรับอยู่แล้วว่าเป็นที่ดินสาธารณประโยชน์ ถ้าหาก องค์การบริหารส่วนตำบลเข้าไปพูดคุยก่อนว่าจะจัดการอย่างไร และชาวบ้านจะอยู่ได้อย่างไรก็จะไม่เกิดปัญหา

2. หากเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เชื่อว่าน่าจะหาข้อยุติได้โดยง่าย แต่ องค์การบริหารส่วนตำบลกลับเห็นว่าเป็นเรื่องของคนที่ไม่ยอมเชื่อฟัง และทำให้ องค์การบริหารส่วนตำบลต้องเสียหน้า เสียศักดิ์ศรีจึงไม่ยอมให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วม

3. เมื่อชาวบ้านไม่ได้มีการร้องเรียนทางราชการก็ไม่ดำเนินการแก้ไขปัญหา ถึงแม้จะมีข้อมูลปัญหาอยู่ก็ตาม

4. ชาวบ้านเองก็ไม่ได้มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งเพราะทราบดีว่าตนเองเป็นผู้บุกรุก เพียงแต่ต้องการให้ทางราชการช่วยเหลือเท่านั้น

2.1.2 ที่สาธารณประโยชน์หนองเพลง ต.บัวชุม อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี

สภาพปัญหา

หนองเพลงซึ่งเป็นหนองน้ำธรรมชาติมีเนื้อที่ประมาณ 25 ไร่ ซึ่งชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันมาช้านานต่อมาหนองน้ำดังกล่าวตื้นเขินลง ชาวบ้านที่ไม่มีที่ทำกินจึงได้เข้าไปยึดครองเป็นที่อยู่อาศัยและทำสวนผลไม้ มากกว่า 50 ปีแล้ว โดยไม่มีเอกสารสิทธิใดๆ มีที่ว่างบางส่วนยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ องค์การบริหารส่วนตำบล บัวชุมพยายามจะเข้ามารังวัดเพื่อออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) แต่ชาวบ้านไม่ยินยอม จึงเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมา ชาวบ้านยังไม่มี การร้องเรียน แต่องค์การบริหารส่วนตำบลก็พยายามจะรังวัดอีกครั้งหนึ่ง ทำให้ ผู้ใหญ่บ้านเกิดความขัดแย้งกับ องค์การบริหารส่วนตำบลด้วย เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านเห็นว่าชาวบ้านที่เข้าไปยึดครองพื้นที่เป็นผู้เดือดร้อนและไม่มีที่ทำกิน ควรจะดำเนินการช่วยเหลือให้ได้ทำกินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลจะดำเนินการตามกฎหมายอย่างเดียว

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านจำนวน 15 ครัวเรือน พื้นที่ทั้งหมด 25 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ไม่มีการดำเนินการใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

2. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาคารบูกฎที่ดินของรัฐ พ.ศ. 2535

แหล่งข้อมูล

1. นายเสด สูงเจริญ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3

2. องค์การบริหารส่วนตำบลบัวชุม

ข้อสังเกต

1. ปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวเกิดจากการบังคับใช้กฎหมายโดยเคร่งครัดเกินไป ไม่เข้าใจถึงข้อเท็จจริงและปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน ในกรณีนี้ชาวบ้านยอมรับอยู่แล้วว่าเป็นที่ดิน

สาธารณประโยชน์ ถ้าหาก องค์การบริหารส่วนตำบลเข้าไปพูดคุยก่อนว่าจะจัดการอย่างไร และชาวบ้านจะอยู่ได้อย่างไรก็จะไม่เกิดปัญหา

2.หากเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เชื่อว่าน่าจะหาข้อยุติได้ง่าย แต่ องค์การบริหารส่วนตำบลกลับเห็นว่าเป็นเรื่องของคนที่ไม่ยอมเชื่อฟัง และทำให้ องค์การบริหารส่วนตำบลต้องเสียหน้า เสียศักดิ์ศรีจึงไม่ยอมให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วม

3.เมื่อชาวบ้านไม่ได้มีการร้องเรียนทางราชการก็ไม่ดำเนินการแก้ไขปัญหาถึงแม้จะมีข้อมูลปัญหาอยู่ก็ตาม

4.ชาวบ้านเองก็ไม่ได้มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง เพราะทราบดีว่าตนเองเป็นผู้บุกรุก เพียงแต่ต้องการให้ทางราชการช่วยเหลือเท่านั้น

2.1.3 ที่สาธารณประโยชน์ ม.9 ต.พุดแค อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.สระบุรี

สภาพปัญหา

มีเนื้อที่ประมาณ 100 ไร่ เดิมเป็นพื้นที่สัมปทานขุดเจาะหินเพื่อทำหินลับมีด โดยชาวบ้านที่เข้ามาอยู่ส่วนใหญ่เป็นชาวยวนที่ถูกอพยพมาในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และมีอาชีพทำหินลับมีดขาย จนกระทั่งปัจจุบันปริมาณหินลดลงประกอบกับความต้องการของตลาดลดลง ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่ และได้มีการออกโฉนดในพื้นที่ดังกล่าวบางส่วนแล้ว เหลือเป็นที่ยาวเปล่าไม่มีเอกสารสิทธิ์อยู่ประมาณ 23 ไร่ ซึ่งในปี พ.ศ. 2546 ที่ผ่านมาจาก องค์การบริหารส่วนตำบลได้ออกมาดำเนินการรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) และจะดำเนินการเก็บค่าเช่าจากชาวบ้านที่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ ชาวบ้านกลัวจะต้องเสียค่าเช่าหรือไม่ก็ถูกอพยพออกเพราะแต่ละครัวเรือนมีฐานะยากจนไม่มีที่อยู่อื่น แต่ก็ไม่กล้าที่จะดำเนินการร้องเรียน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

จำนวน 51 หลังคาเรือน เนื้อที่ 23 ไร่ 3 งาน

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหา แต่องค์การบริหารส่วนตำบลพยายามหาทางดำเนินการเพื่อให้เก็บค่าเช่าได้ ยังไม่มีการดำเนินการใดๆ

แหล่งข้อมูล

1. นางสมพิศ แสนแก้ว 87 หมู่ 9 ต.พุดแค อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.สระบุรี

2. นายบุญยัง การสินธุ์

ข้อสังเกต

1.องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินสาธารณะประโยชน์ แต่ไม่มีอำนาจในการจัดหาผลประโยชน์ ต้องให้กรมที่ดินเพิกถอนสภาพที่ดินสาธารณะประโยชน์ก่อนแล้วมอบให้องค์การบริหารส่วนตำบลนำไปจัดหาผลประโยชน์จึงจะทำได้

2.ชาวบ้านเห็นว่าการกระทำของ องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นการเลือกปฏิบัติเพราะ คนที่พอจะมีเงินไปดำเนินการขออนุญาตเอกสารสิทธิ์ก็สามารถอยู่ได้โดยชอบ แต่กรณีคนจนไม่มีเงินพอที่จะเสียค่าใช้จ่ายในการออกเอกสารสิทธิ์แทนที่ทางราชการจะช่วยเหลือกลับถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้บุกรุก และต้องเสียค่าเช่าจึงจะอยู่ได้

2.1.4 ที่สาธารณะประโยชน์อ่างกุเล หมู่ 8 ต.บางโขมด อ.บ้านหมอ จ.สระบุรี

สภาพปัญหา

เดิมเป็นหนองน้ำธรรมชาติมีเนื้อที่ประมาณ 14 ไร่ มีที่ว่างเปล่ารอบหนองน้ำไม่มีการขึ้นทะเบียนสงวนหวงห้ามไว้ ซึ่งชาวบ้านได้มาจับจองอยู่อาศัยตั้งแต่ก่อนปี 2500 จนถึงประมาณ 2515 ได้มีการออกเอกสาร ทด.53 (ใบครองสิทธิ์) ให้แก่ผู้อยู่อาศัยและทำกินในช่วงนั้น ซึ่งต่อมาชาวบ้านบางรายนำไปออกโฉนดได้ ปัจจุบันเหลือชาวบ้านเพียง 20 ครอบครัวที่ยังไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ และ องค์การบริหารส่วนตำบลได้แจ้งให้ชาวบ้านทราบว่า จะดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.)

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

จำนวน 20 ครอบครัว เนื้อที่ 4 ไร่

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่มีมีการดำเนินการใดๆ

แหล่งข้อมูล

1.องค์การบริหารส่วนตำบล.บางโขมด

2. นายขวัญ ชาญสมัย 54 หมู่ 8 ต.บางโขมด อ.บ้านหมอ จ.สระบุรี

ข้อสังเกต

1.เนื่องจากไม่มีการขึ้นทะเบียนสงวนหวงห้ามพื้นที่ดังกล่าวไว้ ทำให้ชาวบ้านที่เข้าไปยึดครองพื้นที่บางส่วนสามารถขออนุญาตเอกสารสิทธิ์ได้ ในขณะที่ชาวบ้านที่ยากจนกว่าไม่สามารถไปขออนุญาตเอกสารสิทธิ์ได้

2.เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลไม่เข้าใจปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านจึงใช้วิธีการทางกฎหมายเพียงอย่างเดียวจึงทำให้เกิดเป็นปัญหาความขัดแย้งขึ้นมา

2.1.5 ที่สาธารณประโยชน์คลองห้วยแร่,คลองปากบาง หมู่ 3 และหมู่ 6 ต. จีวงาม อ.เสาไห้ จ.สระบุรี

สภาพปัญหา

พื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะเป็นชายตลิ่งที่น้ำท่วมถึง และเป็นเขตติดต่อหัวไร่ปลายนา ซึ่งมีชาวบ้านเข้ามาทำประโยชน์ โดยที่ทราบว่าเป็นที่สาธารณะ แต่ก็มีบางรายนำไปออกเอกสารสิทธิได้ ในปี พ.ศ.2546ที่ผ่านมา องค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้ามาแจ้งให้ชาวบ้านทราบว่าจะมีการออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.) ในพื้นที่ดังกล่าวเพื่อจะได้เก็บค่าเช่าต่อไป ซึ่งทางชาวบ้านได้เข้าใจเรื่องนี้ดี แต่ขอรับรองว่าถ้า องค์การบริหารส่วนตำบล จะเข้ามาดำเนินการเพื่อจัดเก็บค่าเช่าหรือถ้าจะให้ชาวบ้านอพยพออกจากพื้นที่ก็ขอให้เหตุผลสมควรในการนำพื้นที่มาใช้ประโยชน์ และจัดหาที่อยู่ใหม่ให้ชาวบ้านเพราะชาวบ้านยากจน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

จำนวน 10 ราย เนื้อที่ไม่ชัดเจน

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

กระบวนการแก้ไขปัญหา

องค์การบริหารส่วนตำบลได้ส่งเรื่องให้ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ จังหวัด สระบุรีเป็นผู้พิจารณา ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างการสอบสวนสิทธิโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศมาพิจารณา

แหล่งข้อมูล

- 1.นาย อเนก ปัญญา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 ต.จีวงาม อ.เสาไห้ จ.สระบุรี
- 2.นายสงัน โตด้วง
- 3.นายสำนวน ครองบุญ 4.นางจิราวรรณ เกษมเนตร

ข้อสังเกต

ปัญหานี้ไม่มีความซับซ้อนหรือรุนแรงแต่อย่างใด เพราะชาวบ้านทราบดีว่าที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์ เพียงแต่ขอให้องค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการโดยเข้าใจความเดือดร้อนของชาวบ้านเท่านั้น แต่โดยข้อกฎหมายแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเพียงผู้ดูแลรักษาที่ดินสาธารณประโยชน์เท่านั้น ไม่มีอำนาจในการนำพื้นที่ไปจัดหาผลประโยชน์แต่อย่างใด

2.1.6 ที่สาธารณประโยชน์ทุ่งใหญ่ท่าเรือทอง ต.หาดท่าเสา อ.เมือง จ.

ชัยนาท

สภาพปัญหา

นายอำเภอเมืองชัยนาทได้ขอรังวัด เพื่อออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.)ในพื้นที่ทุ่งใหญ่ท่าเรือทองเมื่อปี 2522 มีเนื้อที่ 307-1-68 ไร่ มีผู้คัดค้านการออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.) 30 รายแต่เนื่องจากสภาพภูมิประเทศเปลี่ยนไปทำให้แนวเขตไม่ชัดเจน จังหวัดชัยนาทจึงได้เสนอเรื่องให้ คณะกรรมการประสานงานแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดพิจารณาและคณะกรรมการประสานงานแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนจังหวัดได้พิจารณาแล้วเห็นมีมติให้ส่งเรื่องให้ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนกลางพิจารณา ขณะนี้อยู่ระหว่างการผ่านแปลภาพถ่ายทางอากาศ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน จำนวน 30 ราย ครอบคลุมพื้นที่ 307 ไร่ 1 งาน 68 ตารางวา

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ใช้กระบวนการของ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งยังไม่มีความคืบหน้า

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

แหล่งข้อมูล

- 1.สำนักงานที่ดินจ.ชัยนาท
2. นายบรรจง หาญใจไทย

ข้อสังเกต

ไม่มีการรวมตัวของชาวบ้านในการร้องเรียน ทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างล่าช้าเป็นเวลา 20 กว่าปีแล้ว ยังไม่ได้ข้อยุติ

2.1.7 ที่สาธารณประโยชน์ป่าโคกน้อย ต.นาโสก อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์

สภาพปัญหา

ชาวบ้านหมู่ 7 ต.ห้วยไร่ ได้อาศัยทำมาหากินอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวมาเป็นระยะเวลาช้านานแล้ว จนกระทั่งมีการแยกตำบลใหม่เป็น ต.นาโสก องค์การบริหารส่วนตำบล.จึงได้เข้ามาใช้ พื้นที่ดังกล่าวโดยอ้างว่าเป็นที่สาธารณประโยชน์ ชาวบ้านจึงได้มีการร้องเรียนต่อรัฐบาลร่วมกับสมัชชาคนจน ให้ดำเนินการออก สปก. 4- 01 ให้ คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาสมัชชาคนจนกรณีที่ดินสาธารณประโยชน์จังหวัดเพชรบูรณ์และคณะกรรมการแก้ไขปัญหาสมัชชาคนจนกรณีที่ดินสาธารณ

ประโยชน์เห็นว่า พื้นที่ดังกล่าวเลิกใช้ประโยชน์ร่วมกันแล้วจึงขอส่งมอบให้ สำนักงาน ปฎิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมไปดำเนินการจัดที่ให้ชาวบ้านต่อไป

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน หมู่ 7 ต.ห้วยไร่ 30 ครัวเรือน ครอบคลุมพื้นที่ 316 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ชาวบ้านได้เข้าร่วมกับสมัชชาคนจนเพื่อเรียกร้องต่อรัฐบาลให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาโดย ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแก้ไขปัญหา ขณะนี้อยู่ระหว่างการส่งมอบ พื้นที่ให้กับ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเพื่อไปดำเนินการ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 และ พรบ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

แหล่งข้อมูล

คณะกรรมการกำกับและติดตามการแก้ไขปัญหาสมัชชาคนจน

ข้อสังเกต

การดำเนินการแก้ไขปัญหาเกิดจากการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน และความเข้าใจปัญหาของทางราชการ ทำให้การแก้ไขปัญหายุติลงได้ด้วยดี

2.1.8 ที่สาธารณประโยชน์โคกหนองโพธิ์ ต.หนองยายโตะ อ.ชัยบาดาล อ.ลพบุรี

สภาพปัญหา

ชาวบ้านในเขต ต.หนองยายโตะ และ ต.บัวชุม บางส่วนได้ครอบครองทำประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวมาช้านานแล้ว ต่อมาทางสภาพตำบลได้มาขับไล่ให้ออกจากพื้นที่โดยอ้างว่าเป็นที่สาธารณประโยชน์ชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันร้องเรียนหลายครั้ง แต่ก็ไม่ได้ข้อยุติจนกระทั่งปัจจุบันได้มาร้องเรียนกับสมัชชาคนจน ชาวบ้านจึงได้กลับเข้าไปยึดที่ทำกินเดิมของตนเองและยังทำกินอยู่จนปัจจุบัน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน ต.หนองยายโตะ และ ต.บัวชุม ประมาณ 100 ครอบครั

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ชาวบ้านได้ร่วมกับสมัชชาคนจนเพื่อเรียกร้องให้กับรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาโดยการตั้ง คณะกรรมการแก้ไขปัญหาและต่อมาได้ร้องเรียนต่อ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ให้ดำเนินการแก้ไขปัญหา โดยมีความคืบหน้า คือ

1.คณะกรรมการดังกล่าวได้แต่งตั้งคณะทำงานไปตรวจสอบว่า พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์หรือไม่ ปัจจุบันยังไม่มีการประชุมเนื่องจากไม่สามารถติดต่อคณะทำงานฝ่ายสมาชิกคนจนได้

2.คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติยังไม่ได้ดำเนินการใดๆ เนื่องจากเรื่องดังกล่าวตกหล่น

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

คณะกรรมการกำกับและติดตามการแก้ไขปัญหาสมาชิกคนจน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ข้อสังเกต

1.คณะทำงานในส่วนของสมาชิกคนจน ไม่ยอมออกไปตรวจสอบพื้นที่ด้วยเนื่องจากชาวบ้านหวั่นเกรงอิทธิพลในพื้นที่ซึ่งมีการข่มขู่คุกคามชาวบ้านโดยตลอด

2.1.9 ปัญหาที่สาธารณประโยชน์ ต.ปากแคว อ.เมือง จ.สุโขทัย

สภาพปัญหา

ชาวบ้านอาศัยในบริเวณหมู่ 8 ต.ปากแคว ซึ่งเป็นพื้นที่ติดถนนมาช้านาน แต่ทางหน่วยงานราชการประกาศเป็นพื้นที่สาธารณะตำบลปากแคว

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน หมู่ 8 จำนวน 20 หลังคาเรือน เนื้อที่ไม่ชัดเจน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

องค์การบริหารส่วนตำบล.ปากแควให้สำนักงานที่ดินตรวจสอบแนวเขตเมื่อปี 2545 แต่ชาวบ้านออกมาคัดค้านเพราะยืนยันสิทธิ์ของตนเองที่อาศัยอยู่มานานหลายชั่วอายุคน ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบแนวเขตได้

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.ปากแคว อ.เมือง จ.สุโขทัย

ข้อสังเกต

การดำเนินการของ องค์การบริหารส่วนตำบล.ปากแควเป็นการดำเนินการโดยที่ไม่มีเอกสารใดๆ เลย

2.1.10 การประกาศหวงห้ามที่สาธารณประโยชน์ทับที่ชาวบ้าน หมู่ 5 ต.วังทองแดง อ.เมือง จ.สุโขทัย

สภาพปัญหา

เดิมนายเคลือบ สุขนาคน (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ได้มอบที่ดินของตนเองจำนวน 9 ไร่เศษให้กับโรงเรียนในพื้นที่เพื่อสร้างโรงเรียนซึ่งนายเคลือบเองนั้นมีที่ดินทั้งหมด 27 ไร่ เหลืออีก 18 ไร่นายเคลือบได้มอบให้บุตรหลานของตนเองไว้ใช้เป็นที่ทำกิน แต่หลังจากที่นายเคลือบตายกำนันตำบลวังทองแดงได้ประกาศว่าทั้งหมด 27 ไร่เป็นที่สาธารณะและบุตรหลานของนายเคลือบเป็นผู้บุกรุกที่สาธารณะ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

บุตรหลานนายเคลือบ สุขนาคน และผู้ซื้อที่ดินต่อบุตรนายเคลือบ 9 ราย ครอบครองพื้นที่ ประมาณ 18 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

หลังจากที่กำนัน (ปัจจุบันเป็น องค์การบริหารส่วนตำบล.วังทองแดง)ได้ประกาศเป็นพื้นที่สาธารณะแต่ชาวบ้านไม่ยอมรับเพราะบิดาได้ยกให้โรงเรียนเพียง 9 ไร่และได้เข้าพบผู้ว่าสุโขทัย นายสุชุม สาริบุตร(ปัจจุบันย้ายไปแล้ว) ซึ่งต่อมารองผู้ว่าฯได้มอบหมายให้สำนักงานที่ดินจังหวัดดูแลและยังไม่มีความคืบหน้าจนถึงปัจจุบัน

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.วังทองแดง อ.เมือง จ.สุโขทัย

ข้อสังเกต

การที่นายเคลือบยกที่ดินให้สร้างโรงเรียนนั้น แสดงว่าพื้นที่ดังกล่าวต้องเป็นที่ดินราชพัสดุ ไม่ได้เป็นที่ดินสาธารณประโยชน์ ดังนั้นที่ดินควรจะอยู่ในความดูแลของโรงเรียนซึ่งเป็นผู้ใช้ที่ราชพัสดุนั้น มิใช่ ผู้ใหญ่บ้านหรือ องค์การบริหารส่วนตำบล.

2.1.11 ที่สาธารณประโยชน์ ต.วังน้ำลัด อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์

สภาพปัญหา

สำนักงานที่ดินจังหวัดนครสวรรค์ มีการประกาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.) ทับที่ชาวบ้านชาวบ้านหมู่ 2,หมู่ 9 ต.วังน้ำลัด อ.ไพศาลี ที่อาศัยและทำกินอยู่เดิมเป็นเนื้อที่ประมาณ 349 ไร่ ชาวบ้านได้ร่วมกันร้องเรียนโดยให้ องค์การบริหารส่วนตำบลมีมติเพิกถอนที่ดังกล่าว แต่ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลไม่ยอมบรรจุลงในวาระการประชุม

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

วัดเขาดินนาราม,ชาวบ้านหมู่ 2,หมู่ 9 ทั้งหมู่บ้าน ครอบคลุมพื้นที่ จำนวน 349 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

มีการพูดคุยให้กำนันไปเจรจากับสำนักงานที่ดินและชาวบ้านเคยส่งฟ้องศาล แต่ชาวบ้านไม่มีเงินฟ้องศาลจึงถูกจำหน่ายคดี ดังนั้นทางราชการจึงประกาศว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ สาธารณประโยชน์เมื่อเดือนสิงหาคม 2545

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

ชาวบ้านหมู่ 2 และหมู่ 9 ต.วังน้ำลาด อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์

ข้อสังเกต

ชาวบ้านรวมตัวกันเสนอ องค์การบริหารส่วนตำบลให้มีการเพิกถอน หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.)แต่ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล.ไม่อนุญาตให้ลงบันทึกไว้ในวาระการประชุม จึงไม่สามารถดำเนินการใดๆได้

ชาวบ้านยังไม่กล้าออกมาเรียกร้องเรียนข้างนอก เพราะเกรงกลัวอิทธิพลในท้องถิ่น

2.1.12 ที่สาธารณประโยชน์ ต.ตะคร้อ อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์

สภาพปัญหา

ชาวบ้านได้อยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวมานาน โดยมีโฉนด ต่อมาทางราชการได้อ้างว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์คือเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ จึงได้ยกเลิกเพิกถอนเอกสารสิทธิของชาวบ้าน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 9,หมู่ 13 และหมู่ 14 หมู่บ้านเนินมะเขือหวาน ต.ตะคร้อ อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์ ประมาณ 60 หลังคาเรือน ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 2,500 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่มีดำเนินการใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบลไพศาลี

ข้อสังเกต

เป็นการดำเนินการโดยที่ทางส่วนราชการก็ยังไม่มีการออกเอกสารหลักฐานใดๆ มาอ้างอิงว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์

2.1.13 ที่สาธารณประโยชน์ หมู่ 7 ตำบลปามะม่วง อำเภอเมือง จังหวัด

ตาก

สภาพปัญหา

เดิมเป็นที่ป่าช้าเก่าและเป็นที่พักสัตว์ รวมทั้งหมด 56 แปลงและมีชาวบ้านประมาณ 10 รายได้เข้าอยู่อาศัยและทำกินในบริเวณนั้น ต่อมา องค์การบริหารส่วนตำบลได้ประกาศเป็นที่สาธารณประโยชน์แต่ชาวบ้านคัดค้านเพราะจะมีการอพยพชาวบ้านออกแต่ปล่อยให้ขายทุนครอบครองได้

ชาวบ้านรวมกันเพื่อต่อสู้ในสิทธิที่ทำกินของตนแต่ขาดหน่วยงานที่สนใจ มีการใช้อิทธิพลข่มขู่และผู้มีอิทธิพลเสนอเงินให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบล.

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านประมาณ 10 ราย ครอบคลุมพื้นที่ จำนวน 56 แปลง

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่มี การดำเนินการใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบลปามะม่วง อ.เมือง จ.ตาก

ข้อสังเกต

ชาวบ้านยอมรับอยู่ว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ดินสาธารณประโยชน์แต่เนื่องจากพวกตนเป็นผู้ยากจนไม่มีที่ทำกินจึงต้องการจะอยู่ในที่ดินต่อไปในขณะที่ทาง องค์การบริหารส่วนตำบลอ้างว่าเป็นที่สาธารณประโยชน์และต้องการให้ชาวบ้านอพยพออกไปเพื่อให้ขายทุนเข้ามาเช่าแทนซึ่งเป็นการเลือกปฏิบัติ

2.1.14 ที่สาธารณประโยชน์หนองกาสลัก หมู่ 9 ตำบลไกรใน อำเภองา ไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

สภาพปัญหา

ชาวบ้านอาศัยอยู่พื้นที่ดังกล่าวมาเป็นเวลาช้านานโดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ ต่อมาทาง องค์การบริหารส่วนตำบลแจ้งว่าประชาชนหมู่บ้านดังกล่าวได้บุกรุกที่สาธารณะ เนื้อที่ 1,049 ไร่ ชาวบ้านยังยืนยันในสิทธิที่ดินทำกินแต่องค์การบริหารส่วนตำบล.รายงานที่ชาวบ้านทำการบุกรุกที่สาธารณะให้ทางอำเภอและสำนักงานที่ดิน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

องค์การบริหารส่วนตำบล.ไกรโนและชาวบ้านหมู่ 8,9 จำนวน 160 หลังคาเรือน ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 1,049 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่มีดำเนินการใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.ไกรโน อ.กงไกรลาส จ.สุโขทัย

ข้อสังเกต

การประกาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในพื้นที่ดังกล่าวได้กระทำโดย องค์การบริหารส่วนตำบล.แจ้งไปยังกรมที่ดินให้มาดำเนินการออกให้โดยไม่ได้มีการพูดคุยปรึกษาหารือและหาข้อมูลเบื้องต้นกับชาวบ้านเสียก่อน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นและเมื่อมีการแจ้งว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์การดำเนินการแก้ไขปัญหาก็ยุ่งยากมากขึ้น เพราะต้องไปดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์ โดย คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ หรือต้องไปฟ้องศาล

2.1.15 ที่สาธารณประโยชน์บ้านคลองวังทอง ม.8 ต. ไกรกลาง อ.กงไกรลาส จ.สุโขทัย

สภาพปัญหา

ชาวบ้านหมู่ 8 บ้านคลองวังทอง อาศัยอยู่พื้นที่ของตนเองมาช้านานแล้วโดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ แต่ต่อมาทางราชการได้ประกาศให้พื้นที่สาธารณะของชาวบ้านทั้งหมดเป็นที่สาธารณะ เมื่อชาวบ้านร้องเรียนต่อองค์การบริหารส่วนตำบล.ก็ไม่มีหน่วยงานราชการใดๆออกมารับผิดชอบและแก้ไข้ปัญหา

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

องค์การบริหารส่วนตำบล.ไกรกลางและชาวบ้านหมู่ 8 ทั้งหมู่บ้าน จำนวน 71 ครัวเรือน รวม 267 คน ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 2,218 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่ได้รับการแก้ไข้ปัญหา

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.ไกรกลาง อ.กงไกรลาส จ.สุโขทัย

ข้อสังเกต

การประกาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในพื้นที่ดังกล่าวได้กระทำการโดย องค์การบริหารส่วนตำบล.แจ้งไปยังกรมที่ดินให้มาดำเนินการออกให้โดยไม่ได้มีการพูดคุยปรึกษาหารือ และหาข้อมูลเบื้องต้นกับชาวบ้านเสียก่อน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นและเมื่อมีการแจ้งว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์การดำเนินการแก้ไขปัญหาก็ยุ่งยากมากขึ้น เพราะต้องไปดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์ โดย คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ หรือต้องไปฟ้องศาล

2.1.16 ที่สาธารณประโยชน์บ้านน้อย หมู่ 1 ตำบลบ้านน้อย อำเภอโพธิ์ทะเล จังหวัดพิจิตร

สภาพปัญหา

ชาวบ้านได้อยู่อาศัยและทำกินมานานแล้วแต่ต่อมา องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านน้อย ได้ประกาศที่สาธารณะทับที่ทำกินโดยไม่มีหลักบานใดๆ เช่นกัน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 1 ต.บ้านน้อย จำนวน 70 ครัวเรือน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่ได้รับการแก้ไข้ปัญหา

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.บ้านน้อย อ.โพธิ์ทะเล จ.พิจิตร

ข้อสังเกต

การประกาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในพื้นที่ดังกล่าวได้กระทำการโดย องค์การบริหารส่วนตำบล.แจ้งไปยังกรมที่ดินให้มาดำเนินการออกให้โดยไม่ได้มีการพูดคุยปรึกษาหารือ และหาข้อมูลเบื้องต้นกับชาวบ้านเสียก่อน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นและเมื่อมีการแจ้งว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์การดำเนินการแก้ไขปัญหาก็ยุ่งยากมากขึ้น เพราะต้องไปดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์ โดย คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ หรือต้องไปฟ้องศาล

2.1.17 ที่สาธารณประโยชน์สนามบินเก่า (สงครามโลกครั้งที่สอง) หมู่ 4

อำเภอ โพธิ์ทะเล จังหวัดพิจิตร

สภาพปัญหา

พื้นที่ดังกล่าวเป็นสนามบินเก่าสมัย สงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อสงครามสิ้นสุดจึงปล่อยกรร้างและชาวบ้านได้อาศัยอยู่ทำกินมาหลายปี ต่อมา องค์การบริหารส่วนตำบลจึงประกาศเป็นที่สาธารณประโยชน์

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน หมู่ 4 สนามบินเก่า จำนวน 5-6 ครัวเรือน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่ได้รับการแก้ไข้ปัญหา

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.บ้านน้อย อ.โพธิ์ทะเล จ.พิจิตร

ข้อสังเกต

การประกาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในพื้นที่ดังกล่าวได้กระทำโดย องค์การบริหารส่วนตำบล.แจ้งไปยังกรมที่ดินให้มาดำเนินการออกให้โดยไม่ได้มีการพูดคุยปรึกษาหารือและหาข้อมูลเบื้องต้นกับชาวบ้านเสียก่อน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นและเมื่อมีการแจ้งว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์การดำเนินการแก้ไข้ปัญหาก็ยุ่งยากมากขึ้น เพราะต้องไปดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์ โดย คณะกรรมการแก้ไข้ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ หรือต้องไปฟ้องศาล

2.1.18 ที่สาธารณประโยชน์สนามบินเก่า หมู่ 1และหมู่ 11 บ้านโพธิ์แดน

ตำบลบางไผ่ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

สภาพปัญหา

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 พื้นที่ในบ้านโพธิ์แดน ต. บางไผ่ จำนวน 20ไร่ ถูกใช้เป็นสนามบินจนกระทั่งสงครามสิ้นสุดแล้ว ชาวบ้านที่ บ้านโพธิ์แดนได้เข้าไปทำประโยชน์โดยการทำการเกษตร จนถึงปัจจุบันและต่อมา องค์การบริหารส่วนตำบล. บางไผ่ ได้เข้ามาประกาศว่าชาวบ้านบุกรุกพื้นที่สาธารณะ แต่ชาวบ้านไม่ยอม

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน ต.บางไผ่ หมู่ 1 และหมู่ 11ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 50 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่ได้รับการแก้ไข้ปัญหา

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.บางไผ่ อ.บางมูลนาค จ.พิจิตร

ข้อสังเกต

การประกาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในพื้นที่ดังกล่าวได้กระทำโดย องค์การบริหารส่วนตำบล.แจ้งไปยังกรมที่ดินให้มาดำเนินการออกให้โดยไม่ได้มีการพูดคุยปรึกษารื้อและหาข้อมูลเบื้องต้นกับชาวบ้านเสียก่อน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นและเมื่อมีการแจ้งว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์การดำเนินการแก้ไขปัญหาก็ยุ่งยากมากขึ้น เพราะต้องไปดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์ โดย คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ หรือต้องไปฟ้องศาล

2.1.19 ที่สาธารณประโยชน์บึงแม่โงมงาม ต.คลองคูณ อ. ตะพานหิน

จ.พิจิตร

สภาพปัญหา

ชาวบ้านถูกหน่วยงานราชการ (องค์การบริหารส่วนตำบล.) ประกาศพื้นที่สาธารณะ (ทุ่งเลี้ยงสัตว์) ทับที่ทำกินในเนื้อที่ประมาณ 500 ไร่

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 4,5,7 จำนวน 200 กว่าครัวเรือน ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 500 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

องค์การบริหารส่วนตำบล.เคยคุยกับสำนักงานที่ดินอำเภอเพื่อชี้แจงกับชาวบ้านแต่ไม่สามารถทำความเข้าใจได้เพราะไม่ยอมมีปัญหาเกี่ยวกับชาวบ้าน

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.คลองคูณหมู่ 5 ต.คลองคูณ อ.เมืองตะพานหิน จ.พิจิตร

ข้อสังเกต

การประกาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในพื้นที่ดังกล่าวได้กระทำโดย องค์การบริหารส่วนตำบล.แจ้งไปยังกรมที่ดินให้มาดำเนินการออกให้โดยไม่ได้มีการพูดคุยปรึกษารื้อและหาข้อมูลเบื้องต้นกับชาวบ้านเสียก่อน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นและเมื่อมีการแจ้งว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์การดำเนินการแก้ไขปัญหาก็ยุ่งยากมากขึ้น เพราะต้องไปดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์ โดย คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ หรือต้องไปฟ้องศาล

2.1.20 ที่สาธารณประโยชน์ หมู่ 3 ต.วังหมัน อ.สามเงา จ.ตาก

สภาพปัญหา

ชาวบ้านหมู่ 3 จำนวน 50 คน ร้องนายกรัฐมนตรียุติให้จัดที่ทำกินให้ชาวบ้าน 13 รายโดยอ้างว่าชาวบ้านรายอื่นที่บุกรุกต่างได้เอกสารสิทธิ์ไปหมดแล้ว การตรวจสอบแล้วแสดงว่าออกเอกสารสิทธิ์โดยชอบเหลือเพียง 13 รายที่ไม่เข้าหลักเกณฑ์

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน 13 ราย ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 700 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

จังหวัดเข้าทำการตรวจสอบแล้วพบว่าเป็นที่สาธารณสมบัติรกร้างว่างเปล่าประมาณ 700 ไร่ จึงเสนอให้มีการตั้งกรรมการแก้ไขปัญหาและมีมติในปี 41 ให้สำรวจพื้นที่และแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ กั้นไว้เป็นศูนย์ราชการ 300 ไร่ จัดสรรให้ชาวบ้าน 238 ไร่ กั้นให้ องค์การบริหารส่วนตำบล. 59 ไร่ ปี 44 คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดให้ชะลอเรื่องเพราะต้องตรวจสอบเรื่องกฎหมาย

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 1304 (1)

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497และกฎกระทรวง ฉบับที่ 43(2537)

แหล่งข้อมูล

ชาวบ้านหมู่ 3 ต.วังหมัน อ.สามเงา จ.ตาก

ข้อสังเกต

พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์แต่มีการออกเอกสารสิทธิ์ ซึ่งทางราชการตรวจสอบแล้วว่าออกโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ทำไม 13 ราย ไม่เข้าเกณฑ์ที่จะออกเอกสารสิทธิ์ให้ ทั้งที่เข้าไปบุกรุกเหมือนกัน

2.1.21 กรณีบึงบางแกสาธารณประโยชน์ หมู่ 2 ต.บางไทร อ.บางไทร จ.

อยุธยา

สภาพปัญหา

อำเภอบางไทรขอรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) บึงบางแกสาธารณประโยชน์ มีผู้คัดค้าน 3 ราย โดยมีหลักฐาน สค.1 รวมเนื้อที่ประมาณ 3 ไร่ อัยการผู้รับผิดชอบเห็นว่าอนุกรรมการฯไม่ได้ใช้หลักเกณฑ์คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐข้อ 9 ซึ่งทำให้รับฟังพยานไม่ครบถ้วนสมควรมีการตั้งคณะทำงานไปพิสูจน์สิทธิ์ให้ถูกต้อง คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐเห็นชอบด้วย

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ผู้คัดค้าน 3 ราย ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 3 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดมีมติว่าสค.1 ออกโดยมิชอบตั้งแต่แรกทำให้ผู้ร้องฟ้องศาลปกครอง

มติของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดส่งผลให้ทางเทศบาลหรือบ้านผู้ได้รับผลกระทบตามกฎหมายควบคุมอาคาร

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

กฎกระทรวงฉบับที่ 45 ,ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

นายสมบุญและนางกุหลาบ สุขประเสริฐ หมู่ 2 ต.บางไทร อ.บางไทร จ.อยุธยา

ข้อสังเกต

การประกาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินหลวงในพื้นที่ดังกล่าวได้กระทำการโดย องค์การบริหารส่วนตำบล.แจ้งไปยังกรมที่ดินให้มาดำเนินการออกให้โดยไม่ได้มีการพูดคุยปรึกษาหารือและหาข้อมูลเบื้องต้นกับชาวบ้านเสียก่อน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นและเมื่อมีการแจ้งว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์การดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืนมากขึ้น เพราะต้องไปดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์ โดย คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ หรือต้องไปฟ้องศาล

2.1.22 ที่สาธารณประโยชน์โคกหัวผี บ้านพล้า หมู่ 6 ต.ป่าเลา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

สภาพปัญหา

นายเกษม พรหมลัทธิและพวกขอความเป็นทำเรื่องที่ดินโดยถวายเป็นกุศลว่า ราษฎรหมู่ 6 ขอออกโฉนดและทางราชการออกให้บางส่วนแต่มีอีก 130 แปลงที่ยังไม่ได้ออกให้ เพราะรัฐอ้างว่าอยู่ในที่สาธารณประโยชน์ซึ่งผู้ร้องเห็นว่าไม่ถูกต้อง

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

นายเกษม พรหมลัทธิ กับพวก ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 130 แปลง

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ปี 43 คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดตั้งคณะทำงานสำรวจทางกายภาพและสำนักเลขาธิการกรม.เสนอให้ใช้หลักฐานเกี่ยวกับคลองดินโคกจากกรมแผนที่ทหารประกอบการพิจารณา แต่ยังไม่มีความคืบหน้าใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ม.8 ตี (ที่ดินสาธารณะประโยชน์ประเภทพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันถ้าไม่มี หนังสือสำคัญสำหรับที่ดินหลวง(นสล.)ก็ให้เป็นไปตามหลักฐานของทางราชการ)

มติกรม. 4 พ.ค. 46

แหล่งข้อมูล

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

ข้อสังเกต

แนวเขตที่สาธารณะไม่ชัดเจนทำให้ไม่แน่ใจว่า 130 แปลงที่ชาวบ้านขอโฉนดอยู่ในที่สาธารณะหรือไม่ , แนวคลองดินโคกไม่ชัดเจน จึงระบุไม่ได้ว่าแนวคลองแท้จริงอยู่บริเวณไหนเป็นเพียงการคาดเดาของเจ้าหน้าที่เท่านั้น ราษฎรไม่ยอมรับและกล่าวว่าถ้าเช่นนั้นโฉนดที่ออกก่อนหน้านั้นออกไปได้อย่างไรถ้าเป็นที่สาธารณะ

2.1.23 ที่สาธารณะประโยชน์บึงสีไฟ ต.ในเมือง (ท่าหลวง), ต.คลองคะเชนทร์ อ.เมือง จ.พิจิตร

สภาพปัญหา

บึงสีไฟไม่ได้ประกาศหวงห้ามตามพระราชบัญญัติที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินพ.ศ. 2478 แต่เป็นที่สาธารณะโดยสภาพของการใช้ประโยชน์ร่วมกันจึงมีอาณาเขตไม่แน่นอน ต่อมาปี 2478 มีการสำรวจบึงสีไฟได้เนื้อที่ 12,190 ไร่,ปี2520 ขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณะโดยอำเภอเมืองพิจิตร และเนื่องจากปี 2534 มีการรังวัดเพื่อออก หนังสือสำคัญสำหรับที่ดินหลวง(นสล.)โดยรังวัดได้เพียง 5,390 ไร่ มีผู้คัดค้าน 44 ราย เนื้อที่ 6,800 ไร่

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน จำนวน 44 ราย ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 6,800 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ชาวบ้านได้ร้องไปยังสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาด้วยว่าทางราชการไม่ยอมออกโฉนดให้ ปี 2539 คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐมีมติให้อ่านภาพถ่ายทางอากาศ 2490 เพื่อพิสูจน์สิทธิ์ ปัจจุบันการอ่านภาพถ่ายทางอากาศเสร็จแล้วอยู่ระหว่างการดำเนินการของจังหวัด

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. ประกาศเขตหวงห้ามสำหรับรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ ปี 2478
2. พระราชบัญญัติประมง พ.ศ.2490, ป.ที่ดิน
3. ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

ชาวบ้านที่สาธารณะบึงสีไฟ ต.ในเมือง (ท่าหลวง)ต.คลองคะเชนทร์ อ.เมือง จ.พิจิตร

ข้อสังเกต

การดำเนินการของ หน่วยราชการโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้เกิดเป็นข้อขัดแย้ง

2.1.24 กรณีทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ป่าน้ำคำสาธารณประโยชน์ บ้านน้ำคำ หมู่ 5 ต.ปากช่องและต.บ้านกลาง อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์

สภาพปัญหา

กรมที่ดินออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.)ในพื้นที่ดังกล่าวในปี พ.ศ. 2524 จำนวน 886 ไร่ ต่อมาปี พ.ศ. 2527 กรมที่ดินออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.)ที่ 886 ไร่เดิมทำให้ประชาชนเดือดร้อนเพราะทับที่ดินของประชาชนด้วย ซึ่งประชาชนอ้างว่าอยู่มาก่อน ประกาศหวงห้าม(ขณะที่อำเภออ้างว่าชาวบ้านมาอยู่ภายหลังประกาศหวงห้ามและไม่มีเอกสารสิทธิ)

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ประชาชนในพื้นที่หมู่ 5 และหมู่ 12 จำนวน 70 คน ครอบคลุมพื้นที่ จำนวน 886 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

อำเภอตั้งกรรมการตรวจสอบและจัดทำแนวเขตการออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.) ทั้งสองครั้งแต่การตรวจสอบแนวเขตการออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.) ครั้งแรกประชาชนไม่ยอมให้เข้าไปทำแนวเขตและไม่ยอมรับรู้แนวเขตตาม หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.) ดังกล่าว ต่อมาในการประชุมร่วมกันระหว่างรองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีกับชาวบ้านกว่า 200 คน มีมติให้อำเภอตั้งคณะทำงานขึ้นมาสำรวจและทำแผนที่ตามแนวเขต หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.) ทั้งสองแปลงเพื่อทราบจำนวนผู้เดือดร้อนที่แน่ชัด 19 เม.ย.2543 คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดมีมติให้ผ่อนปรนให้เข้า โดยให้อำเภอทำรายละเอียดหลักฐาน เช่น หลักฐานการสำรวจ หลักฐานการออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.) ทั้งสองครั้ง ทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ป่าน้ำคำ หลักฐานชาวบ้านลงรายชื่อยอมรับเป็นที่สาธารณประโยชน์ หลักฐานการยินยอมเช่าของชาวบ้านเสนอต่อ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัด แต่ยังไม่ได้อายุติ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชกำหนดประกาศหวงห้ามปี 2474 ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 8 วรรคท้าย มติ ครม. 29 กรกฎาคม 2540 แผนดำเนินการแก้ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐในเชิงรุก

(สำรวจจริงวัดและทำแผนที่กายภาพทั้งแปลงอ่านภาพถ่ายทางอากาศ ฯลฯ เพื่อใช้ประกอบการพิสูจน์สิทธิ)

แหล่งข้อมูล

นายทิว ชอบธรรม ชาวบ้าน หมู่ 12 ต.ปากช่อง อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์

ข้อสังเกต

แนวเขตไม่ชัดเจน สภาพตำบลปากช่องสามารถชี้แนวเขตได้เฉพาะ ต.ปากช่อง ส่วน ต.บ้านกลางไม่สามารถเข้าไปชี้ได้เพราะไม่มีอำนาจ

2.1.25 ปัญหาที่ดิน หมู่ 9 ต.แก่งโสภา อ.วังทอง จ.พิษณุโลก

สภาพปัญหา

พื้นที่ปัญหาไม่ชัดเจนว่าเป็นพื้นที่ป่าสงวนหรือ ที่สาธารณประโยชน์แต่ชาวบ้านได้ทำกินและอยู่อาศัยมานาน ต่อมามีนายทุนมากว้านซื้อที่ดิน และมอบที่ดินส่วนหนึ่งให้วัด จำนวน 20 ไร่ หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ป่าไม้มาทำการไล่อื้อวัด และจับกุมชาวบ้านอยู่เป็นระยะ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

วัดบ้านแก่งซอง ชาวบ้านบ้านแก่งซอง ประมาณ 100 คน ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 2,390 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

พื้นที่ปัญหาไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเป็นพื้นที่ป่าสงวนหรือที่สาธารณประโยชน์ และยังไม่มี การดำเนินการแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้าน

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

ชาวบ้านบ้านแก่งซอง หมู่ 9 ต.แก่งโสภา อ.วังทอง จ.พิษณุโลก

ข้อสังเกต

เนื่องจากลักษณะของพื้นที่ไม่ชัดเจนว่าเป็นป่าสงวน ที่สาธารณประโยชน์ อีกทั้งมีขอบเขตที่ไม่ชัดเจนด้วย จึงทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปด้วยความยากลำบาก หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องมักจะอ้างว่าเป็นที่ของตนแต่พอชาวบ้านร้องเรียนให้แก้ไขปัญหากลับบ่ายเบี่ยง

2.1.26 กรณีหน่วยงานราชการขอใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชุมชนหมู่ 2, 3,4,5,6 ต.บ้านด่าน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย

สภาพปัญหา

พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์ที่ชาวบ้านได้ดูแลรักษากันมาโดยตลอดแต่ทางหน่วยงานราชการขอใช้พื้นที่แต่ชาวบ้านไม่ยินยอม

ยังไม่มีมีการดำเนินการใดๆ แต่ทางฝ่ายราชการจะขอเข้ามาใช้พื้นที่เป็นระยะ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

สถานพินิจคดีเด็กและเยาวชน, สถาบันราชภัฏ, องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านด่าน กับชาวบ้านทั้ง 5 หมู่บ้านจำนวน 1,107 ครัวเรือน ประชากร 4,414 คน ครอบคลุมพื้นที่ 1,530 ไร่ 2 งาน 223/10 ตรว.

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ในอดีตมีการทำประชาพิจารณ์เพื่อขอความคิดเห็นจากชาวบ้านเพื่อขอจัดสร้างสถานพินิจ,เตาเผาขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านด่านลานหอยแต่ได้รับการปฏิเสธจากชาวบ้านเพราะชาวบ้านได้อาศัยป่าเป็นที่ทำมาหากินและในปัจจุบันประชาชนได้รวมกลุ่มกันเป็นชมรมคนรักป่าบ้านด่านและได้ทำการติดป้ายเพื่อรณรงค์รักษาป่าทำแนวเขตและประกาศเป็นเขตป่าชุมชน

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

ชมรมคนรักป่าบ้านด่าน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย

ข้อสังเกต

พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์ที่ชาวบ้านรักษาไว้เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันและผลักดันจนมีการออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.) แต่ทางราชการหลายหน่วยงานต้องการจะเข้ามาใช้ประโยชน์ซึ่งทางชาวบ้านไม่ยินยอม และเป็นข้อขัดแย้งกันมาตลอด แต่ทางราชการก็ไม่ยอมที่จะยุติการดำเนินการ

2.2 การประกาศที่สาธารณประโยชน์เพื่อการใช้ที่ดินของส่วนราชการ (6 กรณี)

2.2.1 ที่สาธารณประโยชน์บึงหนองอ้อ ต.ทองเอน อ.อินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี

สภาพปัญหา

"บึงหนองอ้อ"เป็นบึงน้ำสาธารณประโยชน์ที่อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลทองเอนซึ่งชาวบ้านได้ใช้พื้นที่รอบบึงซึ่งเป็นน้ำท่วมถึงทำนาและปลูกบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัยมานาน เนื่องจากเป็นชาวบ้านที่ยากจนและไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง ปัจจุบัน องค์การบริหารส่วน

ตำบลทองเอนมีโครงการที่จะก่อสร้างเป็นอ่างเก็บน้ำ ตลาดกลางข้าวเปลือกและต้องทำการอพยพออกจากพื้นที่

ปัจจุบันยังไม่ได้ดำเนินการสร้างอ่างเก็บน้ำ ชาวบ้านยังคงทำกินในพื้นที่ ซึ่งชาวบ้านมีเหตุผลว่าหากทำแค่ลานตากข้าวชาวบ้านก็จะไม่ได้รับความเดือดร้อนมากนัก

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน ต.ทองเอน อ.อินทร์บุรี จำนวน 21 ราย ครอบคลุมพื้นที่ 118 ไร่ 2 งาน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ทางองค์การบริหารส่วนตำบลตรวจสอบพื้นที่และผู้เดือดร้อนพร้อมเสนอแนวทางแก้ไข กรณีที่มีที่อยู่อาศัยจะมีการจัดสรรงบประมาณให้เป็นค่ารื้อถอนให้ กรณีที่ทำกินจะหาพื้นที่เช่าให้ทำนาและส่งเสริมอาชีพให้ราษฎรที่เดือดร้อน

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

- 1.นางจิรวัฒน์ สีทา 51/1 หมู่ 7 ต.ทองเอน อ.อินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี
- 2.น.ส.สุนีย์ คงศาสน์ดี 13 หมู่ 10 ต.ทองเอน อ.อินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี

ข้อสังเกต

เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลมีความเข้าใจในความเดือดร้อนของชาวบ้าน จึงพยายามหาทางแก้ไขปัญหาด้วยวิธีประนีประนอมซึ่งทำให้ชาวบ้านพอใจและน่าจะยุติเรื่องลงได้ด้วยดี

2.2.2 ที่สาธารณประโยชน์ทุ่งคุยทองหมู่ 1 และหมู่ 7 ตำบลบ้านกล้วย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

สภาพปัญหา

ชาวบ้านอาศัยอยู่ในบริเวณทุ่งคุยทองมาเป็นเวลานานแล้วแต่ทางหน่วยงานราชการมาอ้างสิทธิและสร้างสำนักงานส่วนราชการต่างๆ บนพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านไม่มีที่ทำกิน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 1,7 ต.ทุ่งคุยทอง จำนวน 5,000 คน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ที่ดินจังหวัดจัดให้มีการเจรจากับชาวบ้านและทางสำนักงานที่ดินจังหวัดขอให้องค์การบริหารส่วนตำบล.และผู้นำชุมชนชี้เขตให้แน่นอนแต่ไม่สามารถทำได้เพราะหน่วยงานราชการมาสร้างสำนักงานหมดแล้ว

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.บ้านกล้วย อ.เมือง จ.สุโขทัย

ข้อสังเกต

ที่สารณณดงกล่าวไม่มีแนวเขตที่ชัดเจน ไม่มีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง แต่ทางราชการก็เข้าไปใช้ประโยชน์ในขณะที่ชาวบ้านบางรายมีเอกสารสิทธิ์ จึงทำให้หาข้อยุติไม่ได้

2.2.3 ที่สารณณประโยชน์ บึงสารณณหมู่ 9 ต.บ้านสวน อ.เมือง จ.สุโขทัย

สภาพปัญหา

ชาวบ้านฟ้องร้องต่อศาลปกครองว่าหน่วยงานราชการบุกรุกที่ของชาวบ้านเนื้อที่ประมาณ 5 ไร่ โดยเป็นพื้นที่มี น.ส. 3 ขณะนี้คดีอยู่ในศาลปกครอง

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 9 ชาวบ้านจำนวน 10 ครอบครัว ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 5 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

มีการเจรจากับชาวบ้าน โดยองค์การบริหารส่วนตำบล.บ้านสวน แต่ยังไม่มีความคืบหน้า

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.บ้านสวน อ.เมือง จ.สุโขทัย

ข้อสังเกต

การประกาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในพื้นที่ดังกล่าวได้กระทำการโดย องค์การบริหารส่วนตำบล.แจ้งไปยังกรมที่ดินให้มาดำเนินการออกให้โดยไม่ได้มีการพูดคุยปรึกษาหารือ และหาข้อมูลเบื้องต้นกับชาวบ้านเสียก่อน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นและเมื่อมีการแจ้งว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สารณณประโยชน์การดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืนมากขึ้น เพราะต้องไปดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์ โดย คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ หรือต้องไปฟ้องศาล

2.2.4 ที่สาธารณประโยชน์ บ้านหนองพระบึง หมู่ 6 ต.บ้านน้อย อ.โพธิ์ทะเล จ. พิจิตร

สภาพปัญหา

กรมชลประทานขุดหนองบึงแล้วหาที่ทิ้งดินไม่ได้ จึงได้ใช้ที่ส่วนหนึ่งของบึงเป็นที่ทิ้งดิน จำนวน 60-70 ไร่ ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวและจับจองที่ดินดังกล่าวไว้หมดแล้ว

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านกว่า 30 ครัวเรือน ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 60-70 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

กรมชลประทานได้ให้ องค์การบริหารส่วนตำบลจัดสรรที่ดินให้กับชาวบ้านแต่ทาง องค์การบริหารส่วนตำบลไม่มีอำนาจหน้าที่ในการกระทำการดังกล่าว จึงไม่สามารถจัดสรรที่ดินให้ได้

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านน้อย อ.โพธิ์ทะเล จ.พิจิตร

ข้อสังเกต

เมื่อมีปัญหาถึงแม้จะไม่มีข้อขัดแย้งแต่หน่วยงานของรัฐก็พยายามจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว ซึ่งหากไม่รีบดำเนินการแก้ไขปัญหาต่อไปอาจจะเกิดเป็นเรื่องขัดแย้งขึ้นมาได้

2.2.5 ที่สาธารณประโยชน์ ป่าเหือสนามบิน หมู่ 2 และหมู่ 3 ต.สีกหลอ อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์

สภาพปัญหา

ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าเหือสนามบินประมาณ 100 ราย เป็นที่ทำมาหากิน ยังไม่มีเอกสารสิทธิในขณะนี้ ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานขนส่งของรัฐต้องการขอใช้พื้นที่ดังกล่าวเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 2,3 จำนวน 100 ราย ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 1,000 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

1.องค์การบริหารส่วนตำบลสีกหลอจัดประชาคมหมู่บ้าน เพื่อขอใช้พื้นที่ แต่ได้รับการปฏิเสธจากชาวบ้าน

2.ชาวบ้านมีหนังสือร้องเรียนมายัง องค์การบริหารส่วนตำบลให้ยกเลิกการใช้พื้นที่ แต่ยังไม่มีความคืบหน้า

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.สัทหลง อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์

ข้อสังเกต

เมื่อราชการต้องการใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐที่มีการบุกรุกแต่เมื่อไม่มีกระบวนการช่วยเหลือผู้เดือดร้อน ก็กลายเป็นปัญหาข้อขัดแย้งขึ้นมาได้

2.2.6 ที่สาธารณประโยชน์คลองบางเหี้ยว หมู่ 4 ,5 ต.บางประมุง อ.โกรกพระ จ.นครสวรรค์

สภาพปัญหา

ทางราชการประกาศเขตนิคมอุตสาหกรรมทำให้ต้องอพยพประชาชนออกจากพื้นที่ มีการจ่ายค่าชดเชยให้ชาวบ้าน 127 ราย แต่ 44 ครอบครัวเห็นว่าค่าชดเชยน้อยและขออยู่ในที่อยู่เดิม เพราะมีที่เหลือจากการตั้งนิคมอุตสาหกรรมและชาวบ้านส่วนหนึ่งขอพิสูจน์สิทธิเนื่องจากมี สค. 1 ที่ครอบครองมาก่อนปี 2497 ส่วนพื้นที่ด้านตะวันออกออกเอกสารสิทธิไปแล้วกว่า 120 แปลง 532 ไร่และบางส่วนมีการบุกรุกโดยไม่มีเอกสารสิทธิ

ชาวบ้านไม่ยินยอมเช่าแต่ก็ยังไม่มีการดำเนินการใดๆ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

นางกิมไฉ่ พงษ์สุข กับพวกรวม 44 คน พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบไม่ชัดเจน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐกลางเห็นว่าควรให้เช่าตาม มติครม. 4 พ.ค. 2536 ในส่วนที่ออกเอกสารสิทธิไปแล้ว ให้จังหวัดนครสวรรค์รังวัดพิสูจน์สิทธิ และคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐมีมติให้เช่า

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มติครม.4 พ.ค. 2536

ระเบียบคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (ปี 2515)

ระเบียบ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐปี 2535

แหล่งข้อมูล

นางกิมไฉ่ พงษ์สุข หมู่ 4,5 ต.บางประมุง อ.โกรกพระ จ.นครสวรรค์

ข้อสังเกต

การประกาศจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมทำโดยไม่ได้มีการสำรวจพื้นที่จริงและไม่ได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมแต่แรกจึงทำให้เกิดปัญหา

2.3 การบุกรุกที่สาธารณประโยชน์โดยนายทุนและนักการเมืองท้องถิ่น (5 กรณี)

2.3.1 ที่สาธารณประโยชน์ บึงวงษ์ อ.เมือง อ.หันคาและ อ.สรรคบุรี จ.

ชัยนาท

สภาพปัญหา

ชาวบ้านในเขตตำบลห้วยสูง ได้เข้าไปร้องเรียน กับ ส.ส. เด็ดดวงดอกกรัก คุ่มชนะว่ามีผู้บุกรุกหนองน้ำสาธารณะบึงวงษ์ โดยมีเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือออกเอกสารสิทธิให้ ส.ส.เด็ดดวงดอกกรัก จึงขอให้จังหวัดดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง พบว่าพื้นที่ดังกล่าวได้ขึ้นทะเบียนไว้เมื่อปี 2477 เนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่เศษในการรังวัดเพื่อก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.)เมื่อปี 2538 ได้เนื้อที่ 1,121 ไร่ได้มีผู้คัดค้าน และมีการเพิกถอนเอกสารสิทธิไปก่อนหน้านี้ชาวบ้านร้องเรียนให้มีการตรวจสอบและเพิกถอนเอกสารสิทธิดังกล่าวและให้ดำเนินการกับผู้เข้าไปทำกินโดยผิดกฎหมาย ขณะนี้อยู่ระหว่างการพิสูจน์สิทธิ์

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน จำนวน 21 ราย ครอบคลุมพื้นที่ จำนวน 628 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐมีมติออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.)ในส่วนที่ไม่มีผู้คัดค้านไปก่อน ส่วนที่มีผู้คัดค้านก็ให้ดำเนินการพิสูจน์สิทธิต่อไป และในส่วนผู้บุกรุกทำกินโดยผิดกฎหมายก็จัดให้เขาโดยไม่กระทบต่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันของชาวบ้านคราวละ 5 ปี หากไม่ยินยอมเข้าก็ให้ดำเนินการตามกฎหมาย ขณะนี้ยังไม่มีความคืบหน้า

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐ

แหล่งข้อมูล

1.จนท.ที่ดินจังหวัดชัยนาท

2. นายทองดี สนอ่วม

ข้อสังเกต

1.ไม่มีการรวมตัวของชาวบ้านในการร้องเรียน ทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างล่าช้า ยังไม่ได้ข้อยุติ

2.ไม่มีกระบวนการช่วยเหลือชาวบ้านที่บุกรุกเลยนอกเหนือจากการเข้า

2.3.2 ที่สาธารณะทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์สลกบาตร เขตรอยต่อ ต.บ่อถ้ำ

และ ต.สลกบาตร อ. ขาววรลักษณ์ จ.กำแพงเพชร

สภาพปัญหา

ชาวบ้านร้องเรียนว่ามีผู้บุกรุกที่สาธารณะทุ่งเลี้ยงสัตว์สลกบาตรโดยเจ้าหน้าที่ออกเอกสารสิทธิให้นายทุน คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐเห็นว่าข้อมูลไม่เพียงพอให้ไปหาเพิ่มเติม

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 7 ต.สลกบาตร ประมาณ 336 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

คณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง กระทรวงมหาดไทยปี 39 สอบสวนแล้วพบว่ามิบุคคลครอบครองทำประโยชน์นำที่ดินไปออก นส.3 จำนวน 9 แปลง 336 ไร่ครอบคลุมที่สาธารณะทั้งหมด แต่ยังไม่มีความคืบหน้า

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน ม.61 (ฉบับที่ 9 พ.ศ.2543) , ระเบียบมหาดไทยว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ พ.ศ.2539

แหล่งข้อมูล

ชาวบ้านหมู่ 7ต.สลกบาตร หมู่ 2 ต.บ่อถ้ำ อ.สลกบาตร จ.กำแพงเพชร

ข้อสังเกต

การดำเนินการของ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ เป็นการดำเนินการที่อาศัยหลักฐานทางราชการเป็นหลัก ซึ่งหากทางหน่วยงานที่รับผิดชอบรายงานข้อเท็จจริงที่ไม่ครบถ้วน คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ รวมทั้งในคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐเองก็ไม่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วม อีกทั้งในกรณีนี้ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐก็ไม่ได้ใช้ภาพถ่ายทางอากาศมาประกอบเลย ซึ่งชาวบ้านตั้งข้อสังเกตว่าเพราะเป็นนายทุนที่มีอิทธิพล คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจึงไม่กล้าดำเนินการใดๆ

2.3.3 ที่สาธารณประโยชน์ หมู่ 3 ,4 และหมู่ 9 ต.ไม้งาม อ.เมือง จ.ตาก

สภาพปัญหา

นายประจวบ ธารบุปผา ราษฎร หมู่ 4 ร้องว่า ปี 2538 มีผู้บุกรุก(นายรักษ์ ดันดิสุนทรและนายไพศาล ชมพู กำนันตำบลไม้งาม)และครอบครองที่สาธารณประโยชน์ในพื้นที่หมู่ 3,4,9 และออก นส.2 ทับที่ในหมู่ 9 ปี 45 มีการบุกรุกอีกและเมื่อตรวจสอบอีกครั้งพบว่าที่ดังกล่าวได้ถูก

จำหน่ายไปจากทะเบียนแล้วในปี 2524 โดยไม่ได้ตรวจสอบการจัดทำแผนที่และการขึ้นทะเบียนในปี 2539

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

นายประจวบ ธารบุปผาและชาวบ้าน ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 3,600 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

จังหวัดตรวจสอบแล้วว่าเป็นที่สาธารณประโยชน์จริงจึงเพิกถอน นส.2 และจัดทำแผนที่กำหนดขอบเขตพร้อมทั้งขึ้นทะเบียน กรมที่ดินเห็นว่าควรให้จำหน่ายที่สาธารณประโยชน์ออกจากทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ของตำบลไผ่งามแต่ชาวบ้านไม่ยอม

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

นายประจวบ ธารบุปผา หมู่ 4 ต.ไผ่งาม อ.เมือง จ.ตาก

ข้อสังเกต

เมื่อนักการเมืองเป็นผู้บุกรุก ถึงแม้จะมีการร้องเรียนทางราชการก็สามารถช่วยเหลือและทำให้เป็นเรื่องที่ถูกต้องได้

2.3.4 แหล่งน้ำสาธารณประโยชน์ หมู่ 1 ต. ดอนลาน อ.ผักไห่ จ.อยุธยา

สภาพปัญหา

ปี พ.ศ. 2541 นายประยูร ลอเอี่ยม ร้องว่าต่อคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนกลาง (กบร.ส่วนกลาง) ว่าในปี พ.ศ.2537 นายฉัตร คำบรรเทิง ขุดดินไปถมแอ่งน้ำสาธารณประโยชน์จนหมดสภาพแอ่ง เคยร้องเรียนไปทางอำเภอ แต่ได้รับคำตอบว่าไม่มีงบประมาณและไม่ดำเนินการใดๆ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

นายประยูร ลอเอี่ยม และชาวบ้านหมู่ 1 ต.ดอนลาน แหล่งน้ำสาธารณะ หมู่ 1 ต.ดอนลาน อ.ผักไห่ จ.อยุธยา

กระบวนการแก้ไขปัญหา

เจ้าหน้าที่จากคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐกลางและอำเภอผักไห่ตรวจสอบแล้วไม่สามารถระบุขอบเขตได้และอ่านภาพถ่ายทางอากาศไม่ได้เพราะสภาพพื้นที่เปลี่ยนไป และทางอำเภอให้องค์การบริหารส่วนตำบล.ยื่นคำร้องขอรังวัดสอบเขตกับที่ดินจังหวัดสาขาเสนา แต่ยังไม่ได้อายุติ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2475

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

นายประยูร ละออเอี่ยม 29 หมู่ 1 ต.คลองลาน อ.ผักไห่ จ.อยุธยา

ข้อสังเกต

การอ่านภาพถ่ายทางอากาศที่เป็นเครื่องมือที่สำคัญของ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐไม่สามารถใช้ได้ผลทุกกรณี ดังเช่นกรณีนี้เป็นพื้นที่เล็กไม่สามารถชี้แนวเขตชัดเจนได้และสภาพพื้นที่เปลี่ยนไป

2.3.5 ที่สาธารณประโยชน์คลองลำซดอยู่แหล หมู่ 6 และหมู่ 8 ต.นิคม ยตรา อ.บางบ่อ จ.สมุทรปราการ

สภาพปัญหา

แนวเขตที่สาธารณะไม่ชัดเจน มีการอ้างสิทธิ์ครอบครองและฟ้องร้องผู้สัญจรฐานบุกรุกเคหาสถานในเวลากลางวัน ชาวบ้านเรียกร้องขอให้ตรวจสอบว่าเป็นที่สาธารณะอยู่หรือไม่ ขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการของ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

น.ส.โกศล คงเจริญ พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบไม่ชัดเจน

กระบวนการแก้ไข้ปัญหา

การตรวจสอบสภาพคลองไม่มีสภาพคลองที่สัญจรได้ ตื่นเงิน ชาวบ้านส่วนหนึ่งยินยอมให้ส่วนที่ทับซ้อนกลับไปเป็นคลองแต่บางรายไม่ยอม , อนุกรรมการอ่านภาพถ่ายฯไม่อ่านภาพถ่ายให้แต่แนะนำให้ชี้แนวทางคือ ให้รังวัดดูแต่ละรายว่าเนื้อที่เกินกว่าที่ระบุในโฉนดหรือไม่และให้กันแนวเขตลำซดอยู่แหลให้อยู่ในสภาพเดิมตามระวางสำรวจปี 2450(รศ.125) ต่อมามีการรังวัดโดยผู้แทนอำเภอบางบ่อนำชี้แนวเขตคลองด้วยความกว้าง 6 เมตรส่วนเจ้าพนักงานที่ดินชี้แนวเขตตามการครอบครองของชาวบ้าน ขณะที่ คณะกรรมการแก้ไข้ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดเห็นว่าจะได้ข้อยุติตามการนำชี้ของผู้แทนอำเภอบางบ่อ แต่ยังไม่ได้ข้อยุติ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 25497

แหล่งข้อมูล

ชาวบ้านหมู่ 6,8 ต.นิคมยตรา อ.บางบ่อ จ.สมุทรปราการ

คณะกรรมการแก้ไข้ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

ข้อสังเกต

แนวเขตไม่ชัดเจน ทุกคนต่างยืนยันสิทธิ์ของตน

2.4 การบุกรุกที่สาธารณประโยชน์โดยกลุ่มประชาชน (6 กรณี)

2.4.1 กรณีชาวบ้านขอใช้พื้นที่สาธารณประโยชน์หมู่ 6 ต.ดอนโพธิ์ อ.เมือง จ.ลพบุรี

สภาพปัญหา

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการประกาศสงวนหวงห้ามพื้นที่สาธารณประโยชน์ ในเขตโก่งธนู จักรวรรดิ ดอนโพธิ์ อ.เมือง จ.ลพบุรี คือหนองสังวาลย์,หนองศิระกระเปือ ,รางวัดโคใหญ่ ,หนองตากวย ,ไต่ตาคำ,หนองจอก มีเนื้อที่ประมาณ 756 ไร่ ต่อมาได้มีชาวบ้านเข้าไปบุกรุกอยู่อาศัยและทำกินประมาณ 50 ปีมาแล้วซึ่งชาวบ้านรับทราบว่าเป็นที่ดินที่สงวนหวงห้ามแต่เนื่องจากตนไม่มีที่ดินทำกินจึงต้องไปบุกรุกซึ่งทางผู้นำหมู่บ้านความเข้าใจปัญหาและต้องการจะนำพื้นที่ดังกล่าวไปจัดให้ผู้บุกรุกที่เป็นผู้ยากไร้เช่าเพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมายต่อไป โดยได้นำเสนอความคิดเห็นดังกล่าวต่อผู้ว่าราชการจังหวัดในปี พ.ศ. 2542 แต่ทางจังหวัดไม่อนุมัติ จึงได้ยุติเรื่องไป และชาวบ้านก็ยังคงอยู่อาศัยทำกินมาตลอด แต่ในขณะเดียวกันก็มีผู้บุกรุกบางรายที่เป็นคนมีฐานะดีและสามารถออกเอกสารสิทธิในพื้นที่ดังกล่าวได้ ความต้องการของชาวบ้านในปัจจุบันคือต้องการให้ทางราชการดำเนินการจัดพื้นที่ดังกล่าวให้แก่ชาวบ้านที่บุกรุกได้เช่าเพื่อทำประโยชน์ต่อไป

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

หมู่ 5 จำนวน 60 ครัวเรือน หมู่ 4 , 6 จำนวน 150 ครัวเรือน รวม 210ครอบครัว

หนองสังวาลย์ จำนวน 150 ไร่ หนองศิระกระเปือ จำนวน 270 ไร่ รางโคใหญ่-หนองตากวย จำนวน 12 ไร่ รางโคใหญ่-ไต่ตาคำ จำนวน 210 ไร่ หนองจอก 60 ไร่ ไต่ตาแมน 7 ไร่ รวม 709 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหาใด ๆ จากรัฐ ในรายงานของสำนักงานที่ดินจังหวัดระบุดีเพียงว่าเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีชาวบ้านบุกรุก และในพื้นที่หมู่ 5 ที่มีการขอออกเอกสารสิทธิก็อยู่ระหว่างการดำเนินการออกเอกสารสิทธิเพิ่มเติม

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497
- 2.ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.2535

แหล่งข้อมูล

- 1.นายอุดม เปรมปราคัน 45/1 หมู่ 6 ต.ดอนโพธิ์
- 2.นายสมคิด พะศรี 13/1 หมู่ 5 ต.ดอนโพธิ์

ข้อสังเกต

- 1.พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ดินสาธารณประโยชน์ที่ประชาชนเลิกใช้ประโยชน์ร่วมกันแล้ว ซึ่งชาวบ้านที่ไปบุกรุกก็ทราบว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ดินสาธารณประโยชน์ และมีความต้องการเพียงให้ตนได้อยู่อาศัยและทำกินต่อไปเท่านั้น เมื่อผู้นำหมู่บ้านพยายามหาทางออกในการแก้ไขปัญหา แต่ทางราชการกลับยึดติดกับกฎหมายโดยเคร่งครัดจนไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้
- 2.มีการเลือกปฏิบัติ คือ ในขณะที่ชาวบ้านเรียกร้องให้ตนสามารถอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายแต่ไม่ได้รับอนุญาต แต่ในกรณีของคนที่มีฐานะดีกลับได้รับเอกสารสิทธิ์

2.4.2 ที่สาธารณประโยชน์สนามเพาะหรือเนินสำโรง ม. 5 ต.ธรรมามูล อ.เมือง จ.ชัยนาท

สภาพปัญหา

มีหนังสือร้องเรียนว่า ชาวบ้าน 2 รายบุกรุกที่สาธารณะ จากการสอบถามชาวบ้านแจ้งว่าได้รับที่เป็นมรดกจากบิดา มารดา ในปี 2515 หนึ่งราย อีกหนึ่งรายเป็นการซื้อสิทธิมา ที่ดินนี้ออกเป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.)ในปี 2544 โดยนางสื่อน วังษ์โต นายไพศาล สุทธนารักษ์ และ น.ส.ศิรินทร สุทธนารักษ์ คัดค้านแต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์จึงไปฟ้องศาลปกครอง ต่อมาศาลปกครองจำหน่ายคดีและให้โอนไปศาลยุติธรรมแทน ขณะนี้กำลังอยู่ระหว่างการดำเนินคดี

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

นางสื่อน วังษ์โต นายไพศาล สุทธนารักษ์ และนางสาวศิรินทร สุทธนารักษ์ จำนวน 3 ราย ครอบครองพื้นที่ในที่ดินสาธารณะ 27 ไร่ 2 งาน 25 ตารางวา เนื้อที่ที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ 19 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

อยู่ระหว่างการดำเนินคดีของศาล

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

- 1.นางสื่อน วังษ์โต หมู่ 5 ต.ธรรมามูล อ.เมือง จ.ชัยนาท
- 2.องค์การบริหารส่วนตำบล.ธรรมามูล

ข้อสังเกต

- 1.ชาวบ้านผู้เดือดร้อนยืนยันว่าได้รับมรดกมาจากบิดามารดา และทำกินในพื้นที่มาตลอด ไม่ได้อยู่ในที่ดินสาธารณประโยชน์แต่อย่างใด
- 2.ที่สาธารณประโยชน์ที่ออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.)นั้นออกมาทับที่ของตน เพราะที่สาธารณะเดิมไม่ได้มีเท่าที่ออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.)

3.ชาวบ้านเชื่อมั่นว่าหลักฐานของตนดีกว่า จึงดำเนินการฟ้องร้อง

2.4.3 ที่สาธารณประโยชน์หนองสีบาต หมู่ 9 ตำบลปากแคว อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

สภาพปัญหา

ชาวบ้านได้อาศัยอยู่ในบริเวณหนองสีบาต มาเป็นระยะเวลานานแต่ถูกกล่าวหาว่าบุกรุกที่สาธารณประโยชน์สีบาต เพราะเป็นพื้นที่ใจกลางเมืองราคาสูง ทำให้ข้าราชการและชาวบ้านต้องมีปัญหากันเรื่อยมา

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านบริเวณหนองสีบาต จำนวน 10 กว่าครอบครัว

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่มีดำเนินการแก้ไขปัญหาใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.ปากแคว อ.เมือง จ.สุโขทัย

ข้อสังเกต

ไม่มีการรวมตัวของชาวบ้านและไม่มีการร้องเรียน จึงไม่มีการดำเนินการแก้ไขใดๆ จาก
ทางราชการ

2.4.4 ที่สาธารณประโยชน์ตำบลวังหิน อ.เมือง จ.ตาก

สภาพปัญหา

ชาวบ้านถมฝั่งแม่น้ำเพื่อทำเป็นที่อยู่อาศัยและทำกินอยู่บนที่ดินของกรมเจ้าท่า ต่อมากรมเจ้าท่าได้มาเจรจากับ องค์การบริหารส่วนตำบล.เพื่อให้ชาวบ้านออกจากบริเวณดังกล่าว ทำให้เกิดกรณีพิพาทระหว่างชาวบ้านกับองค์การบริหารส่วนตำบล. วังหิน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ

กระบวนการแก้ไขปัญหา

มีการแจ้งระงับการบุกรุกของประชาชนที่นำดินมาถมที่เพื่อจับจองเป็นเจ้าของ , องค์การบริหารส่วนตำบล.ขอความร่วมมือจากประชาชนในหมู่บ้านไม่ให้บุกรุกที่ดังกล่าว

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.วังหิน อ.เมือง จ.ตาก

ข้อสังเกต

มีความพยายามในการประนีประนอมระหว่างราชการ องค์การบริหารส่วนตำบล.และชาวบ้าน โดยในเบื้องต้นเป็นการขอความร่วมมือเพื่อไม่ให้มีการบุกรุกพื้นที่ต่อไป

2.4.5 ที่สาธารณประโยชน์ บ้านร่องตะแบก หมู่ 10 ต.วัดป่า อ.หล่มสัก จ. เพชรบูรณ์

สภาพปัญหา

ที่ดิน 288 ไร่ในเขตหมู่ 10 มีชาวบ้านบุกรุกทำการเกษตรและอ้างกรรมสิทธิ์ครอบครอง เพราะ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จะเข้ามาสร้างศูนย์วิทยบริการและนายทุนมาซื้อที่ดินบริเวณดังกล่าว

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน 30 ราย ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 288 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

สำนักงานที่ดินลงพื้นที่ตรวจสอบเขตทุ่งสาธารณะ

องค์การบริหารส่วนตำบลจัดประชาคมกับชาวบ้านเรื่องเอกสารสิทธิ

นายอำเภอเรียกปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลไปพบเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา แต่ยังไม่ได้ข้อยุติ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.วัดป่า อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์

ข้อสังเกต

ความต้องการใช้ที่ดินเพื่อสร้างสถานที่ราชการหรือหน่วยงานของรัฐก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ โดยเฉพาะพวกนายทุนที่มีโอกาสจะได้ผลประโยชน์จากการบุกรุกนั้น

2.4.6 ที่สาธารณประโยชน์เกาะลอย หมู่ 4 ต.เจ้าเจ็ด อ.เสนา จ. อยุธยา

สภาพปัญหา

นายไพรซ์ เกิดเพิ่มพูน ร้องว่าทางอำเภอเสนาฟ้องขับไล่ตนออกจากพื้นที่เพียงรายเดียว ทั้งๆที่มีผู้บุกรุกในพื้นที่เดียวกันหลายสิบรายซึ่งไม่เป็นธรรม อำเภอผ่อนผันให้นายไพรซ์ 1 ปีและส่วนรายอื่นให้ลงบันทึกยอมรับว่าบุกรุกที่สาธารณะ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน 90 ราย ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 24 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

จังหวัดชี้แจงว่าเหตุที่ฟ้องนายไพรซ์เพียงคนเดียวเพราะว่านายไพรซ์เป็นผู้บุกรุกใหม่เพียงรายเดียวต้องฟ้องเพื่อไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่าง ส่วนรายอื่นอยู่มา 30 ปีถ้าหากฟ้องตอนนี้จะได้รับความเดือดร้อน ปี 2535 จังหวัดขอให้ที่ดินจังหวัดถอนสภาพที่สาธารณประโยชน์เนื่องจากที่ดินเปลี่ยนสภาพไป

นายไพรซ์จะยกบ้านให้เทศบาลและมีเงื่อนไขว่าต้องให้ตนเช่าอาศัยต่อไปแต่จังหวัดไม่ยอม ปี 2545 ทางจังหวัดขึ้นทะเบียนผู้บุกรุก 90 ราย

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2475

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

นายไพรซ์ เกิดเพิ่มพูน หมู่ 4 ต.เจ้าเจ็ด อ.เสนา จ.อยุธยา

ข้อสังเกต

นายไพรซ์เคยเป็นประธานสภาภิบาล อาจมีเรื่องการเมืองเข้าไปเกี่ยวข้อง

2.5 การประกาศที่สาธารณประโยชน์เพื่อการอนุรักษ์ (2 กรณี)

2.5.1 อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย หมู่ 3,4, 5,7,8,9 องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่า เทศบาลเมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย

สภาพปัญหา

ชาวบ้านอาศัยอยู่ที่ดังกล่าวมาเป็นเวลาช้านานนับร้อยปีแต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ต่อมาทางหน่วยงานราชการประกาศเป็นที่สาธารณะทับที่ชาวบ้านอยู่อาศัยพร้อมทั้งประกาศเขตอุทยานประวัติศาสตร์ ให้ชาวบ้านอพยพออกไป แต่ชาวบ้านไม่ยอม มีนักการเมืองท้องถิ่นมาหาเสียงเป็นระยะว่าจะช่วยชาวบ้านแต่ก็ไม่มีความคืบหน้าใดๆ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 3,4,5,7,8,9 รวม 6 หมู่บ้าน ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 20,000 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ในอดีตชาวบ้านประท้วงประกาศของหน่วยงานดังกล่าวและองค์การบริหารส่วนตำบลได้ประชุมชี้แจงกับชาวบ้าน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลจะทำการออกหนังสือสำคัญที่หลงให้และจะประสานกับสำนักงาน ที่ดินจังหวัดเพื่อมารังวัดเขตให้ชัดเจน

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย

ข้อสังเกต

การประกาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในพื้นที่ดังกล่าวได้กระทำโดย องค์การบริหารส่วนตำบล.แจ้งไปยังกรมที่ดินให้มาดำเนินการออกให้โดยไม่ได้มีการพูดคุยปรึกษาหารือและหาข้อมูลเบื้องต้นกับชาวบ้านเสียก่อน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นและเมื่อมีการแจ้งว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์การดำเนินการแก้ไขปัญหาก็ยุ่งยากมากขึ้น เพราะต้องไปดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์ โดย คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ หรือต้องไปฟ้องศาล

2.5.2 ที่สาธารณประโยชน์บึงบอระเพ็ด ต.พนมเศษ อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์

สภาพปัญหา

ชาวบ้านร้องเรียนว่าทำกินมากกว่า 80 ปี(นับย้อนหลังตั้งแต่ ปี 2537)ไม่มีเอกสารสิทธิ์ และกรมประมงได้กำหนดเขตบึงบอระเพ็ดทับที่บ้าน จึงเรียกร้องให้กำหนดเขตบึงบอระเพ็ดใหม่ เฉพาะส่วนที่กรมประมงต้องการใช้ประโยชน์จริงๆ ส่วนที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ให้ออกเอกสารสิทธิ์ให้ชาวบ้าน

ขณะนี้กำลังสำรวจทางกายภาพและทำการถ่ายภาพทางอากาศเพื่อตรวจสอบสิทธิการครอบครองและออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.)

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน ต.พนมเศษ อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์ ชาวบ้าน อ.เมือง,อ.ท่าตะโก,อ.ทับกฤช และชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตบึงบอระเพ็ดทั้งหมดกว่า 2,618 ราย ครอบคลุมพื้นที่ จำนวน 95,544 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

จังหวัดตรวจสอบข้อเท็จจริงพบว่า มีประชาชนบุกรุกเข้าไป ในปี 2539 คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐกลางให้แก้ไขปัญหตามมติ ครม.วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2536 และให้คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดตรวจสอบการครอบครองที่ดินและใช้ภาพถ่ายทางอากาศปี 2495 เนื่องจากมีหลายหน่วยงานเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนกลางจึงให้กรมธนารักษ์วินิจฉัยว่าบึงบอระเพ็ดยังเป็นที่ราชพัสดุทั้งแปลงหรือไม่ ปี 2544 กรมธนารักษ์วินิจฉัยว่า พื้นที่ที่ถูกถอนการหวงห้ามปี 2480 ได้กลายเป็นที่รกร้างว่างเปล่า แต่ส่วนที่ยังไม่ถูกเพิกถอนจะมีสถานะเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินโดย

เฉพาะยังเป็นที่ยึดถือต่อไปตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1304(3) และ มาตรา 4 พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518 ต่อมาในปีพ.ศ. 2545 จังหวัดได้ทำการสำรวจ ทางกายภาพและทำภาพถ่ายทางอากาศเพื่อตรวจสอบสิทธิการครอบครองและออก หนังสือ สำคัญสำหรับที่ดินหลวง(นสล.)ต่อไป แต่ยังไม่ได้ข้อยุติ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประกาศของกรมประมง 3 ฉบับ,

ประกาศจังหวัดนครสวรรค์เรื่อง กำหนดบริเวณบึงบอระเพ็ดเป็นประเภทที่รักษาพันธุ์พืช และกำหนดเครื่องมือที่อนุญาตให้ใช้ทำการประมง พ.ศ.2515

พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1304(3)

แหล่งข้อมูล

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

ข้อสังเกต

ฝ่ายราชการสันนิษฐานว่า ในปี 2480 มีกฤษฎีกาเพิกถอนพื้นที่บางส่วนทำให้พื้นที่บึง บอระเพ็ดลดลงมาก ทำให้ประชาชนเข้าใจผิดว่าได้มีการเพิกถอนสภาพบึงบอระเพ็ดไปแล้ว และ เมื่อกรมประมงกำหนดเขตใหม่ทำให้ประชาชนเข้าใจว่ากรมประมงประกาศเขตทับที่ดินของตน/ ประชาชนไม่มีเอกสารสิทธิยืนยัน

3. ปัญหาการใช้ประโยชน์ในที่ดินราชพัสดุ (5 กรณี)

3.1 ที่ราชพัสดุ ต.คลองห้า และ ต.คลองหก อ.ธัญญะบุรี จ.ปทุมธานี

สภาพปัญหา

ที่ดินในพื้นที่คลอง 5,6 เดิมเป็นที่ลุ่ม เป็นพื้นที่ของราชพัสดุและได้มีการให้ชาวบ้านเช่าที่ ดินเพื่อทำนามานานแล้ว ต่อมา มีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำพระราม 9 และกรมธนารักษ์บอกยกเลิก การเช่าที่ของชาวบ้าน ให้ชาวบ้านย้ายออกจากพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือด ร้อน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน ต.คลอง 5,6

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ชาวบ้านร้องเรียนเรื่องความเดือดร้อนไปยังสำนักงานธนารักษ์ จังหวัดปทุมธานี และ สำนักงานธนารักษ์จังหวัดได้ ส่งเรื่องให้กรมธนารักษ์ตรวจสอบข้อเท็จจริง

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518

2.ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. 25354

แหล่งข้อมูล

สำนักงานที่ดินจังหวัดปทุมธานี

ข้อสังเกต

การดำเนินการของกรมธนารักษ์เป็นการดำเนินการที่ไม่สนใจความเดือดร้อนของชาวบ้าน ไม่มีการดำเนินการใดๆ เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านเลย ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก

3.2 พื้นที่ราชทัณฑ์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.กำแพงเพชร

สภาพปัญหา

พื้นที่ปัญหามีชาวบ้านได้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2501 โดยไม่มีผู้คัดค้าน ต่อมากรมราชทัณฑ์ได้จับกุมข้อหาบุกรุก แต่ัยการสั่งไม่ฟ้องคดี เพราะตรวจสอบแล้วเห็นว่าเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า ทางราชการมิได้สงวนไว้เพื่อสาธารณประโยชน์ ในปี 2512 ได้มีการเสียภาษีบำรุงท้องที่ (ภบท. 6) ต่อมาปี 2526 หน่วยศิลปากรที่ 3 จังหวัดกำแพงเพชรได้เข้ามาขบไต่ชาวบ้าน โดยอ้างว่าเป็นพื้นที่กรมศิลปากรนำขึ้นทะเบียนไว้ตามประกาศกรมศิลปากรปี 2511 จึงไม่สามารถให้ชาวบ้านอยู่อาศัยได้ และไม่สามารถตกลงกันได้ ขณะนี้อยู่ระหว่างรอการวินิจฉัยข้อเสนอของชาวบ้านจากคณะกรรมการ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ไม่ชัดเจนเนื่องจากชาวบ้านมาร่วมเรียกร้องบ้าง ไม่มาบ้าง ทั้งทางชาวบ้านและทางราชการก็ไม่เคยมีการสำรวจข้อมูลที่ชัดเจน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

มีการแต่งตั้งกรรมการเพื่อแก้ปัญหา พร้อมทั้งมีการประชุมเสนอแนวทางแก้ปัญหาถึง 3 ครั้ง แต่ที่ผ่านมาก็ไม่ได้มีการดำเนินการตามข้อตกลงอย่างจริงจัง จนข้อเสนอครั้งล่าสุดชาวบ้านเห็นว่าจำนวนเงินที่ทางราชการเสนอให้ไม่เพียงพอที่จะไปซื้อที่อยู่ที่ทำกินแห่งใหม่ จึงได้เสนอให้คณะกรรมการพิจารณา คือให้จัดหาที่ดินหรือเพิ่มเงินค่าเวนคืนให้ และในระหว่างนี้ให้อยู่อาศัยในที่เดิมไปจนกว่าจะตกลงกันได้ โดยไม่ขับไล่ แต่ยังไม่มีความคืบหน้า

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ และ พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518

แหล่งข้อมูล

นายภี ดวงรัตน์ และ นายเสนาะ แก้วลี ต.ในเมือง อ.เมือง จ.กำแพงเพชร

ข้อสังเกต

มีการแก้ไขปัญหาโดยมีชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วม จึงทำให้การแก้ปัญหาน่าจะยุติลงได้ด้วยดี เพราะมีการประนีประนอมกันทั้งสองฝ่าย

3.3 สนามบินเก่า หมู่ 8 ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

สภาพปัญหา

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหลุมจะทำการก่อสร้างที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหลุม ในบริเวณที่เป็นสนามบินเก่าเนื้อที่ประมาณ 50 ไร่ แต่ในพื้นที่ดังกล่าวมีชาวบ้านเข้าไปทำมาหากินอยู่ ชาวบ้านจึงไม่ยอมให้ทำการก่อสร้าง ขณะนี้ยังไม่ได้รับการแก้ไข้ปัญหา

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 2,8 จำนวน 3 ครอบครัว ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 50 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหลุมเข้าไปไกล่เกลี่ยกับชาวบ้าน ชาวบ้านบางคนยอมให้ แต่ชาวบ้านบางคนไม่ยอมให้และพยายามเรียกร้องค่าเสียหายจากองค์การบริหารส่วนตำบล ขณะนี้ยังไม่มีการดำเนินการใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหลุม อ.เมือง จ.สุโขทัย

ข้อสังเกต

พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ราชพัสดุอยู่ในความดูแลของกรมธนารักษ์ องค์การบริหารส่วนตำบลต้องขออนุญาตเข้าไปใช้ประโยชน์ก่อน

3.4 ที่ราชพัสดุ ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์

สภาพปัญหา

ชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวม้ง ซึ่งหลังจากยุติการต่อสู้กับทางราชการ ก็ได้รับการจัดสรรให้อยู่อาศัยและทำกินอยู่ในที่ราชพัสดุและพื้นที่บางส่วนอยู่ในความดูแลของกรมประมงสงเคราะห์ แต่ยังไม่ได้รับเอกสารสิทธิ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ราษฎร ต.เข็กน้อย จำนวน 9,873 คน พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบไม่ชัดเจน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

องค์การบริหารส่วนตำบลเคยรวบรวมสถิติผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่เดือดร้อนส่งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ยังไม่มีความคืบหน้าใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์

ข้อสังเกต

การดำเนินการของรัฐในการช่วยเหลือชาวบ้านเป็นการดำเนินการที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ใช้ข้อมูลของทางราชการเป็นหลัก จึงทำให้ไม่ได้ข้อมูลที่เป็นความจริง ทำให้การแก้ไขปัญหา ไม่ได้ช้อยติ

3.5 ที่ราชพัสดุหมายเลข สป.1193 หมู่ 1,2,5,8 และ 12 ต.แหลมฟ้าผ่า

อ.พระสมุทรเจดีย์ จ.สมุทรปราการ

สภาพปัญหา

ที่ดังกล่าวอยู่ในความดูแลของหน่วยทหารเรือป้อมพระจุลจอมเกล้า กองทัพเรือ ชาวบ้านได้อยู่อาศัยและใช้พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นเวลา 40-50 ปี โดยทำสัญญาเช่าเป็นรายปี ต่อมาปี 2542 ซึ่งชาวบ้านเห็นว่ากองทัพเรือมิได้นำพื้นที่ไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง จึงเรียกร้องขอทำกินไปพลางก่อน จนกว่ากองทัพเรือจะมีความจำเป็นต้องใช้พื้นที่อย่างแท้จริง

กองทัพเรือแจ้งว่ามีความจำเป็นต้องใช้พื้นที่บางส่วนเป็นสนามฝึก จึงต้องเลิกสัญญาส่วนพื้นที่ที่เหลือจะพิจารณาต่อไป

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน 500 ครอบครัว หมู่ 1,2,5,8,12 ต.แหลมฟ้าผ่า อ.สมุทรเจดีย์ จ.สมุทรปราการ

กระบวนการแก้ไขปัญหา

อยู่ระหว่างการพิจารณาของทหารเพื่อจัดให้ชาวบ้านเช่าที่

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518

แหล่งข้อมูล

นายพิรพันธุ์ พันธุ์ศิริ

ข้อสังเกต

หากกองทัพเรือให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณาว่าจะใช้สถานที่ตรงไหนอย่างไร ก็น่าจะจัดการแก้ไขปัญหาได้

4. ปัญหาการใช้ประโยชน์ในที่ดินทหาร (10 กรณี)

4.1 การประกาศเขตที่ดินทหารทับที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน (7 กรณี)

4.1.1 ปัญหาที่ดินทหารทับที่ทำกินของชาวบ้านบ้านน้ำจันทน์ หมู่ 2,3 ต.เขาสามยอต อ.

เมือง จ.ลพบุรี

สภาพปัญหา

ชาวบ้านน้ำจันทน์เป็นชาวเวียงจันทน์ที่ถูกอพยพมาอยู่ที่บ้านน้ำจันทน์กว่า 100 ปีมาแล้ว ซึ่งชาวบ้านได้อยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ดังกล่าวอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด แต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ใดๆ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2475 กองทัพบกได้ประกาศสงวนหวงห้ามพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตพื้นที่ทหาร ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถออกเอกสารสิทธิ์ได้ และในปี พ.ศ. 2536 ทหารได้ทำการเวนคืนที่ดินชาวบ้านไปประมาณ 400 ไร่ ทำให้ชาวบ้านเหลือเพียงพื้นที่ทำไร่และที่อยู่อาศัยเท่านั้น ต่อมาในระหว่างปี พ.ศ. 2539 – 2540 ทางทหารต้องการอพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่อีกครั้ง แต่คราวนี้ชาวบ้านไม่ยินยอมและได้รวมตัวกันร้องเรียนต่อทางจังหวัดให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการให้ทางราชการยกเลิกเพิกถอนแนวเขตพื้นที่ทหารออกไปจากที่ดินของตนและให้ดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ให้

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 2 และหมู่ 3 ต.เขาสามยอต อ.เมือง จ.ลพบุรี (ไม่ทราบจำนวนและพื้นที่ชัดเจนเพราะแนวเขตไม่ชัดเจน)

กระบวนการแก้ไขปัญหา

จังหวัดลพบุรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแก้ไขปัญหา โดยคณะกรรมการชุดดังกล่าวได้มีมติให้ส่งเรื่องไปให้ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ(กปร.) ดำเนินการอ่านภาพถ่ายทางอากาศเพื่อพิสูจน์สิทธิว่าชาวบ้านได้ครอบครอง ทำประโยชน์มาก่อนการประกาศสงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ทหารหรือไม่ ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างดำเนินการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518
- 2.ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.2535

แหล่งข้อมูล

1. นายทวี ลาสกุล 06-1294405
- 2.สำนักงานคณะกรรมการแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดลพบุรี

ข้อสังเกต

1. ปัญหาความขัดแย้งหลักเกิดมาจาก

1.1.การดำเนินการประกาศเขตพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตทหารนั้นกระทำโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน

1.2.การยึดถืออำนาจตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยทางกองทัพบกถือว่าการประกาศ หวงห้ามดังกล่าวถูกต้องแล้ว ทั้งที่ไม่เคยมีการมาสำรวจข้อเท็จจริงในพื้นที่ว่า มีการใช้ประโยชน์ อย่างไรในพื้นที่หรือไม่ ดังนั้นทางกองทัพบกจึงพยายามทำการอพยพชาวบ้าน รวมทั้งการข่มขู่ไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปทำประโยชน์ในที่ดินด้วย และเมื่อมีการกดดันชาวบ้านมากๆ จึงทำให้ชาวบ้าน ต้องรวมตัวกันต่อสู้ จึงเกิดเป็นความขัดแย้งขึ้นมา

2.กระบวนการแก้ไขปัญหา

แม้ว่าจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแก้ไขปัญหาก็ตาม แต่เนื่องจากตัวแทนของชาวบ้านที่เข้าไปเป็นกรรมการก็ยังคงเป็นเสียงส่วนน้อย และคณะกรรมการดังกล่าวก็อ้างถึงข้อจำกัด ในการทำหน้าที่และผลักดันให้นำปัญหาเข้าสู่การพิจารณาของ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งมีโครงสร้างที่แน่นอนอยู่แล้วและไม่มีชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยเลย อีกทั้งกระบวนการของ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐก็ล่าช้ามาก ปัจจุบันยังไม่สามารถอ่านภาพถ่ายทางอากาศได้เลย แต่ทั้งนี้อาจจะเกิดจากความเข้มแข็งของชาวบ้านด้วย เพราะที่ผ่านมาชาวบ้านคัดค้านอยู่ในพื้นที่เท่านั้น ไม่มีการติดตามการแก้ไขปัญหาแต่อย่างใด

4.1.2 ปัญหาที่ทหารทับที่ของชาวบ้านหมู่ที่ 6 ต.ทะเลชุบศร อ.เมือง จ.ลพบุรี

สภาพปัญหา

กลุ่มชาวบ้านหมู่ 6 จำนวน 24 ครอบครัวส่วนใหญ่เป็นข้าราชการทหารบำนาญ หรือบุตรหลาน ได้ซื้อที่ดินในพื้นที่พิพาทซึ่งเดิมเป็น สค.1 เนื้อที่ประมาณ 8 ไร่เศษ และปลูกบ้านเรือนอาศัยอยู่ในพื้นที่จนถึงปัจจุบัน มีหลักฐานเป็น น.ส. 3 ทุกราย จนกระทั่งปี พ.ศ. 2522 ทหารได้เข้ามารังวัด ที่และแจ้งให้ชาวบ้านทราบว่าพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตพระราชกฤษฎีกาสงวนหวงห้ามพื้นที่ไว้ใช้ประโยชน์ในราชการทหาร พ.ศ. 2478 ชาวบ้านไม่ยินยอมอ้างว่าตนเองได้อยู่มานานแล้วและมีเอกสารสิทธิ์ ซึ่งเมื่อตอนออกเอกสารสิทธิ์ได้มีการติดประกาศไว้ 30 วันแต่ทหารก็มิได้ทำการคัดค้านแต่อย่างใด จึงร้องเรียนให้กรมการทหาร สถาผู้แทนราษฎรช่วยดำเนินการแก้ไขปัญหาให้ โดยต้องการให้ทางราชการยกเลิกเพิกถอนแนวเขตพื้นที่ทหารออกไปจากที่ดินของตนและให้ดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ให้

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

24 ครอบครัว เนื้อที่ 8 ไร่เศษ

กระบวนการแก้ไขปัญหา

หลังจากยื่นเรื่องต่อกรมการทหาร ฯ แล้ว ทางกรมการทหาร ฯ ได้เรียก เจ้าหน้าที่ทหารจาก มณฑลทหารบกที่ 13 จ.ลพบุรี มาชี้แจง ซึ่งทางทหารแจ้งว่าได้ยื่นเรื่องให้ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐพิจารณาไปแล้ว กรมการทหาร ฯ จึงมีมติให้รอผลการ

พิจารณาของ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 จนถึงปัจจุบัน คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐมีมติว่า นส.3 ของชาวบ้านออกโดยมิชอบด้วยกฎหมายให้ทำการเพิกถอนเสีย ชาวบ้านอุทธรณ์ แต่ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐยืนยันผลการพิจารณา และขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินงานของกรมที่ดินที่ทำการรังวัดเพื่อเพิกถอน น.ส. 3 ดังกล่าว ชาวบ้านจึงได้ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อ นายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2547 แต่ยังไม่มีความคืบหน้าใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518
- 2.ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.2535

แหล่งข้อมูล

- 1.สำนักงานคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ จ.ลพบุรี
- 2.นายชัยวัฒน์ ปานเนียม 01-9442859
- 3.สำนักงานที่ดิน จ.ลพบุรี

ข้อสังเกต

1.การดำเนินงานของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐยึดถือหลักฐานทางราชการที่เจ้าหน้าที่ถืออยู่เป็นหลัก ไม่ได้ยึดถือตามหลักฐานทางราชการที่ออกให้ชาวบ้าน เช่น ส.ค.1 น.ส.3 เป็นต้น

2.การดำเนินงานของ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ไม่ได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้าไปชี้แจงข้อเท็จจริงเลย รวมทั้งไม่มีการลงพื้นที่ไปสอบถามข้อเท็จจริงจากชาวบ้านด้วย ทำให้ไม่ได้รับรู้ข้อมูลความเดือดร้อนของชาวบ้านโดยตรง

3.การทำงานของ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐมีความล่าช้ามาก มีการร้องเรียนตั้งแต่ปี 2522 แต่มาพิจารณาเสร็จในปี 2547

4.เนื่องจากชาวบ้านผู้เดือดร้อนมีจำนวนน้อยทำให้การติดตามการแก้ไขปัญหานั้นไปด้วยความยากลำบากเนื่องจากขาดงบประมาณ จึงอาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้หน่วยงานที่รับผิดชอบไม่สนใจที่จะแก้ไขปัญหานั้น เพราะเห็นว่าไม่มีการติดตามเรื่อง

4.1.3 ปัญหาที่ทหารทับที่ดินของชาวบ้าน บ้านท่าแค หมู่ 1,2 บ้านดอนตู หมู่ 9 ต.ท่าแค อ.เมือง จ.ลพบุรี

สภาพปัญหา

ชาวบ้านบ้านท่าแค,บ้านดอนตู ได้อยู่อาศัยในพื้นที่พิพาทมากกว่าร้อยปี โดยมีอาชีพทำนาและทำไร่เป็นหลัก แต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ใดๆ แต่มีหลักฐานแสดงการครอบครองเป็น ส.ค. 1และ ภท.5 จนกระทั่ง ในระหว่างปี พ.ศ.2500 ทหารได้มารังวัดปักแนวเขตและแจ้งให้ชาวบ้านทราบ

ว่าพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตพระราชฤทธิกาสงวนหวงห้ามพื้นที่ไว้ใช้ประโยชน์ในราชการทหาร พ.ศ. 2478 ชาวบ้านไม่ยินยอม__และได้มีการร้องเรียนต่อทางทหารเรื่อยมาแต่ไม่มีความคืบหน้า จนกระทั่งปี พ.ศ. 2522 ชาวบ้านจึงตัดสินใจถวายฎีกา เนื่องจากถูกทหารข่มขู่ไม่ให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินและสร้างถนนเป็นแนวเขตไว้ไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปจนชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนเป็นอันมาก สำนักพระราชพิธีการได้มีหนังสือตอบชาวบ้านมาว่าได้รับเรื่องไว้แล้ว แต่จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่มีการดำเนินการใด ๆ หลังจากนั้นไม่นานชาวบ้านจึงได้ร้องเรียนต่อกรมการทหาร สถาปนาผู้แทนราษฎรโดยต้องการให้ทางราชการยกเลิกเพิกถอนแนวเขตพื้นที่ทหารออกไปจากที่ดินของตนและให้ดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 1,2 และ 9 ต.ท่าแค อ.เมือง จ.ลพบุรี เนื้อที่ไม่ชัดเจน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

หลังจากยื่นเรื่องต่อกรมการทหาร ฯ แล้ว ทางกรมการทหารฯ ได้เรียก เจ้าหน้าที่ทหารจาก มณฑลทหารบกที่ 13 จ.ลพบุรี มาชี้แจง ซึ่งทางทหารแจ้งว่าได้ยื่นเรื่องให้ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐพิจารณาไปแล้ว กรมการทหารฯ จึงมีมติให้รอผลการพิจารณาของ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งข้อมูลจาก คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐระบุว่าอยู่ระหว่างการดำเนินการแต่งตั้งกรรมการ เพื่อพิสูจน์สิทธิ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518
- 2.ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.2535

แหล่งข้อมูล

- 1.นายสนั่น รินแจ้ง หมู่ 2 ต.ท่าแค อ.เมือง จ.ลพบุรี
- 2.สำนักงานคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ จ.ลพบุรี

ข้อสังเกต

- 1.การเรียกร้องของชาวบ้านเป็นการเรียกร้องรายบุคคล ไม่มีการรวมกลุ่มแต่อย่างใด เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ยังกลัวอิทธิพลของทหาร
- 2.การดำเนินงานของ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ไม่ได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้าไปชี้แจงข้อเท็จจริงเลย รวมทั้งไม่มีการลงพื้นที่ไปสอบถามข้อเท็จจริงจากชาวบ้านด้วย ทำให้ไม่ได้รับรู้ข้อมูลความเดือดร้อนของชาวบ้านโดยตรง

4.1.4 กรณีที่ทหาร อ.เมือง อ.โกรกพระ และ อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์

สภาพปัญหา

เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านได้อยู่อาศัยและทำกินมาหลายชั่วคนแล้ว จนกระทั่ง ปี 2478 จึงได้มีพระราชกฤษฎีกาประกาศสงวนหวงห้ามพื้นที่ดังกล่าวเพื่อใช้ประโยชน์ทางการทหาร ซึ่งชาวบ้านได้มีการออกมาเรียกร้องเอกสารสิทธิอยู่เป็นระยะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 จนถึงปัจจุบัน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน อ.ปากน้ำโพ อ.เมือง อ.โกรกพระ อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ จำนวน 897 ราย เนื้อที่ไม่ชัดเจนเนื่องจากการออกเอกสารสิทธิในเขตพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวกระจายอยู่ทั่วไป ทำให้จำนวนเนื้อที่ไม่ชัดเจน

ระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518
- 2.ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาคาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. 2535

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ปัจจุบันชาวบ้านส่วนหนึ่งได้เข้าร่วมกับสมัชชาคนจนและเรียกร้องให้รัฐบาลแต่งตั้งคณะกรรมการซึ่งเป็นตัวแทนจากฝ่ายต่างๆเข้ามาร่วมแก้ไขปัญหา มีการประชุมไปแล้ว 1 ครั้งแต่ยังไม่มีความคิดเห็นใดๆ

เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปประกาศให้ชาวบ้านที่มีหลักฐานเดิมไปขึ้นทะเบียนตามโครงการแปลงทรัพย์สินเป็นทุน แต่ไม่ได้แจ้งรายละเอียดให้ชัดเจน ทำให้ชาวบ้านสับสนว่าจะใช้วิธีการไหนดี

แหล่งข้อมูล

นางชมภู อุทัย 2/4 หมู่ 7 ต.ยางตาล อ.โกรกพระ จ.นครสวรรค์

ข้อสังเกต

มีการเลือกปฏิบัติ คือในบางพื้นที่มีการออกเอกสารสิทธิให้กับนายทุนได้ และเนื่องจากเป็นพื้นที่ค่อนข้างใหญ่จึงทำให้มีผู้เดือดร้อนจำนวนมาก และมีผู้มาแอบอ้างหาผลประโยชน์ไปเรียกเก็บเงินจากชาวบ้านโดยอ้างว่าสามารถออกเอกสารสิทธิให้ได้

4.1.5 ที่ทหารศูนย์การทหารปืนใหญ่ จ.ลพบุรี หมู่ 4,5,9 บ.ดง ต. คลองเกตุ และบ้านนกเขาเปล้า ต.เพนียด อ.โคกสำโรง จ.ลพบุรี

สภาพปัญหา

ชาวบ้านร้องเรียนว่าทหารได้เข้ามาปักหลักเขตรูกล้าที่ดินของชาวบ้าน กองทัพบกจึงได้แต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหา ร่วมกับกรมการทหาร สถาปนิกชาวบ้าน และต่อมาได้ส่งเรื่อง

ให้ คณะกรรมการประสานงานแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดลพบุรีดำเนินการต่อไป
ขณะนี้อยู่ระหว่างการสอบสวนสิทธิ์ของ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 3,5,9 ต.คลองเกตุและบ้านนกเขาเปล้า ต.เพนียด จำนวน 86 ราย เนื้อที่ไม่
ชัดเจน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

อยู่ระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญหของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของ
รัฐ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไข
ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

แหล่งข้อมูล

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐลพบุรี

ข้อสังเกต

เรื่องนี้ได้มีการร้องเรียนต่อกรมการทหารของสภาผู้แทนราษฎร แต่กรมการดัง
กล่าวก็ยังไม่ได้ดำเนินการใดๆ เนื่องจากทางฝ่ายทหารและจังหวัดลพบุรีได้ส่งเรื่องให้ คณะ
กรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐไปดำเนินการแล้ว กรมการจึงรอผลของ คณะ
กรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

**4.1.6 พื้นที่สนามบินตาคลิ กองบิน 4 กองพลบินที่ 3 กองบัญชาการยุทธ
ทางอากาศทับที่ทำกินของชาวบ้านโรงวัว ตำบลเสือโฮก อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท**

สภาพปัญหา

ชาวบ้านหมู่ 4,8 บ้านโรงวัว ต.เสือโฮก อ.เมือง จ.ชัยนาท ประมาณ 60 รายร้องว่าบรรพ
บุรุษของพวกตนครอบครองและทำกินบนพื้นที่มาตั้งแต่ปี 2413-2485 เมื่อเกิดสงครามโลก 2
ญี่ปุ่นขอเช่าพื้นที่จนสงครามสงบ กองทัพอากาศโดยกองบิน 4 ย้ายเข้ามาแทนซึ่งทับที่ชาวบ้าน
และไม่เคยได้รับค่าตอบแทนใดๆ แต่กลับถูกเก็บค่าบำรุงสนามบินอีก จนกระทั่งปี 2523 มีการผ่อน
ผันให้ชาวบ้านทำกินต่อไปได้โดยทำเป็นสัญญาเช่า ปัจจุบันมีการล้อมรั้วเนื่องจากมีการซื้อเครื่อง
บิน เอฟ 16 เข้าประจำการจึงต้องเอาที่ดินด้วยเหตุผลด้านความปลอดภัยทางทหาร โดยการล้อม
รั้วและให้ประชาชนออกจากพื้นที่โดยอ้างสัญญาเช่าที่ชาวบ้านทำกับ กองทัพอากาศ ชาวบ้านจึง
ได้ร้องเรียน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 4,8 อ.เมือง จ.ชัยนาท ประมาณ 60 ราย

กระบวนการแก้ไขปัญา

คณะกรรมการแก้ไขปัญาการบุกรุกที่ดินของรัฐ กำลังขอทราบความคืบหน้าจากกองทัพอากาศ ขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินคดีของศาล

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญาการบุกรุกที่ดินของรัฐ และ พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518

แหล่งข้อมูล

คณะกรรมการแก้ไขปัญาการบุกรุกที่ดินของรัฐ จ.ชัยนาท

ข้อสังเกต

ไม่มีการเตรียมการแก้ไขให้กับชาวบ้านในเบื้องต้น จึงทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนหากมีการเจรจาทำความเข้าใจกันก่อน อาจจะไม่ต้องดำเนินคดีกับชาวบ้านก็เป็นได้

4.1.7 ที่ทหารทับที่ชาวบ้าน ต.ตะคร้อ ต.โพธิ์ประสาท และ ต.สำโรงชัย (บางส่วน) อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์

สภาพปัญหา

ชาวบ้านเรียกร้องให้เอกสารสิทธิในที่ดิน ต่อมาทหารได้ยกให้หน่วยงานกรมธนารักษ์เป็นผู้จัดการ และกรมธนารักษ์ส่งให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินมาทำการรังวัด เพื่อจัดสรรที่ดินดังกล่าว ปัจจุบันยังไม่ได้รับเอกสารสิทธิ และยังไม่ได้ทำ สปก.อย่างทั่วถึง ยังอยู่ระหว่างดำเนินการรังวัดเพื่อออก สปก.4-01

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านตำบลตะคร้อ,ต.โพธิ์ประสาท,ต.สำโรงชัยบางส่วน

กระบวนการแก้ไขปัญา

กรมธนารักษ์ได้ส่งมอบพื้นที่ดังกล่าวให้ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมไปดำเนินการปฏิรูปที่ดิน แต่การดำเนินการยังล่าช้า

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518

พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2532

แหล่งข้อมูล

ผู้ใหญ่บ้าน นายวสันต์ พันมา หมู่ 3 ต.ตะคร้อ อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์

ข้อสังเกต

เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีการคัดค้านจากชาวบ้านอย่างเข้มแข็ง จึงทำให้ทางราชการยินยอมแก้ไขปัญหา ซึ่งไม่ต้องใช้กระบวนการ คณะกรรมการแก้ไขปัญหามรดกที่ดินของรัฐเลยก็สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาก็ได้

4.2 การบุกรุกที่ดินหวงห้ามทหารของประชาชน (3 กรณี)

4.2.1 ที่ราชพัสดุ แปลงที่ 7 ในความดูแลของจังหวัดทหารบกพิษณุโลก

ม.5 ต.หัวรอ อ.เมือง จ.พิษณุโลก

สภาพปัญหา

พื้นที่ดังกล่าวกระทรวงการคลังได้ซื้อไว้ ตั้งแต่ปี 2483,2484 รวม 22 แปลง 60-1-28 ไร่ เป็นที่ราชพัสดุเพื่อสร้างโรงงานกระดาษ โดยองค์การทอผ้า กองบัญชาการทหารสูงสุดแต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ กรมธนารักษ์จึงขอที่ดินดังกล่าวคืน และในปี 2529 ทหารได้ขออนุญาตในการใช้พื้นที่ทั้งหมดอีกครั้งเพื่อจัดเป็นพื้นที่ฝึกการเกษตรและสร้างบ้านพัก แต่ใช้ไม่ได้เพราะมีชาวบ้านบุกรุกจำนวน 103 ครอบครัว จึงได้มีหนังสือให้ชาวบ้านที่บุกรุกอพยพออกจากพื้นที่ ซึ่งชาวบ้านได้มีการถวายฎีกาและร้องเรียน กองทัพบกจึงแจ้งให้ชาวบ้านเช่า เพราะทางกองทัพบกยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ มีชาวบ้านบางรายไม่ยอมเช่าจึงมีการดำเนินคดี ในปี 2543 ได้มีการฟ้องผู้บุกรุกไปแล้ว 2 ราย ซึ่งเป็นแกนนำ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านในพื้นที่ จำนวน 103 ครอบครัว ครอบคลุมพื้นที่ 60 ไร่ 1 งาน 28 ตารางวา

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ทางกองทัพบกได้ประกาศให้ทางอำเภออพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่ตามประกาศปี 2529 แต่ไม่ได้รับความร่วมมือ ต่อมาปี 36 ชาวบ้านบางส่วนยินยอมทำหนังสือสัญญาเช่ากับทางราชการ ปัจจุบันมีผู้มาเช่าแล้ว 19 ราย ที่เหลือไม่มาดำเนินการเช่าจึงถูกดำเนินการฟ้องขับไล่

ขณะนี้กำลังอยู่ระหว่างการดำเนินการฟ้องขับไล่ชาวบ้าน 2 ราย แต่ไม่มีการแก้ปัญหาอื่นนอกจากทำสัญญาเช่า

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518

แหล่งข้อมูล

1. นส.ละเอียด ไครงสร้อย
2. นายอำนาจ นาคเฒ
3. กองทัพบก
4. กรมธนารักษ์

ข้อสังเกต

เรื่องวันเวลาในการขอใช้พื้นที่ของกองทัพบกที่มีการขอใช้และอนุมัติการใช้ในปี 2529 แต่ได้มีการสั่งประกาศให้อำเภอเมืองพิษณุโลกอพยพชาวบ้านออกปี 2528 ตั้งแต่ยังไม่มีการอนุมัติใช้พื้นที่ และมีการอนุญาตให้ชาวบ้านใช้พื้นที่ได้ แต่ต้องเช่า แสดงให้เห็นว่าราชการมิได้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่จริงจัง เพียงแต่จะแสดงสิทธิการเป็นเจ้าของที่ดินเท่านั้นโดยมิได้คำนึงถึงความเดือดร้อนของชาวบ้าน

4.2.2 กรณีที่ทหาร บ้านป่าหวาย หมู่ 3 ต.ป่าตาล อ.เมือง จ.ลพบุรี

สภาพปัญหา

ชาวบ้านได้ร้องเรียนต่อกรมการทหาร สถาผู้แทนราษฎรว่า ได้รับความเดือดร้อนถูกกรมรบพิเศษที่ 1 ค่ายวชิราลงกรณ์ ทำการขับไล่โดยไม่มีการจัดการใด ๆ ให้ทั้งที่เคยรับปากไว้ว่าถ้าต้องการใช้พื้นที่จะจัดหาที่รองรับและบอกกล่าวให้ทราบล่วงหน้า

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน จำนวน 27 ครอบครัว พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบไม่ชัดเจน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ทหารได้ยื่นฟ้องต่อศาล จ.ลพบุรี คดีสิ้นสุดโดยศาลพิพากษาให้ขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่ ปัจจุบันอยู่ระหว่างการบังคับคดี และชาวบ้านร้องเรียนต่อนายกรัฐมนตรีและกรมการทหาร สถาผู้แทนราษฎร

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518

แหล่งข้อมูล

กรมการทหาร สถาผู้แทนราษฎร

ข้อสังเกต

ชาวบ้านยอมรับว่าที่ดังกล่าวเป็นของทหาร เพียงแต่ต้องการความช่วยเหลือในการอพยพตามที่ทหารรับปากไว้ ถ้าทหารดำเนินการช่วยเหลือก็绝不会เกิดข้อขัดแย้งแต่อย่างใด

4.2.3 ที่ราชพัสดุ แปลงที่ 10 ในความดูแลของจังหวัดทหารบกพิษณุโลก

ต.ลานหอย อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย

สภาพปัญหา

พื้นที่ปัญหาเป็นพื้นที่ที่กองพลทหารบกที่ 4 จ.พิษณุโลก ได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้เพื่อใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่อก-ป่าแม่พันคำ ทำการฝึกยิงปืนใหญ่ในปี 2515 ต่อมาเมื่อปี

2529 พบชาวบ้านบุกรุกทำประโยชน์ 74 ราย ปี 2537 ได้ทำการสำรวจการบุกรุกของชาวบ้านอีกครั้ง พบว่ามีชาวบ้านบุกรุก 82 ราย และได้มีการดำเนินการให้ชาวบ้านอพยพออกจากพื้นที่

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ จำนวน 82 ราย (ปี 2537) ครอบคลุมพื้นที่ 1,506 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

คณะกรรมการประสานงานแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ จ.สุโขทัยพิจารณาแล้วเห็นว่าชาวบ้านบุกรุก จึงได้มอบหมายให้ทางทหารไปดำเนินการจัดทำบันทึกให้ชาวบ้านยินยอมอพยพหลังเสร็จสิ้นฤดูกาลผลิต ปัจจุบันปัญหานี้ได้ข้อยุติแล้ว

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518

แหล่งข้อมูล

1. ชาวบ้านในพื้นที่
2. กองพลที่ 4

ข้อสังเกต

1. ชาวบ้านที่ถูกอพยพต่างก็แยกย้ายกันไปโดยไม่มีการช่วยเหลืออะไรจากทางทหารเลย
2. ปัจจุบันในพื้นที่ก็ไม่ได้มีการทำประโยชน์ใดๆรวมทั้งไม่มีการฝึกยิงปืนใหญ่ด้วย

5. ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินเอกชน (17 กรณี)

5.1 ปัญหาการเวนคืนที่ดินอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนา (6 กรณี)

5.1.1 กรณีปัญหาการเวนคืนที่ดินเพื่อก่อสร้างถนนสายรัชดาภิเษก-รามอินทรา บางกะปิ กทม.

สภาพปัญหา

ผู้ร้องเรียนได้ร้องเรียนในกรณีการเลือกแนวถนนเกิดจากการกระทำที่มีชอบของข้าราชการหรือไม่ เพราะมีการพิจารณาเลือกจากเส้นทาง 2 เส้น แต่เส้นที่พิจารณาเลือกก็มีเสียงสนับสนุนต่างกันไปเพียง 1% เป็นจุดที่ไม่เหมาะสมและยังมีโครงการของเอกชนมาก่อสร้างในจุดที่ตัดถนนพอดีในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน แต่มีการพิจารณาจ่ายค่าเวนคืนที่ดินแล้วและผู้ร้องเรียนพอใจ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

1 ครอบครัว

กระบวนการแก้ไขปัญหา

มีการร้องเรียนจากชาวบ้านที่เดือดร้อนทำให้โครงการหยุดชะงัก เพื่อให้พิจารณา ปัจจุบันปัญหานี้ได้ข้อยุติแล้ว

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์

แหล่งข้อมูล

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ข้อสังเกต

เมื่อมีการแก้ไขปัญหาจนผู้เรียกร้องได้รับค่าชดเชยที่คุ้มค่าก็สามารถดำเนินการแก้ไข
ปัญหาอย่างรวดเร็ว

5.1.2 การเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำป่าสัก บนถนนสายนคร หลวง – ท่าเรือ ต.นครหลวง อ.นครหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา

สภาพปัญหา

กรมทางหลวงได้ทำการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำป่าสักจากถนนนครหลวง-ภาษี ไปสู่
ถนนตัดใหม่ไป อ.บางปะหัน ซึ่งมีการอนุมัติและก่อสร้างโครงการแบบเร่งรีบ ไม่เป็นไปตามขั้นตอน
ไม่มีการตกลงกับเจ้าหน้าที่ที่ดินที่ต้องใช้พื้นที่ก่อสร้าง จุดที่สร้างสะพานอยู่ในทำเลไม่เหมาะสม
เพราะเป็นดิ่งที่น้ำจะเหวี่ยงพุ่งใส่ตอนฤดูน้ำหลาก เส้นทางถนนที่สะพานสร้างเชื่อมเป็นเส้นทางไป
ยังที่ดินนักการเมืองและนักลงทุนเอกชนไม่เป็นประโยชน์กับชุมชน และการก่อสร้างสะพานยังไป
ทำลายผังเมือง มุมมองของปราสาทนครหลวงและทำให้ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้นต้องได้รับ
ความเดือดร้อน ขณะนี้ได้มีการก่อสร้างสะพานแล้ว

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านผู้เดือดร้อนไปร้องทุกข์ จำนวน 9 ราย ครอบคลุมพื้นที่ 1 ไร่ 72 ตารางวา

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ผู้เดือดร้อนร้องทุกข์ไปยัง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา แต่สำนักงาน คณะกรรมการ
กฤษฎีกาไม่รับไว้พิจารณา ด้วยเหตุผลว่า กรมทางหลวงมีอำนาจในการดำเนินการแล้ว แต่ยังไม่
มีการดำเนินการใดๆ เพื่อให้การช่วยเหลือการร้องทุกข์

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์

แหล่งข้อมูล

- 1.กรมทางหลวง
- 2.นายไพศาล จุลปานนท์
- 3.นายเพิ่มศักดิ์ จุลปานนท์
- 4.นางระยัศรี กาญจนวงศ์
- 5.นางลัดดา สงเคราะห์ธรรม

ข้อสังเกต

ถึงแม้จะมีการร้องเรียนผ่านคณะกรรมการกฤษฎีกา แต่ก็มีได้หมายความว่าได้รับการแก้ไขปัญหายังเป็นธรรมดา เพราะคณะกรรมการกฤษฎีการับฟังข้อเท็จจริงจากทางราชการเป็นหลัก

5.1.3 การเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างถนนสายธนบุรี-ปากท่อ ต.บางแก้ว อ.

เมือง จ.สมุทรสงคราม

สภาพปัญหา

ชาวบ้านถูกเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างถนนสายธนบุรี-ปากท่อ แต่กลับได้รับค่าเวนคืนไม่เท่ากับรายอื่นที่ถูกเวนคืนและการนำที่ดินเวนคืนไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ตอนแรกพร้อมกับการพิจารณาใช้ประโยชน์ในที่ดิน ถึง 20 ปี ที่แสดงให้เห็นว่าความจำเป็นในการใช้ที่ดินเวนคืนนั้นไม่มาก ปัจจุบันปัญหานี้ได้ข้อยุติแล้ว

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านที่เดือดร้อน จำนวน 6 ราย ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 7 ไร่

กระบวนการแก้ไขปัญหา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ติดตามแล้วให้กรมทางหลวงจัดการจ่ายค่าเวนคืนตามจำนวนเงินเท่ากับรายอื่นพร้อมทั้งจ่ายค่าต้นไม้ในที่ดินด้วย ขณะนี้ดำเนินการเรียบร้อยแล้ว

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติเวนคืนที่ดิน

แหล่งข้อมูล

1.น.ส.สมทรง จะเกร็ง

2.สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ข้อสังเกต

เมื่อมีการแก้ไขปัญหาจนผู้เรียกร้องได้รับค่าชดเชยที่คุ้มค่าก็สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาย่างรวดเร็ว

5.1.4 กรณีกรมทางหลวงไม่จ่ายเงินค่าทดแทนตามคำพิพากษา

ในการเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างทางหลวง ต.สะพานสูง อ.บึงกุ่ม จ.กรุงเทพ

สภาพปัญหา

นายสมบุรณ์และนายสมชาย ณะภูมิกุล ร้องเรียนต่อคณะกรรมการกฤษฎีกาว่ากรมทางหลวงได้เวนคืนที่ดินของพวกตนแต่จ่ายค่าทดแทนให้ต่ำกว่าราคาซื้อขายจริง ตนจึงได้อุทธรณ์แต่ก็ยังต่ำกว่าราคาซื้อขายจริงอีก จึงได้ฟ้องร้องเรื่องดังกล่าวต่อศาลแพ่ง ซึ่งศาลพิพากษาให้กรมทาง

หลวงจ่ายเงิน แต่กรมทางหลวงอ้างว่าได้จ่ายแล้ว แต่พวกตนทั้งสองเห็นว่าเงินที่จ่ายนั้นแม้จะมี ยอดเงินเท่ากันแต่ก็เป็นเงินคนละส่วนกัน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

นายสมบุญและนายสมชาย ธนะภูมิกุล ครอบครองพื้นที่ ประมาณ 242 ตรว.

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ผู้ร้องได้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการการกฤษฎีกาให้ช่วยเหลือ คณะกรรมการการกฤษฎีกา พิจารณาแล้วเห็นว่าเรื่องดังกล่าวอยู่ในบังคับของศาลอยู่แล้ว จึงไม่รับเรื่องและให้ผู้ร้องไปร้องต่อ ศาลเพื่อบังคับคดีตัวเอง

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.2530

แหล่งข้อมูล

สำนักงานคณะกรรมการการกฤษฎีกา

ข้อสังเกต

การดำเนินงานของคณะกรรมการการกฤษฎีกามีข้อจำกัดคือยึดติดอยู่กับการดำเนินการตาม ระเบียบกฎหมายอย่างเคร่งครัดเกินไปทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาข้อเรียกร้องของชาวบ้านได้ เต็มที่และเป็นธรรม

5.1.5 กรณีกรมโยธาธิการจ่ายค่าชดเชยต่ำกว่าราคาซื้อขายจริงกรณีเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณวัดนครอินทร์และถนนเชื่อมต่อ

สภาพปัญหา

นางกมลธร ฤทธิรงค์ ร้องเรียนว่ากรมโยธาธิการได้เวนคืนที่ดินในอ.บางกรวย อ.เมือง นนทบุรี และเขตตลิ่งชัน เขตภาษีเจริญ เพื่อดำเนินการโครงการดังกล่าว โดยจ่ายค่าทดแทนใน ราคาที่ต่ำกว่าราคาซื้อขายจริงมาก และจ่ายค่ารั่วถอนไม่ตรงกับข้อเท็จจริง จึงร้องเรียนต่อรัฐ มন্ত্রীว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อขอเพิ่มค่าทดแทนที่ดินและค่าชดเชยค่าเสื่อมราคาที่ดินที่ เหลือ รวมทั้งค่าทดแทนสิ่งปลูกสร้างและพืชผลเพิ่มเติม ขณะนี้ยังไม่ได้รับแจ้งผลการพิจารณา อุทธรณ์เงินค่าทดแทน

กระทรวงมหาดไทยส่งเรื่องให้กรมโยธาธิการพิจารณาซึ่งกรมโยธาธิการพิจารณาเรื่องตาม กลุ่มพื้นที่ มิใช่ตามลำดับการยื่นอุทธรณ์ ทำให้การดำเนินการล่าช้า

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

นางกมลธร ฤทธิรงค์ พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบใน อ.บางกรวย อ.เมือง นนทบุรี และเขตตลิ่ง ชัน เขตภาษีเจริญ

กระบวนการแก้ไขปัญา

ผู้ร้องได้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการกฤษฎีกาให้ช่วยเหลือ คณะกรรมการกฤษฎีกา
พิจารณาแล้วเห็นว่า

1. เป็นเรื่องที่ยังดำเนินการเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนหรือเสียหายไม่ครบขั้นตอนตามที่
กฎหมายกำหนด จึงไม่รับเรื่อง
2. ให้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์เงินค่าทดแทนให้แก่ผู้
ร้องทุกข์โดยเร็ว

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.2530

พระราชกำหนด กำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนในท้องที่ อ.บางบัวทอง อ.เมือง
นนทบุรี อ.บางกรวย จ.นนทบุรี เขตตลิ่งชัน เขตภาษีเจริญ พ.ศ.2537

แหล่งข้อมูล

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ข้อสังเกต

การดำเนินงานของคณะกรรมการกฤษฎีกามีข้อจำกัดคือยึดติดอยู่กับการดำเนินการตาม
ระเบียบกฎหมายอย่างเคร่งครัดเกินไปทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาข้อเรียกร้องของชาวบ้านได้
เต็มที่และเป็นธรรม

5.1.6 กรณีการเวนคืนที่ดินในเขต สปก. ต.คลองเจ็ด อ.คลองหลวง จ. ปทุมธานี

สภาพปัญหา

ชาวบ้านในหมู่ 2 - 9 ต.คลองเจ็ด ถูกเวนคืนที่ดินเพื่อนำไปสร้างถนนสายวังน้อยธัญบุรี
แต่ไม่ได้รับค่าชดเชย กรมการเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาคงได้ข้อยุติคือให้
สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมดำเนินการจ่ายค่าชดเชยให้ชาวบ้านจำนวน 80 % ของ
เงินที่ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้รับจากกรมทางหลวง

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 2 - 9 พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบไม่ชัดเจน

กระบวนการแก้ไขปัญา

ชาวบ้านได้ร้องเรียนเรื่องนี้ต่อกรมการเกษตรและสหกรณ์ ปัจจุบันปัญหานี้ยุติแล้ว

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2530

แหล่งข้อมูล

กรมการเกษตรและสหกรณ์

ข้อสังเกต

เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขต สปก. ซึ่งผู้ที่ได้รับสิทธิไม่สามารถที่จะแบ่งแยกจำหน่ายจ่ายโอนได้ ทำให้ที่ดินมีราคาไม่ตรงกับความเป็นจริงและการจ่ายค่าชดเชยก็มีปัญหาไม่สามารถจ่ายได้โดยตรง

5.2 การไม่ได้รับสิทธิในที่ดิน (8 กรณี)

5.2.1 กรณีที่ดินตกสำรวจบ้านหินซ้อนเหนือ หมู่ 3 ต.แสงพัน อ.วังม่วง

จ.สระบุรี

สภาพปัญหา

ชาวบ้านได้อยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ดังกล่าวมาโดยตลอด แต่ยังไม่ได้รับเอกสารสิทธิทั้งที่เคยร้องขอมาหลายครั้งแล้ว จึงยื่นหนังสือร้องเรียนเจ้าพนักงานที่ดิน ผ่านสมาชิกรัฐสภาสระบุรีเพื่อขอเอกสารสิทธิในการครอบครองที่ดินตกสำรวจ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ได้รับผลกระทบ

จำนวน 36 ราย เนื้อที่ไม่ชัดเจน

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

กระบวนการแก้ไขปัญหา

สำนักงานที่ดินกำลังดำเนินการตรวจสอบสิทธิการครอบครอง

แหล่งข้อมูล

1. สำนักงานที่ดิน จ. สระบุรี
2. นายจำปี ปานจะอำ บ้านเลขที่ 3 หมู่ 3 ต.แสงพัน อ.วังม่วง จ.สระบุรี
3. นายธนูทอง คัมภีรานนท์
4. นายสุรินทร์ หอมชื่นใจ

ข้อสังเกต

เรื่องดังกล่าวเป็นปัญหาที่ไม่มีความขัดแย้งใดๆ แต่เมื่อไม่มีการรวมกลุ่มผลักดันจากชาวบ้านอย่างชัดเจน ทางราชการก็ไม่กระตือรือร้นที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาให้

5.2.2 ชาวบ้านบ้านกระเบื้อง หมู่ 10 ต.หัวดง อ.เก้าเลี้ยว จ.นครสวรรค์ ร้องเรียนให้ออกเอกสารสิทธิ

สภาพปัญหา

ชาวบ้านยังไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินและต้องการให้ทางสำนักงานที่ดินดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้ แต่ยังไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง และผู้ใหญ่บ้านเคยเก็บเงินไปเพื่อนำไปดำเนินการ แต่ก็ได้นำมาคืน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านบ้านกระเบื้อง หมู่ 10 ต.หัวดง อ.เก้าเลี้ยว จ.นครสวรรค์ ประมาณ 80 หลังคาเรือน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่มี การแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

นายชินทร์ สุราฤทธิ์ 1/1 หมู่ 10 ต.หัวดง อ.เก้าเลี้ยว จ.นครสวรรค์

ข้อสังเกต

เมื่อไม่มีการรวมตัวของชาวบ้านทางราชการก็ไม่สนใจที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหา

5.2.3 การจัดสรรที่ให้แก่วบ้านที่ประสบภัย หมู่ 2 , 4 , 5 , 6 ต.น้ำก้อ อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์

สภาพปัญหา

จากการที่เกิดกรณีน้ำท่วมบ้านน้ำก้อที่ผ่านมา มีชาวบ้านบางส่วนได้อพยพไปอยู่บริเวณเชิงเขาเพื่อไปอยู่นอกเขตน้ำท่วม มีการจัดสรรพื้นที่ให้แก่วบ้าน แต่ก็ยังตกหล่นเป็นจำนวนมากและไม่มีการดำเนินการใดๆ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 2,4,5,6 จำนวน 500 คน พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบไม่ชัดเจน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่ได้รับการแก้ไขปัญหา

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ไม่ทราบ

แหล่งข้อมูล

นายเทียนชัย แสงหาญ อดีตประธาน องค์การบริหารส่วนตำบล ต.ก้อ อ.หล่มสัก จ. เพชรบูรณ์

ข้อสังเกต

การดำเนินการของรัฐในการช่วยเหลือชาวบ้านเป็นการดำเนินการที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ใช้ข้อมูลของทางราชการเป็นหลัก จึงทำให้ไม่ได้ข้อมูลที่เป็นความจริง ทำให้การแก้ไขปัญหา ไม่ได้ช้อยุติ

5.2.4 ชาวบ้านหมู่ 10 นครสวรรค์ตก อ.เมือง จ.นครสวรรค์ บริเวณหลวงปู่เท้า และบริเวณท้ายตลาดโรงเกลือร้องเรียนกรณีไม่ได้รับ สปก 4- 01

สภาพปัญหา

ชาวบ้านร้องเรียนว่าตนอยู่ในเขต สปก.แต่ยังไม่ได้รับ สปก.4-01ในขณะที่คนมีฐานะดีได้รับการออกเอกสารสิทธิ์ก่อน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน หมู่ 10 นครสวรรค์ตก อ.เมือง จ.นครสวรรค์ บริเวณหลวงปู่เท้า และบริเวณท้ายตลาดโรงเกลือ ประมาณ 200-300 หลังคาเรือน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่มีดำเนินการใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2532

แหล่งข้อมูล

นางอร่ามศรี จันทร์สุขชี 7/61 หมู่ 4 ต.นครสวรรค์ออก อ.เมือง จ.นครสวรรค์

ข้อสังเกต

เมื่อไม่มีการรวมตัวของชาวบ้านทางราชการก็ไม่สนใจที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหา

5.2.5 การไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ที่ดินในนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน ต.ผาเลือด และ ต. จริม อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์

สภาพปัญหา

ชาวบ้านถูกอพยพมาจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ เข้ามาอยู่ในเขตนิคมสร้างตนเองจนกระทั่งปัจจุบันยังไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติอีกด้วย

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านตำบลผาเลือด หมู่ 1,4,7,8,9,10,11,12 และตำบลจริม หมู่ 1,2,5,6,10,11,12,13
ประมาณ 320 ครัวเรือน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่มีดำเนินการใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ.2511

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

แหล่งข้อมูล

กำนันสมาน เรือนอินทร์ ประธานกลุ่มผาเลือด 61 หมู่ 1 ต.ผาเลือด อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์
(เบอร์โทรศัพท์ 01-7408632)

ข้อสังเกต

การดำเนินงานของรัฐล่าช้า ไม่มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น กพผ.
นิคมและกรมป่าไม้ เพราะเมื่ออพยพชาวบ้านออกมาแล้วไม่สามารถจัดที่ดินได้ก็ยุติการดำเนินการ
ไปเฉยๆ เมื่อชาวบ้านร้องเรียนก็ไม่ให้ความสนใจ จนกระทั่งมีการถวายฎีกาจึงเข้ามาดูแล แต่เรื่อง
ก็ล่วงเลยมากกว่า30 ปีแล้ว

5.2.6 ปัญหาการจัดที่ดินโดยสำนักงานจัดรูปที่ดิน ในพื้นที่ หมู่ 7

ต. สิบวังทอง อ.แสวงหา จ.อ่างทอง

สภาพปัญหา

ผู้ร้องเรียนอ้างว่าตนมีที่ดินประมาณ 21 ไร่ได้ยกให้บุตร2 คน และได้ขายต่อไป 2 งานให้
กรมชลประทาน ทำให้ที่ดินถูกแบ่งออกเป็น 3 แปลง ต่อมาสนง.จัดรูปที่ดินได้ทำการจัดรูปที่ดิน แต่
ผลของการจัดรูปที่ดินทำให้เนื้อที่ของตนขาดหายไปประมาณ 5 ไร่ ซึ่งสำนักงานจัดรูปแจ้งให้
ทราบภายหลังจากการร้องเรียนว่าได้มีการกันพื้นที่ไว้ 7% เพื่อจัดเป็นที่สาธารณะ ผู้ร้องไม่ยินยอม
ขอให้สำนักงานจัดรูปที่ดินจ่ายเงินค่าชดเชยให้

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านที่เดือดร้อนในพื้นที่หมู่ 7 ต.สิบวังทอง อ.แสวงหา จ.อ่างทอง จำนวน 3 ราย ครอบ
คลุมพื้นที่จำนวน 5 ไร่ (เฉพาะของผู้ร้อง)

กระบวนการแก้ไขปัญหา

เมื่อมีการร้องเรียนต่อคณะกรรมการกฤษฎีกา ฯ ได้วินิจฉัยและเสนอต่อนายกรัฐมนตรีให้
สั่งการให้สำนักงานจัดรูปที่ดินได้จ่ายค่าชดเชยแต่สำนักงานจัดรูปที่ดินจ่ายค่าชดเชยให้เพียง 1 ไร่

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดิน

แหล่งข้อมูล

- 1.นางกิมไล้ พิพิธวิทยา / นายพิบูล พิพิธวิทยา หมู่ 7 ต.สีบัวทอง อ.แสวงหา จ.อ่างทอง
- 2.สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ข้อสังเกต

การวินิจฉัยของสำนักงานวินิจฉัยร้องทุกข์ได้เสนอให้นายกฯสั่งการ สนง.จัดรูปดำเนินการ แก้ปัญหาเรื่องที่ดินขาดหาย 5 ไร่ด้วย แต่ในจดหมายจากสำนักงานจัดรูปที่ดินที่มีถึงผู้ร้องทุกข์ กลับไม่ระบุนายละเอียดยังกล่าว

5.2.7 ปัญหาการขอออกโฉนดในพื้นที่นิคมสักรรรมและนิคมนาเกลือ

จังหวัดสมุทรสาคร

สภาพปัญหา

ในพื้นที่เขตสงวนหวงห้ามตามกฎหมายกำหนดเขตหวงห้ามที่ดินใน อ.เมือง จ.สมุทรปราการ และ อ.เมือง จ.สมุทรสาคร พ.ศ. 2481 และเขตสหกรณ์นิคมตามกฎหมายกฏีกาจัดตั้ง นิคมสักรรรมและนิคมนาเกลือในรูปสหกรณ์ในจังหวัดสมุทรสาคร ธนบุรีและสมุทรปราการ พ.ศ. 2500 (พื้นที่หมู่ 6 ต.พันท้ายนรสิงห์ อ.เมือง จ.สมุทรสาคร ขณะนี้คณะกรรมการแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดกำลังพิสูจน์สิทธิ์อยู่ (โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศเป็นหลักฐานประกอบ)

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน 4 รายและ 1 บริษัท คือ นางวิน ไชยยันบุรณ์ นางนิมรัตน์ ลิ้มกุล นายทองหล่อ รื่นจันทร์ นายอนันต์ ตั้งสกุล และบริษัท สารินพรอพเพอร์ตี้ จำกัด

กระบวนการแก้ไขปัญหา

คณะกรรมการแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดสมุทรสาครมีมติให้อ่านภาพถ่ายทางอากาศโดยขอให้กรมป่าไม้อ่านให้เมื่อผลการอ่านออกมาบริษัทสารินฯขอให้อ่านใหม่เพราะผลการอ่านมีความคาดเคลื่อน ผลการอ่านครั้งที่สองปรากฏร่องรอยการทำประโยชน์เต็มแปลงจึงเห็นควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไปและเห็นควรให้ยุติเรื่อง

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชกำหนดประกาศเขตหวงห้ามที่ดินปี พ.ศ.2481 , พระราชกำหนดจัดตั้งนิคมสักรรรมและนิคมนาเกลือ พ.ศ.2500

แหล่งข้อมูล

คณะกรรมการแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐสมุทรสาคร

ข้อสังเกต

ในกรณีที่ชาวบ้านมีฐานะดี การดำเนินการแก้ไขปัญหาก็เป็นไปอย่างรวดเร็ว

5.2.8 ที่งอกริมตลิ่งบ้านหัวแหลม หมู่ 1 ต.โกรกพระ อ.โกรกพระ จ.นครสวรรค์

สภาพปัญหา

ชาวบ้านได้อาศัยอยู่ในพื้นที่มาเป็นเวลานานแล้ว ต่อมาที่ดินที่ถูกน้ำพัดมารวมกลายเป็นที่งอกขึ้นใหม่ แต่สำนักงานที่ดินต้องการที่จะให้ชาวบ้านเช่า ชาวบ้านไม่ยินยอมเนื่องจากถือว่าเป็นที่งอกของตน

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน บ้านหัวแหลม หมู่ 1 ต.โกรกพระ อ.โกรกพระ จ.นครสวรรค์

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่มีกระบวนการแก้ไขปัญหา

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

นายสงว เชียงอนันต์ 94/1 ต.โกรกพระ อ.โกรกพระ จ.นครสวรรค์ (เบอร์โทรศัพท์ 056-320522)

ข้อสังเกต

เป็นปัญหาทางข้อกฎหมายที่ต้องตรวจสอบในรายละเอียดให้ชัดเจนว่าที่งอกริมตลิ่งจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่

5.3 ความขัดแย้งระหว่างเอกชนกับเอกชน (3 กรณี)

5.3.1 ปัญหาการปิดเส้นทางคมนาคมบ้านหัวควาย หมู่ 9 เขตติดต่อบ้านบางคลาน – ท่าขมิ้น ตำบล บางคลาน – ท่าขมิ้น อำเภอโพธิ์ทะเล จังหวัด พิจิตร

สภาพปัญหา

นางเหรียญ อินยา ได้ฟ้องศาลปิดถนนสาธารณะเดิมแล้วชนะคดีความทำให้ชาวบ้านบริเวณหลังบ้านได้รับความเดือดร้อนในการเดินทางอีกทั้งนางเหรียญได้แจ้งความว่ามีการยิงชู้ ตำรวจจึงเข้าค้นบ้านผู้ต้องสงสัยซึ่งเป็นการสร้างความกดดันให้กับ นายเรือง เพชรแก้ว ต่อมานายเรือง เพชรแก้ว ได้ยิงนางเหรียญเสียชีวิตขณะจ้างคนงานทำรั้วปิดกั้นทางอยู่และนายเรืองได้หนีไปผูกคอตาย

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านที่อยู่หลังบ้านนางเหรียญ 4 รายและทายาทนางเหรียญ

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่มี การแก้ปัญหา

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.บางคลาน อ.โพธิ์ทะเล จ.พิจิตร

ข้อสังเกต

เนื่องจากทางราชการไม่สนใจในการแก้ไขปัญหา จึงทำให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรง

5.3.2 ปัญหาการปิดคลองน้ำสาธารณะประโยชน์ บ.วังสะตือ หมู่ 5, 6, 7, 9

ต.ดงเดือย อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

สภาพปัญหา

มีการยึดที่ดินที่มีคลองน้ำสาธารณะไหลผ่าน คลองส่งน้ำเป็นคลองสาธารณะประโยชน์ที่ชาวบ้านใช้ทำการเกษตรแต่มีบุคคลในพื้นที่อ้างกรรมสิทธิ์แต่เพียงผู้เดียวและถ้าหากชาวบ้านจะใช้น้ำต้องจ่ายค่าเช่าให้บุคคลดังกล่าว และมีการข่มขู่ชาวบ้านว่าจะฟ้องร้องถ้าไม่จ่ายค่าเช่าให้

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านวังสะตือหมู่ 5,6,7,9 ต.วังสะตือ จำนวน 497 ครัวเรือน

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้านไม่ยอมจ่ายเงินให้กับ นายฉาง ทำให้นายฉาง ฟ้องร้องต่อศาลเป็น

รายบุคคล

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

แหล่งข้อมูล

ชาวบ้าน ต.ดงเดือย อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

ข้อสังเกต

แม้ว่าปัญหาดังกล่าวจะเป็นระหว่างเอกชนกับชุมชนซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้ว มีความเกี่ยวข้องกับส่วนราชการอยู่ด้วย เนื่องจากชาวชุมชนผู้เดือดร้อนอ้างว่าคลองน้ำดังกล่าวเป็นคลองน้ำสาธารณะ แต่เมื่อไม่มีการร้องเรียน ทางราชการก็ไม่มีการเข้ามาดำเนินการแก้ไขปัญหาใดๆ

5.3.3 ปัญหาการทับซ้อนเขตการปกครอง หมู่ 8 ตำบลหอไกร อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

สภาพปัญหา

มีพื้นที่ของเกษตรกรที่มาเสียภาษีที่หอไกร แต่มีที่ดินอยู่ทับซ้อนกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลหอไกรกับองค์การบริหารส่วนตำบลท่าบัวทำให้ต้องเสียภาษีซ้ำซ้อนและในกรณีที่รัฐให้ความช่วยเหลือเช่น กรณีที่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ เช่น ภัยน้ำท่วมการรับความช่วยเหลือจากรัฐมีปัญหาเพราะไม่ทราบว่าจะขึ้นอยู่กับ องค์การบริหารส่วนตำบลใด ขณะนี้ยังไม่มี การดำเนินการใดๆ

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้าน จำนวน 4 ราย

กระบวนการแก้ไขปัญหา

ยังไม่มี การดำเนินการใดๆ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประกาศแบ่งเขตการปกครอง ต.ท่าบัว

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล.หอไกร .บางมูลนาก จ.พิจิตร

ข้อสังเกต

ทางราชการไม่มีความกระตือรือร้นและจริงจังในการแก้ปัญหา เพราะเพียงแค่ปัญหาการแบ่งเขตการปกครองเท่านั้น ก็ไม่สามารถหาข้อยุติได้

6. ปัญหาการใช้ที่ดินเพื่อการจัดสรรในรูปแบบเฉพาะ (1 กรณี)

6.1 ชาวบ้านเรียกร้องเอกสารสิทธิในเขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน เขตปฏิรูปที่ดินและเขตป่าสงวนแห่งชาติ นิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน ต. จริม อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์

สภาพปัญหา

ชาวบ้านใน ต.จริมที่ถูกอพยพจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ แต่ไม่ได้รับการจัดสรรที่ดินให้อยู่ในนิคมสร้างตนเอง จึงได้มาอยู่รอบๆ บริเวณนิคมฯ ซึ่งเป็นทั้งเขตอุทยานแห่งชาติ ป่าสงวนแห่งชาติ เขตปฏิรูปที่ดินและเขตนิคมสร้างตนเองฯ ปัจจุบันยังไม่ได้รับเอกสารสิทธิ

นิคมฯออกจัดทำการรังวัดที่ดินแบ่งเป็นโฉนดและชาวบ้านได้ยื่นถวายฎีกาเพื่อขอให้ทางราชการออกเอกสารสิทธิให้

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านใน 13 หมู่บ้าน ประมาณ 1,000 ครอบครัว

กระบวนการแก้ไขปัญา

ไม่ชัดเจนมีการบิดความรับผิดชอบของหน่วยงานราชการ และยังไม่ได้ข้อยุติ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ.2511
- 2.พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 3.พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- 4.พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2532

แหล่งข้อมูล

องค์การบริหารส่วนตำบล จริม อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ 055-499353

ข้อสังเกต

การดำเนินงานของรัฐล่าช้า ไม่มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น กพผ. นิคมและกรมป่าไม้ เพราะเมื่ออพยพชาวบ้านออกมาแล้วไม่สามารถจัดที่ให้ได้ก็ยุติการดำเนินการไปเฉยๆ เมื่อชาวบ้านร้องเรียนก็ไม่ให้ความสนใจ จนกระทั่งมีการถวายฎีกาจึงเข้ามาดูแล แต่เรื่องก็ล่วงเลยมากกว่า30 ปีแล้ว

7. ปัญหาการใช้ที่ดินเพื่อการสัมปทานเหมืองแร่ (1 กรณี)

7.1 ชาวบ้านคัดค้านการสร้างโรงโม่หิน บ้านนาป่าคาย หมู่ 3,4 ต.ป่าคาย

อ. ทองแสนขัน จ. อุตรดิตถ์

สภาพปัญหา

ชาวบ้านได้อยู่อาศัยในที่ดินมาช้านานต่อมาได้มีการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ และหลังจากนั้นได้มีการอนุญาตให้ทำโรงโม่หิน ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากการระเบิดหินทำให้น้ำอุดตัน ป่าไม้ถูกทำลาย เมื่อครบกำหนดที่ผู้ได้รับสัมปทานหมดสัญญาการเช่าพื้นที่จากกรมป่าไม้ ชาวบ้านจึงออกมาคัดค้านไม่ยอมให้ผู้รับสัมปทานได้รับอนุญาตในการให้พื้นที่จากกรมป่าไม้ต่อไป

จำนวนผู้เดือดร้อนและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

ชาวบ้านหมู่ 3,4 ต.ป่าคาย อ. ทองแสนขัน จ. อุตรดิตถ์

กระบวนการแก้ไขปัญา

- 1.ชาวบ้านได้ทำประชาคมและลงมติไม่เห็นชอบให้ผู้ได้รับสัมปทานได้รับอนุญาตในการเช่าพื้นที่จากกรมป่าไม้ต่อไป
- 2.ชาวบ้านได้ชุมนุมและเรียกร้องให้ยกเลิกการสัมปทานแร่
- 3.จังหวัดได้รับเรื่องร้องเรียนจากชาวบ้านและได้เสนอให้ราชการส่วนกลางพิจารณา

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติโรงงานอุตสาหกรรม พระราชบัญญัติแร่

แหล่งข้อมูล

กลุ่มอนุรักษ์เขาชีนง บ้านนาป่าคาย หมู่ 4 ต.ป่าคาย อ.ทองแสนขัน จ.อุตรดิตถ์

นายรังสรรค์ น้อยท่าช้าง

นายสำรวย มีอ่วม

ข้อสังเกต

ถึงแม้ชาวบ้านจะมีมติเป็นเอกฉันท์ไม่เห็นชอบให้ผู้ได้รับสัมปทานได้รับอนุญาตในการเข้าพื้นที่จากกรมป่าไม้อีกต่อไปแต่ทางราชการก็ไม่ได้ดำเนินการใดๆให้ผู้ได้รับสัมปทานยุติการดำเนินการ เพราะผู้รับสัมปทานยังคงเคลื่อนไหวผลักดันให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีมติให้ดำเนินการต่อไปได้โดยไม่สนใจคำคัดค้านของชาวบ้าน

ภาคผนวก ข

1.กรณีที่ดินสาธารณประโยชน์ตำบลหนองยายโตะ อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

ความเป็นมา

เมื่อปี พ.ศ. 2538 กรมที่ดินได้ดำเนินการเดินสำรวจเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ตามที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองยายโตะ ได้ทำเรื่อง ไว้ จำนวน 3 แปลงคือ

- 1.ที่สาธารณประโยชน์โคกหนองโพธิ์ รั้งวัดได้เนื้อที่ 1,221 – 2 – 01 ไร่
- 2.ที่สาธารณประโยชน์หนองปลิง รั้งวัดได้เนื้อที่ 225-2-39 ไร่
- 3.ที่สาธารณประโยชน์โนนก่อม รั้งวัดได้เนื้อที่ 452- -06 ไร่

โดยสำนักงานที่ดินจังหวัดลพบุรี สาขาชัยบาดาล ได้ประกาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2539 แต่ชาวบ้านได้คัดค้านประมาณ 95 ราย โดยอ้างว่าที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินของตนมิใช่ที่สาธารณประโยชน์โคกหนองโพธิ์ ส่วนที่สาธารณประโยชน์โนนก่อมและหนองปลิงนั้นมีอยู่จริง แต่ทางการรั้งวัดสลับแปลงกัน และมีเนื้อที่คลาดเคลื่อนไปจากเดิม กล่าวคือที่สาธารณประโยชน์หนองปลิง มีสภาพเป็นหนองมีเนื้อที่ประมาณ 10 ไร่เท่านั้น ส่วนที่สาธารณประโยชน์โนนก่อม มีสภาพเป็นเนินปัจจุบันกำหนดได้จัดให้คนที่ไร้ที่ดินเข้าไปอาศัยอยู่ ขอให้ทางราชการได้ดำเนินการด้วยความเป็นธรรมด้วย

สำนักงานที่ดินจังหวัดลพบุรี สาขาชัยบาดาลได้ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงตามที่ชาวบ้านคัดค้าน พบว่าชาวบ้านที่ร้องเรียนมีเอกสารสิทธิเป็น นส.3 อยู่ 3 ราย ซึ่งเอกสารดังกล่าวออกมาหลังการสงวนหวงห้ามที่ดินดังกล่าวให้เป็นที่ดินสาธารณประโยชน์ จึงได้ดำเนินการเพิกถอน น.ส. 3 ทั้ง 3 แปลงและให้ชาวบ้านทั้งหมดไปดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมต่อไป แต่ชาวบ้านไม่ยินยอม และได้ร้องเรียนไปตามที่ต่างๆ แต่ก็ไม่ได้รับการดำเนินการแก้ไขปัญหามาแต่อย่างใด

ทั้งนี้ผู้ปกครองท้องที่คือกำนันและผู้ใหญ่บ้านได้ยืนยันว่าพื้นที่ดังกล่าวทั้ง 3 แปลงเป็นที่สาธารณประโยชน์จริงเนื่องจากไม่เคยมีใครเข้าไปทำกิน มีสภาพเป็นป่า อีกทั้งเมื่อปี พ.ศ. 2518 – 2519 เมื่อมีการเดินสำรวจเพื่อออกเอกสารสิทธิโดยระวางภาพถ่ายทางอากาศ (นส.3 ก.) ก็ไม่มีใครไปขอออก แต่ชาวบ้านแย้งว่า พื้นที่ดังกล่าวพวกตนได้ทำกินต่อเนื่องมาตลอด โดยที่พวกตนส่วนหนึ่งเป็นคนในพื้นที่ ซึ่งตำบลหนองยายโตะและตำบลบัวชุมเป็นตำบลเก่าแก่ ตั้งมาไม่รู้กี่ร้อยปีแล้ว และอีกส่วนหนึ่งถูกอพยพมาจากเวียงจันทน์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 และได้ทำกินในที่ดินนี้ตลอดมา จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2518-2519 ทราบว่ามีการออกเอกสารสิทธิ ก็ไปขอออกเช่นกันแต่ต่างคนต่างไป เมื่อไปถึงทางเจ้าหน้าที่ก็แจ้งว่ายังดำเนินการไม่ถึงท้องที่ที่ตนอยู่ให้รอฟัง

ประกาศ แต่ในที่สุดก็ไม่มีมีการประกาศให้ไปแจ้งแต่อย่างใด พวกตนจึงไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ ต่อมาหลังจากนั้นตั้งแต่ประมาณ ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา ทางสภาตำบลหนองยายโตะ ก็ได้เข้ามาขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่ที่ละรายสองราย โดยอ้างว่ามีโครงการปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์บ้าง มีโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติบ้าง จนกระทั่งชาวบ้านออกจากพื้นที่หมด เพราะหวั่นเกรงอิทธิพลของกำนันผู้ใหญ่บ้าน

สภาพปัญหา

- 1.การประกาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินทำให้ชาวบ้านต้องเดือดร้อนเนื่องจากไม่มีที่ดินทำกิน
- 2.มีการใช้อิทธิพลข่มขู่คุกคามชาวบ้านให้ยอมรับว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์
- 3.มีการขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่และนำพื้นที่นั้นไปหาผลประโยชน์เช่น ตักดินไปขาย ปลูกป่ายูคาลาย เป็นต้น

กระบวนการแก้ไขปัญหา

- 1.หลังจากการร้องเรียนตามหน่วยงานต่างๆ แต่ไม่ได้รับความช่วยเหลือแล้ว ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ชาวบ้านได้ทราบข่าวการประชุมของสมัชชาคนจนที่หน้าทำเนียบรัฐบาล จึงได้รวมตัวกันมาเข้าร่วมเรียกร้องกับสมัชชาคนจนให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาให้
- 2.คณะกรรมการติดตามการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน ซึ่งมี พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรีเป็นประธานได้มอบหมายให้นายไพโรจน์ โล่ห์สุนทร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ไปดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์ และให้ชะลอการจับกุมไว้ก่อน
- 3.คณะกรรมการได้มีการประชุมกันหลายครั้ง ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2540 จนกระทั่งถึงเดือนตุลาคม 2541 โดยได้มีการดำเนินการตรวจสอบแนวเขตว่าที่สาธารณประโยชน์ที่ทางกรมที่ดินได้ประกาศออก นส.นั้นอยู่บริเวณไหน และมีชาวบ้านทำกินในบริเวณนั้นกี่ราย รวมทั้งจัดทำเป็นแผนที่แสดงการครอบครอง
- 4.หลังจากดำเนินการเสร็จแล้วคณะกรรมการได้ประชุมกันเพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาแต่ไม่สามารถหาข้อยุติได้เนื่องจากทางกำนัน ผู้ใหญ่บ้านอ้างว่าที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินสาธารณประโยชน์ โคกหนองโพธิ์ หนองปลิงและโนนก้อม โดยเดิมที่สาธารณประโยชน์แปลงนี้น่าจะชื่อ หนองรีนร้าน ซึ่งมีเนื้อที่ตามทะเบียนประมาณ 2,800 ไร่ ที่ทางราชการได้หวงห้ามไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 แต่ผู้นำหมู่บ้านในอดีตอาจจะแจ้งผิด จึงแจ้งเป็น 3 แปลงคือ หนองรีนร้าน โนน

ก้อมและหนองปลิง แต่ชาวบ้านยืนยันว่าที่สาธารณประโยชน์โคกหนองโพธิ์ไม่มี ผู้ใหญ่บ้านเดินชี้เอาเอง ส่วนโนนก้อมและหนองปลิงมี จริงซึ่งปัจจุบันยังมีสภาพเป็นหนองและเป็นเนินอยู่ ทางราชการจึงวัดสลับแปลงกัน ส่วนหนองรีนร้านนั้นมียู่จริงแต่เป็นคนละแปลงกับโคกหนองโพธิ์และที่ดังกล่าวได้ออกเอกสารสิทธิไปหมดแล้ว ไม่มีสภาพเป็นที่สาธารณประโยชน์แล้ว ที่ประชุมจึงมีมติให้แต่งตั้งคณะทำงานไปดำเนินการสำรวจว่า 1. ที่สาธารณประโยชน์หนองรีนร้านมียู่จริงหรือไม่ อยู่บริเวณไหน 2. มีการรังวัดที่ดินโนนก้อมและหนองปลิงสลับแปลงกันหรือไม่ แต่คณะทำงานไม่สามารถประชุมได้เนื่องจากคณะทำงานในส่วนสมาชิกคนจนไม่เข้าร่วมประชุมเพราะเกรงกลัวอิทธิพลในท้องถิ่นเนื่องจาก ชาวบ้านทราบว่าพื้นที่ที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นหนองรีนร้านนั้นได้ถูกนำไปออกเอกสารสิทธิโดยมีพรรคพวกของผู้มีอิทธิพลในพื้นที่เป็นผู้ได้รับเอกสารสิทธิ กระบวนการแก้ไขปัญหาก็จะสะดุดหยุดลง

สถานการณ์ปัจจุบัน

1. ก่อนที่ชาวบ้านจะเข้าร่วมกับสมาชิกคนจน ชาวบ้านไม่สามารถทำกินในพื้นที่ได้ เนื่องจากมีการข่มขู่คุกคามว่าจะจับกุม แต่เมื่อเข้าร่วมกับสมาชิกคนจนแล้ว ชาวบ้านได้เรียนรู้เรื่องการต่อสู้ในเรื่องการแก้ไขปัญหาดินจากสมาชิกสมาชิกคนจนด้วยกัน ชาวบ้านจึงปรึกษารื้อกันและรวมตัวกันเข้าไปทำกินอีกครั้ง จนในปัจจุบันชาวบ้านสามารถทำกินได้เกือบหมดทุกราย เหลือเพียงบางรายที่ไม่สามารถเข้าไปทำกินได้เนื่องจากได้มีการขูดดินในที่ของพวกเขาไปขาย

2. เมื่อคณะทำงานไม่สามารถทำงานได้ชาวบ้านจึงได้มาร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตั้งแต่ปี 2545 ปัจจุบันเรื่องอยู่ระหว่างการติดตามการแก้ไขปัญหาของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

2.ปัญหากรณีการคัดค้านโรงโม่หิน ต.ปากาย อ.ทองแสนขัน จ.อุตรดิตถ์

ความเป็นมา

บ้านปากาย ตั้งขึ้นในช่วงสมัยศตวรรษที่ 20 – 22 พื้นที่ของหมู่บ้านเป็นป่าเรียกว่าป่าแดง และมีป่าไผ่ไร่ที่ชาวบ้านเรียกว่า ไผ่คาย จึงเรียกว่าบ้านปากาย ชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพมาจาก ล้านนาและล้านช้าง ในสมัยกรุงศรีอยุธยา อาชีพหลักคือทำนาปีและ ทำไร่ข้าวโพด และเก็บหาของป่าจากเขาซึ่งตั้งอยู่ในเขต ตำบลปากายเพื่อการยังชีพ การปรับเปลี่ยนการผลิตจากการทำแบบพึ่งพาธรรมชาติมาเป็นการใช้สารเคมี ทำให้ชาวบ้านเกิดหนี้สิน ประกอบกับการสัมปทานป่าไม้ ทำให้เกิดน้ำท่วมอย่างรุนแรงในช่วงหน้าฝน และเมื่อมีการสัมปทานเหมืองแร่หินแกรนิตโดยบริษัท ยูนิมาร์เบิ้ล ในปี พ.ศ. 2524 มีการระเบิดหิน ย่อยหิน ทำให้ตำนน้ำอุดตัน ดันน้ำถูกทำลายเกิดภาวะขาดน้ำในหน้าแล้ง อีกทั้งเป็นการทำลายป่าอันแหล่งอาหารที่สำคัญของชาวบ้านในตำบลปากายด้วย ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนเป็นอันมาก จนกระทั่งปลายปี พ.ศ. 2543 ไกล่ครบกำหนดเวลาตามเงื่อนไขของประทานบัตรว่าต้องขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าจากกรมป่าไม้ทุกสิบปี โดยกรมป่าไม้ต้องมาขอความเห็นจากชาวบ้านและองค์การบริหารส่วนตำบลก่อนครบกำหนดเวลาอนุญาต 6 เดือน เมื่อกรมป่าไม้มาขอความเห็นจากประชาคมหมู่บ้าน ปรากฏว่าชาวบ้านไม่เห็นด้วยกับการดำเนินกิจการเหมืองแร่หินแกรนิตต่อไป แต่กรมป่าไม้กลับเสนอเรื่องไปถึงองค์การบริหารส่วนตำบลปากายว่า ชาวบ้านหมู่ 3 เห็นชอบให้โรงโม่ดำเนินการต่อไปได้

สภาพพื้นที่

เขาสันักเป็นเขาหินแกรนิตขนาดเล็กอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาใหญ่ มีความยาวประมาณ 1200 เมตร เป็นต้นน้ำลำห้วยปูนอันเป็นแหล่งน้ำสายหลักของตำบลปากาย มีอาณาเขตทางด้านทิศเหนือจรด หมู่ 3 และหมู่ 4 ตำบลปากาย ทิศใต้จรด ตำบลบ่อทอง ทิศตะวันออกจรดตำบลผักขวง ทิศตะวันตกจรดหมู่ 1 และหมู่ 9 ต.ปากาย

สภาพปัญหา

1.ชาวบ้านไม่ต้องการให้มีโรงโม่หินอีกต่อไปเพราะทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน แต่ทางผู้ประกอบการก็ยังคงมีความพยายามที่จะดำเนินการต่อ เนื่องจากยังคงเหลืออายุสัมปทานตามที่ได้รับจากกรมทรัพยากรธรณีอีก 2 ปีคือจนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2549

2.มีการชุมนุมคุกคามชาวบ้าน ที่คัดค้านโรงโม่ และรวมไปถึงการส่งคนที่เห็นด้วยกับโรงโม่เข้ามาสมัครรับเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น

กระบวนการแก้ไขปัญหา

1. วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2543 ชาวบ้านหมู่ 3 และหมู่ 4 ประมาณ 200 คนได้ไปรวมตัวกันที่หน้าว่าการอำเภอทองแสนขัน และได้ยื่นหนังสือต่อนายอำเภอชี้แจงเรื่องการประชุมประชาคมหมู่บ้านยืนยันไม่เห็นด้วยกับการอนุญาตให้ทำเหมืองแร่หินแกรนิตต่อไปได้เสร็จแล้วจึงกลับมายื่นหนังสือที่องค์การบริหารส่วนตำบลถึงสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลทุกคนให้พึงเสี่ยงจากประชาคมหมู่บ้านเป็นหลักก่อนการตัดสินใจอนุญาตให้ใช้พื้นที่ป่าเขาขึ้นในการทำเหมืองแร่หินแกรนิต
2. วันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 สภาองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคายได้พิจารณาการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ป่าเขาขึ้นเพื่อทำเหมืองหินแกรนิต ที่ประชุมมีมติไม่อนุญาต 10 เสียง ต่อ 6 เสียง
3. วันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 ผู้ประกอบการได้ทำหนังสือขอให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคายพิจารณาทบทวนมติเนื่องจาก ในการประชุมครั้งนั้นผู้ประกอบการไม่ได้เข้าชี้แจงด้วย สภาองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาย จึงได้เปิดประชุมวิสามัญและมีมติให้ผู้ประกอบการมาชี้แจงกับชาวบ้านโดยตรง
4. วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 ผู้ประกอบการได้มาชี้แจงต่อชาวบ้านประมาณ 400 คน และได้มีการลงมติกันอีกครั้งหนึ่งผลปรากฏว่าหมู่ 3 ลงมติไม่เห็นด้วย 189 เสียง เห็นด้วย 2 เสียง หมู่ 4 ลงมติไม่เห็นด้วย 181 เสียง ไม่มีผู้เห็นด้วย แต่ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาย พยายามจะเปิดประชุมสภาสามัญวิสามัญเพื่อพิจารณาเรื่องดังกล่าวอีก แต่ชาวบ้านไม่ยอมและได้มีการทำหนังสือเป็นข้อตกลงกันว่าจะไม่มีการนำเรื่องการขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าเขาขึ้นและการขอประทานบัตรที่เกี่ยวข้องกับเขาขึ้น มาพิจารณาในสภาองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคายอีกต่อไป
5. ต่อมาได้มีบริษัทโชคพนา(2512) จำกัด ได้มายื่นขอประทานบัตรอีกเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 โดยยื่นขออนุญาตสัมปทานในพื้นที่เขาขึ้นหมดทั้งลูกและทางอำเภอได้ออกหนังสือถึงประธานบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคายและแจ้งให้อำเภอทราบ
6. ชาวบ้านได้จัดตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์เขาขึ้น ขึ้นในวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2545
7. วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2545 สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์เขาขึ้นจำนวนประมาณ 400 คนได้ชุมนุมหน้าศาลากลางจังหวัดอุดรธานีและยื่นหนังสือต่อผู้ว่าราชการจังหวัดโดยมีข้อเรียกร้องคือ
 - 1.ขอให้ยกเลิกประทานบัตรเลขที่ 20045/13193
 - 2.ขอจัดตั้งเขาขึ้นเป็นป่าชุมชนให้ชาวบ้านดูแลและร่วมใช้ประโยชน์ในพื้นที่

3.ให้ทางจังหวัดประกาศให้บริเวณเขาขึ้นกเป็นแหล่งท่องเที่ยวและจัดการ
สนับสนุนงบประมาณในการ ดูแลรักษาเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรภายใต้การจัดการแบบมีส่วนร่วม
ของประชาชน

4.ขอให้จังหวัดย้ายนายอภอทองแสนขันเพราะไม่วางตัวเป็นกลางในการปฏิบัติ
หน้าที่

8. จังหวัดได้ทำหนังสือถึงอธิบดีกรมป่าไม้โดยจังหวัดได้แจ้งกรมป่าไม่ว่าการขอเข้าป่า
ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติมีปัญหากับราษฎรในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งผู้ขอต้องไปทำ
ความตกลง ยินยอมกับชาวบ้านเอง หากไม่สามารถทำความตกลงยินยอมได้และเป็น
ความต้องการของราษฎรในพื้นที่ จึงสมควรที่จะยกเลิกการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ในบริเวณ
ดังกล่าว

สถานการณ์ปัจจุบัน

1.กลุ่มอนุรักษ์เขาขึ้นก ได้ดำเนินการจัดทำป่าชุมชนขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว มีกิจกรรมการ
ปลูกป่าเสริม และจัดประเพณีการแข่งขันมินิมาราดอน และได้ขยายเครือข่ายออกไปในตำบลใกล้เคียงด้วย โดยปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 2,000 คน และมีพื้นที่ป่าชุมชนประมาณหนึ่งหมื่นไร่เศษ

2.กลุ่มอนุรักษ์ได้เข้าร่วมกับ เครือข่ายส่งเสริมสิทธิการจัดการทรัพยากรภาคประชาชน
ภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสนับสนุนและผลักดันให้เกิด พระราชบัญญัติป่าชุมชน เนื่องจากทาง
กลุ่มเห็นว่าจะเป็นทางออกที่ดีในการแก้ไขปัญหา

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. 2540

2.พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2545

3.พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

3.นิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน ต.จริม อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์

ความเป็นมา

กรมชลประทานได้เข้ามาสร้างเขื่อนสิริกิติ์ เมื่อ พ.ศ. 2508 และในปี พ.ศ.2514 จึงได้มีการอพยพชาวบ้านออกมาจากพื้นที่น้ำท่วม ซึ่งกรมประมงกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดที่รองรับโดยจัดตั้งเป็นนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน และออกหนังสือ น.ค.1 ให้ ซึ่งต่อมาเมื่อทำประโยชน์ครบตามหลักเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ ทางนิคมก็จัดการออก น.ค. 3 ให้ ซึ่งชาวบ้านสามารถนำ น.ค. 3 ไปขอออกโฉนดตามประมวลกฎหมายที่ดินได้

ในปี พ.ศ. 2520 ทางนิคมประกาศรับสมัครนิคมเพิ่มเติม และให้ชาวบ้านหมู่ 10 และ 11 ซึ่งเป็นชาวบ้านที่ถูกอพยพออกมาพร้อมกันแต่ทางนิคมไม่สามารถจัดหาที่รองรับได้มาสมัครเข้าเป็นสมาชิกด้วย แต่เมื่อรับสมัครแล้วทางนิคมไม่สามารถ ออก น.ค. 1 ให้ได้เนื่องจาก พื้นที่ดังกล่าว ไม่ได้อยู่ในเขตนิคมฯ แต่มีบางส่วนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่านและเขตปฏิรูปที่ดินตามพระราชกฤษฎีกาประกาศเขตปฏิรูปที่ดิน เช่นเดียวกันกับชาวบ้านบางส่วนที่อยู่ในหมู่ 1 2 3 4 5 6 13 ที่ถึงแม้จะได้ น.ค. 3 แต่เนื่องจากอยู่นอกเขตพื้นที่ ของนิคมฯ จึงไม่สามารถขอออกโฉนดได้จึงเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา

สภาพปัญหา

1.ชาวบ้านที่ถูกอพยพมาจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ ไม่ได้รับโฉนดที่ดินเนื่องจากพื้นที่ที่จัดให้อยู่นอกเขตนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน

2.พื้นที่ที่ชาวบ้านอยู่อาศัยและทำกิน บางส่วนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ ซึ่งหน่วยงานทั้งสองแห่งนี้ต้องการให้ชาวบ้านขอ สทก.ตามพรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

3.พื้นที่ที่ชาวบ้านอยู่อาศัยและทำกิน บางส่วนอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินตามพระราชกฤษฎีกาประกาศเขตปฏิรูปที่ดิน ซึ่งสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดอ้างว่าต้องให้ชาวบ้านรับสิทธิ สปก.4 – 01 เท่านั้น

4.ชาวบ้านเห็นว่าตนเองเสียสิทธิที่ควรจะได้จึงได้มีการเรียกร้องสิทธิ

กระบวนการแก้ไขปัญหา

1. นับตั้งแต่ทราบว่าตนไม่ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นโฉนด ชาวบ้านก็เรียกร้องผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้ดำเนินการร้องเรียนต่อทางจังหวัดให้ดำเนินการออกโฉนดให้แก่ชาวบ้านมาโดยตลอด นับตั้งแต่ปี 2525 จนถึงปัจจุบัน

2. เมื่อจังหวัดได้รับเรื่องแล้วก็ดำเนินการส่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามกลไกราชการ ซึ่งเรื่องก็วนกลับมาที่กรมป่าไม้(ในขณะนั้น) สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และหน่วยงานทั้งสองก็ยืนยันว่าไม่สามารถดำเนินการออกโฉนดให้กับชาวบ้านได้เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติและเขตปฏิรูปที่ดินตามพระราชกฤษฎีกาประกาศเขตปฏิรูปที่ดิน ต้องมีการดำเนินการเพิกถอนแนวเขตดังกล่าวออกเสียก่อน

3. ชาวบ้านได้มีการถวายฎีกา 2 ครั้งในปี พ.ศ. 2545 และ 2546 ที่ผ่านมา แต่ก็ยังไม่ทราบความคืบหน้า

4. ในปี พ.ศ. 2547 เมื่อรัฐบาลได้ประกาศให้ลงทะเลเป็นคนจน ชาวบ้านได้ไปลงทะเบียนเช่นกันแต่ก็ยังไม่ทราบความคืบหน้าใดๆ

สถานการณ์ปัจจุบัน

ชาวบ้านยังคงรอคอยทางราชการแก้ไขปัญหาให้

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511
2. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
3. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
4. พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2532

4.ที่ดินในเขตพระราชฤๅษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามที่ดิน

อ.ปากน้ำโพ อ.พยุหะคีรี อ.โกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ. 2479

ความเป็นมา

เมื่อปี พ.ศ.2525 ทางราชการได้ประกาศจัดตั้งศูนย์ราชการแห่งที่สองขึ้นในเขตตำบลกลางแดด อ.เมือง จ.นครสวรรค์ โดยอ้างว่าพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตพระราชฤๅษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามที่ดิน อำเภอปากน้ำโพ อำเภอพยุหะคีรี อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ.2479 มีอาณาเขตตั้งแต่สถานีรถไฟปากน้ำโพ อ.เมือง มาจนถึงสถานีรถไฟเนินมะกอก อ.พยุหะคีรี และจากสถานีรถไฟปากน้ำโพลากเส้นตัดมาทางตะวันตกจนจรดแม่น้ำเจ้าพระยา แล้วเลาะตามแม่น้ำเจ้าพระยามาจนกระทั่งถึงจุดที่ลากจากสถานีรถไฟเนินมะกอกมาทางทิศตะวันตกจนจรดแม่น้ำเจ้าพระยาเช่นกัน มีเนื้อที่ประมาณ หนึ่งแสนไร่เศษ ทำให้ชาวบ้านที่อยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ดังกล่าวประมาณ 5,000 ครอบครัวได้ทราบว่าคุณอยู่ในเขตพระราชฤๅษฎีกาดังกล่าว จึงได้ออกมาคัดค้านและเรียกร้องให้ทางราชการยกเลิกเขตพระราชฤๅษฎีกาดังกล่าว และดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้ ทางราชการได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแก้ไขปัญหา โดย คณะกรรมการดังกล่าวได้มีมติให้ออกเอกสารสิทธิให้กลับแกนนำในการคัดค้านเพียงรายเดียว ทำให้ชาวบ้านเกิดความแตกแยกกันและยุติการดำเนินการต่อไป ต่อมาเมื่อมีการอกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐในปี พ.ศ. 2535 เมื่อมีชาวบ้านมาร้องเรียนทางจังหวัดก็จะนำเข้าพิจารณาใน คณะกรรมการประสานงานแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ จังหวัดนครสวรรค์ (กปร.จังหวัดนครสวรรค์) (ปัจจุบันได้มีการปรับปรุงระเบียบดังกล่าว ทำให้ กปร.จังหวัด...เปลี่ยนเป็น คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัด...) ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวได้มีการพิจารณาออกเอกสารสิทธิให้กับชาวบ้านบางราย ในขณะที่ส่วนใหญ่ต้องถูกส่งเข้าส่วนกลางเพื่อให้คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนกลาง (กปร.ส่วนกลาง) ดำเนินการพิสูจน์สิทธิโดยการอ่านภาพถ่ายทางอากาศก่อน ในขณะที่นายทุนสามารถไปขอออกเอกสารสิทธิได้เลยโดยไม่ต้องพิสูจน์สิทธิ หลายหมู่บ้านในตำบลกลางแดด ตำบลนครสวรรค์ออก อ.เมือง และตำบลยางตาล อ.โกรกพระ ชาวบ้านมีเอกสารสิทธิเป็นโฉนดสมัยโบราณ แต่ไม่สามารถนำไปขอเปลี่ยนเป็นโฉนดแบบปัจจุบันได้ เพราะสำนักงานที่ดินจังหวัดจะอ้างว่าพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตพระราชฤๅษฎีกาไม่สามารถทำการออกเอกสารสิทธิได้เนื่องจากกองทัพบกโดยมณฑลทหารบกที่ 4 (ปัจจุบันเป็นมณฑลทหารบกที่ 31) ได้คัดค้านไว้ ต้องไปผ่านกระบวนการพิสูจน์สิทธิโดย กปร.เสียก่อน และโฉนดที่มีอยู่นั้นก็ไม่สามารถนำไปจำหน่ายหรือค้าประกันใด ๆ ได้

ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ได้มีโครงการก่อสร้างทางเลียบเมืองนครสวรรค์ ตัดผ่านพื้นที่ดังกล่าวในเขตตำบลกลางแดด อ.เมือง และตำบลยางตาล อ.โกรกพระ ทำให้ชาวบ้านประมาณ 50 รายต้องถูกเวนคืนที่ดิน แต่ชาวบ้านไม่สามารถขอรับเงินค่าเวนคืนได้เนื่องจากไม่มีเอกสารสิทธิ์ ชาวบ้านจึงได้ออกมาเรียกร้องกับทางราชการหลายครั้ง แต่ก็ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือแต่อย่างใด จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2543 ชาวบ้านที่เดือดร้อนประมาณ 35 ครอบครัวจึงได้มาเข้าร่วมกับสมัชชาคนจนเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการแก้ไขปัญหา ซึ่งทางรัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแก้ไขปัญหา โดยมี นายสมบัติ อุทัยสาธิต รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธาน และคณะกรรมการชุดดังกล่าวได้พิจารณาเห็นชอบให้จ่ายค่าเวนคืนที่ดินให้กับชาวบ้านได้ จึงยุติเรื่องไป

ภายหลังชาวบ้านกลุ่มที่ได้รับค่าเวนคืนไปแล้วจึงได้รวมตัวกันแล้วชักชวนชาวบ้านที่เดือดร้อนด้วยกันประมาณ 800 ครอบครัว มาร่วมกับสมัชชาคนจนอีกครั้งในปี พ.ศ.2545 เพื่อเรียกร้องให้ดำเนินการเพิกถอนแนวเขตพระราชกฤษฎีกาฯ ออกจากที่ดินของตนและดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ให้

สภาพปัญหา

1. การประกาศเขตพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว ทำให้ทหารอ้างว่าพื้นที่ในเขตทั้งหมดเป็นเขตทหาร หากใครอ้างว่าอยู่มาก่อนการประกาศเขตต้องไปเข้ากระบวนการพิสูจน์สิทธิ์โดย กบร.เสียก่อน ซึ่งการพิสูจน์สิทธิ์ดังกล่าวเป็นไปอย่างล่าช้า นับตั้งแต่ตั้ง กบร. เมื่อปี พ.ศ.2535 จนถึงปัจจุบันมีชาวบ้านผ่านการพิสูจน์สิทธิ์และเห็นชอบให้ออกเอกสารสิทธิ์ได้ประมาณ 100 รายเท่านั้น และชาวบ้านไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพิสูจน์สิทธิ์เลย ในขณะที่นายทุนสามารถขอออกเอกสารสิทธิ์ได้เลยโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการพิสูจน์สิทธิ์
2. มีการข่มขู่คุกคามชาวบ้านเป็นระยะเช่น มีการมาฝังหลักเขตในที่ของชาวบ้าน หรือถ้าชาวบ้านปลูกสร้างหรือต่อเติมบ้านก็มีการเรียกเก็บเงิน หากใครไม่จ่ายก็จะมีกรจับกุมดำเนินคดี

กระบวนการแก้ไขปัญหา

1. ชาวบ้านได้รวมตัวกันมาเขียนหนังสือที่สำนักงานรัฐมนตรี กระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้รับคำตอบว่าได้ส่งเรื่องให้ กบร.พิจารณาแล้ว
2. ชาวบ้านได้รวมตัวกันมาขอพบรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง นายวราเทพ รัตนากร หลายครั้งแต่ไม่ได้พบ ได้พบเพียง พ.ต.ท. ไหวพจน์ อภรณ์รัตน์ ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรี ที่เสนอให้นำเรื่องเข้า กบร.

3. ชาวบ้านได้รวมตัวกันมาร้องเรียนที่กระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้มอบหมายให้กรมที่ดินรับเรื่องไว้และได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแก้ไขปัญหาโดยมีนายวิระ มุสิกพงศ์ ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธาน มีการประชุมเพียงครั้งเดียวนายวิระก็ย้ายไปดำรงตำแหน่งที่สำนักนายกรัฐมนตรี
4. ได้มีการแต่งตั้งประธานคณะกรรมการคนใหม่ โดยมีนายเสริมศักดิ์ การุญ ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานมีการประชุมครั้งหนึ่ง ยังไม่ได้ข้อยุติ
5. นายเสริมศักดิ์ การุญและคณะกรรมการได้ร่วมกันลงพื้นที่เพื่อดูสภาพปัญหา

สถานการณ์ปัจจุบัน

ยังไม่มีความคืบหน้าใดๆ จากทางราชการ ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันดำเนินการรณรงค์และจัดทำแผนที่กายภาพเพื่อเป็นการเร่งรัดให้ทางราชการมาดำเนินการแก้ไขปัญหา

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518
- 2.พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามที่ดิน อำเภอปากน้ำโพ อำเภอพยุหะคีรี อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ.2479
- 3.ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.2535